STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03947

ELISHA BEN AVUYAH

Jacob Gordin

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דיא אינטערנאציאנאלע ביבליאָטהעק.

אלישע בן אבויה

דראַמא אין 4 אַקטען

פון

יעקב גאָרדין

אַרויסגעגעבען פון
דיא אינטערנאַציאָנאַלע ביבליאטהעק
פערלאַג קא.
ניו יארק.

Copyright, 1910.
By The International Library Publishing Co.

פּערזאנען:

אלישע בן אבויה, אַ זעהר שעהנער מענש, 50-75 יאָהר.

בתבורית, זיין פרוי, אַ מיאוס׳ע, דיזעלבע יאָהרען.

נעמי, זייער טאכטער, 20 יאָהר.

מרימי, זייער דיענסט, אַ שמרונית, 60 יאָהר.

רבי מאיר, אַ יונגער תנאי, אַ יאָהר 30.

ראש הישיבה, אַ גרא-גרייזער מאַן.

שמעון הנזיר, טראָגט לאַנגע האָר און ווייסע קליידער, בלאַס און מאגער, אַ יאָהר 25.

טוביה האביוני, אַן אלטער בעטלער מיט אַ בעטעל-זאק, 70 יאָהר.

בעאַטע, אַ שעהנע יונגע פרוי.

אביונימוס הגרדי, אַ גריעך, אַ יודענפריינד.

קוועזיטאָר אנטאָניוס סערוויוס, אַ יאָהר 40.

איין יוד, אַן עם הארץ.

תלמידי חכמים, יודען, נאזארעיער, רוימישע סאָלדאַטען.

עס קומט פאָר אין דער ערשטער העלפט פון צווייטען יאָהרהונדערט.

ערשטער אַקט.

(אַ קליינער גאָרטען לעבען אלישע בן אבויה'ס הויז. עטליכע פּאַלמען, ביימען מיט בלומען, בענק, דיוואַנען און ניעדריגע טאַבורעטען צום זיצען. אַ פאָנטאַן—א גריעכעשע געטין, ביי וועלכער עס פלוסט וואַסער פון מויל.

ווען דער פאָרהאַנג געהט אויף, זעהט מען א גרופּפּע מענער און פרויען געקלוידעט אין אַרעמע, דונקעלע קליידער, אַלע אויף דיא קניע. דיא הענד אויפ'ן האַרצען. דיא אויגען צו גאָטט. אין צענטר פון דער גרופּפּע שמעון הנזיר, טוביה האביוני און מרימי.)

ש מ ע ו ן ה נ ז י ר (לעזט פאָר שטיל מיט גרויסע התלהבות):

דיא וועלט איז אַ חרוב'ע ארעמע שטוב,
דאס לעבען ניט מעהר וויא אַ פינסטערע גרוב,
לעבען און ליכט איז דאָ נאָר אין הימעל.
קיין פרייד און קיין גליק איז ניטאָ אויף דער ערד.
פון מענשען'ס געדאַנקען ווערען זינד נאָר גע־
מעהרט,—
זיין פערלאַנג איז הבל הבלים און שימעל
(מרימי וויינט, אלע זינגען פיאַנאָ)

שמעון הנזיר: טרעהרען און געבעט איז אונזער איינציגע פרייד,
אונזער איינציג ציערונג איז פון תשובה אַ קלייד,
דיאַ ערלעזונג ווערט געקויפט נאָר דורך שמערצען.
ליעבע איז דער נאָמען פון אונזער מעכטיגען גאָט,
פערגעבען און ליעבען — דאס איז זיין הייליג
געבאָט.
מענש, בוי איהם, א טעמפעל אין האַרצען! (זיי פערדעקען זייערע פנים'ער און זינגען דיעזעלבע סטראָפע. בתבורית קומט, הערט זיך צו.)

ב ת ב ו ר י ת (בייז) איהר פרעפעלט שוין ווידער אייערע טרפנע תחינות דאָ ביי מיר אין גאָרטען, האַ? (אַלע ערשרעקען זיך

און לויפען פּאָרט. מרימי און טוביה שטעהען אויף. שמעון בלייבט שטיין אויף דיא קניע גאַנץ רוהיג און בעט שטיל.)

איהר ווילט מאַכען מיין הויז צו שאַנדע און שפּאָט ביי אַלע יו־דען, הא? אָהן אייך זיינען מיר ווייניג אין לייטישע מיילער? מרימי, וויפיעל מאָל האָב איך דיר געזאָגט: ווען דו ווילסט זיך משוגע מאַכען מיט דיין נייע עבודה זרה, זאָלסט דו זיך געפינען אַן אַנדער פּלאַץ. ניט ביי מיר דאָ!

ש מ ע ו ן: (פאר זיך) איין פּלאַץ האָבען דיא גערעכטע דאָרט, ביי זייער פאָטער אין הימעל.

מ ר י מ י: בעל'הבית'טע, איך האָב מיר ערלויבט היינט, וויל מיר האָבען אזאַ גרויסען גאַסט—אונזער ברודער שמעון הנזיר איז געקומען . . .

ב ת ב ו ר י ת: עס איז אַ צייטעל! יעדער שווארץ יאָהר מאַכט זיך אַ נייע עבודה זרה. און וויא מע קערט זיך נאָר אָב אויף אַ ווײַלע, קלייבען זיך צונויף דיא אַרומיגע דיענסטען, קנעכט, בעט־לער און פון וואַנען דער רוח רייסט זיך אָב און מע פּרעפּעלט. זאָג דיינע לצים זיי זאָלען געהן, מענשען דאַרפען אַהער קומען און מיר דאַרפען זיך פאָרבערייטען. דו, אַלטער בעטלער, אַרויס פון מיין גאָרטען!

ט ו ב י ה: דיין גאָרטען? אויב דו האָסט בעשאַפען דאס לאַנד דאָ אונטער דיינע פיס, אויב דו האָסט געמאַכט אָט דיא גרינע בוימער, אויב דו האָסט פון זיך הערויסגעבראַכט דיעזע שעהנע, בליהענדע בלומען, דאַן איז דאס דיין גארטען. אויב ניט, איז דאס דיין גאָרטען פּונקט אזוי וויא מיין גאָרטען.

ב ת ב ו ר י ת: וואס? דיין גאָרטען גאָר? איהר הערט אַ חוצפּה פון איין אַלטען שלעפער? פּאָרט פון דאַנען! אויך דוא, ווייסער עבודה זרה'ניק, שוין זאָלסט דו דאָ ניט זיין.

ש מ ע ו ן: איך בין דאָ ניטאָ, איך בין ביי מיין פאָטער אין הימעל.

מ ר י מ י: מיר זיינען אַלע דאָרט, וואו אונזער ברודער שמעון איז . . .

ב ת ב ו ר י ת: דו ביסט אויך דאָרט, דו אַלטער גולם?

מ ר י מ י : אזוי זאָגט גאָטט אונזער הארר.

ש מ ע ו ן (שטעהט אויף) דאס וואס דו זעהסט, (ציגט אויף זיך) דאס איז ניט איך.

ב ת ב ו ר י ת : דו ביזט ניט דוא ? ווער דען ביזט דו ?

ש מ ע ו ן (צייגט אויף זיך) : דאָס וואָס דו זעהסט איז נור א זינדיגע שטיק ערד, א לוימענע כלי. מעגסט עס הערויסווארפען אהין, מעגסט עס אריינווארפען אהער, מיך הארט ניט. איך בין ביי מיין פאָטער אין הימעל.

ב ת ב ו ר י ת : משוגעים, איך וויל ניט הערען אייערע ווילדע רייד. ארוים פון דאנען ! (טרייבט זיי).

ש מ ע ו ן : (רוהיג) מעגסט מיך טרייבען און שלאָגען, ביזט דוא דאָך מיין שוועסטער.

ב ת ב ו ר י ת : איך דיין שוועסטער ? ניט דערלעבען זאָלסט דוא...

מ ר י מ י : אזוי זאָגט גאָטט אונזער הארר...

ש מ ע ו ן : מעגסט זאגען יא, מעגסט זאָגען ניין, ביזט דאָך מיין שוועסטער, — מיר האָבען איין פאטער אין הימעל.

ב ת ב ו ר י ת : פארט פון דאנען ! אויך דוא, אלטער שד, אהיים ! אהיים !

ט ו ב י ה : גוטער מענש, איך בין אין דערהיים ! מיין היים איז דיא גאנצע וועלט. און וואו עס וואָינען מענשען, דאָרט איז מיין וואוינונג, און וואו עס איז דאָ ערד אונטער מיינע פיס, דאָרט איז מיין וויכעס בעט. און וואו עס איז דאָ ריינע קלאָרע קוואל־וואסער, דארט איז מיין וויין־קעלער, און וואו עס וואקסט עפּעס וואָס מע קען קייען, דאָרט איז מיין קיך און מיין עסס־צימער... דוא דארפסט א סך, דערפאר האָסט דוא גאָר ניט. איך דארף גאָר ניט, דערפאר האָב איך א סך... דיא גאנצע וועלט איז מיינע...

מ ר י מ י : (שאָקעלט צו מיט'ן קאָפּ) אזוי זאָגט גאָטט אונזער הארר...

ב ת ב ו ר י ת : (אויסערזיך) דער איז בא זיין פאטער אין הימעל און דער איז בא זיך אין דער היים. (כאפּט א בעזעם) געה, צו דיין פאָטער אין הימעל !

מרימי: (לאזט ניט) גאָטט איז מיט איך... זעהט בעסער. אונזער הערר קומט — רבי אלישע בן אבויה געהט! (אלישע בן אבויה שעהן געקליידעט, אויף דיא ליפּען שפּיעלט אַ גוטער שמייכעלע. ביידע פרעמדע בלייבען גאַנץ גלייכגילטיג. אלישע ברענגט מיט זיך אַ גריעכישען בוך.)

בתבורית: איך וועל שווערען, ביי איהם ווערען אַט אזעלכע אויך זיין אורחים... באַ איהם איז דאָך פונקט פאַרקערט.

אלישע: וואָס טהוסט דוא, קינד? אַ בעזעם איז געשאַפען פיר שטויב און מיסט. (נעמט צו ביי איהר דעם בעזעם) הע! הע! מענשען זיינען אפשר שטענדיג שטויב, זיי זיינען אָבער ניט שטענדיג מיסט. פריעדען צו'ן איך, איהר פרעמדע מענשען.

טוביה: אויף דער וועלט איז ניטאָ און עס דארף ניט זיין קיין פרעמדע מענשען.

אלישע: אזוי? נו, זייט דאָ ניט קיין פרעמדע, זייט מיינע געסט, ווער עס איז באַ מיר, דער איז מיין גאַסט.

שמעון: מיר זיינען ניט באַ דיר. מיר זיינען באַ אונזער פאָטער אין הימעל.

אלישע: (ענטציקט) אינטערעסאַנטע, וואונדערבאַרע מענשען!

בתבורית: באַ אַן אנדער יודען וואָלט מען דיא עבודה זרה'ניקעס געטריבען מיט שטעקענס פון הויף און דוא ביזט אַ מכניס אורח. נו, יאַ, באַ דיר קומט דאָך אויס, אז דיא נאָז דארף זיין אויף דער פּאַטילניצע! (בייז אב).

אלישע: פריינדע, איהר דארפט אויף איהר קיין פעראיבעל האָבען. דיא גאַנצע רעכטע וואָס אַ פרוי האָט יעצט איז דאָך נאָר צו טענה'ן אַביסעל און צו בייזערן זיך. מרימי, פיהר דיא געסט אין הויז, גיעב זיי וואַסער צו וואַשען זייערע פיס, וויין צו לעשען זייער דורשט און עססען צו שטילען זייער הונגער.

שמעון: איך דארף ניט עססען יעצט. איך עסס נאָר איין מאָל אין טאָג, ווען דיא זון פערגעהט.

אלישע: און ווען עסט דו, מיין אלטער פריינד?

ט ו ב י ה : איך עסס, ווען איך האָב הונגער און האָב וואָס צו עססען. דיא זון קוקט ניט אויף מיר, ווען איך בין הונגעריג און איך קוק ניט אויף דער זון, ווען איך עסס...

א ל י ש ע : חע ! דאָס איז א געזונטער כלל... וויא איך זעה, בעלאַנגסט דוא, אַלטער צו דער חברה, וואָס רופען זיך אביוניטין, אביונים ?

ט ו ב י ה : וויא אַזוי האָסט דוא דערקענט, אַז איך בין אַן אביוניסט ? יא, איך בין עס, דאָס נעמט זיך פון וואָרט „אביון“. מיר זיינען דיא רייכססטע מענשען אין דער וועלט.

א ל י ש ע : חע! יא, איהר זייט עס. מענש, עס איז זעהר לייכט צו זיין צופריעדען, ווען מען בעדאַרף נאָר א בעטלער־זאַק, ניין ! דוא פערלאַנג פיעלעס, האָב גרויסע בעדערפניסע, וויל אַ סך און זיי דאַן צופריעדען !...

ט ו ב י ה : דער יצר הרע זאגט : וויל, וויל נאָך, וויל נאָך, אָהן אַ שיעור, אָהן אַ ברעג. נו, וויל גאָר ניט, בלייבט דער יצר הרע מיט אַ נאָז און דוא בלייבסט צופריעדען. קום, מרימי, איך וויל עסען.

ש מ ע ו ן : און איך וועל נאָר מיינע מידע פיס וואַשען און וועל אביסעלע אויסרוהען זיך. אי, גאָטט, פערגיעב מיר, וואָס איך זאָרג אַזוי פיעל פיר מיין זינדיגען אונווירדיגען קערפער. (געהט) וועה איז צו דעם מענשען, וואָס וויל זיך צופריעדען שטעלען דאָ אויף דער פינסטערער ערד.

מ ר י מ י : יא, גאָטטעניו, וואָס איז דער מענש, און וואָס וויל דער מענש ? טפוי ! (אַללע דריי אב.)

א ל י ש ע : אונזער יעצטיגער לעבען שאַפט מערקווירדיגע מענשען מיט ערשטוינליכע לעבענס־אַנשויאונגען. דער נאַזאַרעיער וויל טויטען דיא געפיהלע פון לעבען, פערניכטען דעם מענשענס גייסט און געדאנק. פון דער יודישער פרומקייט איז אויסגעוואַקסען אַ דונקעלער גלויבען פון זעלבסט פערניכטונג ; דעם אביוניטס אנשויאונג איז שוין ניט אַזוי טרויעריג. ער מאַכט זיך לוסטיג איבער זיינע אייגענע צרות, שטעלט זיך אַליין אַ פייג אונטער דער נאָז און מיינט ער האָט עס אָבגעטהאָן אַ שפּיצעל דעם יצר הרע !...

חע ! חע ! יא, דער מענש זוכט זיין גליק, און זיין געדאנק וואנ־דעלט ארום איבער דיא גרויסע פעלדער פון דענקען און פיהלען. וועט ער אמאל געפינען וואס ער זוכט ? זאלאנג ער וועט עס זוכען דארט אין דיא הימלען, וועט ער עס ניט געפינען דא אויף דער ערד ! (אב אין גארטען אריין פארטראכט.)

שמעון: (מע הערט זיין שטימע פון הויז) טרעהרען און געבעט איז אונזער איינציגע פרייד, אונזער איינציגע ציערונג איז פון תשובה א קלייד, דיא ערלעזונג ווערט געקויפט נאר דורך שמערצען...

בתבורית: (קומט אן, שרייענדיג) נעמי, גיעב אכט דארט, דעם טאטענס שעהנע אורחים זאלען וואס ניט אוועג לאדכענען ! (זיא קומט מיט מרימי, טראגען פיעל פערשיעדענע קאוויארען און קישענס פון העלע קאלירען, זיי פערשפרייטען עס איבער דיא ביינק און דיוואנען).

בתבורית: אין מיטען דרינען פערגלוסט זיך איהם א שמחה ! מען בלייבט אהן העמד פון ארבייט ! (זיא איז שטארק בעשעפטיגט.)

מרימי: נאך וואס דארפט איהר אייך בעמיהען ? אהן אייך וועט מען דען ניט טהון וואס מע דארף ?

בתבורית: איך זאל ניט ארבייטען, וואלט איך דאך ניט געהאט קיין רעכט א מויל צו עפענען... נעמי! ברענג נאך א פאאר קישענס... אללע יודען קלאגען און בא איהם איז שמחה וששון... (נעמי קומט מיט א קישען) אין מיטען מיטוואך איז בא דיין טאטען א שמחה...

מרימי (ארבייטענדיג): נאך וואס דארף מען דיא אללע שמחות ?

נעמי: איך האב ליעב שמחות !... אבער ניט וויא בא אונז... ווייס איך, קומען זיך צונויף און ריידען פון אומעטיגע זאכען... בא דיא רוימער קומען זיך צונויף יונגע העררן און דאמען, מע עסט טהייערע מאכלים, מע טרינקט זיסע וויינען... שקלאפען זינגען און שפיעלען... נאכדעם געהט מען אין צירקוס זעהען, וויא מענשען ווערען צוריסען פון לעמפערטען..

מ ר י מ י : דאס איז טאקע א שמחה...

ב ת ב ו ר י ת : עס גערט אוועק אזוי פיעל ווייז און בשמים און האניג - געבעק און וואס האט ער דערפון ? וועמען קומט דערפון ארויס א טובה ?

נ ע מ י : מאמע, זאג בעסער, האסט א טויטעל ? גיב נור א קוק ביי זיך אין קעשענע.

ב ת ב ו ר י ת : טויטלען האט זיך דיר פערגלוסט ! (גיט נעמי'ן א טויטעל און קויט אליין אויך). איך ווייס, ער האט זיך פער־ריסען מיט דיא יודען און קען ניט זיין קיין נשיא, קיין ראש הישיבה, זאלען כאטש דיא רוימער איהם מאכען פאר א גבאי, פאר א מוכסן, פאר וואס איז... מרימי, געה צאפ אן ווייז אין דיא קרוגען.

מ ר י מ י : ווייז איז דעם שטן'ס בלוט. אזוי זאגט גאטס אונזער הארר.

נ ע מ י : מרימי, שש ! איא איך בין אזוי שעהן אנגעטהאן, אז מען קען ניט דערקענען, אז איך בין א אידישע מיידעל ?

מ ר י מ י : גאטס קען יעדען דערקענען ! (אלישע קומט, זיי בעמערקען איהם ניט.)

בתבורית : שמחות ! אן אנדער טאטע וואלט האטש געזעהען א שדוך פיר זיין קינד. נו, יא ! וועלכער יוד וועט זיך וועלען מיט איהם מתחתן זיין !...

נ ע מ י : מוטער, איך וויל ניט דו זאלסט רעדען פון שדוכים ! איך שעהם זיך...

מ ר י מ י : זיא איז ניט גערעכט ? נאך וואס דארף מען גאר אין גאנצען דיא שדוכים ? (אב).

בתבורית : א שעהנער בעל תכלית איז דער טאטע דיינער ! גוט, זיין פאטער האט איהם איבערגעלאזט א פערמעגען, האט ער וואס צו ווארפען אין דער בלאטע אריין. וואס וואלט געווען, אז עס וואלט ניט זיין ?

א ל י ש ע : קינד, מע דארף ניט טראכטען דערפון, וואס וואלט געוועז, אז עס וואלט ניט זיין... עס איז זעהר טיעף... יא, איך ווייס, זאגאר בא מיר אין דערהיים, האלט מען ניט זעהר שטארק פון מיר... עס איז שווער צו פערשטעהן א מענשען...

נ ע מ י : (שטיל) איך זאָל זיין א טאטע, וואָלט דיא מאַמע בא מיר געשוויגען...

בתבורית: דוא זאָלסט זיין א מענש וויא אללע מענשען.

א ל י ש ע : א דענקענדער מענש שטאָלצירט מיט דעם, וואס ער איז ניט וויא אלע מענשען.

ב ת ב ו ר י ת: נו, יא, דו ביסט א למדן, דער חכם, דער מבין, און דיא גאַנצע וועלט איז משוגע. ווען אללע יודען זאָגען יא, זאָגסט דוא ניין! בא אללע יודען איז טרויער, בא דיר איז היינט א סעודה... אליין ר' עקיבא עליו השלום איז דאָך ביי דיר קאַי אין שפּאַי, היינט וואָס בעדייטען שוין אנדערע? (וויינענדיג) און אָט מיט אזא מענשען דארף מען אבלעבען דיא יאָהרען! שמחות גאָר מיט געסט, אז דער בית המקדש איז חרוב און דיא טאָכטער האָט ניט קיין חתן! (בייז אב.)

א ל י ש ע: (זיפצט שטיל) נו, און דוא, נעמי, האָסט פון מיר אזא מיינונג וויא דיא מוטער?

נ ע מ י : דיא מוטער בעלאַנגט צו דיא אלטע וועלט. וואָס ווייסט זיא? זיא האָט דאָך מורא צו רעדען מיט א רוימער.

א ל י ש ע : נעמי, מיר געפעלט ניט, וואס פונקט היינט ביזטו געקליידעט אין רוימישע קליידער... היינט פּאַסט ניט.

נ ע מ י : פערקעהרט, היינט וועלען דאָך דאָ ניט זיין נאר אידישע געסט? (אפּאַרט) ביי איהם קומט שטענדיג אויס ניט אזוי וויא מען דארף...

א ל י ש ע: ווייל דאָ וועלען זיין רוימער, האסט דוא געדאַרפט טראָגען אידישע קליידער.

נ ע מ י : האסט דאָך אליין געזאָגט, אז אידישע קליידער זיי־נען אזוי הייליג, וויא רוימישע... (אפּאַרט) וואָס פערשטעהט ער וואס איז שעהן און וואס איז ניט שעהן?

א ל י ש ע: געוויס, אידישע קליידער זיינען ניט הייליג. אבער קיינער דארף ניט דענקען, אז מיר שעהמען זיך מיט דעם וואס מיר זיינען אידען! איך דארף זיך ניט חנפה'נען צו יענעם, דארף זיך ניט שעהמען מיט זיך אליין. פערקעהרט, מען פעראַכטעט א מענש, וועלכער וויל זיך אליין אבלייקענען מיט פרעמדע קליידער, פרעמדע זיטטען און א פרעמדע שפּראַך, פערשטאַנען?

נ ע מ י: יא, יעצט פערשטיי איך, (שטיל) געה, פערשטיי וואס ער מיינט... אי, ער זאָל מיך װעלען פאָלגען, וואָלט ער גאָר אן אנ־דער מענש געוועזען.

אליש ע: וואס האסט דוא געזאָגט? קום אהער, קינד, איך האב מורא, דוא האסט מיך ניט ליעב!

נ ע מ י: איך האב מורא מיט דיר צו רעדען... ביזט אזא מענש, מען קען קיין מאָל ניט טרעפען, וואס דיר קען געפעלען און וואס דיר קען ניט געפעלען....

אליש ע: טרעפען איז שלעכט... טרעפען הייסט געהן וויא א בלינדער פערד אין גרוב אריין... א מענש דארף דיינקען...

נ ע מ י: דוא אליין לאכסט פון דיא אידען, פלוצלינג, אידי־שע קליידער!

אליש ע: איך לאך ניט פון דיא אידען, איך וויל ניט צייגען, אז מיין הארץ ווײנט צוזאמען מיט זיי... איך לאך פון דעם, וואס מאכט דיא אידען לעכערליך...

נ ע מ י: דיא מוטער זאָגט, דיך קען מען ניט צופריעדען שטע־לען, ווייל דוא לעבסט פיר זיך אליין און דיך הארט ניט פאר קיי־נעם...

אליש ע: און וויא מיינסט דוא? (בתרובית שרייט: נעמי! אהער געה!)

נ ע מ י: איך? איך ווייס ניט. דיא מוטער רופט. (שטיל) עס איז אזוי גוט, וואס זיא רופט מיך... מיר איז אונטערטרעגליך שווער צו בלייבען מיט איהם אליין ששו... ער ווייסט ניט, אז צוליעב א רוימער האב איך היינט אנגעטהאָן א רוימישע קלייד... (לויט) פא־טער, האָסט ניט פערגעסען, האָסט צוגעזאָגט צו קויפען מיר א שני־רעל פערל... אי, ווייסע פעריל אויף א ווייסען האלז... אי! (אב.)

אליש ע: מען וועט איהר דארפען קויפען פערל....
איך האָב נאָר איין קינד.... איך וויל זיא זאָל זיין צו מיר נאָהענט, און זיא איז ווייט, שרעקליך ווייט פון מיר...
איך וויל, זיא זאָל פיהלען און דענקען וויא איך און זיא... איין מו־טער קען האבען מעהר איינפלוס אויף א קינד פון צעהן טויזענד פאטערס. (מרימי קומט).

מ ר י מ י : גוטער הערר, ברודער שמעון הנזיר פרעגט אויב ער קען ריידען מיט אייך, ער וויל פרעגען, ווי קומט עס, אזא גרויסער מענש, וויא איהר, וועלכער פערשטעהט, זאָל ניט וועלען גלויבען...

א ל י ש ע : דער וואס פערשטעהט גלויבט ניט...

מ ר י מ י : אה, הערר! פאָלגט מיך... רעטעט אייער זעעלע אין׳ם נייעם גלויבען.

א ל י ש ע : מיר האבען גענוג צרות מיט׳ן אַלטען גלויבען, ברענגט איהר אויף אונזער קאָפּ א נייע צרה... קינד, וואס געפעלט דיר אין׳ם נייעם גלויבען?

מ ר י מ י : מיר זיינען שמרונים, איהר זייט אידען, ווי זיינען רוימער, גריעכען — אַלע גלייך. אזוי זאָגט גאָט אונזער הארר. מיר האַלטען זיך ניט גרויס געגען קיינעם און אַלע זיינען מיר ברידער און שוועסטער דורך דער ליעבע.

א ל י ש ע : איהר קליינע, ארעמע, פערפאָלגטע מענשעלאך! יעצט האט איהר אייך ניט מיט וואס גרויס האַלטען, זייט איהר ענוים און איהר האט אייך ליעב. ווען איהר אבער ווערען א מאכט, דאן, מיין אייך, וועט דיא ליעבע זיין טוידט וויא אַלע שעהנע ווערטער פון דיא הייליגע געבאָט... איהר וועט נאָך אפשר זיין אמאָל מעהר שטאָלץ פון דיא אידען און מעהר ברוטאַל פון דיא רוימער.

מ ר י מ י : וואס זאָגט ער? יא, ברודער שמעון, קום אריין. (שמעון און טוביה קומען. מרימי אב.)

א ל י ש ע : אַלטער, ווי מיינסט דו: מען דארף פערשטעהן וויא אַלע? אדער דער פערשטאַנד איז אונז געגעבען געוואָרען מיר זאָלען פערשטעהן העכער פון אַלע?

ט ו ב י ה : איך מיין, מען דארף פערשטעהן, אז מען פערשטעהט ניט.

ש מ ע ו ן : (לעגט צונויף זיינע הענד) פאטער אין הימעל, העלף מיר עפענען דיא אויגען פון דעם בלינדען פערבלאָנדזעטען מענשען. (בעטעט שטיל) אה, גאָט, וואס פערשטעהט א מענש און וואס ווייסט א מענש?

ט ו ב י ה : אז מען גיט א שפרונג אין דער לופטען, ווערט מען ניט גרעסער. דיא פיס האבען זיך אויף א ווײלע אבגעטהיילט

פון דער ערד, — דיא אייגענע פיס וועלען דיך באלד אראפשלעפען צוריק צו דער מוטער ערד!

אלישע: (בייז) אונזין! מיט דיא פיס שפרינגט אין דער הויך נאר א פערד. א מענש הויבט זיך אויף דיא פליגלען פון זיינע געדאנקען ביז דיא וואלקענס...

טוביה: און בלייבט זיצען מיט'ן בעל מחילה אויף דער ערד (אלישע לאכט שטארק) און איך וועל מיר דערווייל נעהמען און בעגיסען דיא בלומען, זיי ווילען נעבאך א טרונק. (נעהמט א כלי און וואסער פון פאנטאן).

שמעון: ברודער אלישע בן אבויה, איך בין געקומען צו דיר אין'ם נאמען פון אונזער פאטער אין הימעל... ער אליין האט מיך געשיקט.

אלישע: זעהר א וויטע שליחות... איך האב מורא, איך וועל דיך דארפען שיקען צוריק צו איהם...

שמעון: מיר האבען געהערט, דוא קריטיקירסט דיא אידען פון'ם אלטען געזעץ...

אלישע: פערקעהרט, איך קריטיקיר דיא אלטע געזעץ פון'ם אידען.

שמעון: אלישע בן אבויה, דוא שטעהסט שוין אויפ'ן וועג פון ערלעזונג... איך ווייס, דוא ווילסט זיי פערלאזען... און געהן מיט'ן וועג פון ערלעזונג.

אלישע: ניין! איך וויל בלייבען מיט זיי. איך זאל זיי וועלען פערלאזען, וואלטען מיך זייערע פעהלערען און חסרונות ניט גע־קרענקט... ברודער, דער איינציגער וועג פון ערלייזונג, איז דער וועג פון פערשטאנד...

שמעון: זיי זיינען יעצט פעראכטעט און פערהאסט. עס איז איין אונגליקליכעס פאלק...

אלישע: ברודער, ווער עס פערלאזט זיין פאלק, ווייל עס איז אונגליקליך, דער איז א פעררעטהער און א פייגלינג!

שמעון: איך זעה, גאט האט נאך ניט געעפענט דיין הארץ... איך גיב דיר איבער צו מיין פאטער אין הימעל. קום, ברודער אביוני.

אביוני: געזעגענט זיינען דיא ארימע, צו זיי געהערט גאטעס קעניגרייך. (געהט).

א ל י ש ע: בלייבט... ביי מיר איז היינט א פעסט, וויא אמאל ביים גריעכישען דענקער עפיקור. יעדען 20טען טאג אין חודש פער־זאמלען זיך מיינע פריינדע, מיר טרינקען ויין, לעזען פאעזי און גע־ניסען פרייד און פערגניגען...

א ב י ו נ י: אזא פעסט האב איך יעדען טאג אין יאהר. איך זיץ אין גאטס גארטען. טרינק רוישענדע קאלטע וואסער פון א קוואל און הער דיא זיסע שירים פון דיא ליעבע פויגעלאך. זעהסט? (נעהמט ארויס פון בוזעם א הילצערנע פייפעלע און שפיעלט אזוי וויא א פויגעלע טרעללערט).

ש מ ע ו ן: ברודער, הער אויף! פערגניגען איז פון׳ם טייוועל, שמערץ און ליידען זיינען פון גאט צו לייטערען אונזערע זעלען... (טוביה הערט אויף שפיעלען).

א ל י ש ע: ניין! וואס מעהר פרייד און וואס וועניגער שמער־צען דארף דער מענש! געניסען איז א טוגענד, נור דאס געניסען דארף זיין ריין וויא דיא טוגענד אליין. (א גערויש): אהא! אימיצער קומט שוין (מאיר קומט) מיין יונגער פריינד, דער גרויסער אידישער געלערנטער רבי מאיר...

מ א י ר: שלום עליכם, רבי ומורי. (דריקט זיין האנד, נייגט זיך פון דער וויטען צו דיא פרעמדע).

א ל י ש ע: דוא זעהסט דעם אלטען? זיין בעטלער־זאק איז לעהר, זיין קאפ אבער איז פולל מיט געדאנקען.

ט ו ב י ה: א לעערער זאק און א פולער קאפ — דאס זיינען דיא איינציגע זאכען אין דער וועלט, וואס קיינער וועט דיר ניט מקנא זיין. (אלישע און מאיר לאכען).

מ א י ר: (אפארט) דאכט זיך, אזוי שטאלץ: אין דער ווירקליכ־קייט אבער איז ער גוט צו יעדען איינעם.

ש מ ע ו ן: פאטער אין הימעל, איך פערבלייב דא מיט דער האפנונג צו לאזען הערען דיין הייליגווארט צווישען זינדיגע בעלי תאוות.

מ א י ר: רבי, בעפאר דיא געסט וועלען קומען, וויל איך וואס פון אייך לערנען. מיר האבען היינט בשום אופן ניט געקענט דערטאנען זיך, וויא אזוי ר׳ עקיבא האט געלערנט דעם פשט פון

פסוק „גם זה לעומת זה ברא אלהים... איינס געגען דאס אנדערע האט גאט בעשאפען.... וויא האט עס ר' עקיבא ערקלערט?

א ל י ש ע: ר' עקיבא האט ניט געקענט ערקלעהרען, ער האט ניט געהאט קיין קאפ פון א דענקער.. ער האט שפעט אנגעפאנגען צו לערנען.

מ א י ר: רבי, ער האט אבער ליעב געהאט דאס אידישע פאלק מיט'ן גאנצען הארצען.

א ל י ש ע: ליעבע פון א בעגרענצטען מענשען שטערט מעהר וויא זיא העלפט. ווען מען לערנט איין אלטען איז גראדע וויא מען שרייבט אויף אלטע צוריבענע פאפיער... ביי א יונגען תלמיד געהט עס אריין אין זיין בלוט. דברי תורה נבלעו בדמיו. נאך עקיבא'ס בעגריף איז גאט א חנוני, א קרעמער וועלכער זיצט ביי זיך אין קליי־טעל, שרייבט אין פנקס אונזערע חובות און צאהלט מיט גראשען זיינע ליבלינגע... זה לעומת זה, מיינט ער: גאט האט בעצאלט איוב'ן פיר זיינע צרות און קרעץ מיט געלד און רייכטהום. פע! דאס איז זעהר קליינליך.

ט ו ב י ה: עס איז בעסער, ווען גאט גיט דיר גאר ניט און האט ניט וואס ביי דיר צו צונעהמען!

מ א י ר: און וויא פערשטעהט איהר, רבי, דעם געדאנק פון את זה לעומת זה?

א ל י ש ע: עס איז א פראגע: את זה לעומת זה ברא אלהים? האט גאט געקענט בעשאפען זאכען וואס זיינען א היפך, א געגען, א ווידערשפרוך איינע צו דיא אנדערע? אויב ער האט בעשאפען גוטהייט, נאך וואס האט ער אויך בעשאפען שלעכטהייט? וויא קען זיין דער בורא פון גערעכטיגקייט, זאל מאכען אויף דיא אונגע־רעכטיגקייט?

ש מ ע ו ן: (ערשראקען) גאט אין הימעל, גוטער פאטער, בע־שטראף איהם ניט באלד פיר זיינע שרעקליכע רייד! גיב איהם צייט תשובה טהאן. בעשטראף איהם ניט באלד!

א ל י ש ע: שרעק דיך ניט, קינד, ער וועט מיך ניט בעשטרא־פען און דיך ניט בעלאהנען. מענשען בעשטראפען און בעלאהנען זיך אליין. (א גערויש, פיעלע שטימען, עס ווערט זעהר פרעהלאך). אה, מיינע פריינדע קומען! מיינע פריינדע! ווייבער, דיא געסט זיינען

דאָ! (אבנימוס הגרדי, קוועזיטאר, עטליכע רוימער קומען. אַלע פיהרען א לוסטיגען געשפרעך). וואס מאכט אבנימוס הגרדי, דער גריעך וואס שטודירט פלאַטאָ און ליעבט דיא אידען מעהר וויא זיי ליעבען זיך אליין. מאיר, נאָך אזא שטילען, גוטען און איבערגעבענעם פריינד איז שווער צו געפינען. (דריקט זיין האַנד.) וואס מאכט דעם דעספאָט האדריאן'ס קוועזיטאר, וועלכער קומט אהער אלס פריינד און דענ־קער און ניט אלס צינזען־מאָהנער און חטאים־זוכער? (דריקט זיין האַנד).

קוועזיטאר: פריינד אלישע, איך קען דאָ היינט, לײדער, לאַנג ניט פערבלייבען.

אלישע: דאס וועלען מיר זעהן. (צו מאיר'ן מיט התלהבות) זיי זיינען אַלע אדער סטאיקער, אדער עפיקורעער, — זיי זיינען דענקער און ווער עס דענקט, איז מיין פריינד. (אַלע גריסען זיך מיט מאיר'ן: דערווייל האבען דיא פרויען — בתוברית, נעמי און מרימי געבראכט אמפארען מיט וויין און בעכער, געבעקס, ברענענדע ליכט, וועלכע גיבען א שעהנעם גערוך. אלע זעצען זיך ארום פאנטאן אין גרופען. מען גיסט אָן אַלע בעכער.) וויין פיר אַלע! (מען דערלאַנגט וויין יעדען).

שמעון: וויין און פרויען פיהרען דעם מענשען אין שאול תחתיה... אָה, ברידער, עס איז בעסער דער האלז זאָל פערלעגט ווערען מיט א מכה, בעפאָר מען טרינקט, און דיא אויגען זאָלען אויסגערונען ווערען, בעפאָר מען קוקט אויף א פרוי!

אלישע: הייסט עס, וויין און פרויען זיינען איבעריגע זאכען? ע! (צייגט אויפ'ן הימעל) אויב ער איז א קלוגער גערטנער, וועט ער ניט פלאַנצען אין זיין גארטען וואס מען דארף ניט. פריינדע, דיזע מיינע אונבעקאנטע אורחים זיינען מערקווירדיגע מענשען. איי־נער איז אין גאנצען אין הימעל, דער אנדערער איז אין גאנצען אויף דער ערד.

אבנימוס: אַלטער, דוא ביזט דאָך קלוג גענוג צו טרינקען א בעכער וויין?

טוביה: איך טרינק נאר דאן ווען עס איז ביי מיר טרוקען אין האלז....

בתבורית: ער שטאָפט אין יעדען... אז דער בעטלער וועט ניט טרינקען בין איך אונגליקליך!

א ל י ש ע: צו וואס לעבען מענשען, וועלכע ווילען ניט געניסען פון דער פרייד? וויאוואט!

ק ו ו ע ז י ט א ר: ליעבער פריינד, גענוס און פרייד זיינען נור שוואכהייטען. דיא הויפטזאכע, דער מענש זאל מיט זיין פערשטאנד אונטערדריקען דיא שרעקליכסטע געפיהלע פון וויטאג און שמערץ.

א ב נ י מ ו ס: אה! דער סטאיקער מיט'ן עפיקורעער וועלען שוין אנפאנגען א בלוטיגען קריעג. וויוואט! (אלע מענער טרינקען און רעדען צווישען זיך).

נ ע מ י: זעה, מרימי, איז דער שטאלצער רוימער ניט גרויס און שטארק וויא איינער פון זייערע מארמארנע געטער?

מ ר י מ י: א גרויסע זאך איז א שטיינערנער גאט!

א ל י ש ע: (צו זיין פרוי; גליקליך) גוטע, עהרליכע קערלעז. איא? דענקענדע מענשען? עס איז א פערגניגען, גיב אונז נאך ויין. ווער אויך פרעהלאך, קינד!

ב ת ב ו ר י ת: טרינקען זאלען זיי שוין צום לעצטען מאל. דענקענדע מענשען! (זיא און מרימי אב.)

ק ו ו ע ז י ט א ר: (שטיל צו נעמי) ביזט אזוי שעהן געקליידעט, קיינער וועט ניט גלויבען, אז דוא ביזט א אידישע מעדכען.

נ ע מ י: (ענטציקט) טאקע? אה, דוא זאגסט עס נאר אזוי.

ק ו ו ע ז י ט א ר: איך מיין עס... (נאך שטילער) ליעבע נעמי, ווען?...

נ ע מ י: ווען דוא וועסט בעפעהלען!

ק ו ו ע ז י ט א ר: אלזא, זיי פארבערייטעט... (לויט) פריינד אלישע, דיין שעהנע טאכטער דענקט וויא א װאהרע רוימערין (שטיל צו איינעם פון דיא רוימער) אם וועניגסטען, ווען איך וועל קומען פון יודעא צוריק קיין רוים, וועל איך האבען מיט וואס בעריהמען זיך...

א ב נ י מ ו ס: איך מיין, עס איז בעסער א יודין זאל דענקען וויא א יודין. פריינד רבי אלישע בן אבויה, מען דארף ניט פערליערען קיין צייט אומזיסט.

א ל י ש ע: יא, יא! באלד וועלען מיר אנפאנגען דאס צווייטע געזאנג פון האמערס איליאדא. אה, גרויסער האמער, איך פערגעטער דיך... (נעהמט א בוך).

ש מ ע ו ן: פאטער אין הימעל, א מענשען פערגעטערט ער!

א ל י ש ע: ק י נ ד, בעסער א מענש פערגעטערען, איידער א גאט פערמענשלען! אלזא מיר פאנגען אן. (פארבערייטעט זיך צו לעזען. בתבורית און מרימי ברענגען נאך וויין).

ק ו ו ע ז י ט א ר: מיין פריינד אלישע, ענטשולדיג, איך קען דא לאנג ניט פערבלייבען. (פיהרט איהם אן א זייט). א בריעף איז ערהאלטען געווארען פון'ם פראקוראטאר רופיוס, איך זאל איהם באלד שיקען געלד. דוא ביזט א רייכער מאן און דוא מוזט מיר אויף א קורצע צייט לייהען 10 טויזענד גאלד שטיקע.

א ל י ש ע: מען מיינט, איך בין זעהר רייך, ווייל מיין האנד איז פריי, רוימער, דיא סומע וואס דוא בעטסט איז ביינאהע אלעס וואס איך פערמאג... אין אונזערע אונרוהיגע צייטען דארף מען זעהר פארזיכטיג זיין... פערגעס ניט, איך האב איין קינד... ניט דוא, ניט איהר מוטער, זאגאר זיא אליין ווייסט ניט, וויא טהייער זיא איז מיר... פריינד, פערשטעה מיך, איין קינד...

ק ו ו ע ז י ט א ר: דוא קריעגסט דיין געלד אין גיכען צוריק. דערויף גיב איך דיר דאס עהרענווארט פון א פאטריציער, פון א נאבעלמאן און דענקער...

א ל י ש ע: איך ווייס ניט, אויב איך קען עס דיר פער־שפרעכען.

ק ו ו ע ז י ט א ר: איך מוז דיר זאגען דיא וואהרהייט. העלפסט דוא מיר יעצט, וועל איך דיר דאס געלד אומקעהרען, ווען דיא ארימע און מיטעללאזע יודען וועלען בימלאכווייז אהן נויט און צוואנג איינצאהלען זייערע צינזען. אויב אבער ניט, וועל איך לייד־דער זיין געצוואונגען געגען מיין ווילען, זאמלען דאס געלד ביי דיא אידען דורך געוואלד, גרויזאמקייט און פייליכט גאר דורך בלוטער־פערגיסענעס... מיר מוזען טהאן וואס מען הייסט אונז...

א ל י ש ע: דארפסט דאס געלד באלד?

ק ו ו ע ז י ט א ר: יא, מיין פריינד, אויב עס איז מעגליך...

א ל י ש ע: איין אויגענבליק. (געהט צו זיין פרוי, שטיל בתבורית, זיי אזוי גוט, גיעב מיר דעם שליסעל פונ'ם אייזערנעם קאסטען.

ב ת ב ו ר י ת : וואס ? וועה איז מיר ! וועניג וואס דיא גוים צאפען ביסלעכווייז אונזער בלוט, זויפען אונזער וויין און פרעסען אונזער ברויט...

א ל י ש ע : שש, קינד... איך וועל דיר שפעטער אלעס ער־קלעהרען...

ב ת ב ו ר י ת : גזלן, רוצח, ווילכט אונז בערויבען, בע׳גזלן׳ען!, נעהמסט צו ביי מיר און גיסט אב דעם גוי־חזיר, דעם רוימער !...

א ל י ש ע : (ענערגיש) שש ! דער רוימער איז פריהער פון אלעם א מענש, ער איז א דענקער און דיא הויפטזאכע, ער איז מיין פריינד. איך זאל נים האבען קיין צוטרוי צו מיין פריינד, דארף איך אליין צו זיך קיין צוטרוי האבען. גיכער, עס איז נים שעהן ער זאל ווארטען ! (זיא גיט איהם דעם שליסעל. אלישע געהט. דער קווע־זיטאר שיקט נאך איהם צוויי רוימער. אליין געהט ער צו נעמי׳ן.)

ב ת ב ו ר י ת (צו רבי מאיר׳ן וויינענדיג) : זעהט, וואס ער, דער משוגענער טהוט מיט אונז ?

מ א י ר : שש ! מע טאר נים מבזה זיין אזא מאן ווי רבי אלישע בן אבויה ! מאנכעס מאל קענען מיר נים פערשטיין, וואס א גרויסער מענש טהוט. (ער בערוהיגט זיא)

נ ע מ י : (נאאיוו) יא, אנטאניוס, די יודען זאלען מיך פאל־גען, וואלטען זיי אלע געטהון ווי איך. נאך וואס דארף מען זיין אבגעטהיילט און אבגעזונדערט און פערהאסט ?.... איז דען נים בע־סער קליידען זיך ווי דיא רוימער און אויפפיהרען זיך ווי זיי ? וואס איז דער אונטערשיעד יוד אדער רוימער ? ווי זאגט דער פאטער, מיר זיינען אלע מענשען. נים וואהר ?

ק ו ו ע ז י ט א ר : יא, מיין געליעבטע, מיין שעהנע יודישע־רוימערין. (רעדען שטיל.)

ש מ ע ו ן : (שטעהט אויף) זינדיגע, שטערבליכע מענשען, ווילט איהר הערען וואס גאט, אונזער פאטער אין הימעל, זאגט אצינד צו׳ן אייך ?... (אלע : הערט ! הערט ! א געלעכטער).

ט ו ב י ה : ברודער שמעון, רעד נים צו דער וואנד ! רעדט נים צו א טויטען און רעד נים צו א פרוי, ווען זיא מאכט לאדקעס... (געלעכטער. אלישע קומט, נאך איהם טראגען דיא רוימער א גרויסען לעדערנאם זאק. זיי געהען אב).

קוועזיטאר: דאנקע, פריינד אלישע! פריינדע, עס טהוט מיר זעהר לייד צו פערלאזען אזא געזעלשאפט, אבער איך מוז געהן. מיר מוזען טהון וואס מען הייסט אונז. בלייבט אלע אין פריע־דען. (ראש אב.)

אבנימוס: מיין טייערער גוטער פריינד אלישע, וואס איז עס היינט מיט דיר?

אלישע: שוין... מיר קעהרען זיך באלד אום צוריק צו אונזער בעליעבטען האמער: (לעזט.)

„וויא שאארען פון זוממענדע ביהנען, וועלכע פליהען
אין רייהען געדיכטע צו דיא בליהענדע בלומען פון פריהלינג
מיט א שטורמישע פרייד און געטוממעל״... (דער ראש הישיבה מיט עטליכע אלטע תלמידי חכמים קומען.)

בתבורית: אהא! זיי זיינען געקומען! דו וועסט זע־הען, מיר זיינען יודען! מיין ניט, אז עס איז גאר ניטא קיין דין ודיין בישראל! מע וועט זיך נעהמען צו דיר!...

אלישע: אה, וועלכע אונערווארטעטע געסט.

נעמי: (צו אבנימוס) קומט... אז יודען קומען, וועט מען גע־וויס, אדער וויינען, אדער זאגען מוסר. (זיא און אבנימוס דערווייטערן זיך אין גארטען)

ראש הישיבה: אויך דו, ר׳ מאיר, ביסט דא ביי איהם?

מאיר: רבי, איך לערן דא... וויא זאגט מען. איך עסס נאר דאס איננעוועניגסטע פונ׳ם מילגרוים די שאלעכץ ווארף איך אוועק.

ראש הישיבה: און דו ר׳ אלישע בן אבויה לעזט ספרים חצונים, גוישע ביכער? הא?... ר׳ עקיבא האט געזאגט: ווער עס לעזט ספרים חצונים, האט ניט קיין חלק אין עולם הבא!

אלישע: ווען עקיבא זאל קענען לעזען און פערשטיין דיא ספרים חצונים, וואלט ער ניט געזאגט אזא נארישקייט.

מאיר (שטיל צו אלישע) רבי, איהר זייט א בריה צו מאכען זיך שונאים, דערפאר דערצייילט מען פון אייך גאטט ווייס וואס. נאך וואס זאלט איהר אייך מיט אלעמען פערקריעגען?

אלישע: קינד, אז מע זאגט דעם אמת, מוז מען זיך מאכען שונאים.

ר א ש ה י ש י ב ה (וועלכער האָט דערוויילע בעמערקט דיא סטאָ־טוע) רחמנא יצילני! וואס איז דאס? אן אבגאָטט ביי אַ יודען אין הויז!

מ א י ר: ניין, רבי, עס איז נאָר פון שעהנקייט וועגען. קיי־נער, חלילה, רעכענט עס ניט פאר אַ היילוגטהום.... (דער קוועזיטאָר גנב'עט זיך אריין אונטער א בוים און הערט זיך צו).

ר א ש ה י ש י ב ה: ר' אלישע, ניט נאָר פרעמדע, דיין איי־גען ווייב בעקלאָגט זיך אויף דיר...

א ל י ש ע: מיין ווייב?!... (ערשטוינט)

ב ת ב ו ר י ת: איך האָב דען איין אנדער ברירה? אַ גאַל מוז דאָך אַ מאָל פּלאַצען!...

ר א ש ה י ש י ב ה: ר' אלישע, שעהמסט זיך ניט צו מאַכען דאָ שמחות, וועהרענד דיא בלוט־דורשטיגע רוימער ערלויבען אונז ניט צו פייערען אונזערע היילוגע יום טובים, צו היטען אונזער שבת קודש, צו מאַכען חתונות נאָך'ן אידישען מנהג, צו מל'ן אונזערע קינדער? דיא ניעדערטרעכטיגע רוימער ערלויבען ניט, אונזערע כלות זאָלען זיך בעפּוצען מיט בלומען און דוא זיצסט דאָ צווישען פּאַלמען און בלומען און טרינקסט ווין.

א ל י ש ע: מיט ווייגען און זיפצען קען מען דעם צווייטען זעהר ווייניג העלפען.

ז ק ו ו ע ז י ט א ר: (אַפּאַרט) געמיינע יודען, איהר וועט שוין האָבען אייער שטראָף.

ר א ש ה י ש י ב ה: וואס דארף דער יוד דיא גוישע חכמות? איז ווייניג דאָ צו לערנען אין דער תורה הקדושה?

א ל י ש ע: זעהסט? דער בעכער מיט ווין קעהרט זיך ניט אום, וייל דער פונדאמענט איז שווערער פונ'ם ווין מיט'ן בעכער. איהר אבער גיסט אין אייער בעכער צופיעל דינים, הלכות, מצוות, סיגים, מנהגים... און דער פונדאמענט איז צו גרינג. (צייגט אויף שמעון'ן מיט טוביה'ן) דאס האט זיך שוין פון יודישען בעכער הערויסגעגאָסען.

ר א ש ה י ש י ב ה: וואו זשע, דוא בעלאַנגסט חלילה צו זיי, צו דיא מינים, צו דיא מאמינים אין ישו הנוצרי?...

א ל י ש ע : גלויבען איז יעדען מענשענס פריוואט זאכע, איך דארף קיינעם ניט אָבגעבען קיין חשבון, וואס איך גלויב און וויא איך גלויב.

מ א י ר : (צום ראש הישיבה) רבי, פערגעסט ניט, ער איז א גרויסער געלעהרענטער און דערפאר אליין קומט איהם מעהר כבוד פון אן אנדערן.

ר א ש ה י ש י ב ה : אלישע, דיין אייגען ווייב זאָגט : דוא ביזט מעהר איבערגעגעבען צו דיא טרפנע געמיינע רוימער, וויא צו דיינע ברידער דיא יודען...

ק ו ו ע ז י ט א ר : (אַפּאַרט) יודען, דאס וועט אייך ניט געשענקט ווערען !

א ל י ש ע : (בעטראַכט זיין פרוי) מיין פרוי בעשולדיגט מיך ? זיא איז מיין קינדס מוטער און איך דארף איהרע רייד ניט אָבלייקענען.

ר א ש ה י ש י ב ה : ר' אלישע בן אבויה, ווילסט דוא דען געהן געגען דיין גאַנצען פאָלק ישראל ?

א ל י ש ע : איך זאָל דארפען געהן געגען דער גאַנצער וועלט, וואָלט איך דאָך ניט אראָבגעקעהרט פון מיין וועג !

ר א ש ה י ש י ב ה : אַי, צו פערליערען א יודען איז א גרויסער ווייטאָג, ווער רעדט נאָך צו פערליערען אזא תלמיד חכם וויא אלישע בן אבויה... אין דער צייט ווען דאס יודישע פאָלק איז אזוי צובראָכען און אונטערדריקט, דארף ביי אונז אַלע זיין איין געפיהל, איין געדאַנק, איין הארץ... בעדענק זיך, וואוהין וועט דיך דאס אלעס פיהרען ? דוא האָסט א פרוי, דוא האָסט א קינד, דוא האָסט ברידער... דוא דארפסט געהערען צו זיי...

א ל י ש ע : יא, איך דארף געהערען צו זיי... קיינער אבער דארף ניט געהערען צו מיר... אלע האָבען צו מיר טענות, איך האָב צו קיינעם קיין טענות ניט... פיעלע בעשולדיגען מיך, איך מאַך קיינעם ניט שולדיג . . .

ר א ש ה י ש י ב ה : אלישע בן אבויה, מיר זיינען דיך געקימען פרעגען : ווילסט דוא זיין א יוד, וויא אַלע יודען ? וואס פאר אַן ענטפער גיסט דוא אונז ? (פויזע, קיין ענטפער. פלוצלונג א געטוממעל, אַ פרויען שטיממע, פיעלע מעננער הוקען און שרייען און פיי־

פען. בעאַטא אַ טויט ערשראָקענע, לויפט אריין. טראָגט זעהר שעהנע רוי־מעשע קליידער, וועלכע זיינען אין אַ אונאָרדנונג. נאָך איהר לויפען אריין פיעלע יודישע יונגע לייט און רוימישע סאָלדאַטען). (נעמי און אבנימוס ערשיינען). (מרימי לויפט אַרויס פון הויז אן ערשראָקענע).

בעאטא: (קוים וואס זיא אַטהעמט) גוטע מענשען, רעטעט מיך... דיעזע ווילדע אונמענשען ווילען מיר שלעכטעס טהון... זיי געהן אַהער! זיי געהן אַהער!...

אלישע: ווער וועט וואַגען דיר שלעכטעס טהון דאָ, ביי מיר? זעץ דיך, קינד, און בערוהיג דיך.

בעאטא: גוטער מענש, דוא קענסט מיך ניט... דוא ווייסט ניט, ווער איך בין.

אלישע: ווער עס איז דאָ, איז מיין פריינד און מיין גאַסט. (ער ברענגט איהר אַ ביסעל וויין אין אַ בעכער)

בתבורית: נו, יאָ, אַזאַ פרוי איז ביי איהם אויך אַ גאַסט און אַ פריינד...

טוביה: שוועסטעריל, מע דאַרף ניט רייצען דיא הינד אויף אַ פערבלאָנזעטע שאָף.

נעמי: איאָ, עס איז אַ שאנדע צו קוקען אויף איהר!...

שמעון: געפאַלענע פרוי, ווארום קעהרסט דוא זיך ניט אום צו דיין גוטען פאָטער אין הימעל? ער פערגיעבט יעדען מענשען זיינע זינד.

איין גאַסט: זיא האָט אַ שעהנעם קערפער... הע! חע!

ראש הישיבה: אַ מאָל פלעגט מען אזעלכע זינדיגע פרויען פערברענען אויפ׳ן פייער און היינט איז מען זיי מכניס אורח! אי, גאָטעניו פאָטער!

אלישע: קינד, פאַל ביי זיך ניט אַראָפּ. דיא נאַטור האָט בעשאַפען דיא פרוי צו זיין מוטער, שוועסטער, און געליעבטע. קיין געפאַלענע פרוי דאָס דיא מוטער נאַטור ניט בעשאַפען... מענשען ווענדען פריהער אַן אַלע מיטלען, דו זאָלסט פאַלען און רופט דיך נאָכדעם מיט פעראַכטונג געפאַלענע... ביי מיר ביזט דוא גלייך מיט זיי אַלע דאָ!

נעמי: דוא הערסט, מוטער, ער פערגלייכט זיא צו מיר!

בתבורית: ער ווייסט דען, וואס ער רעדט?...

באָטאָ: (בעטראַכט איהם מיט אַ געפיהל פון פערגעטערונג)
דו ביסט עס, דער גרויסער אלישע בן אבויה? דו ביסט ניט אַזאַ מענש וויא אַלע. דו ביזט אַן אַנדערער...

ראש הישיבה: אַה, אלישע, איך בין דיך געקומען פרעגען, נאָך וואס זאָלסט דו זיין, וויא זיא זאָגט, איין אַנדערער, אַן איש אחר, ווען דו קענסט זיין איין אב ושופט בישראל! און צוליעב וואס? צוליעב נאַרישקייטען, צוליעב ספרים חצונים, צוליעב אונזיניגע גוישע ביכלעך, צוליעב נידריגע תאוות!

אלישע: (גיט אויף איהם אַ קוק. צוקט מיט דיא אַקסלען. רייסט אויס אַ בלום, גיט בעאַטאַ'ן.) ארעמעס, אונגליקליכעס קינד! איהם קיין ענטפער קען איך ניט געבען. דיר אם וויניגסטען, קען איך געבען אַ בלום...

באָטאָ: אַה, גרויסער מענש! (זיא טראגט צו דיא בלום צו איהרע ליפען.)

(דער ראש הישיבה און תלמידי חכמים געהן בייז פאָרט. בתבורית פערברעכט איהרע הענד אין פערצווייפלונג. נעמי ווייזט מרימי'ן וויא שעהן בעאַטאַ'ס קלייד איז. שמעון בעט גאָטט. טוביה, אַ גליקליכער, צייגט אבנימוס'ן, וואס פאַר אַ גוטער מענש אלישע איז.)

פאָרהאַנג פאַלט לאַנגזאַם.

צווייטער אַקט.

(אַ גרויסער פּלאַץ לעבען אַ געדיכטען וואַלד. עס ליעגען פיעל אָבגעהאַקטע בוימער, און געזעגטע קלעצער. דער ראש הישיבה, דיא אַלע תלמידי חכמים און פיעלע יודען ארבייטען. אייניגע זעגען האָלץ, אַנדערע טראָ־גען דיא אָבגעזעגטע שטיקער. ביי יעדע זעג האַלטען זיך 4 מענשען, אַ לייכטען שטיק האָלץ טראָגען 5—6 יודען. פון דער וויטען שטעהען רוימעשע סאָלדאַטען מיט שפּיעזען און שווערטען. דיא יודען זינגען „על נהרות בבל“, פיעלע פון זיי וויינען.)

ר א ש ה י ש י ב ה: אי! זכור ד׳ לבני אדום (ציעגט אויף דיא רוימער) את יום ירושלים... פערגעס ניט, נאָטעניו, וואָס זיי האָבען געטהאָן צו דיין הייליגע שטאָדט! אנשטאַט צו זינגען משירי ציון, זינגען מיר שבת על נהרות בבל! שבת קודש איז היינט, פאָטער, און דיינע קינדער זיינען געצוואונגען היינט צו ארבייטען. דיין תורה איז פערשטערט, דיין בית המקדש איז חרוב, דיין שטאָדט ירושלים איז אין גוישע הענד. דאָס אונשולדיג בלוט פון דיין פאָלק ווערט פערגאָסען וויא וואַסער, און קיין הילפע, קיין טרויסט, קיין האָפנונג איז ניטאָ. עד מתי, אבי? ביז וואַנען נאָך, טאַטעניו פאָטער אין הימעל? וויא לאַנג נאָך? (וויינט. זיי הויבען אָן וויעדער זינגען על נהרות בבל.) (קוועזיטאר קומט מיט צוויי סאָלדאַטען.)

א י י ן י ו ד: אי, דער בלוטזויגער געהט, וויא איהר זעהט מיך אַ מענשען אויף דער וועלט!

ק וו ע ז י ט א ר: (צו דיא רוימער) ערלויבט זיי ניט רעדען. ערלויבט זיי ניט זינגען. דער יוד דאַרף ניט זינגען! פון ליעדער ערוועקט זיך דער רעוואָלוציאָנערער גייסט... שווייגען דאַרפען זיי און ארבייטען געצוואונגענע אַרבייט!

ר א ש ה י ש י ב ה: ארבייט, קינדער. גאָטט זעהט אז מיר מוזען מחלל שבת זיין און וועט אונז חלילה ניט שטראָפען דערפאַר. (אַלע ארבייטען.)

ק וו ע ז י ט א ר: אהא, אַלטער יהודי, דיר איז שווער צו אר־בייטען? איך האָב אייך געהייסען צווינגען ארבייטען דעם שבת

ווייל איהר פערפאָלגט יעדען, וואס איז א פריינד צו דיא רוימער...
אונזער פריינד אלישע בן אבויה זאָגט , אז שבת ארבייטען איז ניט
קיין פערברעכען... איהם צוליעב ארבייטעט איהר היינט.

ר א ש ה י ש י ב ה: אלישע בן אבויה? אָה, גאָטט, ניט
אומזיסט האָט איינער פון דיינע נביאים געזאָגט : מהרסיך
ומחריביך ממך יצאו... דיא צושטערער און פערדערבער פון יודישען
פאָלק זיינען יודען...

ק ו ו ע ז י ט א ר : איהר מיינט, איך ווייס ניט, ווארום א
גאנצער קהל יודען טראָגט איין שטיקעל האָלץ? דאס איז א יודי־
שער שפּיצעל אבצונארען דיא רוימער. איהר ווילט אייך מאכען דיא
ארבייט אזוי גרינג, אז אייער גאָטט זאָל זעהען אז איהר ארבייט
דאָך ניט אום שבת... אייערע ראבאים לערנען אייך דאס צו טהון.
מיר ווייסען אלעס.

ר א ש ה י ש י ב ה : (שטיל) רבונו דעלמא, וויא אזוי קען א
גוי ווייסען פון דעם סוד?

ק ו ו ע ז י ט א ר : ווען דיא רוימער האָבען אזעלכע איבער־
געגעבענע פריינדע, וויא אלישע בן אבויה, איז זיי ניט שווער צו
ווייסען, וויא אזוי איהר ווילט ארומגיין דיא געזעצע און דיא בעפעה־
לע פון אונזער אימפּעראטאָר האדריאן... פון יודען ערפאהרען מיר
דיא יודישע געהיימניסע!

ר א ש ה י ש י ב ה : גאָטט אין הימעל, אלישע איז ניט נאָר
א כופר בעיקר, ער איז א מסור אויך!...

ק ו ו ע ז י ט א ר : עי! נאָר צוויי יודען זאָלען שטיין ביי א
זעג און נור איין יודע זאָל טראָגען יעדען שטיק האָלץ!

א י י ן י ו ד : האר אוים, ווען משיח וועט קומען, וועלען די
גוים ארבייטען מיט דיא זייטען. וויא איהר זעהט מיר א מענשען
אויף דער וועלט.

ק ו ו ע ז י ט א ר : איהר ווילט אונז אבנארען? מיר וועלען
זיך ניט בערוהיגען, ביז מיר וועלען ניט אויסמעקען דעם הארטנע־
קיגען יודען פון דער וועלט!

ר א ש ה י ש י ב ה : רוימער, פיעלע האָבען געוואָלט דיא
יודען אויסמעקען און וואו זיינען זיי? וואו זיינען דיא מצריים,
וועלכע האָבען דיא יודען פערקנעכט? וואו זיינען דיא פלישתים,

וועלכע האָבען דיא יודען פערפאָלגט ? וואו איז בבל, וואס האט דיא יודען אונטערדריקט ? דיא מעכטיגע פעלקער, וואס האָבען פערפאָלגט דיא שוואכע יודען זיינען פערשוואונדען פון דער ערד און ישראל לעבט. אויך רוים וועט פאלען, אבער ציון וועט ניע חרוב ווערען !...

קוועזיטאר : אַלטער נארר, דיין ציון ליעגט אין רואינען.

ראש הישיבה : רוימער, מע קען ציון ניט חרוב מאכען! וויא קענסט דו חרוב מאכען א שטאָדט, וועלכע איז ניט געבויט אין דרויסען, נאָר וועלכע שטעהט פעסט און וועט עוויג שטעהן אין דיא הערצער און אין דיא געדאַנקען פונ׳ם גאַנצען יודישען פאָלק ?

קוועזיטאר : (צו א סאָלדאַט) צייג דעם פרעכען יהודי, ווי מע דארף ארבייטען און שווייגען !

(אַ סאָלדאַט שלאָגט איהם. אַלע יודען : אי, טאַטע פאָטער אין הימעל !) (קוועזיטאָר זעצט זיך אויף אַ שטיק האָלץ. שמעון הנזיר און טוביה האביוני קומען, מיעד פון אַ וויטען וועג.)

עי, וואס איז דאס פאר שפאַציער־געהער—ווער זייט איהר ?

טוביה : ווער? איך? איך בין קיינער ניט, דערפאַר הער איך קיינעם ניט. איך צאָהל קיינעם אין דער וועלט קיין צינזען ניט, דערפאר צאָהלט דיא גאַנצע וועלט צינזען מיר...

קוועזיטאר : מיט וועמען רעדסט דוא דאס ? איך פרעג, ווער זייט איהר און וואוהין געהט איהר ?

שמעון : מיר זיינען גאָטטעס קינדער.

קוועזיטאר : גאָטט האט געמעגט האָבען אַ ביסעל מעהר אנשטענדיגע קינדער...

שמעון : און מיר טראָגען איבער דער וועלט גאָטטעס וואָרט.

קוועזיטאר :נאָך וואס זאָלט איהר אייך אומשלעפען איבער דער וועלט מיט אזא נאַרישקייט ? שטעלט אייך בעסער ארבייטען. יודען דארפען ארבייטען אום שבת... עי, נעהמט זיי צו דער ארבייט ! (דיא סאָלדאַטען שטויסען זיי).

שמעון : מיר געהערען ניט צו זיי, מיר געהערען צו אונזער פאָטער אין הימעל.

קוועזיטאר: צום פאטער אין הימעל? זאל ער צוויי מאל אזוי פיעל אויסארבייטען!

טוביה: דוא ווילסט, איך זאל שבת ארבייטען, וועל איך ארבייטען. ניט דער מענש איז געשאפען געווארען צוליעב דעם שבת, דער שבת איז געשאפען פיר'ן מענשען. דוא ווילסט ניט, היינט זאל מיין שבת זיין, וועט זיין מיין שבת, ווען איך וועל פון דיר פטור ווערען. (ארבייטעט לוסטיג) ווען מיין זעעלע איז צופריעדען, קען קיינער מיין שבת ניט צושטערען...

שמעון: רוימער, וויא שטארק און שטאלץ דוא זאלסט ניט זיין, איך וועל דיך בעזיעגען מיט גאטטעס ווארט...

קוועזיטאר: עזעל! בעזיעגען בעזיעגט מען נאר מיט דעם! (שלאגט איהם מיט זיין פויסט. שמעון פאלט.)

שמעון: מענסט שלאגען מיין גוף, מיין זעעלע קענסט דוא ניט ערגרייכען... דיין רוימישע קעניגרייך איז גרויס—אלעס אבער וועט בעלאנגען צום נאזאַריער... ביסלעכווייז און שטילערהייד נעה־מען מיר איין דיא וועלט... מיר האבען אונזערע צווישען אייערע (סאלדאט שלאגט איהם.)

שמעון: שלאג, ברודער, דאס הארט מיך זעהר ווענינ. מיר האבעןביידע איין פאטער אין הימעל...

טוביה: ווען עס וואלט אבער ניט געווען קיין אונזערע, זייערע, אייערע, מיינע דיינע,—וואלט דאך ניט געדארפט זיין קיין אויבערשלאגער און קיין אונטערשלאגער (צייגט פריהער אויפ'ן קווע־זיטאר, נאכדעם אויפ'ן סאלדאט.)

קוועזיטאר: ביז זון־אונטערגאנג זאלען זיי אלע דא שווער און פלייסיג ארבייטען.

איין יוד: ארבייטען זאל מיט דיר דער מלאך המות, רב"ע.

קוועזיטאר: איך געה! (דיא סאלדאטען טרייבען אונטער אלעמען פלייסיגער צו ארבייטען. קוועזיטאר געהט, אנקעגען קומט אבנימוס.)

אבנימוס: דא איז דאס... אנטאניוס סערוויוס, דיך זוך איך...

ק ו ו ע ז י ט א ר : מיך פרייט זעהר צו זעהען איינעם פון מיי־נע געאַכטעטע פריינדע...

א ב נ י מ ו ס : הער, מיין יונגער פריינד און גרויסער געלער־טער—ר׳ מאיר איז געקומען צולויפען צו מיר זעהר אַ בעטריעבטער. מע האָט זאָגט ער, אליין דעם אַלטען ראש הישיבה און פיעלע גע־אַכטעטע זקנים געטריעבען ארבייטען אים הייליגען יודישען טאָג שבת.

ק ו ו ע ז י ט אָ ר : מיר מוזען טהון וואָס מע הייסט אונז.

א ב נ י מ ו ס : אָה, לאָזט זיי, אָם וועניגסטען, אַכטען די געזעצע פון זייער רעליגיאָן.

ק ו ו ע ז י ט א ר : קיין רעליגיאָן אין דער וועלט איז ניט אזוי שעדליך פיר רוים, וויא די יודישע. זאָגט דען ניט דאָס זעלבע, זאָגאר אזא יודישער געלערענטער וויא אלישע בן אבויה ?

ר א ש ה י ש י ב ה : אָה, אלישע, וויא שווער דוא זינדיגסט געגען דיין פאָלק.

א ב נ י מ ו ס : איך האָב איהם פערשפּראָכען, באַלד דיך געפינען און בעטען דוא זאָלסט זיי בעפרייען. זייט דאָך ניט אזוי אונגערעכט צו זיי...

ק ו ו ע ז י ט אָ ר : מיין פריינד, שטאַאטס אינטערעסען שטעהען העכער פון דעם, וואָס מיר רעכענען גערעכט און אונגערעכט.

א ב נ י מ ו ס :וואָרום זאָלט איהר צו די יודען זיין גרוי־זאַמער, וויא צו אַנדערע פעלקער ?

ק ו ו ע ז י ט אָ ר : די יודען זיינען די געפעהרליכסטע געגנער פון רעגיערונג — ניט נאָר זיינען זיי אַליין שטענדיג אונ־צופריעדען, זיי פערגיפטען אויך אַנדערע מיט׳ן גיפט פון אונצו־פריעדענהייט און פּראָטעסט ! די העכערע פּאָליטיק פאָדערט, מען זאָל דיזע רעבעלישע נאַציאָנאַליטעט פערניכטען, אָדער, אָם וועניגסטען, אזוי אונטערדריקען, אז פון זייער פרייען גייסט זאָל גאָר נישט בלייבען.

א ב נ י מ ו ס : רוימער, דיזע שוואַכע נאַציאנאַליטעט האָט אַ גרויסע מאַכט, וועלכע איהר וועט ניע בעזיעגען. לכו וחזרו על בתי כנסיות ובתי מדרשות שלהם, געה אונטערזוך זייערע צאהלרייכע

שוהלען, הייזער פון פערזאמלונגען און פארשונג, אין דעם ליעגט זעהר גרויסע מאכט (דער ראש הישיבה הויבט אויף א שווערען קלאץ און פאלט) זעה, דער עהרענטווירדיגער אלטער מאן פאלט אונטער זיין לאסט. אין׳ם נאמען פון אונזער פריינדשאפט בעט איך דיך, בעפריי זיי פון דער ארבייט.

ט ו ב י ה : (העלפט דעם ראש הישיבה אויפשטעהן) אלטער, דוא האסט א שטארקען קאפ און שוואכע פיס... עס איז דערפאר, ווייל דוא דרשן׳סט א סך אין בית המדרש, און געהסט אום וועניג אין פרייען פעלד. דאס גאנצע יודישע פאלק האט א שטארקען קאפ און שוואכע פיס..

ק ו ו ע ז י ט א ר : אה! וואס טהוט מען ניט צוליעב פריינדשאפט? יודען, איהר זייט פריי פון דער ארבייט. (שטיל צו דיא רוימער) דעם צווייטען שבת זאלען זיי צוויי מאהל אזוי פיעל אויסארבייטען. געהט! (סאלדאטען פארט). קום, אבנימוס הגרדי, דוא געהסט? (ראש הישיבה גיט א צייכען אבנימוס׳ען, ער זאל בלייבען).

א ב נ י מ ו ס : ענשולדיג, דער גרייזע וויל מיר וואס מיט־טהיילען, איך מוז איהם אויסהערען...

ק ו ו ע ז י ט א ר : עס איז פראקטישער צו האלטען זיך פון דיא יודען וואס ווייטער.

א ב נ י מ ו ס : ביזט דוא דען ניט א פריינד צו אלישע בן אבויה?

ק ו ו ע ז י ט א ר : א יוד וואס איז געגען יודען, איז דעם רוימערס פריינד.

א ב נ י מ ו ס : יא, מען זאגט, אלישע וועט באלד זאגאר דיין שוויגער־פאטער ווערען.

ר א ש ה י ש י ב ה : וועה איז מיר! ער געהט זיך מתחתן זיין מיט דעם בן אדום, מיט דעם צורר היהודים....

ק ו ו ע ז י ט א ר : א יוד מיין שוויגער־פאטער? אבנימוס, איך בין רוימער און פאטריציער! אויפס־וויעדערזעהען! (אב).

ר א ש ה י ש י ב ה : אבנימוס הגרדי, דוא איבערצייגסט אונז אז אויך צווישען דיא אומות העולם גיבט עס צדיקים.

א ב נ י מ ו ס : אלטער ראבאי, יעדעס פאלק האט גוטע און שלעכטע מענשען. (דער ראש הישיבה פיהרט איהם, זיי רעדען שטיל, נאך זיי דיא זקנים און עטליכע יודען. זיי פערשווינדען אין וואלד).

ש מ ע ו ן : און מיר וועלען געהן אין איינזאמקייט, דאנקען גאטט פיר דעם, וואס ער טהוט אונז נור גוטעס, און נור גוטעס, ווארום ווען גאטט הייסט אונז שלאגען און טהון געצוואונגענע ארבייט, איז דאס אויך נור ווייל ער וויל אונז גוטעס טהון. אי, מיר האבען א גוטען פאטער אין הימעל. (פערשווינדעט אויך אין וואלד. שפעטער גנב'ען זיך עטליכע מענשען אוועק אהין צו איהם).

ט ו ב י ה : (אללע זעצען זיך ארום איהם) ווייסט איהר, וואס מיר וועלען טהון? ברידערלאך, מיר וועלען שפיעלען א שיר צו דעם, ווער עס האט בעשאפען דיא גרויסע שעהנע וועלט. (נעמט ארויס זיין פייפעלע).

א י י ן י ו ד : אום שבת שפיעלען!

ט ו ב י ה : ווען איך שפיעל ווערט ביי מיר שבת און ווען עס איז ביי מיר שבת — שפיעל איך. יא חברים'לאך מיינע ווען איך שפיעל, זעה איך מיין זיסע יוגענד און פיהל דיא גליקליכע צוקונפט... איך זעה גרינע פעלדער מיט ווייסע לעמעלאך, הער דעם גערויש פון'ם גרינעם וואלד, און דאס געזאנג פון דיא פויגעלאך. (שפיעלט, אלע הערען אויפמערקזאם). הערט, קינדער, איך האב... דאס הייסט, איך האב גארנישט, אבער מיין זאק האט פיינע נים, וועלכע איך האב אבגעריסען געהענדיג דור'ן וואלד. ווער עס האט ציין, דעם לאדעט מיין זאק איין צו א גרויסען מאהלצייט דארטען, אונטען, לעבען קליינעם טייכעלע... (שטעהט אויף) ברידערלאך, האט איהר געזעהען אויף דער וועלט נאך אזא גביר אדיר, וויא איך, טוביה אביוני? (געהט שפיעלענדיג. אללע נאך איהם. אב... מע הערט אין וואלד טוביה'ס שפיעלען. פויזע, א גערויש—אלישע'ס שטיממע).

א ל י ש ע : עס שפרייזט דער פערד מיט מונטערע טריט, דאס ווינטעל שטופט אין'ם פרייען פעלד (אלישע קומט רייטענדיג אויף א פערד, ר' מאיר געהט לעבען איהם צופוס, שפעטער זעהט מען בעאטען, זי איז פערהילט אין א מאנטעל. זיא האלט זיך פון דערווייטען).

שטעה! מאיר, דוא דארפסט זיך אומקעהרען. מיר זיינען פונקט א תחום שבת פון שטאָדט.

מ א י ר : שוין א תחום ? רבי, הערענדיג דיך, האָב איך גאָר ניט בעמערקט דעם מהלך. וויא אזוי ווייסט דוא, רבי, אז עס איז שוין א תחום ?

א ל י ש ע : איך בין משער נאָך דיא טריט פון מיין פערד. (שטייגט העראב) קער זיך אום, מאיר.

מ א י ר : אה, רבי, קער זיך אויך אום. קער זיך אויך אום... איך מיין, רבי'נו, קעהר זיך אום צוריק צו דיין פאָלק און צו דיין גאָטט...

א ל י ש ע : חע! חע! קינד, איך האָב געהערט א בת קול : שובו בנים חוץ מאלישע. קערט זיך אום מיינע קינדער אויסער אלישע... (לאַכט) מיך דארף מען ניט. מיך דארף קיינער ניט, איך בין א'ן איבריגער... ווארט איין אויגענבליק, איך וועל צובינדען מיין פערד. (פיהרט דעם פערד צו א בוים).

מ א י ר : רבי, וואָס מיינסט דוא מיט'ן בת קול ?...

א ל י ש ע : מאיר, געווים גלויב איך ניט, אז א בת קול קומט פון הימעל — עס איז פשוט דיא שטימע פון פאָלק, איך זאָל זיך אומקערען, מוז איך ווערען אויס אלישע. וועל איך זיך אָבער אומקערען אלס אלישע, דאן וועל איך זייער ליעבע און זייערע סימפאטיען זאָ וויא זאָ ניט געווינען, איך וועל זיך נור מאכען צום נאררען. מאיר, מע קען זיך ניט אומקערען און זיך אליין ניט ברענגען מיט זיך. חע! חע! איך קען ניט געהן צוריק אָהן אלישע'ן!

מ א י ר : אה, רבי, מיט וועמען ביזט דוא אויף דער גרויסער וועלט ?

א ל י ש ע : קינד, איך בין אליין מיט זיך. נאָר א קליינער מענשעלע האָט מורא פיר זיך אליין, און ער לויפט צום המון - עם...

מ א י ר : איז דען ניט א גרויסע זאך צו געהן צוזאמען מיט'ן פאָלק פיר זייער אלגעמיינעם גליק ?

א ל י ש ע : יא, קינד, עס איז א גרויסע העלדענטהאט צו געהן מיט'ן פאָלק פיר'ן פאָלק. עס איז אָבער נאָך א גרעסערע

העלדישקייט צו געהן געגען דאָס גאַנצע פאָלק, שטרעבענדיג דער־מיט דאָס פאָלק גליקלאַך צו מאַכען.

מ א י ר : פאַר וואָס, רבי, איז דאָס אַ גרעסערע העלדישקייט ?

א ל י ש ע : דיא וואָס געהען מיט'ן פאָלק זיינען געליעבט און געאַכטעט ווען זיי טהוען זאָגאַר פּראַקטיש גאָר ניט אויף. דיא אָבער וואָס געהען געגען פאָלק, ווען זיי טהוען זאָגאַר פיעלעס אויף, זיינען זיי דאָך געהאַסט און פעראַכטעט !... דוא מיינסט, מיר איז גרינג צו געהן געגען אַלע ? איך וויל אָבער דערמיט עפענען זייערע בלינדע אויגען. דוא מיינסט, מיר טהוט ניט וועה דאָס הארץ צו פערשפּאָטען דאָס, וואס ביי זיי איז היילינג ? איך וויל אָבער דערמיט וועקען זייער פערשלאָפענעם געדאַנק. דוא מיינסט, עס וואָלט מיר ניט געשאַפט מעהר פערגניגען צו פאהרען שפּאַציערען ניט דוקא אום שבת ? איך וויל אבער דערמיט אָבלאַכען זייערע בעגריפע וועגען דעם וואָס מע טאָר און מע טאָר ניט ! עס איז לייכט צו מאַכען זיך פריינדע מיט דעם, וואָס דוא זוכסט זכיות פיר זיי, עהרליך איז אָבער דער, וואָס זאָגט דעם אמת, אָבוואָהל, ער קויפט זיך פיינדע דערמיט. מאיר, קער זיך אום !

מ א י ר : בעפאָר מיר וועלען זיך שיידען, רבי, וויל איך דיך פרעגען, וויא־זשע קומט עס וואס, וויא דיא חכמים זאָגען, מטטרון זוכט זכיות אויף יודען ?

א ל י ש ע : מטטרון זאָל יעצט דאָ זיין, וואָלט איך איהם געזאָגט, אַז ער ווייסט ניט פון זיין חיות...

מ א י ר : אה, רבי, מטטרון איז אַ טהייל פון דער גאָטטהייט !

א ל י ש ע : אַ טהייל ?! קינד, טהיילען קען מען נאָר אַ קערפּער, דאָס וואָס עס איז ניט קערפּערליך, טהיילט זיך ניט. איז גאָטט ניט קיין קערפּער — טהיילט ער זיך ניט. און עס איז ניטאָ קיין מטטרון'ס. איז ער יאָ אַ קערפּער, דאַן איז ער גאָר קיין גאָטט ניט ! (אבנימוס קומט).

מ א י ר : רבי, ווייטער געהן האָב איך מורא. לעבע וואָהל. (וויל געהן).

א ל י ש ע : לעבע וואָהל, מאיר.

אבנימוס: עי, יונגער פריינד, דיך דארף איך. (קוקט ניט אויף אלישע'ן).

אלישע: און דיין אלטען פריינד דארפסט דוא גאר ניט? עי, אבנימוס־, וואס זעהסט דוא עפעס אוים אזוי, וויא ביי דיר זאלען זיין האיליג דיא ציין... חע! חע!

אבנימוס: (קערט זיך אום פון איהם מיט פעראכטונג) מאיר נהראי, דער אלטער און דיינע איבריגע פריינדע זיינען בעפרייט פון דער ארבייט. זיי האלטען יעצט דארט אין וואלד א וויכטיגען ראטה און, איך גלויב, דיין געגענווארט דארט איז נאטהוועגדיג...

מאיר: אה, מיינע ארעמע אונגליקליכע ברידער. רבי, וויא קען יעצט א יוד געהן זיך בעזונדער מיט זיין וועג, ווען זיי זיינען אללע אזוי נידערגעשלאגען, ערניעדריגט און פערפאלגט?... דארטען זיינען זיי? איך געה שוין. לעבע וואהל, אבנימוס. רבי, ווילסט אפשר שטייגען צוריק אויף דיין פערד? וועל איך מיך איינבויגען און דוא וועסט שטעלען דיין פוס אויף מיין רוקען...

אלישע: ניין, קינד, איך דארף ניט קיין פרעמדען רוקען... ווער עם קען אליין ניט אויף'ן פערד הערויפשטייגען, דער דארף ניט רייטען.

מאיר: דאן לעבט וואהל! (שטיל) פאהרט בעסער אוועק בעפאר זיי וועלען אייך דא טרעפען...

אלישע: אנטלויפען? קינד, איך בין אין מיין לעבען נאך קיינמאהל פון קיינעם ניט אנטלאפען. (מאיר ראש אב אין וואלד).

אבנימוס: לעבע וואהל, פריינד מאיר! (געהט)

אלישע: איז אלישע בן אבויה דיין פריינד ניט מעהר?

אבנימוס: א מענש, וואס פערקויפט זיינע ברידער, א פעררעטהער און מסור קען מיין פריינד ניט זיין!

אלישע: שוטה, קענסט דוא דעם, וועמען דוא בעשול־דיגסט? אדער פיללייכט האט דיא יודישע זין ניט גוט געווירקט אויף דיין גוי'שען קאפ?

אבנימוס: וואס טויג א גוטער יודישער קאפ, ווען דאס הארץ איז ניט יודיש? איך שעהם זיך דערמיט, וואס איך

האב דיך אמאהל פיר א פריינד גערעכענט, איך קען דיך ניט מעהר!
(ראש אב).

אלישע: דו? ! (וויל איהם רופען צוריק) ניין! פערענטפערן דארף זיך נאר דער, וועד עס שטייט ניט העכער פון דער בעשול־דיגונג. הם, זאגאר דער גוי מיינט, אז איך בין ניט יודיש געגוג... (פערטראכט זיך, ווערט טרויעריג, זעצט זיך.) הייסט עס, נאך א פריינד פערלארען. וויפיעל איז מיר געבליבען און וויפיעל האב איך גאר אין גאנצען געהאט? (בלייבט זיצען פערטראכט. בעאטא קומט שטיל און לאנגזאם).

בעאטא: איך ציטער געראדע וויא איך זאל דארפען יעצט רעדען מיט א גאטט. ער איז יעצט וויים פון מיר. זיינע געדאנקען זיינען יעצט אין דיא הימלען ביי דיא געטטער. ווער וויסט, פיללייכט האט ער מיך שוין לאנג פערגעסען. איהם אבער.. אזעלכע וויא ער פערגעסט מען ניט. (לויט) גרויסער מענש, דערקענסט דוא מיך?

אלישע: הא? יא, קינד, איך האב דיך דערקענט. וויא וואונדערבאר! איך האב געמיינט, איך בין דא אליין צווישען ערמארדעטע בוימער און טויטע שטיקער האלץ, און דא לעבען מיר איז א לעבעדיגער מענש... איך בין ניט אליין?

בעאטא: ניין, דוא ביזט ניט אליין, איך בין דא לעבען דיר. און ווען איך בין ניט געוועזען לעבען דיר, זיינען מיינע געדאנקען און מיין הארץ געוועזען מיט דיר. זינד איך האב דיך געזעהען, טרעט דיין הערליכער געשטאלט ניט אב פון מיר. אזא מענש וויא דוא קען מיט איין בליק צושמיעדען צו זיך אויף עוויג...

אלישע: צושמיעדען? דיא וואס זיינען געשמיעדעט, זיינען שקלאפען.

בעאטא: עס איז פאראנען קעטטען, וועלכע זיינען טהייערער פון דער פרייהייט. גרויסער מאן, איך האב יעדען טאג געזוכט דיך צו זעהען.

אלישע: קינד, ווארום ביזט דוא ניט געקומען?

בעאטא: קומען צו דיר האב איך ניט געוואגט. איך האב דיך נאכגעפאלגט פון דער ווייטען... אבוואהל, איך האב

א רעכט צו דענקען, דוא דארפסט זיך יעצט ניט שעהמען מיט מיר...

א ל י ש ע : ווער עס שעהמט זיך מיט זיינע מיט־מענשען, דער איז אליין קיין מענש ניט.

ב ע א ט א : דוא האסט מיך געמאכט צו א מענשען. פיעלע מענער האבען מיר געזאגט זיסע רייד, זיי האבען אבער גערעדט צו דער פרוי. דוא ביזט דער ערשטער, וואס האט גערעדט צו מיר, וויא צו א מענש. אין געהיים זיינען זיי אללע בערייט פאלען צו מיינע פיס, עפענטליך אבער געפינען זיי פיר נויטיג מיך מיט דיא פיס טרעטען... דוא האסט אפען געצייגט מיר אכטונג און פריינדשאפט.

א ל י ש ע : א ! ביי אונז איז א גאנצער חידוש צו זעהען, אז א מענש האנדעלט וויא א מענש.

ב ע א ט א : מיט דיין איין ווארט האסט דוא מיך אויפ־געהויבען פון'ם שטויב. מיט דיין בליום האסט דוא מיך רייך געמאכט. זעהסט איך טראג זיא אויף מיין הארץ. (נעמט ארויס דיא בליום) איך האב פיעלע טהייערע שטיינער און דיאמאנטען, דיעזע בליום אבער איז מיין רייכסטע און טהייערסטע ציהרונג..

א ל י ש ע : חע ! חע ! קינד, ביזט אליין איינע פון דיא שעהנסטע בליומען, וואס דיא מוטער נאטור האט בעשאפען.

ב ע א ט א : (לייזענשאפטליך) גרויסער, שטארקער מאן, זיי מיין פריינד !

א ל י ש ע : פריינדשאפט רעדט ניט מיט אזא ליידענ־שאפטליכע שפראך. זיי פארזיכטיג, איך קען דיא שפראך ! קינד, איך קען זיין דיין ראטהגעבער, דיין בעשיצער, אבער ניט דיין פריינד. א געזונטער, ליידענשאפטליכער מאן נעמט אן דיא פריינדשאפט פון א שעהנע פרוי, נאר דאן, ווען ער דענקט דערמיט פון אנפאנג פערמאסקירען זיינע אנדערע געפיהלע. איך האב פיינט פערמאסקירטע מיטלען ! געה אין פריעדען, קינד, און ווען דוא ווען דוא וועסט דארפען ראטה, שוטץ און הילפע קום צו מיר. אלישע בן אבויה ענטזאגט זיך ניט צו טהון גוטעס זאגאר פיר דיא וועלכע צאהלען איהם מיט שווארצע אונדאנקבארקייט, און

דוא ביזט איין עדלע, גוטע זעעלע. געה אין פריעדען. (ראש הישיבה, מאיר, זקנים, און פיעלע יודען קומען. איין יוד.)

ב ע א ט א : ווען דוא בעפעהלסט מיר צו געהן, מוז איך געהן. ערלויב מיר פריהער א קוש טהאָן דיא נאָבעלע האנד, וועלכע האָט דערלאַנגט א בלום דער ביליג־געשעצטער, פון אלעמען ערנידריג־טער און פעראכטעטער בעאטא׳ן. (קושט זיין האַנד.)

ר א ש ה י ש ב ה : איהר זעהט, מיט וועמען אלישע בן אבויה פערברייננגט זיין שבת קודש? מיט געמיינע, אויסגעלאסענע פרויען.

ב ע א ט א : (בייז) ראבאי, ווען אלע וואָלטען מיט אונז אזוי פערבראכט דיא צייט, וויא אלישע בן אבויה, וואָלט קיין געמיינע אויסגעלאסענע פרויען ניט געווען אויף דער וועלט! (פערשווינדעט אין וואַלד).

ר א ש ה י ש י ב ה : אלישע בן אבויה, מיר האָבען ערשט געהאט א ראטה וועגען דיר. און אז דוא ביזט שוין יא דאָ, דארפען מיר איין מאָל פיר אלע מאָל זיך ערקלעהרען — הלנו אתה אי לצרינו — בעלאנגסט דוא צו אונז, אָדער צו אונזערע בלוטיגע שונאים? געגען דעם פרעמדען פיינד זיינען מיר שוואך, אָבער געגען איינענע פיינדע האָבען מיר נאָך געגוג מיטלען.

א ל י ש ע : יא, דער שוואכסטער מענש האָט גענוג מיטלען צו טהאָן אונרעכט..

ר א ש ה י ש י ב ה : אלישע בן אבויה, אלעס רעדט געגען דיר!

א ל י ש ע :דאָס קימערט מיך וועניג, זאָ לאַנג איך אליין רעד פיר זיך!

ר א ש ה י ש י ב ה : יודישקייט טרעטסט דוא מיט דיא פיס!

א ל י ש ע : דיא יודישקייט פיהלט ניט קיין וועהטאָג, ווען איך טרעט זיא מיט דיא פיס, און פיהלט ניט קיין פרייד, ווען איהר לויבט זיא! איהר בעסער קימערט אייך וואס וועניגער פיר יודישקייט, און וואָס מעהר פיר׳ן לעבעדיגען יודען, וועלכער ליידעט און פיהלט...

א י י ן י ו ד : דערפאר אליין איז ער דאָך שוין ווערטה,

מע זאָל מאַכען פון איהם אַ תל עולם, וויא איהר זעהט מיך אַ מענשען אויף דער וועלט !

ר א ש ה י ש י ב ה : גאָטטעס הויז איז חרוב און דוא טרויערסט ניט.

א ל י ש ע : ביים גרויסען גאָטט, וועלכער האָט אַלע מלוכות, אַלע הימלען, וועלטען מיט עולמות, ביי איהם איז חרוב געוואָרען אַ שטוב, דארף איך, קליינער מענשעלע, טרויערען !

ר א ש ה י ש י ב ה : (בייז) בלינדער מענש ! ווייסט דוא דען ניט, אַז צוזאַמען מיט'ן בית המקדש איז געפאַלען גאָטטעס תורה און זיינע היילינע געבאָטט ?

א ל י ש ע : וואָרום דערלאָזט ער דאָס ? אַ שטערבליכער קינד טהוט אַלעס, אום זיינע געזעצע זאָלען ניט פאַלען, וואָרום האָט ער געשוויגען ? דער אונגליקליכער בר כוכבא און הונדערט טויזענד יודען זיינען ערמאָרדעט געוואָרען בעשיצענדיג זיינע היילינע געבאָט, וואָרום האָט ער זיי ניט געהאָלפען ? ר' עקיבא איז געוועזן אַ מארמאָרנע זייל פיר גאָט'ס תורה הקדושה, וואָרום האָט ער דערלאָזען, מע זאָל ר' עקיבא מיט אַלע זיינע תלמידים אויסשלאַכטען וויא שאָף ? רבי חוצפית המתורגמן האָט זיין לעבען לאַנג מיט זיין צונג ערקלערט און געגעבען צו פערשטעהן דיא מיינונג און בעדייטונג, פון דער תורה, פון דעסטוועגען, ווען דיא רוימער האָבען זיין צונג הערויסגעריסען און געוואָרפען צו דיא הינט, האָט ער ניט געשיקט זיינע דוננערן און בליצען, צו בעשטראָפען דיעזע הענקער און מערדער !

מ א י ר : (צום ראש הישיבה) רבי, איהר זעהט, איהם טהוט וועה דאָס הארץ פיר דיא אונשולדיגע יודישע קרבנות !

ר א ש ה י ש י ב ה : ניין ! איך זעה נאַר, אַז ער לייקענט אָב גאָטט, אונזער בורא יתברך ! (אַלע מורמלען).

א ל י ש ע : איך לייקען גאָרנישט אָב. איך זאָג נאָר, אַז קיינער מישט זיך ניט אין דעם, וואָס עס קומט פאָר אויף דער ערד, אין'ם מענשען'ס לעבען.

ר א ש ה י ש י ב ה : הייסט עס, דוא גלויבסט ניט אין שכר ועונש ?

א ל י ש ע : ניין ! איך גלויב ניט !

א י י ן י ו ד : אויף שטיקער דארף מען איהם צורייסען דערפאר ! וויא איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט ! (אלע מורמלען).

א ל י ש ע : עס שטעהט אין דער תורה, ווען דוא געפינסט א נעסט, זאלסט דוא דיא מוטער אוועקשיקען און דיא קליינע פויגעלאך זיך נעמען — והארכת ימים, דערפאר וועסט דוא לעבען לאנג. איך האב געזעהען וויא איינער האט געטהאן פינקט פערקערט : ער האט דיא מוטער גענומען און דיא קליינע פויגעלאך אוועקגעווארפען, און דאך לעבט ער ביז יעצט. און איז געזונד וויא א פערד ! א צווייטער אבער האט געטהאן וויא מע דארף : ער האט דיא מוטער געלאזט און דיא קליינע פויגעלאך גענומען, איז ער דוקא אויף'ן שטעל אראפגעפאלען פון בוים און דער'הרג'ט געווארען. וואו איז דער והארכת ימים ? !

ר א ש ה י ש י ב ה : וועה ! וועה ! אוי לאזנים שככך שומעות ! (אלע מורמלען).

מ א י ר : רבי, ער לערנט אפשר א פאלשען פשט אויף'ן פסוק. דאס, חלילה, איז דאך נאך ניט אזא אונגליק...

ר א ש ה י ש י ב ה : וואס ? איצט לערנען אזעלכע פשטים, ווען מיר אלע דארפען זיין פעראייניגט וויא איין מענש, ווען מיר דארפען אונזער גאנצען שכל, אונזערע אלע קרעפטע אנווענדען וויא אויפצובויען צוריק גאטטעס היילינע שטאדט ציון ? !

א ל י ש ע : ניט אין ציון, ליעגט דעם יודענס רעטונג ! ניין ! ציון איז א קעניגרייך פון גאטט, דער יוד דארף א העניגרייך פון'ם מענש. אייער אונגליק איז, וואס איהר זארגט נאר פיר גאטט, דערפאר קענט איהר ניט זארגען פיר זיך. ווען דאס יודישע פאלק איז געוועזען שטארק, האבען זיי געפאדערט גאטט זאל וואס מעהר טהאן פיר זיי און אליין האבען זיי וואס ווייניגער געטהאן פיר איהם. איצט אבער האט איהר איין אויפגאבע : צו בעשיצען גאטט, צו רעטטען זיין תורה, צו טהאן זיינע געבאט. איהר וואגט ניט אליין, זאגאר א געדאנק צו האבען. יעדע קלוגע און נארישע זאך וואס איהר אליין טראכט אויס מיט אייער געהירען איז גאר געגעבען געווארען פון גאטט אויף'ן בארג סיני ! איהר אליין זאגאר געהערט ניט צו זיך. איהר זייט גאטטעס פאלק !

(אַ מורמעל) איהר נעמט זיך אָן צו פיעל פיר גאָטט, דערפאַר פער־פאָלגט איהר און אונטערדריקט דעם מענשען ! (אַלע מורמלען בייז. דער ראש הישיבה בעראַטהעט זיך מיט דיא זקנים)

אַלע: רשע ! רשע !

מאיר: (שטיל צו אלישע׳ן) רבי, איך בעט אייך, רעדט ניט נעגען זיי מיט אַזאַ גרויסקייט. עס איז בעסער ווען מען איז אַ שפל רוח בפני כל אדם.

אלישע: וואָס ? אַ שפל רוח ? איך זאָל ערניעדריגען מיין גייסט געגען אַ מענשען, ווען איך רעכען, אַז דער מענש דאַרף ניט ערניעדריגען זיין גייסט, זאָגאַר געגען "גאָטט" ! !

מאיר: רבינו, גלויבט איהר דען, אַז דערמיט וואָס מען פערקריעגט זיך מיט דער גאַנצער וועלט, קען מען דיא וועלט קלוגער און בעסער מאַכען ? (אלישע ענטפערט ניט).

שמעון: (מע הערט זיין שטיממע פון וואַלד) טרעהרען אין געבעט איז אונזער איינציגע פרייד. אונזער איינציגע ציערונג איז פון תשובה אַ קלייד. ליעבע איז דער נאָמען פון אינזער מעכ־טיגען גאָטט. (כאָר זינגט עס).

אלישע: איהר הערט ? דאָס טרויעריגעס געזאַנג דאַרף אייך שרעקען מעהר פון׳ם חורבן ירושלים. דאָס טרויער ליעד איז שאַרפער און געפעהרליכער וויא דער שווערד פון דיא רוימער. איהר האָט אַזוי לאַנג זיך געלערענט צו ענטזאַגען זיך פון זיך אַליין, ביז עס האָט געמוזט געבוירען ווערען אַ געדאַנק, אַז גאָטט אַליין ווערט זיין אַ גאָטט, נור דאַן ווען ער וועט זיך ענטזאַגען פון זיך אַליין. איהר ווילט, דער מענש זאָל זיין אַ שפל - רוח, אָט איהר שפלים, בעטלער און אביונים, וועלכע גהען איינעהמען דיא וועלט !... איהר דולדעט ניט קיין מיינונגס פערשיעדענ־הייטען, און איהר פערפאָלגט זיי, דאָס מאַכט זיי שטאַרק און פעראייניגט. איהר ווילט זיי פערניכטען, און שאַפט פון זיי אַ מאַכט... איך האָב מורא, זיי וועלען נאָך אַ מאָל צינעהמען ביי אייך אייער גאָטט, אייער תורה, אייערע געדאַנקען, און אייך אַליין וועלען זיי בעצאַהלען מיט פעראַכטונג און פערשפאָטונג ! (כאָר הערט אויף זינגען).

איך קוק אין דער צוקונפט און זעה, דיא נאַכוועלט וועט זיין

דאַנקבאַר דיא גריעכען, ווייל זיי האָבען געשאַפען גרויסע פּאָעטישע און פילאָזאָפישע ווערק. דיא יודען וועט מען ניט דאַרפען דאַנקבאַר זיין. פאַר וואָס קומט זיי ? זיי האָבען דאָך אַליין גאָרנישט געשאַפען. גאָט האָט דאָך אויפגעשריבען ישעיה׳ס בוך, גאָטט האָט געזונגען שיר השירים, גאָטט איז דער דיכטער פון דוד׳ס פסאַלמען, גאָטט איז געווען דער אווטאָר וואָס האָט פערפאַסט דיא מערקווירדיגע יודישע טראַגעדי „איוב". נון, ווען זיי ביי אייך צונעהמען גאָט דעם מחבר מיט אלע זיינע חבורים און אייך וועט מען פיר אייער פּאָעזי, אייערע געדאַנקען, אייערע הימנען, אייערע משלים בעצאָהלען מיט שנאה, רציחה, פעראַכטונג און שפּאָט !...

ראש הישיבה: גענוג ! איך קען ניט און וויל ניט פערשטעהן, וואָס דוא דרשן׳סט דאָרט. ניט דוא ועדסט דאָס, דאָס רעדען פון דיר דיא טרפה ספרים חצונים. ניט צו׳ן אונז געהערסט דוא, דוא געהערסט צו דיא מינים ! (אלע: יא, יא, צו דיא מינים !)

איין יוד: צו דיא מינים, וויא איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט !

ראש הישיבה: עס איז בעוויעזען געוואָרען אַז גוים זיינען דיר ליעבער פון יודען, ספרי מינים שטעלסט דוא העכער פון דיא היילינע שריפטען. אום צו ווייזען א נצחון געגען דיין גאָטט און דיין פאָלק געהסט דוא זאָגאַר זיך מתחתן זיין מיט א גוי, ערל טמא, וועלכער פערצאַפט יעדען טאָג יודיש בלוט און רויבט אונזער לעצטע ביסעל אָרעמקייט. דיין טאָכטער געהט זיין דאָס ווייב אָדער קעבס-ווייב פון דעם רוימישען קוועזיטאָר, האַ ?

אלישע: וואָס ? מיין טאָכטער ! (פערטראַכט) אָבוואָהל איך וויים שטענדיג דער לעצטער, וואָס אין מיין אייגען הויז קומט פאָר... אָבער ניין ! אונזין ! אונזין ! אונזין !

ראש הישיבה: גלויבסט ניט אין גאָטט, וויא א יוד דאַרף גלויבען. לייקענסט אָב שכר ועונש, לעסטערסט גאָט׳ס תורה, ביזט אָפען מחרף ומגדף דאָס יודישע פאָלק, ביזט מחלל שבת בפרהסיא, דוא גיעבסט איבער דיינע ברידער צום שונא אין דיא הענד. (איין יוד: מומר להכעיס און משומד !) (אלע שרייען,

דאס זעלבע) מיר האָבען בעונותינו הרבים, פערלאָרען אונזער מאכט און מיר קענען דיך איצט ניט בעשטראָפען, וויא דיר קומט !

א ל י ש ע : יא, אמאָל וואָלט איהר מיך פערשטיינערט ? פאַר וואָס ? ווען האָב איך שלעכטס געטהאָן ?

ר א ש ה י ש י ב ה : אַלע פיער מיתות משונות — סקילה, שריפה, הרג וחנק איז ווייניג פאַר א יודען, וואָס פערשפּאָטעט זיין גאָטט און פערראַטהעט זיינע ברידער ! דאַרום...

מ א י ר : רבי, אפשר וואָלטען מיר זיך נאָך א מאָל בעאַטהען... מיט גוטען קען זיין...

ר א ש ה י ש י ב ה : ניין ! מע דאַרף וואָס גיכער אויסרוימען דאָס שלעכטע מעדת ישראל ! אלישע, אזוי וויא עכן דער עכר ישראל, האָסט דוא אריינגעבראַכט חרם אין דיין שטוב. און אזוי וויא עכן דאַרפסט דוא צוזאַמען מיט דיין חרם נחרם ווערען מקהל ישראל ! ניט אונזערער ביזט דוא, געהערסט צו אונזער שונא. ביזט ניט קיין יוד, ביזט פון דיא מינים ! דיא אויסגעלאַסענע פרוי האָט דיר געגעבען דיין פּאַססענדען נאָמען : אחר ביסט דוא און אחר וועט דיין פערפלוכטער נאָמען זיין ! פון דור צו דור וועט דיין נאָמען זיין לחרפה ולשמצה בישראל !...

מ א י ר : (פערברעכט דיא הענד) אָה ! אונגליקליכער גרויסער מענש !

ר א ש ה י ש י ב ה : יעדער יוד וועט לויפען פון דיר וויא פון א פעסט ! קיין מגע ומשא וועט קיינער פון אונז מיט דיר ניט האָבען ; פערנעמט וואָס איך זאָג ! פערשאָלטען זאָל זיין דער יוד, וועלכער וועט שטיין אין אחר'ס ד' אמות ! (אַלע טרעטען אָב פון איהם). פרעמדער, געה צו דיא פרעמדע ! פון אונז ביזט דוא אָבגעשניטען אויף עוויג ! (אַלע געהען ראש אָב).

א ל י ש ע : מאיר, מיין טרייער תלמיד און איינציגער פריינד, אויך דוא ? (מאיר פאַרדעקט זיין געזיכט און צו־וויינט זיך שטאַרק. דער ראש הישיבה פיהרט איהם פאַרט. אַלע אב) אַלע ! אַלע ! אַלע ! (בלייבט זיצען אויף א אבגעהאַקטען בוים. בעאַטא, וועלכע האָט שוין פריהער עטליכע מאָל ערשינען צווישען דיא בוימער, געהט ראש צו איהם) דוא ? (שטעהט אויף).

ב ע א ט א : גויסער מענש, איך האָב אלעס געהערט און מיין הארץ בלוטעט פאר דיר...

אלישע : (שטאָלץ) וואס ? דומהייטען... מיין פערד וואָרט שוין געווים אויף מיר מיט אונגעדולד... איך מוז פאָהרען. (גערט) קען וואָס אלישע בן אבויה טהאָן פאר דיר ? דארפסט דוא מיין הילפע ? ווילסט דוא וואָס בעטען ?..

ב ע א ט א : יא, איך וויל בעטען... אלישע בן אבויה, טרייב מיך ניט פון דיר... דאָס איז דיא הילפע וואס איך וויל פון דעם הילפסלאָזען מענשען... האָסט ניט קיין איין זעעלע ארום זיך... ביזט אליין... קיינער שעצט דיך ניט, קיינער פערשטעהט דיך ניט, קיינער האָט דיך ניט ליעב... ערלויב מיר צו זיצען ביי דיינע פיס און שווייגען שטיל... איך וועל ניט וואגען א וואָרט צו רעדען אין דיין געגענוואַרט... איך וועל נאָר אין דער שטיל גיסען טרעהרען, ווען דיין נאָבעלעס הארץ וועט וועה טהאָן און וועל וויינען ווען דוא וועסט פיהלען שמערצען. אלישע, שענק מיר דאָס גליק און דאָס רעכט צו נעמען אויף זיך א טהייל פון דיינע ליידען !

א ל י ש ע : (גערירהט) קינד, עס איז גענוג, אז יעדער פון אונז זאָל ליידען פיר זיך אליין. עה ! מיינע ליידען זיינען גאָרניט אזוי גרויס, איך זאָל נאָך דארפען א טהייל פון זיי ארויפוואַרפען אויף א'ן אנדערן. וואס ? זיי זיינע אלע געגען מיר ? דערפאר בין איך דאָך געגען זיי אלע ! דער וואָס געהט מיט אלע, איז געבונדען, געהינדערט פון צו טהאָן נוצליכעס פיר אלע... דער אָבער וואס געהט אליין איז אונאבהענגיג און פריי צו טהאָן פיר אלע פיעלעס. איך געה אליין ! מיך שרעקט מען ניט איבער מיט וויבערשע קללות און מיין פרייען ווילען קען מען ניט צוברעכען מיט פערפאָלגונגען ! זאָ לאנג דער געדאנק לעבט אין מיר, איז נימאָ אויף דער וועלט אזא קראַפט, וועלכע זאָל קענען מיך בעזיעגען און פערניכטען ! זאָ לאנג אלישע בן אבויה זאָגט, אז איך בין גערעכט, איז נימאָ אזא משפט און נימאָ אזא בית דין, וועלכער זאָל מיך אונגערעכט מאכען ! (געהט).

ב ע א ט א : אה, גוטער, שטארקער מענש, וויא גרויזאם און שוואך דוא ביזט ! (פערברעכט איהרע הענד אין פערצווייפלונג. פלוצלונג וויט טוביה'ס פייפעלע. ער שפיעלט דאס זעלבע וואָס פריהער).

א ל י ש ע: (שטעלט זיך אָפּ און הערט זיך צו ענטציקט) דוא הערסט, קינד? ניט נאר פלוך און האס איז דאָ אויף דער וועלט, עס איז אויך דאָ ליעדער און פרייד! (דאס פייפעלע שפּיעלט,ביידע הערען זיך צו).

פאָרהאנג פאַלט לאנגזאם.

דריטער אַקט.

(דערזעלבער גארטען לעבען אלישע בן אבויה'ס הויז וויא אין ערשטען אקט. טאָג).

א י ו ד: (ער קומט פאַרזיכטיג ביז'ן גארטען, קוקט זיך אום, מאַכט מיט'ן האַנד און רופט שטיל. נאָך עטליכע אידען קומען). ששׁ! אַט דאָ פון דער זייט וועט מען עס דאַרפען מאַכען. שש! איהר ווייכט ווען? פונקט פארנאַכט, ווען דיא רוימישע לעגיאָנען וועלען אנהייבען מאַרשירען און עס וועט ווערען א געטומעל. שש! דעם רויטען האָן וועט מען דאַרפען שיקען פון דער זייט דיא געצקע צוברעכען, דיא גוי'אישע זאַכען צושטערען, פון אַלעם מאַכען א תל. וויא איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט. פערשטאַנען? (אלע: יא!) האר אוים, אחר הרשע! מיר וועלען לערנען מיט דיר דיא גאַנצע פרשה בלק! אַזאַ רשע! ער מסור'ט אַלע אידען. וויא עס איז נאָר א אידישע חתונה, א ברית, א שמחה, דערצעהלט ער באַלד דיא רוימער! (אַלע מורמלען און דראָהען) תלמידים וואס גערוען אין בית המדרש לערנען, הרג'עט ער און קוילעט מיט א מעסער. (אַללע: יא?) וויא איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט. איהר ווייכט, פון וואַנען דער רוח הטומאה האט זיך אין איהם אריינגעכאַפּט? ווען זיין מאַמע איז געווען מעוברת מיט איהם, איז זיא געגאַנגען פערביי א גוי'שע בית תפילה און האָט אריינגעקוקט אינווענינ אריין צו דיא געטשקעס — האט זיך דאס באַלד אריינגעכאַפּט אין איהר. (אַללע: יא?) וויא איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט. איך בין כמעט וויא אליין געווען דערביי: איך האב דאס געהערט מיט מיינע אויערן פון א תלמיד חכם. (א גערויש) איך הער, מען געהט, חברה, שטעלט פים. (לויפען פאַרט אַלע. באַלד הערט מען זיין שטימע) אחר'ס מכשפה! טפו אויף דיר! אחר'ס מכשפה! (מען הערט שטימען: אחר'ס מכשפה: אחר'ס מכשפה! — מרימי לויפט אריין פון גאַס אין גארטען).

מ ר י מ י: אַט האסט דוא דיר! איך האב איצט קיין אנדער נאָמען, וויא אחר'ס מכשפה. אַז איך בין געווען יונג, איז מען נאָך

מיר אזוי ניט נאכגעלאָפען, וויא איצט. נו, מסתמא וויל דאָך אזוי גאָט אונזער הארר. (שרייט אין הויז אריין) בעל הבית'טע, קום אקערשט אהער (בתוברית קומט, ארעמער געקליידעט) איך האב גאר ניט געבראַכט: ניט בוימאייל, ניט איילבערטען, ניט מעהל.

בתבורית: וואס הייסט, דוא האסט ניט געבראַכט?

מרימי: איהר ווייסט דאָך, אידישע קרעמער ווילען אונז ניט פערקויפען, מען זאָל אפילו געבען א רענדעל פאר א טראָפּען. פלעג איך שטענדיג נעהמען ביי'ם שמרוני אין קליימעל. ער איז מיר א שטיקעל קרוב און א „ברודער" אויך דערצו, וויל ער אבער מעהר אויף באָרג ניט געבען.

בתבורית: נו, יא, ביי וועמען איז איצט אחר א בטוח? ער איז נאר ביי זיך א גרויסער בטוח. זיצט דאָרטען מיט דיא גוי'שע ביכלאך, פונקט ווי ניט איהם מיינט מען. עס הארט איהם עטוואס? אן אנדער איד לעגט זיך אין דר'ערד פיר זיין ווייב און קינד, אזא אבער וויא ער וועט זיך ניט לעגען. נו, וואס טהוט מען? מען וועט דארפען ווידער שיקען צו ר' מאיר'ן לייהען אביסעל געלד. ער איז דער איינציגער וואס צוליעב מיר האָט ער רחמנות אויף איהם אויך. וועסט מוזען אריבערגעהן, מרימי.. (נעמי קומט פון שטוב).

מרימי: אי, דיא אידען טשעפען זיך צו מיר!

נעמי: מרימי, האסט מיר געקויפט טייטלען?

בתבורית: אי! איין קינד, און אז זיא וויל נעבאך א טייטעל איז ניטאָ! (זיפצט).

מרימי: ניין, איך האב ניט געקויפט קיין טייטלען.

נעמי: ניט געקויפט? הערסט א חכמה! זיא בעריהמט זיך נאָך...

מרימי: דיא אידישע קרעמער ווילען אונז ניט פערקויפען קיין טייטלען.

נעמי: זיי ווילען אונז ניט פערקויפען קיין טייטלען אויך? אזא געמיינהייט! פאר וואס שווייגט זיי דער טאטע! איך וואָלט זיי פאר אזא זאך אנגעלערנט!

מרימי: און אויסער דעם, אז מען וויל עפּעס קויפען, דארף מען האבען געלד.

נ ע מ י: געלד? נו, פאר וואס זאגסטו דוא ניט דעם פאטער? דיר איז שווער צו זאגען?

ב ת ב ו ר י ת: עס ווענדעט זיך נאר אין׳ם זאגען! נעמי, דער טאטע דיינער דער זיסער, האט דאך אונז בענומען, בע׳גזל׳ט, בע־רויבט, מיר וועלען דאך גיך אויסגעהן פון הונגער, אדער געהן איבער דיא הייזער בעטלען. ער האט אבגעגעבען אין גאנצען וואס ער האט געהאט.

נ ע מ י: ער האט אבגעגעבען אין גאנצען? איך האב פריהער געוואוסט, אז ער קען טהאן אזא חכמה. א מענש, וואס וויל אלעס נאר פאר זיך.

ב ת ב ו ר י ת: זיא איז ניט גערעכט? נעמי, אפשר וואלסט דוא געגאנגען צו ר׳ מאיר׳ן בארגען אביסעל געלד? ער איז געוויס אין בית המדרש... זאג איהם, אז...

נ ע מ י: וואס? א שעהנער איינפאל! אלישע בן אבויה׳ס טאכטער זאל געהן אין בית המדרש לייהען געלד... וואס קוקסטו אויף׳ן טאטען? זאג איהם, ער זאל געבען געלד. נאך וואס דען איז ער א טאטע? יא, מאמע, און דערמאהן איהם, איך דארף א נייע פאאר אוירינגלאך. (אב).

מ ר י מ י: אי! זיא איז ביי אייך אויסגעוואקסען אזוי, אז זיא ווייס ניט פון וואנען וואס עס נעהמט זיך.

ב ת ב ו ר י ת: וויא אזוי דען דארף וואקסען א טאטענס א קינד? זיא איז דאך ניט שולדיג, וואס זיא האט אזא טאטען..

מ ר י מ י: (געהט) יא, בעל הבית׳טע, הייגט איז דאך דער צוואנציגסטער טאג אין חודש, דארף מען זיך ריכטען אויף מענ־שען?

ב ת ב ו ר י ת: מענשען! ווער דארף איהם איצט און ווער וועט קומען צו איהם? און וואס וועט ער זיי געבען פאר כבוד? קדחת מיט א מכה.

מ ר י מ י: מסתמא וויל אזוי גאט אונזער הארר. (זיפצט. אב אין שטוב).

ב ת ב ו ר י ת: אי! נאר אזא שטארקער מענש וויא איך קען דאס אלעס אויסשטעהן און אויסהאלטען. ער זאל האבען איין אנדער

ווייב. וואלט שוין פון איהם קיין שריד ופליט ניט געבליעבען. איך האב איהם דאך ביז איצט אבגעהיט. מען קען פערהיטען אזא חסר דעה! אט איז ער! (אלישע קומט מיט א גראבען שטעקען) רוהיג! געהט זיך שעפען פרישע לופט! עס נעהמט איהם וויא דיא וואנד. פערזארגער מיינער! אונזער ברויט־געבער, וואס וועט זיין דער תכלית פון אונז? מיר האבען פון דיר נאר חרפות, ביזיונות און צרות. מען לויפט פון אונז וויא פון פערפעסטעטע. מען וויל אונז ניט קענען, מען וויל אונז ניט וויסען, מען וויל אונז קיין זאך ניט פער־קויפען, ניט בארגען, ניט לייהען, איבער דיר רעכענט מען מיך אויך פאר א משומדת׳טע! מיר לעבען דאך איצט וויא אויף א בית עולם. מיר זיינען איבער דיר אלע וויא לעבעדיג בעגראבענע.

אלישע: קינד, האב געדולד, זיי זיינען דאך מענשען און וועלען זיך גיך איבערצייגען, אז זיי פערפאלגען אונז אומזיסט.

בתבורית: האסט געמאכט ווי א חכם, הא? דיין גאנצעס פערמעגען אבגעגעבען א פרעמדען, א גוי חזיר, און מיר וועלען דארפען באלד געשוואלען ווערען פון הונגער.

אלישע: ער איז טאקי א גוי, און אפשר א חזיר אויך, ער איז אבער א דענקענדער מענש און ער האט מיר געגעבען זיין עהרענווארט... וועסט זעהן, היינט וועט ער דאך דא זיין, וועט ער געוויס דאס געלד אויך ברענגען.

בתבורית: ניט היינט מארגען נאכ׳ן קאלטען קוגעל וועט ער עס דיר ברענגען, וואס הייסט דוא ווערסט משוגע און גיבסט איהם אב מיין בלוט, מיין גוטס! מען דארף דאך שכל האבען! וואס איז, ער צאהלט דיר א גרויסען פראצענט דערפאר? אדער ער וועט טהאן עפעס פון דיינעט וועגען?

אלישע: ניין! דאס ניט... נאר ע... איך האב אפשר געהאט אנדערע אורזאכען.

בתבורית: איבער אנדערע אורזאכע האסט דוא אונז בדיל הדל געשטעלט, אונגליקליך געמאכט! וועה איז מיר! וועה איז מיר! (וויינט. אלישע בעטראכט זיא מיט מיטלייד).

אלישע: וויין ניט, קינד, דוא ביזט ניט קיין פרעמדע, דיר מעג איך זאגען דיא וואהרהייט. עס האט זיך מיר זעהר ניט געוואלט איהם געבען דאס געלד...

ב ת ב ו ר י ת : אז מען וויל ניט, גיט מען ניט !

א ל י ש ע : יא, אבער ווען ניט איך, וואָלט ער דאס געלד גע־זאמעלט מיט געוואַלד פון דיא פערארעמטע אידען. ווייסט דאָך, וויא דיא רוימער מאָהנען צינזען מיט געוואַלד ! זיי מאַרטערען, זיי פול־טערען, ברענען אויפ'ן פייער, שניידען שטיקער פלייש, שלאָגען אריין דיא תפילין אין מאַרך אריין.

ב ת ב ו ר י ת : אַזוי? האָסט דוא, הייסט עס, געוואָלט זיין א גוטער אויף אונזער חשבון? פאַרוואס ביזטו עפּעס מעהר מחויב פון אן אַנדערען? עס איז דאָ קליגערע און בעסערע פון דיר, זאָלען זיי דאס טהאָן !

א ל י ש ע : קינד, דיא קליגערע פון מיר וואָלטען עס ניט געטהאָן, און דיא בעסערע? חע! חע! ער האט געדאַרפט דאס געלד באַלד און וואָלט דיא בעסערע געמוזט זוכען צו לאַנג...

ב ת ב ו ר י ת : ביי מיר טריפט דאָס בלוט און דוא חכמ'עסט זיך ! וואס האַרט דיך פאר אן אַנדערען? פיהלסט דען וויא א מענש? דיין חכמה איז דאָך נאָר שמד־שטיק מיט נאררישקייטען. פער־שטעהסט דען עפּעס וויא מען דאַרף? לייענסט ביכלאך וואס זיינען גוט פאר שקצים מיט שיקסעס. דוא לערנסט דאָך דאס, וואס קיי־נער דאַרף ניט און טהוסט דאס וואס קיינער טהוט ניט, נאָך וואס לעבסטו? דוא לעבסט נאר, אום מיט אַלעמען קריגען זיך, מאַכען דיא גאַנצע וועלט פיר שונאים, טהאָן יעדען דוקא אויף צולהכעיס, פיהרען זיך פערקעהרט פון אַלע מענשען און פערדרייסען זיך מיט יעדען איינציגען ! האר אויס, דוא ווערסט זיך דערשפּיעלען ! (וויינט) אָי, ווען ניט איך, א שעהנעם פּנים וואָלסט דוא איצט געהאט. איך געה צו מאיר'ן לייהען געלד... (ראש אב דורכ'ן גארטען. אלישע בלייבט זיצען לאַנג מיט פערבראָכענע הענד. מרימי קומט).

מ ר י מ י : און אָט איז דער בעל הבית... זאָגט מיר, ווועלען היינט זיין מענשען דאָ?

א ל י ש ע : (שטעהט אויף) יא, מרימי, געוויס. וואס מיינסטו, אלישע בן אבויה האט שוין מעהר קיין פריינד ניט? זיי וועלען קומען. מען דאַרף אָבער אַזוי מאַכען, זיי זאָלען אונזערע אומ־שטענדען ניט בעמערקען. עס איז ניט שעהן צו שפּיעלען דיא

ראָלע פון א נעבאכעל. רוים אויף אלעס וויא עס געהער צו זיין, איך וועל זיך דורכגעהן און קום באלד צוריק.

מ ר י מ י : בעל הבית, מיר האָבען אפילו ניט קיין טראפּען וויין.

א ל י ש ע : ניטאָ קיין וויין? נו, דארף מען קויפען (וויל נעהמען געלד פון דער טאַשע.) אך, יא!... נו, וועלען מיר היינט לעזען מעהר פּאָעזיע. איך געה. איך קען יעצט אָהן דעם פריינד ניט בע־ווייזען זיך אויפ'ן גאַס (צייגט אויפ'ן שטעקען) דער שטעקען איז גע־שאַפען פיר הינט און איך דארף איהם געברויכען פאר מענשען. עס איז דאָ מענשען, ליידער, וועלכע פערשטעהען נאר דיא שטעקען שפּראך. (אב דורכ'ן גאָרטען).

מ ר י מ י : אזא גוטער מענש און וויל ניט גלויבען אין אונזער גלויבען. (נעמי קומט אין א מאַנטעל) נעמי, וואוהין?

נ ע מ י : שש! דער פאטער און דיא מוטער זיינען אוועקגע־גאַנגען? איך מוז זיין אויף אָן אָרט, איך קום באלד צוריק... זאָלסט גאר ניט זאָגען ניט דער מוטער, ניט דעם פאטער. זיי דארפען ניט וויסען.

מ ר י מ י : אי, נעמי, מען טאָר ניט נארען א טאַטען.

נ ע מ י : דער טאַטע מעג טהאָן וואס מען טאָר ניט? מעג איך אויך. ער האָט זיך ניט פיינט, איאָ? פארוואָס זאָל איך זיין א נארר? דוא זאָלסט הערען, וואס דיא מאַמא דערצעהלט פון איהם. (זינגט שטיל א מיליטערישען מאַרש און מאַרשירט אָב דורכ'ן גאָרטען. מרימי ברענגט קאַוויאָרען און קישענס וויא אין ערשטען אַקט).

מ ר י מ י : גוטער גאָט, וואס איז דאס פאר א וועלט? יונגע און אַלטע — אַלעמען ווילט זיך זינדיגען (פערשפּרייט דיא קאַוויאָרען איבער דיא בענק. בעאטא קומט).

ב ע א ט א : מען רופט אייך, דאכט זיך, מרימי? זייט אזוי גוט און זאָגט מיר: קען איך איצט זעהן ר' אלישע בן אבויה? ער האט מיר געזאָגט: ווען איך וועל איהם וועלען זעהן, זאָל איך קומען.

מ ר י מ י : (בעשעפטיגט) ר' אלישע איז ערשט פאָרטגעגאַנגען. ער וועט אבער באלד קומען. דוא קענסט דאָ ווארטען אויף איהם. אויב דוא האסט גענוג צייט.

ב ע א ט א : (מיט א שמייכעל) יא, איך האב גענוג צייט צ

ווארטען אויף איהם.. (שטיל) עוויג! (לויט) איך האב געהערט, זיי זיינען יעצט אין זעהר א שלעכטע לאגע. וויא פיהלט ער? איז ער ניט קראנק?

מ ר י מ י: וויא און וואס ער פיהלט, קען קיינער ניט וויסען, אי, לאז מיך עפעס טהאן. מיר ערווארטען דא היינט מענ־שען.

ב ע א ט א: (שטיל) זיא פערשטעהט, ער איז א מענש, וואס מען קען ניט וויסען וויא און וואס ער פיהלט. איז זיא ניט א טהייע־רע? מרימי, איהר ערווארטעט דא מענשען! גיט, איך וועל אייך העלפען (הויבט אן פלינק צו ארבייטען). מיינט איהר ניט, אז דא לעבען דיא בלומען וועט זיין בעסער א גריינער טעפיך. און דא א וואלענע דעקע... און דא צוויי טאבורעטען אהער... (איין אויגענבליק איז אלעם איבערגעשטעלט מיט גוסט) אט אזוי, און וואו זיצט ר' אלישע בן אבויה, דא? וועלען מיר דאס אונטערשפרייטען אונ־טער זיינע פים (פערשפרייט א טעפיך אויף דער ערד) געזעגנעט זיינען דיא פים, וואס טראגען איבער דער וועלט אזא גרויסען, קלוגען קאפ, (קושט דעם טעפיך לײדענשאפטליך. לויט) ער איז שטענדיג פערזארגט, שטארק פערזארגט, הא?

מ ר י מ י: ער זאגט ניט און דערקענען איז שווער. איך קען איהם לאנג און האב ניט געהערט, ער זאל זיך קלאגען. אפילו אז ער איז קראנק קרעכטשעט ער ניט און שווייגט...

ב ע א ט א: יא, ער זאגט ניט און ער קלאגט זיך ניט. דאס איז ער! (לויט) איצט, דאס רויטע קישעלע אהער... אט אזוי. זיין פרוי איז געווים יעצט זעהר גוט און צערטליך צו'ן איהם, הא?

מ ר י מ י: יא, זיא עסט איהם וויא א ווארעם.

ב ע א ט א: ארעמער גרויסער מענש! (לויט) דיא בלומען דארף מען אביסעל אויפפרישען (נעהמט א קרוג וואסער פון פאנטאן און בעשפריצט דיא בלומען) אט אזוי... נו, און דיא טאכטער?

מ ר י מ י: וואס וויים זיא? שפרינגט וויא א ציעג און קייט טייטלען... זאל מיך גאט ניט שטראפען... ניט דיא מאמע, ניט דיא טאכטער, קיינער ניטא אין דער היים.

ב ע א ט א: קיינער ניטא? (קוקט אריין אין הויז) אי, וואלט

איך געוואָלט זעהן זיין צימער, וואו ער זיצט און לערנט און דענקט... זיינע ביכער מיט וועלכע ער פערברענגט אזוי פיעל צייט. זיין טיש... איך וואָלט געקושט דעם טיש, אויף וועלכען ער שפאַרט זיך אָן מיט זיין נאָבעלע האַנד... (שמעון הנזיר קומט, מיעד, דיא שיך פערשטויבט. א לאַנגער שטעקען אין האַנד, א פעקעל אויף דיא פלייצעס. נאָך בלאַסער וויא פריהער. דיא אויגען ברענען מעהרער).

מ ר י מ י : (מיט גרויס פרייד) אונזער ברודער! אונזער שמעון!

ש מ ע ו ן : פריעדען צו דיר, שוועסטער מרימי, פריעדען צו אַלע. וואס מאַכסטו? איך האב געהערט אלעס וועגען אלישע'ן. עס איז גוט, וואס איהם איז אַזוי שלעכט... דורך שמערצען וועט זיין הארץ געעפענט ווערען פאר גאָטעס וואָרט. דארום בין איך גלייך פון וועג געקומען אהער. יא, איך קום יעצט פון ווייט, איך און ברודער טוביה זיינען מיר געגאַנגען פון דאָרף צו דאָרף, פון שטאָדט צו שטאָדט, ביז מיר זיינען געקומען צו א גרויסען כרך ביי'ם ים. מיר זיינען געגאַנגען איבער גאָט'ס וועלט מיט גאָטעס וואָרט. אום און אום געפינען טרייע ברידער און שוועסטער, אום און אום פערזאמלונגען און געבעט. דיא פיס זיינען מיר געשוואָלען, דיא אקסלען אנגעריבען פון'ם קלומיק... אי, מיר האבען א גוטען פאטער אין הימעל!

מ ר י מ י : (נעהמט אַראָפּ דעם פעקעל פון זיינע פלייצעס) ברודער שמעון, ווע‏סט דוא געהן רוהען און וואַשען דיינע מיעדע פיס?

ש מ ע ו ן : ניין, איך זעה דאָ א פערלאָרענע זעעלע, וועלכע איך וויל רעטען פיר אונזער פאטער אין הימעל (ציינט אויף בעאטא'ן).

ב ע א ט א : עס איז שוין געוועזן איינער, א גרעסערער, א שטארקערער פון דיר, וועלכער האָט מיין פערלאָרענע זעעלע גערעטעט....

ש מ ע ו ן : ניין! ער האָט גערעטעט נאָר דיין קערפּער פון שאַנדע און ערנידרונג, דיין זעעלע אָבער וואַנדעלט נאָך אַרום אין דער פינסטערניס. אָה, שוועסטער, וואס איז אונזער לעבען? איין אויגענבליק. היינט ביסט דו יונג און שעהן און מאָרגען שטעהט שוין הינטער דיר דער מלאך המות. און אַז דו ווע‏סט קומען אויף יענער וועלט פאר דיין פאטער אין הימעל, וועט ער דיך פרעגען: נאָך וואָס האָסט דו געלעבט? וויא פיעל גוטעס האָסטו געטהאָן? וועמען האָסטו געליעבט אויסער זיך. אויסער דיין אייגענעם זינדיגען

קערפּער? (בעאַטאַ קוקט אויף איהם ערשטוינט) שוועסטער, דיינק פון דיין טויט.

בעאַטאַ: שוין דיינקען פון טויט? ניין, איך האָב נאָך צייט. דו, יונגער קברות־מאַן, בעגראַבסט מיך שוין? איך וויל לעבען. איך וויל נאָך ערשט ליעבען און זיין געליעבט.... איך וויל זיין גליקליך....

שמעון: ניטאָ קיין לעבען, קיין ליעבע, קיין גליק, אויסער דאָרט, ביי אונזער פאָטער אין הימעל. (ער ווינקט, מרימי ווישט איהרע אויגען.)

בעאַטאַ: זעהט נאָר.... ניין! ניין! דיא וועלט איז שעהן, דיא זונן איז ליכטיג, דאָס בלוט קאָכט. ווארום זאָל איך דיינקען פון טויט, ווען איך וויל ערשט אָנפאַנגען צו לעבען. (א גערוייש).

שמעון: צוליעב דאָס אונזיניגע לעבען דאָ ווילסטו פערליערען דאָס עוויגע לעבען דאָרט?

מרימי: אימיצער געהט אַהער. קומט אלע צו מיר אין אַלקער... קום, שוועסטער, ווילסט דאָך וואַרטען אויף ר' אלישע'ן? קום, ועסט אַזוי לאַנג הערען ברודער שמעון הנזיר, ביז דו וועסט מוזען זאָגען: יאָ, ער איז גערעכט.

שמעון: גערעכט איז נור אונזער פאָטער אין הימעל. (געהט אָב אין הויז).

בעאַטאַ: דער מוז אויך זיין א גרויסער מענש. אָבער וואס פאר אן אונטערשיעד: דער איז יונג און שוין אַלט און יענער איז בעיאַהרענט און איז יונג.... דער רופט אין קבר און יענער רופט אין דער גרויסער וועלט, אין פרייען פעלד, אין׳ם גריינעם טהאָל.... חאַ, האַ! צוויי מלאכים! דער איז דער מלאך המות און יענער איז דער מלאך החיים. (זיא און מרימי אב. מען הערט שטימען: משומד! אחר! אחר! נאכדעם טוביה׳ס שטימע, נאכדעם אלישע׳ס שטימע, אלישע און טוביה קומען.)

אלישע: יאָ, יאָ, קום אריין. ביזט ביי מיר זעהר א גוטער גאַסט....

טוביה: מיר זיינען ביידע געגאַנגען צו דיר. ברודער שמעון איז שוין געווים דאָ. איך בין טאַקע זעהר מיעד. דיא פיס וויא

צוויי קלעצער. איך האָב אָבער פריהער גדארפט איבערגעבען א בריעף צו אן אלטער מאמע פון איהר געפאנגענעם זוהן, האָב איך א שפאן געטהאָן א דריי מייל. מיינע צוויי אלטע שפרייזער זיינען אביסעל אויסגעהאָרעוועט. איך הער זיי וויא דעם פאר־א־יאָהריגען שניי. (נעהמט אראָפּ פון זיך זיין פעקעל און זעצט זיך.)

אלישע (קוקט זיך ארום): וויא געמיהטליך דאָ איז. גליקליך איז דער מענש, וואָס האָט אן אייגען ווינקעלע, וואו ער קען בלייבען אליין מיט זיך, ווייט פון דיא גאסען־יונגען, ווייט פון גאסען־מיינונגען און גאסען גערעכטיגקייט.

טוביה: ברודער, דיין ווינקעל איז צו קליין. דיין ווינקעל, דאָס איז דוא אליין. דוא זיצט אין זיך. עס איז איינג, און אין דיזער איינגער וועלט, ביזט דוא גרויס,... מיין ווינקעל אבער איז דיא וועלט פון איין עק ביז'ן אנדערען. איך בין טאקע דאָרט קליין וויא א מילבעלע, עס איז אָבער אזוי גערוימיג ארום מיר.... און ווען איך בין צום ערשטען מאָל צוגעגאנגען מיט שמעון'ען צו מיין גרויסען ים, האָב איך דערזעהען דיעזען גרויסען וואסער־שטח און דערהערט זיין רוישען, איז מיר געוואָרען אזוי ברייט און פרעהליך אויפ'ן הארצען, אז איך האָב א געשריי געטהאָן: אַי, טאטע פאטער, וואס פאר א גרויסע היים איך האָב! און איך האָב ארויסגעכאפּט מיין פייפעלע און האָב פּלוצלונג אנגעהויבען צו שפּיעלען א נייעם אונ־בעקאנטעם ליעד.... איך ווייס ניט, פון וואנען עס האָט זיך גענומען. דאָס האָבען הפנים דיא וועללען און דער ווינד געבראכט צו מיר דאָס ליעד פון יענער זייט ים, פון דיא מענשען, וואָס לעבען דאָרט..... ווארום מיין זעעלע איז דאָך א טהייל פון זייער זעעלע און זייער ליעד איז מיין ליעד... אַי, ברודעריל, איז דיא וועלט שעהן און גרויס, און גוט! פאר וואָס ווילסטו זיך ניט ארויסקלייבען פון דיין איינגע דירה אין מיין גרויסען פאלאסט אריין, הא?

אלישע: ארימער אביוני, דעם פאלאסט דיינעם, וואו דוא בלאָנדזעסט ארום מיט דיין בעטלער־זאק, בין איך דיר מוחל.... אָבער דו האָסט א רייכע זעעלע. איך האָב פיעל מאָל געדיינקט פון דיר. און עס איז זעהר גליך פון דיר, וואס דוא ביסט איצט געקומען. נאר, אויב מיין פרוי....

טוביה: ניט איין מאָל האָט מען שוין מיר געשפּיעלט א קבלת

פנים מיט א שטעקען, און ווען איך האב געבעטען ברויט, האבען מיר מענשען געגעבען א שטיין.. דאריבער דארף איך האבען יסורים? (שטיל) אלישע בן אבויה, איך האב געוואוסט, אז אלע האבען זיך אפגעקעהרט פון דיר, בין איך צו דיר געקומען... ברודער, ערלויב דעם אלטען בעטלער בלייבען לעבען דיר. דער רייכסטער פריינד אין דער וועלט איז אן אביון.... (אבנימוס קומט צום גארטען).

אלישע: (אויסער זיך פון פרייד) הידד! וועמען זעה איך? מיינע פריינדע פאנגען אן צו קומען! איך האב געפיהלט, אז דיין הארץ וועט דיר ערקלערען דיא ווארהייט. קום אריין, אבנימוס.

אבנימוס (געהט ניט אין גארטען): ניין, איך בין ניט געקומען צו גאסט. איך דארף דיר אליין וואס מיטטהיילען. (קוקט אויף טוביה׳ן).

טוביה: זיי ווילען דער גביר אדיר זאל זיך אפטראגען פון דאנען... נו׳ם איך געהן זעהן, וואס מאכט מיין שוועסטער מרימי. שי! עפענט טהיר און טהויערן. טוביה האביוני געהט! (נעהמט זיין פעקעל. אב.)

אבנימוס: היינט מארשירען ארוים פון דאנען דיא אלטע רוימישע לעגיאנען און נייע לעגיאנען מארשירען אריין....

אלישע: איז וואס? לעגיאנען, מארשען, סאלדאטען! דוא ווייסט, א מענש אינטערעסירט זיך ניט דערמיט.

אבנימוס: ווייסט דוא אבער, אז צוזאמען מיט דיא לעגיאנען געהט צוריק קיין רוים אנטאניוס סערוויוס, דער קוועזיטאר? האט ער דיר בעצאהלט זיין חוב?

אלישע: איך האף, ער וועט קומען מיך זעהען. זאגען מיר „לעב וואהל" און בעצאהלען....

אבנימוס: איך וואלט דיר געראטהען ניט האפען און זעהן וואס טהאן....

אלישע: איך האף, אז ניט אלע מיינע פריינדע זיינען מענשען, אין וועלכע איך האב זיך גענארט....

אבנימוס: און אויסער דאס געלד... זיי פארזיכטיג.... מען זאגט, דיין טאכטער....

א ל י ש ע : דאָס האָב איך שוין לאַנג געהערט און לאַנג אויסגעפונען, אַז עס איז רכילות... ערלויבט מיר אַליין זאָרגען פאַר מיין טאָכטער!

א ב נ י מ ו ס: מיין פליכט איז געוועזן דיך צו וואָרנען. איצט, אונגליקליכער אחר, נאָך איין וואָרט....

א ל י ש ע: ניט אחר, אלישע בן אבויה איז מיין נאָמען!

א ב נ י מ ו ס : דער נאָמען פון א מענשען איז ניט וויא ער רופט זיך, נאָר וויא ער ווערט פון דער וועלט גערופען...

א ל י ש ע : דיא וועלט? דיא וועלט האָט סאָקראַטעס'ן גערוּ־פען פערדעטהער און פערברעכער!... .

א ב נ י מ ו ס : (נעהמט געלד פון זיין טאַש). איך האָב דיר געבראַכט, וואָס איך בין דיר שולדיג....

אלישע: איך האָב דיר קיין מאָל ניט געבאָרגט און דוא קענסט מיר ניט שולדיג זיין.

אבנימוס: וואָס הייסט? דוא האָסט מיר געגעבען... ע...

א ל י ש ע : דאָס וואָס איך שיינק, נעהם איך ניט צוריק!

א ב נ י מ ו ס : איך האָב דיך געוואָרענט און דוא טהו וויא דו פערשטעהסט, (געהט). דאָס געלד וועט מען דאַרפען געבען זיין פרוי, זיא איז גאָר ניט שטאַלץ, ווען עס האַנדעלט זיך וועגען געלד. (אב).

אלישע: אַי, קיינער קען אונז ניט אַזוי וועה טהאָן וויא דיא, וועלכע מיר רעכענען פאַר אונזערע פריינדע... קיינער איז אונז ניט אַזוי פרעמד וויא דיא, וועמען מען רופט אייגענע... קיינער איז פון אונז ניט אַזוי ווייט, וויא דיא וואָס זיינען אונזערע נאָהענטע. פריינדע ליעבען אונז נאָר דאַן, ווען מיר זיינען געליעבט.... (פערדעקט זיין געזיכט. נעמי לויפט אריין, דערזעהט דעם פאָטער, וויל זיך אריינ־גנב'ענען אין שטוב. געהט אויף דיא שפּיץ פינגער, גיט א קלאַפּ. אלישע בעמערקט זיא.) נעמי, דו? וואו ביסט דוא געוועזן?

נ ע מ י : איך בין ערגיץ ניט געוועזן... אַזוי ארויסגעגאַנגען אויף איין ווייל... איך האָב געוואָלט קויפען טויטלען, פערקויפט קיינער ניט. שלעכטע מענשען!

אלישע: האַר אויס, נאַשערין, עס וועלען קומען צייטען, ווען

דיא שלעכטע מענשען וועלען דיר פערקויפען טויטלען און פייגען און ראזינקעס און דיא אלע גוטע זאכען, וואס דוא האסט ליעב.

נעמי: פאטער, איך מוז געהען זאגען עטוואס מרימי'ן. (וויל געהן). דער מאמע'ן קען מען ניט אזוי לייכט אבנארען. ער אבער — ער גלויבט, האלט זיך פאר א קלוגען און עס איז גאר קיין קונץ ניט איהם אבצונארען....

אלישע: האר אויס, נעמי, איך וויל דיך עטוואס פרעגען.

נעמי: דאס וועט זיך שוין אנהויבען... אי! (זיפצט).

אלישע: דוא ווייסט, נעמי, אז איך בין ניט זעהר א גליק־ליכער מענש... וואס פאר א פרייד האב איך אין לעבען און וועמען האב איך אויסער דיך אויף דער גרויכער וועלט? איין קינד — דאס איז אלעס... נעמי, עס קען זיין, איך וועל גיך שטארבען, אדער מען וועט מיך ערמארדען, טרויסט איך מיך דערמיט: — מיין קינד וועט בלייבען נאך מיר. זיא וועט האבען זעהנע און טעכטער, קלוגע, גוטע מענשען, דענקער און לערנער. דורך זיי וועט מיין זעעלע לעבען. דאס איז דיא איינציגע אונשטערבליכקייט אין וועלכע איך גלויב.

נעמי (אונגעדולדיג): פאטער, וואס ווייס איך פון אונ־שטערבליכקייט!

אלישע: ביסט גערעכט, קינד. הער, איך האב שוין אמאל נאכגעפרעגט און עס האט זיך אויסגעצייגט א געמיינער ליגען... און דאך היינט האב איך ווידער געהערט וועגען דעם רוימער...

נעמי: וועגען וואס פאר א רוימער? ווייס איך! אז מען רעדט פון דיר דער רוח ווייסט וואס? מען קען לייטישע מיילער ניט פערשטאפען.... איין זאך פערשטעה איך ניט: דוא זאגסט שטענ־דיג, ביי דיר איז גלייך וואס יוד און וואס רוימער....

אלישע: יא, קינד. איך זאג עס, אבער דער רוימער זאגט ניט, אז ער איז גלייך צום יודען, און זאלאנג דער שטאלצער רוימער האלט זיך העכער פון'ם יודען, דארף יעדער יוד, וואס רעספעקטירט זיך אליין ניט שטעלען זיך נידריגער פון'ם רוימער, ניט נידריגער פון קיין מענש אין דער וועלט! פערשטאנען?

נעמי: יא, איצט פערשטעה איך. (שטיל) געה פערשטעה א מענשען וואס זאגט אהין און אהער...

אלישע: דיא איז צו אונשולדיג און צו נאַרריש, מען זאָל וועגען איהר קענען וואָס גלויבען. אה, וועגען איהר קען איך גאַנץ רוהיג זיין.

נעמי (געהט אין הויז. בעאטא קומט אנטקעגען.): אה! דאָס איז אפּנים דיא דאָזיגע, פון וועלכע דיא מאַמע האָט מיר דערציילט. (לויט, מיט א גרימאַסע) פּאַטער, דוא האָסט א גאַסט (געהט) נאָר ער מעג אַלעס, אָן אנדערער טאָר גאָר נישט (אב).

בעאטא (טרויעריג): ער האָט מיר צו־ווייטאָגט מיין האַרץ און פערשראָקען מיינע פרעהליכע געדאנקען. מען דאַרף זיך ניט צוהערען מעהר צו זיינע רייד. (פיהרט מיט'ן האנד איבער'ן קאָפּ.)

אלישע: בעאטא, ענדליך ביסט דוא געקומען צו מיר?

בעאטא: האָסט דוא מיך ערוואַרטעט?

אלישע: ניין! דאָס הייסט, איך האָב ניט געוואָלט דוא זאָלסט קומען און בין געווען בייז, פאַר וואָס דוא קומסט ניט.

בעאטא (ווערט פרעהלאך): פאַר וואָס זיצט דוא ניט דאָ? דאָס האָב איך דעם טעפּיך פאַרבערייטעט פאַר דיינע פיס. (קוקט אויף איהם) אָה, גרויסער מענש, קיינער זעהט ניט, אָבער מיין האַרץ פיהלט וויא טיעף דיינע שמערצען זיינען איצט.... דוא ליידעסט שטאַרק, האַ?

אלישע (קוקט זיך אום): איך זעה, דאָס דוא האָסט אַלעס דאָ אויפגערוימט. עס איז גאָר אנדערש. אָה, בעאטא, וויא גליקליך איז דער מענש, וואָס האָט א ליעבענדע האנד, וועלכע זאָרגט פאַר איהם. א האנד, וועלכע מען קען צודריקען צום האַרצען, ווען עס איז פערוואונדעט. קינד, קענסט דוא בעגרייפען, וויא שרעקליך עס איז א גאַנצעם לעבען פערבלייבען אַליין, אָן אבגעזונדערטער, א פרעמדער? (זיין שטימע האָט זיא גערירט. זיא גיט א וויין און בעהערשט זיך באַלד).

בעאטא: יא, איך בעגרייף עס און וואָס איך בעגרייף ניט, פיהל איך. ביסט וויא א גרויסער פעלז אין א וויסטע... אַרום דיר געפינען זיך קליינינקע זעמדילאַך... גרויסע געדאנקען טראָגסט דוא אין דיין געטליכען קאָפּ, ווער קען זיי אָפּשעצען? טיעפע געהיימניסע פערבאָרגסט דוא אין דיין מעכטיגע ברוסט, ווער קען זיי

ערקלערען? אה! ערלויב מיר מיט מיין שוואכע האנד ווען עס איז שטיצען דיין שווער בעלאסטיגטען קאפ... ערלויב מיר מיט מיין אונווירדיגע אויג צו זעהען דיך וויא דוא ביסט אין דער ווירקליכקייט, ניט וויא דוא שיינסט צו זיין פיר דיא אלע פרעמדע... איך וויים, אז אונטער דעם געשטאלט פון דיעזען אבגעזונדערטען, שטאלצען, צארניגען, אלעס קריטיזירענדען און אבשטויסענדען מענשען איז פערבארגען איין אנדער מענש, א גוטער מענש, א ליעבענדער, א צארטער, א גוטהערציגער, א גרויסמוטהיגער, א ליידענשאפטליכער... דוא ביסט פערשלאסען אין זיך אליין — עפען מיר אויף דיין הארץ, ליעב מיך! איך וויל דיר אפפערען מיין לעבען, מיין זעלע, מיין הארץ... קענסט דוא מיך ניט ליעבען?

אלישע: אה, קינד, זאגאר נאר דערפאר אליין וואס דוא ליעבסט מיך אזוי און פערשטעהסט מיך, דערפאר אליין קען מען און מען דארף דיך ליעבען. (גיט זיא פלוצלונג א שלעפ צו זיך לויידענשאפטליך), אונגליקליכע, איך וועל דיך פארברענען, וויא דיא זונן פארברענט א צארטע בלום! איך וועל דיך צוברעכען, וויא א שטורם־ווינד צוברעכט א יונגען בוים!

בעאטא: יא! יא! פערברען מיך! צוברעך מיך! אה, וויא גליקליך איך בין! (זיא פארדעקט איהרע אויגען. א פויזע.)

אלישע (לאזט זיא אב): ניין, בעאטא, איך האב קיין רעכט. מיין לעבען איז יעצט צו פערפלאכטען און איך דארף ניט וואגען אריינצופלעכטען אין דיעזער אונזיכניגער טראגעדיע נאך איין יונגעס לעבען. דאס וואלט געוועזען צו אייגענזיכטיג, צו גרויזאם, צו אייגעננוציג. ניין! ניין! אין קיין פאל אין דער וועלט ניט! (זעצט זיך פון דער ווייט און זיפצט שווער.)

שמעון (מען הערט זיין שטימע פון הויז): דיא וועלט איז א חרוב'ע ארימע שטוב, דאס לעבען ניט מעהר וויא א פינסטערע גרוב... קיין פרייד און קיין גליק איז ניטא אויף דער ערד.

בעאטא: אה, אונגליק! אונגליק! דער וואס פרעדיגט לעבען, שטויסט מיך אב פון זיך, און דער וואס פרעדיגט טויט ציהט מיך צו זיך צו. (פערדעקט איהר געזיכט. בתבורית קומט אן.)

בתבורית (קאיט וואס): נעמי, איך האב דיר געקויפט טויטלען. (כאפט אריין נאך א טויטעל אין מויל, דערזעהט אלישע'ן) הער,

וואס זאגסט דוא צו אבנימוס׳ן? ער האט מיך בעגעגענט און האט מיר געגעבען געלד. הא? אאו! זיא דא?

אלישע: ששש! איך בעט דיך, מאך ניט קיין ליארעם און בעליידיג ניט א מענשען אומזיסט.

בתבורית: א מענשען! אי, אזא חוצפה וועל איך ניט איבערטראגען! צו מיר אין הויז! צו מיר אהיים!....

בעאטא (מאכט זיך פארטיג צו געהן): פערגעסט ניט, עס איז ניט נאר אייער הויז און אייער היים. עס איז אויך זיין הויז.... ליידער, פערגעסט איהר דאס צו אפט!

בתבורית: אונפערשעהמטע פרוי! איך טרעף דיך דא ביי מיר מיט מיין מאן און דוא האסט נאך א העזה צו ריידען? (אלישע וויל זיא פערהינדערן צו מאכען א סקאנדאל).

בעאטא: ער איז אייערער? פאר וואס? קענט איהר איהם? ליעבט איהר איהם? פערשטעהט איהר איהם? אינטערעסירט אייך זיין חכמה, זיין גרויסקייט? טהוט אייך וועה דיא הארץ, ווען ער ליידעט? קימערט עס אייך, ווען ער ווערט ערנידריגט? זיינע ערהאבענע געדאנקען, זיין גרויסער מוטה, זיין אייזערנער ווילען, זיין ענערגיע, זיין קוראזש, — אלעס איז דאך ביי אייך ניט ווערטה קיין פרוטה! ווען פון זיין מויל גיסט זיך א גאלדענע דרשה — געניצט איהר, און ווען ער איז מיט דיא געטער אין דיא הימלען, זייט איהר ביי דער שיסעל מיט יויך: איהר זייט צוואנציג יאהר געוועזן לעבען איהם און איהר זייט וויית פון איהם, וויא דיא ערד איז וויית פון׳ם הימעל. אויב ער איז אייערער, ווארום זייט איהר איהם א פרעמדע?

בתבורית: אזוי? ער האט דיר דערציילט אויף מיר, גע־קלאגט זיך פאר דיר, הא? זעהט, צו וועמען ער האט מיך פער־קלאגט דא! ארויס פון דאנען! שוין ארויס!

בעאטא: ער האט זיך געקלאגט? איהר האט געדארפט צוואנציג יאהר דיענען ביי אייער דיענסט, וואלט איהר אם ווענינג־סטענס פערשטאנען איהם אזוי פיעל, וויא פיעל זיא פערשטעהט.

בתבורית (וויינט): ווענינ צרות האב איך פון דיר, האסט דוא מיר געבראכט אין שטוב אריין א נייע פרעניות!...

ב ע א ט א : אונגליקליכע, נעבאך... ערשט געקאיט זיסע טויטלען און איצט גיסט זיא ביטערע טרעהרען!... שש! איך געה, אָבער נאָר ווייל ער וויל איך זאָל געהן. (אב.)

בתבורית: איך וועל לאנג פון דיר ניט דולדען. מען איז ניט מעהר וויא א לעבעדיגער מענש און דיא גאל קען פלאצען ביי יעדען! (אב אין הויז אריין).

אלישע: יא, וויא שעהן און געטליך דיא ליעבע זאָל ניט זיין, זיא ברענגט אונז גליק נאָר ביי גינסטיגע אומשטענדען.... ווען אָבער דיא אומשטענדע זיינען אונגינסטיג, ברייננט זיא נאָר איבריגע, אומזיסטע ליידען און שמערצען. (טוביה און שמעון קומען פון הויז.)

טוביה: נייער כמעט אביוני, זיצסט דאָ גאָר אליין?

שמעון: קיינער פון אונז זיצט ניט אליין. מיט יעדען פון אונז זיצט אונזער פאטער אין הימעל. (בתבורית קומט ראַש צוריק).

בתבורית: יא, בעל תכלית מיינער, מען זאָגט דאָך, דער גוי, דער פריינד דיינער, פאָהרט היינט אוועק..... ווער וועט בעצאָהלען דאָס געלד?

אלישע: איך מיין, ער וועט קומען און וועט בעצאָהלען....

בתבורית: און טאָמער ניין, איז גאָר ניט?

אלישע: נו, יא, פון גאָר נישט, קען מען גאָר נישט מאכען....

בתבורית: נו, און וואו זיינען דיינע געסט? וואו זיינען דיינע פריינדע? יא, נאָר בעטלער און עבודה־זרה'ניקעס וועלען איצט דיינע געסט זיין. אוים! ניטאָ קיין וויין, ניטאָ קיינע מאכלים! וועסט פלעפלען מיט זיי דיא עבודה זרה!

שמעון: אלעס איז פאָרבערייטעט דאָרט ביי אונזער פאטער אין הימעל.

טוביה: ניטאָ קיין וויין גאָר? זאָלען נאָר דיא געסט קומען. מיר האָבען א טהייערע, א געזונדע, א קלאָרע משקה, וויא זילבער! (נעהמט א קרוג וואסער פון פאנטאן און שטעלט אויפ'ן טישעל) ניטאָ קיין מאכלים? ווער האָט געזאָגט? גיב א קוק אהער, דוא אונצופריעדענער מענש! (נעהמט ארויס פון זיין זאק דריי עפעל) זעהסט? דריי רויטהע, שעהנע עפעל, וויא גאָלד, פונקט וויא דריי

געשטאָפּטע קעלבער! וועלען קומען זעקס געסט, וועלען מיר צו־שניידען יעדען עפּעל אויף צוויי. צוועלף? שוועסטעריל, קען מען דאָך יעדען עפּעל צושניידען אויף פיער טהייל. (לעגט דיא עפּעל אויס) און טאָמער ווילען דיא געסט מוזיק זאָל זיי שפּיעלען? נו, איז ניטאָ? נעהם איך מיין קליינינקע פייפעלע און שפּיעל זיי אַ זמר צו גאָט. וועלען זיי פאָדערען עטוואָס בעסערעס, געטליכעס? וועלען מיר זיי בעטען, זיי זאָלען צוזאַמען מיט אונז קוקען אויף דיא בלויע הימלען, וואָס דער גוטער גאָט האָט פערשפּרייט איבער דיא קעפּ פון אַלע געסט, און מיר וועלען אַלע זיצען, דיינקען און שווייגען — און טאָמער... (אַ גערויש).

בתבורית: ששש! בעטלער, שוויג שוין בעסער. איך הער אימיצער קומט. (קוועזיטאר קומט מיט אַ בוקעט בלומען) אלישע, זעה נאָר, דיינער געהט דאָך טאַקע....

אלישע: זעהסט? ניין, מען דאַרף ניט דיינקען נאָר שלעכטעס פון יעדען מענשען (קוועזיטער ראש אריין אין גארטען.)

קוועזיטער: וואָס מאַכען מיינע פריינדע? וויא געהט עס? וואו איז אייער ליעבענסווירדיגע טאָכטער? איך רייזע היינט אָב און וויל אויך פון איהר אבשיעד נעהמען... דיעזע בלומען זיינען פיר איהר....

בתבורית (שרייט): נעמי! קום אהער, טאָכטער! (נעמי קומט, קוועזיטאר געהט איהר אנטקעגען).

קוועזיטאר: הויכווירדיגעס מעדכען... (נייגט זיך העפליך, גיט איהר דיא בלומען).

נעמי (שטיל): איך בין געווען ביי דיר און האָב דיך ניט געטראָפען.

קוועזיטאר (שטיל): זיי פאָרבערייטעט. דיא לעגיאָנען טרעטען באלד ארויס. ווען דוא וועסט דערהערען אידישע מוזיק.... דיר צוליעב און דיא יודען אויף צו להכעיס האָב איך געהייסען שפּיעלען אַ יודישען מאַרש... זאָלסט זיין לעבען דיא דריי בוימער...

אלישע: אלזאָ, הייסט עס, איהר פערלאָזט אונז?

קוועזיטאר: יא, היינט, באלד... איך בין אייך נאָר געקומען זאָגען מיין לעבע וואָהל....

נעמי: איך וועל אוועק טראָגען דיא בלומען אין מיין צי־

מער, (שטיל) איך בין אזוי ערשראָקען — זיי וועלען נאָך דערקענען.... (אב צוריק).

ב ת ב ו ר י ת : נו, און ווען וועט איהר אונז בעצאָהלען אונזער געלד? (אלישע מאכט א צייכען זיא זאָל שווייגען).

ש מ ע ו ן : אונזער פאטער אין הימעל וועט בעצאָהלען יעדען, וואָס איהם קומט.

ק ו ו ע ז י ט א ר: ווי? איהר רעכענט דאס פאר א חוב! זעהט איהר, אייער מאַן פערשטעהט שוין בעסער.... ער זאָגט מיר גאָר נישט וועגען צאָהלען...

א ל י ש ע : וואס דארף איך זאָגען? איך האָב ניט געצווייפעלט, אז אן עהרליכער מאַן וועט האלטען זיין עהרענוואָרט....

ק ו ו ע ז י ט א ר : אזוי? און איך האָב געמיינט, איהר וועט האָבען טאקט גענוג זאָגאר ניט דערמאָנען דאס מיזעראַבלע געלד... איך האָב געקענט איהם אַליין שיקען קיין רוים אָדער פערקויפען דאָ און זיין גאנצעס פערמעגען קאָנפיסקירען. מיר דארפען דאָ גאָר ניט בעטען און ניט באָרגען — אלעס וואס געפינט זיך דאָ בעלאנגט צו אונז רוימער.... דאָך, איך האָב איהם גערעכענט פאר אן אנשטענדיגען מענשען, האָב איך ביי איהם גענומען אין אן אנשטענדיגען וועג....

ב ת ב ו ר י ת : אָי, א שלאג האָט מיך געטראָפען!

א ל י ש ע (סארקאַסטיש) : ער האָט מיך גערעכענט פאר איין אנשטענדיגען מענשען! דאָס איז זעהר פיין פון איהם!

ק ו ו ע ז י ט אָ ר : יא, איך האָב זיך אזוי פיעל יאָהר געפלאגט אין דער פערפלוכטער יודעא, דארף איך קומען צוריק אין רוים מיט געלד, שקלאַפען און אַלעס גוטעס... און איך דאַרף לעבען וויא עס פאַסט פיר א רוימער און פאַטריציער...

א ל י ש ע : סטאיקער, און וואו איז דיא פילאָזאָפי?

ק ו ו ע ז י ט אָ ר : פילאָזאָפיע איז גוט, ווען מען האָט לוקסוס דערצו... הערסט? איך האָב געקענט יעדען טאָג זיי ברענען, שינדען פון זיי לעבעדיגערהייט דיא הויט, מאַכען זיי פאר שקלאפען און זיי מאָהנען גאָר דאָס געלד! פוי! וויא אונדאנקבאר און געלדגייציג דיא יודען זיינען.... (געהט ראש) עס פרעהט מיך זעהר, מעהר ניט האָבען מיט זיי וואָס צו טהאָן....

בתבורית: געוואלד! הערט אונזער אונגליק!...

קוועזיטאָר: רייד נאָך איין וואָרט!... דיא סאָלדאַטען ווילט זיך זעהר פאַר'ן אוועק געהן א שטיקל טהאָן! (אב. אלישע בלייבט זעהר נידערשלאָגען.)

בתבורית: גזלן! רוצח! פרא אדם! פאַר וואָס שווייגסט דוא?

אלישע: נאָר שוואכע און דומע מענשען שרייען דאַן, ווען מען קען מיט'ן שרייען גאָר ניט העלפען.

טוביה: שוועסטעריל, זיי גוט צו איהם.... דיא וואס שרייען, פילדערען אריין זייער שמערץ צו'ן אַן אנדערן... דער וואָס שווייגט... טראָגט אליין אין זיך אלע שמערצען און ווייטאָגען.. ער שווייגט. איהם איז זעהר שווער....

שמעון: פון אלעם וואס עס איז שווער, קען מאכען גרינג אונזער פאטער אין הימעל....

בתבורית: דיין נייער קרוב בעט איך זאָל דיך צו רוה לאָזען. הער זשע, גביר מיינער, בעליעבטע פערזאָן, געאַכטעטער יוד! דוא הער, וואָס איך וועל דיר זאָגען. איך בלייב דאָ ניט מעהר! איך געה לעבען מיט מיין ברודער, וועלכער איז א יוד, וויא אלע יודען.... איך האָב געזאָגט נעמי'ן וויל זיא פלוצלונג בעסער בלייבען מיט איהר ליעבען טאַטען.

אלישע: ליעבעס קינד... עטוואָס בלייבט מיר דאָך...

בתבורית: איך געה, איך דאַרף ניט און איך וויל ניט זיין אין חרם! איך האָב דאָס לאַנג געדאַרפט טהאָן. נאָר איך האָב געוואָלט דוא זאָלסט זעהען מיין גוטסקייט און בעסער ווערען. איך זעה, דיר וועט שוין קיין זאַך ניט העלפען... אלע יודען זאגען, עס איז א חטא און א שאנדע צו בלייבען מיט א מענשען, פון וועלכען גאָט און לייט האָבען זיך אבגעקעהרט... צוליעב וואָס און צוליעב וועמען זאָל איך ליידען צרות? (וויינט) ווען נעמי וועט דאַרפען מיך זעהן, וועט זי קומען צו מיר, אחר! מיין פוס וועט דיין שוועל מעהר ניט אריבער טרעטען! (ראש אב).

(אלע בלייבען זיצען שטיל, דיא זון פאנגט אן זיך זעצען, איין יוד געהט פערביי, קוקט אריין אין גאָרטען און פערשווינדעט).

טוביה: ברודער, עס טרייסעלט? האלט זיך שטארק. מע פאַלט ניט, ביז מע פאַלט ביי זיך אליין ניט אראָפּ...

א ל י ש ע : נארר, ווען דיא גאנצע וועלט וועט מיר שרייען אחר , בין איך און וועל דאך בלייבען אלישע בן אבויה ! ווען דיא גאנצע וועלט זאל מיך פערלאזען, וועל איך דאך זיך ניט ענטזאגען פון דעם וואס איך האלט פיר רעכט... חע ! צולאפען זיך פון מיר !... נו, צו מיין פרוי קען איך קיין טענות האבען, זיא איז דאך מיר ניט געווען קיין פריינד, — זיא איז נאר געווען מיין פרוי... אבער מיינע פריינדע ?

ש מ ע ו ן : אה, מענש, פאר וואס ווילסטו ניט קומען צו דיין איינציגען פריינד אין הימעל ?

א ל י ש ע : האסט דוא שוין דעם פריינד דיינעם ווען עס איז געליהען געלד ? אויב מיר קענען זיך אבנארען אין א פריינד, וואס מיר זעהען, הערען, בעאבאכטען... ווילסט דוא מיר איינרעדען, אז דוא נאררסט זיך ניט אב אין דיין פריינד וועלכען דוא זעהסט ניט, קענסט ניט, בעאבאכטעסט ניט, בעגרייפסט ניט.... (בייז) דוא אויסגעדארטע נשמה ! דוא האסט אפשר א גוטע שטיממע צו זינגען תחינות מיט ווייבער.. דוא האסט אבער ווייניג געהירען צו ערקלעהרען מיר, ווער איז דער פאטער אין הימעל!..

ט ו ב י ה : זיי ניט בייז, ברודער... איך ווייס, דוא ביזט ניט קיין שלעכטער, דוא ווילסט נאר זיין א שלעכטער, ווייל דיר, נעבאך איז שלעכט... ער אבער איז נעבאך א שוואכער, לאז אוים דיין כעס צו מיר...

א ל י ש ע : ניין, איך וויל זיין גוט צו אייך... צו דיר, געוויס, אביוני, איך זעה, האמער'ן איז ניטא היינט פאר וועמען צו לעזען... און אונזערע משקאות און מאכלים, ווי איך זעה, וועט אויך קיינער ניט בעריהרען. (פלוצלונג ווייט א אידישער מארש) דיא לעגיאנען ! הם! אביוני! דו ווייסט, — זא לאנג דיא לעגיאנען מארשירען, געהט דער מענש ניט. (נעמי קומט אין א מאנטעל).

נ ע מ י : (אונשולדיג) פאטער, קען איך געהן זעהען, וויא דיא סאלדאטען מארשירען ? איך וועל שטעהן פון דער ווייט... אט דא לעבען אונזער הויז...

א ל י ש ע : גוטעס, נארישעס קינד, וואס איז דארט דא, וואס צו זעהען ?

נ ע מ י : אללע לויפען זעהען, ווייל איך אויך זעהען...

א ל י ש ע : א ל ל ע ! אט דאס אליין איז דאך דיא בעסטע איבערצייגונג, אז דאס איז געווים איין אונזינן... אויף א קורצע צייט קענסט דוא געהן... און, זעה קינד, זיי פארזיכטיג...

נ ע מ י : יא, פאטער, איך וועל זיין פארזיכטיג... (געהט, בלייבט שטעהן א מינוט) ווילסט אפשר ניט איך זאל געהן?

א ל י ש ע : פאר וואס ניט? געהסט דאך אויף א ווײלע...

נ ע מ י : (קוים וואס זיא בעהערשט זיך) יא, פאטער, אויף א ווײלע... (שטיל) אוי, ווע איז מיר! (לאוט) אבער ווייל דוא ביזט היינט אזוי טרויעריג... זאל איך געהן פאטער? האסט היינט געהאט צו פיעל יסורים... אויב דוא ווילסט, גיעב מיך א קוש...

א ל י ש ע : קינד, האסט רחמנות אויף'ן טאטען? ביזט דוא דאך טאקע א גוטעטשקע... (אומארמט זיא און קושט, זיא קושט זיין האנד. ווײנט, געהט אב ווײנענדיג, אבער אזוי עס בעמערקט קיינער ניט. דער פאטער איז ענטציקט). אביוני, דו ביסט גערעכט, דער מענש דארף ניט פערצווייפלען. עס בלייבט נאך שטענדיג גענוג פרייד אין לעבען! (מארש נעהענטער. עס ווערט דונקעלער)

ט ו ב י ה : איך זעה פון דיינע רייד, דוא הויבסט שוין אן ווערען רייך... איצט ערשט וועסט דוא האבען פריינדע. פריהער ביזט דוא געוועזן גרוים, איז קיינער דיר ניט געוועזן גלייך, איצט אבער ווערסט דוא קלענער, וועלען פיעלע דיך גלייך זיין. און ברודעריל מיינער ווען אמאל אז אללע, אללע וועלען זיין גלייך וועלען אללע זיין גליקליך. און ווען אללע וועלען זיין גליקליך, וועלען אללע זיין גוט, און ווען אללע וועלען זיין גוט, וועט ניט זיין קיין שלעכטעס אויף דער וועלט.

א ל י ש ע : שוטה, ווען דיא צייט וועט קומען וועט קיין מענשען ניט זיין אויף דער וועלט. עס וועט זיין נאר, אדער מלאכים, אהן בהמות, קיין מענשען ניט!

ש מ ע ו ן : נאר דורך תפילה תשובה וצדקה קענען אללע ווערען גלייך ביי אונזער פאטער אין הימעל. (מארש ווייטער און ווייטער. שפיעלט פיאנא ביז ענדע אקט.) (עס ווערט דונקעל. מאנד שיין). (אלישע פערדעקט זיין געזיכט. עס ווערט שטיל. פאוזע).

טוביה: נייער גביר, וואס איז דיר? דאס הארץ הא? איך פערשטעה און פיהל עס... דוא דענקסט יעצט בעסער וואס ווענינגער... הער, וואס זאל איך דיר זאגען א גוטע זאך? ווילסט הערען? איך וועל דיר שפיעלען אויף מיין פייפעלע (נעהמט זיין פייפעלע).

אלישע: אביוני, איך בין דיר מקנא! עס דארף זיין א גרויס גליק קענען אויסדריקען דיא געדאנקען פונ׳ם קאפ און דיא וועהטאגען פון הארצען דורך שעהנע, זיסע טענער... (וויא טוביה וויל נאר אנפאנגען שפיעלען, הערט מען בעאטא׳ס שטיממע, לויפט אריין)

בעאטא: וואו זייט איהר דארט? ר׳ אלישע בן אבויה!... אום גאטטעס ווילען, פערליערט קיין אויגענבליק! איך האב ערשט ערפאהרען, אז פיעלע יודישע מיידלאך און אויך אייער נעמי זיינען אוועק מיט דיא רוימישע לעגיאנען... גיכער, אפשר איז נאך מעגליך זיי צו רעטען! (מוזיק הערט זיך גאנץ ווייט)

אלישע: הא? נעמי? ! דאס קינד אויך? רופט זיא צוריק! קערט זיא אום צוריק! (לויפט פארט שרייענדיג: נעמי! נעמי! נאך איהם בעאטא, טוביה, שמעון, אויך מרימי לויפט פון הויז און נאך זיי. פאוזע, מע הערט פון ווייט נאך אלישע׳ס שטיממע: נעמי!

(איין יוד מיט פיעלע אנדערע קומען וויא א שטורם־ווינד, צוברעכען דעם פאנטאן, צו־ווארפען דאס מעבעל, —רייסען אוים דיא בלומען און צינדען אונטער דאס הויז).

איין יוד: אחר הרשע! מיר געהערט דיא מצוה! וויא איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט! (לויפען אללע פארט).

(דאס פייער ווערט גרעסער... ווייט הערט זיך דער מארש).

אלישע: (מע הערט זיין שטיממע לאוט) נעמי! (פאוזע. מע הערט נאך ווייטער). נעמי! (צום לעצטען מאהל הערט מען זיין שטיממע מיט פערצווייפלונג און געוויין) נעמי! נעמי!...

(מוזיק גאנץ ווייט, קוים וואס מע הערט. דאס פייער ברענט שטארקער).

פארהאנג.

פיערטער אקט.

(דער זעלבער גאָרטען. איין בוים איבערגעבראָכען, דאָס צווייטע שטעהט מיט אָבגעברענטע צווייגען. דער פאָנטאַן צובראָכען. איין צובראָכענער דיוואן און א פּאָאר צוגעברענטע טאַבורעטען. דאָס הויז האַלב חרוב און פערברענט. דיא גראַטיעס צוגעבראָכט. קיינע בלומען. האָר זינגט אין הויז גאַנץ פּיאַנא:)

טרעהרען און געבעט איז אונזער איינציגער פרייד
אונזער איינציגע ציהרונג איז פון תשובה א קלייד.

א. ז. וו.

(מרימי קומט פון גאס מיט צוויי קרוגען וואסער, שטעלט זיי ביידען אַנידער: כאָר הערט אויף צו זינגען.)

מ ר י מ י: פו! אמאָל האָבען מיר געהאַט וואסער אונטער דער נאָז און איצט, שוין העכער פיער חדשים אז איך דארף טראָגען... א שעהן שטיקעל ארבייט פאר מיר אויף דער עלטער. (א גערויש) הא? ווער איז דאָרט? (מאיר קומט, נאָך איהם איין יוד טראגט א גרויסען קאָרב פול מיט פראוויזיע, נאָך זיי עטליכע נייגעריגע).

א י י ן י ו ד: קוים דערשלעפּט, וויא איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט! (שטעלט אַוועק דעם קאָרב, געהט אַוועק און זעצט זיך).

מ א י ר: מרימי, מיר האָבען דיר געבראַכט אללעס נויטיגעס. דא האָסט דוא עטוואָס געלד (גיט איהר געלד) עס דארף אין הויז קיין זאך ניט פעהלען... וואָס טהוט ער? וויא פיהלט ער?

מ ר י מ י: ער זיצט גאנצע טעג איבער זיינע גריעבישע ביכער און לערנט תורה...

מ א י ר: קלאָגט ער זיך פאר דיר אפשר?

מ ר י מ י: ער קלאָגט זיך ניט, חלילה, נאר ביי נאכט שלאָפט ער ניט. ווען איך זאָל זיך ניט אויפכאַפּען, הער איך זיינע שווערע טריט. ער געהט אום איבער זיין צימער אהין און צוריק אזוי וויא א געפאנגענער לייב.

מ א י ר: (שטיל) ווי‎א ריכטיג אן איינפאכער מענש בע־מערקט. ער איז א געפאנגענער לייב. מרימי, פרעגט ער דיך וועגען וועמען עס איז?

מ ר י מ י: ניין! ער זארגט נאר, וואס וועט ווערען פון זיין קינד, פון זיין נעמי. ער פרעגט אפט וועגען דעם אלטען אביוני, ער האט איהם זעהר ליעב געהאט דעם אלטען. אין יענער שרעקליכער נאכט, ווען ער איז ארויסגעלאפען נאך דיא לעגיאנען, איז ער אוועק און אוועק און ניטא.

מ א י ר: קיין גרעסערער שאדען זאל זיך ניט טרעפען. וועט זיין וועניגער מיט אן אביוני.

מ ר י מ י: יא, ער פרעגט מיך אפט, פון וואנען נעהמט זיך דאס אלעס אין הויז.

מ א י ר: בעהיטע גאט, זאלסט איהם ניט זאגען. ער דארף ניט וויסען. מרימי, זאג איהם ניט, אז איך בין דא געווען. איך וועל איהם קומען שפעטער זעהן. (געהט).

א י י ן א י ד: (שטעהט אויף) מען דארף אויפשטעהן פאר א תלמיד חכם.

מ א י ר: הייסער עזריה, זאלסט דא ניט האלטען קיין מלחמה מיט דער אלטער שמרונית! (אב).

א י י ן א י ד: ניין, רבי! איך וואלט שוין לאנג געמאכט א תל פון'ם גאנצען נעסט משומדים, וויא איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט! נאר אז ר' מאיר זאגט, מען דארף נאך ניט, ווייסט ער דאך דעם דין מין התורה. ר' מאיר איז איצט דער גרעסטער בקי אין לערנען, ער וועט זיצען אויף ר' עקיבא'ס שטוהל. איך ווייס אלעס, ווארום איך רייב זיך ארום דיא תלמידי חכמים און בין כמעט אליין א תלמיד חכם געווארען, וויא איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט. למשל, דוא ווייסט, וואס איז פרדס? איא ניין? דאס איז דיא זעלבע זאך וואס מעשה המרכבה, דוא ווייסט וואס דאס איז? איא ניין? דאס איז דאס, וואס איז שוין אריבער דער וועלט, פון יענער זייט וועלט... א מענש טאר אהין ניט קוקען, חלילה וחס! בן עזאי, בן זומא, ר' עקיבא און אחר הרשע האבען דאך אהין אריינגעקוקט. נו! נו! איז טאקי נאר ר' עקיבא ארויס א גאנצער פון דארטען. איינער איז געשטארבען, דער צווייטער איז משוגע

געוואָרען און אחר האט א קוק געטהאָן און האט אנגעהויבען צוברע־כען דיא צווייגען פון דער מעשה המרכבה. דוא פערשטעהסט, דיא מעשה המרכבה האט צווייגען, וויא דוא זעהסט מיך א מענשען אויף דער וועלט. איך בין כמעט וויא איין געווען דערביי. דאס אלעס האב איך אליין געהערט מיט מיינע אויערן פון א תלמיד חכם. אזא משומד וויא אחר און האט אויך אריינגעקוקט. דוא שפיעלסט זיך מיט איהם? ווען ער זאָל ניט אריבער אין שמד, וואָלט ער געווען דער גרעסטער מרבנן „ודרמננו". אי! אז איך דערמאָן מיך, וואָס ער האט געטהאָן געגען גאָט ב"ה, וואָלט איך דאכט זיך!... נומיר בעסער אוועקגעהן, וויא איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט! (אלע אב. מרימי קומט און שלעפט מיט גרוים מיה דעם קאָרב).

מ ר י מ י : ר' מאיר איז דאס א בעלן אנצוברענגען... עס איז גוט וואס אונזערע שוועסטער און ברידער העלפען אונז צו פער־צעהרען... א גוטער מענש, דער ר' מאיר, אז ניט ער. אה, אָט קומט שוועסטער בעאטא (בעאטא קומט געקליידעט אין א שווארצע דאמינא, קיין ציערונג. זיא טראָגט אין האנד א הילצערנע שאכטעלע). שוועסטער, ברודער שמעון האט שוין צוויי מאָל געפרעגט אויף דיר.

ב ע א ט א : פריערען צו דיר, מרימי, איז שמעון יעצט דאָ? (זיא רעדט שטיל און געלאַסען).

מ ר י מ י : יא, אלע ברידער און שוועסטער זיינען פערזאמעלט ביי מיר אין אלקער און שמעון רעדט. אי, א פערגניגען, וואס פאר א פערזאמלונג. אלע האבען געוויינט מיט צובראָכענע הערצער און איין שוועסטער האט מען אזש געדארפט אבגיסען מיט וואסער.

ב ע א ט א : מרימי, רוף מיר ארוים אהער דעם ברודער שמעון.

מ ר י מ י : שוין, שוועסטעריל, מסתמא וויל דאך אזוי גאָט אונזער הארר (אב צוריק אין הויז).

ב ע א ט א : (קוקט אויפ'ן הויז) ווענען איהם האב איך מורא געהאט צו פרעגען... וויא איך דערמאָן זיין נאמען, ערוועקען זיך אין מיר דיא אלטע זינדיגע געפיהלע. און דאס הארץ הויבט אָן נאָגען און שמערצען. וואס טהוט ער יעצט דארטען איינער אליין? אי, מיין ארעמעס, שוואכעס הארץ, ווארום קען איך דיך ניט אין גאנצען בעזיעגען! (א גערויש. זיא לאָזט אראָפּ דעם קאָפּ. שמעון קומט.) פריע־דעז צו דיר. ברודער שמעון.

ש מ ע ו ן: מיט פריערן עמפפאנג איך דיך. שוועסטער, אין'ם נאמען פון אונזער פאטער אין הימעל.

ב ע א ט א: דא אין שאכטעל זיינען אלע מיינע רינגען, מיין גאנצע ציערונג. איך דארף עס ניט מעהר. איך גיעב עס אב פאר אונ־זערע ארעמע פערפאלגטע ברידער און שוועסטער אין סאלאניקי.

ש מ ע ו ן: (נעהמט דיא שאכטעל גלייכגילטיג) האסט שוין לאנג געדארפט אוועקגעבען דיא אלע נארישקייטען. דעם שטן'ס קלאפער־געצייג... קום אריין, מיר האבען א פערזאמלונג.

ב ע א ט א: ניין, איך קען ניט. איך דארף ניט געהן אין זיין הויז. איך מוז דיר דיא וואהרהייט זאגען, איך האב מורא איהם צו בעגעגענען. אין זיין געגענווארט איז מיר שווער צו בעהערשען זיך.

ש מ ע ו ן: ערשטענס, זיצט ער אויבען דארט און אינטערע־סירט זיך, לײדער, זעהר וועניג מיט אונזערע פערזאמלונגען. דער אונגליקליכער מיינט, אז שכל איז א וויכטיגע זאך. צווייטענס, ענטלויפען פון דעם בעל הנסיון איז א שוואכהייט און א זינד. מיר דארפען דעם יוצר הרע קוקען גלייך אין דיא אויגען אריין און צייגען איהם, דאס ער האט איבער אונז מעהר קיין מאכט ניט. דאס איז דער הייליגער ווילען פון אונזער פאטער אין הימעל. (א גערויש).

ב ע א ט א: (ערשראקען) ברודער, איך הער זיינע טריט. ער געהט אהער!

ש מ ע ו ן: עס מאכט ניט! בלייב און זיי פעסט וויא אונזער ערלעזער, ווען דער שטן האט איהם געטראגען איבער דער וויסטע!

(אלישע קומט מיט א בוך, ארעם געקליידעט, פערעלטערט און בלאס, האלט זיך דאך מאיעסטעטיש. בעאטא גיט אויף איהם א קוק און פערברעכט דיא הענד).

א ל י ש ע: דאס הארץ האט מיר געזאגט, אז דוא ביזט דא. איך האב ניט געהערט, נאר איך האב געפיהלט דיין שטימע. בעאטא, איך האב דיך ערווארטעט יעדען טאג און דוא ביזט ניט געקומען. (ער זעצט זיך).

ש מ ע ו ן: זיא האט ניט געקענט קומען — זיא איז געוועזן מיט איהר פאטער אין הימעל...

א ל י ש ע: (בייז) איך וויל, דוא זאלסט געהן אויף א צייט צו דיין פאטער אין הימעל! איך דארף דא בלייבען מיט בעאטא'ן אליין.

שמעון: שוועסטער בעאטא, איך געה און קום באלד צוריק. וויא דוא וועסט נאר אנפאנגען צו פיהלען זיך שוואך. רוף דיא הילפע פון אונזער פאטער אין הימעל. (אב, אין הויז אריין. פויזע.ביידע שווייגען).

אלישע: בעאטא, ווארום שווייגסטו? (זיא שווייגט) ווארום שווייגסטו, בעאטא?

בעאטא: איך קען ניט רעדען, טרעהרען שטיקען מיך. (קוים וואס זיא בעהערשט זיך ניט צו וויינען).

אלישע: ווען אלע זיינען אוועק פון מיר, האסטו מיך אויך פערלאזען. האסט מיך פערגעסען, בעאטא?

בעאטא: ווען איך וועל דיך פערגעסען, זאל מיין נאמען פערגעסען ווערען פון דער וועלט... ניין, פערגעסען דיך — דאס איז איבער מיינע קרעפטען.

אלישע: בעאטא, איך וויל מיט דיר רעדען גאנץ אפען, איך האב דיא לעצטע צייט זעהר פיעל געדענקט פון דיר, אבוואהל זאגאר דאן, ווען דוא האסט געמיינט, אז איך דענק ניט פון דיר, ביזט דוא אויך ביי מיר אין דיא אנדענקען געוועזן... איך האב זיך יעצט אליין דיא פראגע געשטעלט: צוליעב וואס און צוליעב וועמען זאל איך מיך ענטזאגען פון מיין אייגענעם גליק? ווען מיין קינד זאל אם וועניגסטען זיין מיט מיר... איך האב קיינעם ניט... פאר וואס זאל איך ניט דענקען פון זיך אליין? אלע מיינען, איך בין א מענש וואס לעבט נאר פאר זיך, דעם אמת געזאגט, איך האב נאך פאר זיך אליין גאר ניט געלעבט — איך האב קיין פערזענליכעס גליק נאך ניט געגאסען... איך בין ערשט פינף און פערציג יאהר אלט... און ווען איך זאל האבען לעבען זיך א מענשען, צוליעב וועמען עס וועט זיין כדאי צו לעבען, האב איך נאך גענוג קראפט און ענערגיע צו קעמפפען פיר מיין גליק און פיר מיינע מענשען־רעכטע.

בעאטא: יעצט איז צו שפעט... זינד דוא האסט מיך צום לעצטען מאל אבגעשטויסען פון זיך, האבען מיינע געדאנקען גענומען אן אנדער ווענדונג. אלישע, איך בין שוין פערהייראטה! יא, איך בעלאנג שוין אן אנדערען... מיין אויסערוועהלטער חתן איז גאטט

אונזער ערלעזער. צו איהם און נאר צו איהם בעלאנג איך יעצט!

א ל י ש ע: וואס רעדסטו דאס, בעאטא? איך גלויב ניט! דוא ביזט צו קלוג, צו פערנינפטיג, דוא זאלסט דיך לאזען פערבלענדען פון דיזע בית עולם דרשות. זיי האבען דיך איינגעוויעגט אין א לעטארגישען שלאף, ביזט איצט אין הימעלפלעט... ערוואך פון דיזען שרעקליכען הימעל־שלאף און קום אראב צוריק אויף דער ווירקליכער ערד. בעאטא! מיט דער מאכט פון דער פאעטישער פאנטאזיע וועל איך דיר אויפבויען א טעמפעל פון קריסטאל און סאפיר־שטיין. אין דעם טעמפעל וועסטו זיין מיין געטטין ערלעזערין. אנשטאט מתים־ליעדער וועל איך דיר זינגען דיא זיסע ראפסאדיען פון האמער'ן און אנשטאט טוידטען־געזאנג וועל איך צו דיר רעדען פון פרייד, פון ליעבע און פון זעליגקייט.

ב ע א ט א: (מיט אייפער) אה, ניין! עס איז דא נאר איין טעמפעל און דאס איז אונזער הארץ און אין דעם טעמפעל דארף זיין נאר איין געליעבטער — אונזער פאטער און הימעל. ניטא קיין אנדער פאעזיע אויסער דיא לעהרע פון אונזער ערלעזער. ניטא קיין אנדער געזאנג אויסער דיא הימנען פון דיא שאארען פון ענגלען, וועלכע זינגען ארום גאטעס טראהן!

א ל י ש ע: איך זעה, דאס גיפט איז אריין צו טיעף אין דיין ערדלע זעעלע. דוא האסט געזוכט טרייסט און האסט געפונען טוידט. דוא לעבסט ניט מעהר און דוא ליעבסט ניט מעהר!

ב ע א ט א: דיא אירדישע ליעבע און דאס אירדישע לעבען איז גאר ניט, א חלום, איין אויגענבליק. עס איז דא דארט אן עוויגע ליעבע און אן עוויגעס לעבען.

א ל י ש ע: עוויגעס לעבען און עוויגע ליעבע דארט? דאס האט ביי מיר קיין ווערטה און קיין בעדייטונג. דאס אינטערעסירט מיך ניט. איך זעה נאר איינס: מיר זיינען איצט פרעמדע.

ב ע א ט א: פרעמדע? אה, אלישע, ווען איך זאל מעגען, וואלט איך איצט געפאלען אין דיינע ארעמס. איך וואלט בעדעקט דיינע אויגען מיט לידענשאפטליכע קושען, איך וואלט אנגעפילט דיא וועלט מיט געשרייען פון יובעל און פרייד! מיינע טרעהרען פון

גליק וואַלטען אָבגעוואַשען אַלע דיינע ליידען און שמערצען... איך דאַרף יעצט אַנוועגדען אַלע מיינע קרעפטען, איך זאָל ניט פאַלען באַלד דאָ צו דיינע פיס... אַבער, איך וויס, דאַס אַלעס זיינען געדאַנ־קען פון׳ם סאַטאַן, זינד, אייטעלקייט, הבל, ניכטיגקייט! איך וועל זיך מיט דיר פעראייניגען מיט אַן עוויגע ליעבע... איך וויל זיך ניט פעראייניגען מיט דיר אויף איין אויגענבליק און פערליערען דיך אין דער עוויגקייט. איך האָף, איך בעט, איך בין זיכער, אויב איך וועל דאָ בעהערשען מיינע זינדיגע געפיהלע, וועלען מיר אונז דאָרט פעראייניגען אויף אימער און עוויג. (טרוימעריש) אונזערע זעעלען, ריין פון יעדער לוסט, וועלען פעראייניגט ווערען לעבען דעם אַלמעכטיגענס טראָהן מיט דער האַנד פון דעם אַלמעכטיגען אַליין. און מיר וועלען דאָרט עוויג בלייבען צוזאַמען. עוויג, עוויג, עוויג!... (שמעון קומט, זיי בעמערקען איהם ניט) אלישע! אָרעמער, גוטער מענש, דוא קענסט ניט זיין דאָ מיין געליעבטער, ביזט אַבער מיין ברודער... דיין שוועסטער בין איך... זיי ניט בייז אויף מיר און פערגעס מיך דאָ. מיין זעעלע וועט קומען צו דיר דאָרט (וויינט) בלייב אין פריעדען און לעבע וואָהל. (געהט אַב וויינענדיג אין הויז אריין. בעמערקט ניט שמעון. אלישע בלייבט זיצען פערטראַכט).

שׁ מ ע ו ן: וויא גוט און שטאַרק דוא ביזט, אַלמעכטיגער פאַ־טער אין הימעל! (לויט) ר׳ אלישע, דוא דאַרפסט זיך פיהלען שטאָלץ און גליקליך — דיין געליעבטע האָט ביי דיר צוגענומען אַליין אונ־זער פאָטער אין הימעל.

א ל י ש ע: עס איז אַ גרויסע עהרע צו האָבען אַזאַ נעבענבוהלער... אָבער גליקליך פיהל איך מיך דאָ ניט. איהר האָט געטויטעט אַ יונגעס לעבען, וויל איהר האָט אייך איינגערעדט, אַז אימיצער דאָרף דאָרט האָבען געליעבטע, פיעל געליעבטע, אַ סך, אַלע! אַח, וועלכע שרעקליכע קרבנות מען ברענגט איצט אין׳ם נאָמען דער הימלישער ליעבע! אַמאָל האָט מען אַנשטאָט זיך מקריב געווען אָקסען מיט בהמות, איצט איז מען מקריב דעם מענש אַליין. מען קוילעט איהם ניט מיט אַ חלף, מען פערברענט איהם ניט אויף׳ן מזבח. ניין! איהר נאַזאַרעיער, איהר טויטעט אייערע קרבנות דורך חניקה. איהר דערוואַרגט זיי, איהר דערשטיקט אין זיי דעם מענ־שענס גייסט און דאָס לעבענס־לוסט... אַח! וואָס פיר אַ טרויעריגע

וועלט עם וועט ווערען, ווען פון אייער לעהרע וועלען אלע אומגעוואנדעלט ווערען אין דערשטיקטע, דערוואָרגענע מתים... אנשטאט מענשען, וועלען אומבלאָנדזען דונקעלע שאטענס, שוועבלינגע, וועלכע וועלען אָפּפערן זייער ווירקליכעס אמת'עס לעבען דאָ אויף דער ערד, צוליעב איין אויסגעטראכטעס, איינגעבילדעטעס לעבען דאָרט אין דיא הימלען. שר המות, פאָרט פון מיר! איך וויל בלייבען אליין מיט מיינע געדאַנקען...

ש מ ע ו ן: ברודער, איך געה בעטען אונזער גוטען פאטער אין הימעל פאר דיין ארעמע זעעלע (געהט) א בלינדער וואָלט שוין דערזעהן און ער זעהט ניט... אונגליקליכער! (אב. אין הויז אריין).

א ל י ש ע: געהט! קלעטערט ארויף צו אייער פאטער אין הימעל, אדער קריכט אראָפּ צו אייער פאטער'ס געגנער, צום סאטאן אין דער פינסטערער העלע! אין אייער זיסע פרעדיג פון הימעלס ליעבע און ענטזאגונג געפינט זיך ניט גענוג גיפט מיך צו טויטען. איך וועל שטארבען אָהן אייך... איך האב א ריכטיגערען און א זיכערערען מיטעל. איהר שטארבט אום צו לעבען, איך וועל שטארבען אום צו זיין טוידט, אויפלעזען זיך, ניט זיין מעדר. פערשווינדען אין דער עוויגקייט... (פויזע).

נעמי, מיין אונגליקליכעס קינד! זינד דו ביזט אוועק פון מיר, ביזט דו מיר ליעבער און טהייערער געוואָרען. וואו וואנדעלסט דו איצט אום, דוא פערבלאָנזעטע שעפעלע? אין וועלכער וויסטע ביזט דוא פערוואָרפען איצט? וועלכע געפיהלע און וועלכע עראינערונגען פלאגען איצט דיין יונגעס הארץ? אי, נעמי, צוזאמען מיט דיר האב איך פערלאָרען דאָס לעצטע, וואָס איך האָב געראט אין לעבען, (נעהמט ארויס אַ פלעשעלע מיט גיפט), ווען מיין קינד וואָלט געוועזן לעבען מיר, וואָלט נאָך מיין לעבען געהאַט א זינען. איצט אָבער, צוליעב וואָס און צוליעב ועמען זאָל איך לעבען? זיין א קעמפּפער אָהן אַ קאַמפּף? לעבען אָהן א צוועק? ליידען און ניט וויסען פאר וואָס און צוליעב וואָס? ניין, אזא לעבען איז ערגער פון טוידט. איך וועל שטארבען, וויא סאָקראטעס, דורך גיפט. . . ער איז געשטאָרבען אומגעבען פון זיינע טרייע פריינדע און שילער, איך וועל שטארבען אליין, אזוי וויא איך האָב גע־

לעבט אליין. . . ער האט געגלויבט, אז זיין זעעלע וועט לעבען נאך איהם, איך האב זאגאר דיעזען טרויסט ניט. אבער דאך ניט אללעס שטארבט אב צוזאמען מיט מיר. דיא ווירקונג וואס מיין זעעלע האט געהאט אויף אנדערע וועט ניט שטארבען. דעם איינפלוס וואס איך האב געמאכט אויף מיינע מיטמענשען וועט ניט פערניכטעט ווערן. עס וועלען לעבען עוויג דיא געדאנקען פון אויפקלערונג און פריי־הייט, וועלכע איך האב געזייט צווישען מיינע ברידער ! נו ! ניט געוואנקט ! בעשלאסען און געטאהן ! (טרינקט אויס, ווארפט אריין דאס פלעשעלע אין צובראכענעם פאנטאן און זעצט זיך רוהיג צו־ריק). קיין מענש אין דער וועלט דארף וויסען דיא ווירקליכע אור־זאכע פון מיין טוידט. דאס גיפט ווירקט לאנגזאם און אלע וועלען גלויבען, איך שטארב מיט א נאטירליכען טוידט. אדער, חע ! חע ! דער פאטער אין הימעל האט מיך דער׳הרג׳עט פאר מיינע חטאים. איצט וועל איך נאך אמאל, צום לעצטען מאל, לעזען מיין געליעב־טען האמער. (נעהמט זיין בוך און לעזט גאנץ רוהיג. מאיר קומט).

מ א י ר : ער לעזט זיין געליעבטען האמער׳ם ווערקע און בע־מערקט מיך ניט. שלום עליכם, רבי ומורי. (בלייבט שטעהן פון דער וויטען).

א ל י ש ע : מאיר ? א גאסט ! וויא קומט עס, דוא זאלסט רופען א ח ר׳ן רבי ומורי ?

מ א י ר : איך האלט פון׳ם כלל : אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו : קוק ניט אויפ׳ן קרוג, נאר אויף דאס, וואס איז אין קרוג.

א ל י ש ע : האסט גאר קיין מורא ניט צו קומען אויף אזא פער׳חרם׳טען פלאץ ?

מ א י ר : רבי, איך זאג שטענדיג : הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבוא אחריך. — ווער פערוואגעלט און פער־טריעבען אהין, וואו דיא תורה איז, און ווארט ניט זיא זאל קומען צו דיר. . .

א ל י ש ע : דיינע כללים זיינען געזונד און פראקטיש. ביזט זעהר א פראקטישער מענש, מאיר.

מ א י ר : דערפאר אבער זייט איהר שוין צופיעל ניט פראק־טיש. קארג האט מען טענות צו אייך ? ערלויבט איהר נאך דיא

מינים צו מאכען פון אייער שטוב א גאנצען בית הכנסת. דאס גיט אייערע פיינדע נאך מעהר בעווייזע, אז איהר זייט איינער פון ז י י ע ר ע.

א ל י ש ע : דער איינציגער מענש וואס איז נאך פון מיר ניט ענטלאפען איז מרימי. זאל איך איהר ניט טהון דיא טובה און ניט ערלויבען איהר דא צוזאמען מיט איהרע שוועסטער און ברי־דער קלעטערען צו איהר פאטער אין הימעל ? אדער דוא מיינסט, איך דארף טרייבען מענשען, ווייל איך שטים ניט איין מיט זייערע מיינונגען ? אדער אפשר איך זאל זיך דערשרעקען, וואס מען וועט פון מיר זאגען און צו וועמען מען וועט מיך צו רעכענען ? איך פערפאלג מיינונגען, וועלכע איך רעכען פיר פאלשע, איך פער־פאלג אבער ניט, וויא איהר טהוט, דיא מענשען וואס האבען דיא מיינונגען. אי !.. (גיט זיך פלוצים א חאפ ביים הארצען).

מ א י ר : וואס איז אייך, רבי ? איהר זייט עפעס בלאס... זאל איך אייך ברענגען וואסער ?

א ל י ש ע : ניין ! ניין ! עס איז גאר נישט... איך פיהל שוין ווידער גוט.

מ א י ר : פון דעסטוועגען זייט איהר אריינגעגאנגען אין א ישיבה און איהר האט מיט אייער שטעקען צוטריבען אלע תלמידים. זיי, דיא תלמידים זיינען דאך מענשען און ניט קיין מיינונגען ?

א ל י ש ע : קיין מענשען זיינען זיי ניט און קיין מיינונגען האבען זיי ניט... יעדער איינציגער איד וויל זיין א תלמיד חכם, א חבר, א צורבא מדרבנן, א למדן, א תנאי ! זיי זיצען און ברע־כען זיך דיא קעפ איבער דינים, הלכות, סיגים, פשטים, דרשות, רמזים, גמטריאות. וואס ווערט געשאפען נוצליכעס דערפון ? זא־לען זיי בעסער לערנען א מלאכה, זיין שניידערס, שוסטערס, שמיעדען. אויף וועמענס קאפ וועלען זיצען דיא אלע פאראזיטען ? איך וויל, מיין פאלק זאל האבען וואס מעהר געזונטע ארבייטער און וואס וועניגער בענק־קוועטשער און פלפול זאגער !....

מ א י ר : רבי האט קיין פאראיבעל ניט, אלע זיינען דען נאר פלפול זאגער ?

א ל י ש ע : אט ביזט דוא א חריף... דוא קענסט לערנען אזוי

קונציג דעם פשט, אז דיר איז גרינג פופציג מאָל בעווייזען, אז דאָרט וואָס איז טריף איז כשר און דאָס וואָס איז מותר איז אסור... עס איז טאַקי איין אַקראָבאַטישער קונץ, אָבער וואָס געווינט דער־פון דאָס יודישע פאָלק ? אָי ! (ער גיט זיך וויעדער א כאַפּ ביים האַרצען).

מ א י ר : רבי, דיא וויכטיגקייט איז ניט אין דעם צו דיא זאַך איז כשר אָדער טריף. דיא הויפּט זאַכע איז אין דעם לערנען אליין. דער יוד דאַרף לערנען, אז ניט וועט ער אויס יוד ! דיא גרענקען פון׳ם גאַנצען יודישען פאָלק דאַרפען זיין פעראייניגט אין איין היילינגער אידעע. זייערע האָפנונגען און זייער טרויסט און זייערע בעגריפע וועגען לעבען דאַרפען זיי שעפּפען פון זייער אייגענעם נאַציאָנאַלען קוואַל. נאָר דאָס וועט זיי צוזאַמענבינדען און האַלטען שטאַרק אין איינעם אין זייער גלות צווישען פיינדליכע פעלקער. עס איז ניט א ציעל, עס איז נאָר א מיטעל צו פערהיטען דאָס יודישע פאָלק פון פערניכטונג.

א ל י ש ע : איהר ווילט טהון א גוטע זאַך מיט פאַלשע, שלעכטע און שעדליכע מיטלען. (גיט זיך א חאַפּ ביים האַרצען). אוי ! מאיר, איך דאַרף דיר זאָגען דיא וואַרהייט : איך פיהל שלעכט... איך וויים, איך וועל באַלד מוזען שטאַרבען....

מ א י ר : (ערשראָקען) וואָס רעדט איהר דאָס ? גאָטט איז מיט אייך ! אייך ווייזט זיך אויס...

א ל י ש ע : איך רעד קיין מאָל ניט מיט זיכערהייט פון דעם, וואס מיר ווייזט זיך נאָר אויס.... מאיר, מיר איז ניט פיעל געבליבען צו לעבען.... איך שטאַרב...

מ א י ר : מרימי ! ווער איז דאָרט ? (שרייט אין הויז אריין) אָהער גיכער ! דער רבי פיהלט שלעכט ! (לויפט צוריק) רביניו, זאָגט מיר, וואָס איז אייך. זאָל איך שיקען נאָך א רופא ? (בעאַטא, מרימי און שמעון לויפען אַרויס זעהר ערשראָקענע).

א ל ל ע : וואָס איז ? וואָס איז געשעהען ?

ב ע א ט א . (לויפט צו איהם) וואָס איז מיט דיר ? מרימי, ברענג א קישעלע. וועה איז מיר ! זעהט, דיא קרעפטע פערלאָזען איהם ! (איין יוד מיט נאָך א פּאָאַר יודען קומען פון גאַס. מרימי ברענגט א קישעלע. מען לעגט אלישען אויפ׳ן דיוואַן).

אליש ע: קינדער, שרעקט אייך ניט און בלייבט רוהיג.... זיי אללע האבען מיך געוואלט מאכען טוידט, בעפאר איך בין געשטארבען. דאס איז זיי ניט געלונגען. איצט, אז איך וועל שטארבען, וועל איך זיין טויט (בעאטא וויינט) קינד, וויין ניט, טרעהרען וואס קענען ניט העלפען, זיינען איבריגע טרעהרען.

מ א י ר: (צו דיא יודען) עזריה, באלד זאל קומען אהער דער ראש הישבה מיט דיא זקנים. אויף אונז וועט פאלען דיא שאנדע, אויב ער וועט שטארבען אין חרם... און זיין פרוי זאל מען רופען. שנעל!

א י י ן א י ד: אין איין הרף עין בין איך שוין דא, וויא איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט. (אלע אידען אב).

ב ע א ט א: אה! ער זאגט קיין מאל ניט, וואס איהם פעהלט...

א ל י ש ע: מיר פעהלט יעצט קיין זאך ניט, נאר מיין קינד.... איך וואלט געוואלט נאך איין מאל זעהען מיין קינד... (שליסט צו זיינע אויגען).

מ א י ר: רבי'ניו, ווארום זאגסט דו ניט, וואס דיר איז?

א ל י ש ע: וואס זאל מיר זיין, קינד? איך געה איבער פון'ם זיין צום ניט זיין. הא? איהר הערט ניט? (וויזט הערט זיך טוביה'ס פייפעלע) אביוני! יא, ער! עס איז גוט, וואס ער קומט. איך האב איהם ליעב. אין א קלוגען מענשען זעהט מען דיא רייכקייט פון דער נאטור אויך דאן, ווען ער אליין מאכט זיך צום נארר און צום בעטלער (דיא פייפעלע הערט זיך נעהענטער) ווער ווייס, אפשר האט ער א גערום פון מיין נעמי?....

מ ר י מ י: יא, ער איז נעלם געווארען יענע נאכט צוזאמען מיט דיא לעגיאנען.

ב ע א ט א: (שטיל) קיינער קען ניט וויסען, וויא שטארק אזא פאטער האט ליעב. וועלכער צייגט ניט דער וועלט זיינע געפיהלע..

מ א י ר: (וועלכער האט עפעס געטראכט) רבי'ניו, איך קום באלד! (געהט) זיי מוזען קומען! זיי מוזען אם וועניגסטען ביי זיין טוידט אבגעבען איהם דעם כבוד, וועלכען זיי האבען ביי איהם גערויבט אין זיין לעבען! (ראש אב).

ב ע א ט א : איך זעה, דו פיהלסט בעסער. עס וועט נאָך אפשר פאַראיבער געהן.... דו וועסט זעהן.

א ל י ש ע : יא, עס וועט פאריבער געהן מיט מיר צוזאמען. ווען דאָס פייפעלע וואָס שפּיעלט ווערט צובראָכען, וואו בלייבט דאס ליעד ?... עס געהט פאַראיבער און גיסט זיך צוזאמען מיט דאָס גרויסע עוויגע, וועלכע מיר קענען ניט בעגרייפען.... (דאס פייפעלע הערט אויף צו שפּיעלען. אביוני ערשיינט זעהר אבגעריסען, בלאס און פערשטויבט).

א ב י ו נ י : פריעדען צו איך ברידערלעך. הא ? וואָס איז דאָס ? דער רויטער האָן האָט דאָ געקרעהעט ?... נישקשה, נאָך א שרפה ווערט מען נאָך א רייכערער.. אביוני? רבי אלישע בן אבויה, וואָס איז מיט דיר ? זיי מונטער ! עפפען דיינע גרויסע שאַרפע אויגען און הער : איך האָב פאר דיר אין מיין לעדיגען בעטלער זאק זעהר א גוטע זאך....

א ל י ש ע : מיין פריינד, רעד ניט קיין סך. דיא צייט איז קורץ און דער וועג איז וויט... וואו איז מיין נעמי ?

א ב י ו נ י : דיא לעגיאָנען זיינען געגאַנגען — איך נאָך זיי. געהן זיי א טאָג — געה איך אויך. געהן זיי א וואָך. — אביוני געהט מיט. געווים, פון דערווייטען. אי, דאָס אונגליק פון יעדען אביון איז: נאָך איהם שלעפּט זיך שטענדיג נאָך אן אביון מיט נאָך א בעטלער־זאַק. דעם אביון רופט מען הונגער און זיין בעטעל־זאק איז דער מאַגען. אי, ברידערלאך, איז דער בעטלער אן עזות מחוצף פנים !

א ל י ש ע : אביוני, וואו איז מיין קינד ?

א ב י ו נ י: אי, ברודערל ! דיין ביטער געשריי יענעם אבענד: נעמי ! נעמי ! האָט מיך געטריעבען... גאָטט איז מיין עדות, איך האָב דיר געוואָלט ברענגען דיין קינד צוריק. זיינען מיר געקומען צו דער גרויסער שטאָדט ביי'ם ים. דער פריץ מיט אללע פריצים זיינען אוועק מיט דער ערשטער שיף און אללע געפאַנגענע זיינען געבליבען ווארטען אויף דער צווייטער שיף. איך האָב אלע נאכט געשפּיעלט פאר דיא ראָלדאטען אויף מיין פייפעלע, בין געווארען א גוטער ברודער מיט פיעלע. האָב געפונען צווישען זיי א סך פון

אונזערע. איך האָב ערפאהרען, אַז נעמי האָט חרטה, זיא וויינט, זיא בענקט אהיים. נאַרריש קינד, וואָס האָט זיא פערשטאַנען? ברידערלאך טהייערע וואָס דארף איך אייך דערצעהלען פון אללע צרות, סבות, שרעק, אונגליקען. פון דיא אלע אגודות־גנבים און רויבער, וואָס זיינען איצט פול אויף אַלע וועגען? אבער ווער איז נאָך אַזוי בעשיצט און אזוי זיכער וויא א בעטלער? קיינער האָט מיך, חלילה, ניט בערויבט, ניט בע׳גזל׳ט, ניט בע׳גנב׳עט... ר׳ אלישע בן אבויה, האַלט זיך שטאַרק, ברודער׳ל! מיר זיינען געקומען! נעמי איז דאָ מיט מיר! זיא האָט מיך געשיקט דיך בעטען, דוא זאָלסט איהר ערלויבען פאַלּלען צו דיינע פיס און אויסבעטען פער־געבנים... אי, אָרעמע שעפעלע, וואָס זיא איז נעבאָך אויסגעשטאַ־נען! (לויפט פון גארטען) נעמי, קום אהער קינד! דער טאַטע וויל דיך זעהען. (אלישע בלייבט רוהיג, אביונו פיהרט אריין נעמי, בלאס, קראנק, אָבגעריסען, פערשטויבט. זיא בלייבט שטעהען ערשטוינט בעטראכט אללעס, מרימי, וויא זיא דערזעהט נעמין, פאנגט אָן שטיל צו וויינען).

ב ע א ט א : (געריהרט) ארעמע נעמי, וועמענס הארץ וועט ניט צובראָכען ווערען, קוקענדיג אויף דיר?

נ ע מ י : פאָטער, דוא ביזט בייז אויף מיר? איך בין געקו־מען צוריק. מיינע אויגען האָבען זיך באַלד געעפענט.... איך האָב זעהר גיך חרטה געהאַט... נאָך אין וועג ביי נאַכט, ווען אַללעס פלעגט ווערען שטיל, פלעגט זיך מיר אויסוויזען, איך הער וויא די רופסט מיך מיט א בעטענדע שטימע: נעמי! נעמי! און איך פלעג וויינען מיט ביטערע טרעהרען.... און איך האָב געבענקט נאָך דיר און נאָך דער מוטער... (וויינט), אָבער וואָס מעהר איך האָב זיך ערווייטערט פון דאַנען, איז דיא מוטער אַלץ געוואָרען קלענער און קלענער ביז זיא איז פערשוואונדען געוואָרען. דוא אָבער, פערקערט, ביזט אַלץ געוואָרן גרעסער און גרעסער, ביז נאָר דיין געשטאַלט איז גע־שטאַנען פאר מיינע אויגען. און אז איך בין געווען פון דאנען גאַנץ ווייט, ביזט דוא געוואָרען אזוי גרויס און אַזוי טהייער. טאַטעניו, פון דער ווייטען, ערשט האָב איך דיך דערזעהן. (וויינט).

פלוצלונג אמאָל ביי־נאַכט הער איך א פייפעלע שפיעלט... איך האָב דערקענט ווער עס שפיעלט און מיין האַרץ האָט דערפיהלט, אז

דאָס איז אַ געריס פון דיר. (וויינט), נאָכדעם אַ לאַנגער וועג צוריק. צו פוס איבער שטיינער, בערג און הייסען זאמד. ביי־נאַכט אין וואלד... רעגען און הונגער... אַי, טאַטעניו, וואָס פאר אַ גוטער מענש דער אביוני איז.

אביוני: עס קאָסט מיך טהייער? וויפיעל מאָל פלעגט זיא, דיא בריה מיינע, פאלען און בלייבען אָהן כחות? מיין ליע־דעלע פון מיין פייפעלע האָט אונז פיעל געהאָלפען צו געהן... יאָ, ברידערלאך, אז עס פייפט זיך, געהט זיך.

נעמי: מיר זיינען געגאַנגען און געבעטעלט. פון גזלנים בע־האַלטען זיך אין וואלד, פון שלעכטע מענשען אָבגעבעטען זיך מיט טרעהרען. פאָטער, דוא זאָגסט מיר גאָר ניט... איך וויים, ביזט בייז אויף מיר.

אלישע: קינד, איך? בייז אויף דיר? קום אַהער צו מיר. (זיא פאלט צו זיין האַנד און באדעקט זיא מיט קושען) יאָ, איך האָב דיך גערופען. איך האָב דיך ניט אויפגעהערט צו רופען און דוא ביזט ענדליך געקומען צו מיר. געקומען צוריק צו דיין עלענדען טאַטען... אָביסעלע צו שפּעט געקומען... אָבער דאָך גענוג פריה נאָך... נעמי, קינד, ביזט געקומען פונקט אין דער צייט, ווען איך געה אוועק פון דאַנען פיר אימער און עוויג...

נעמי: וואוהין? איך וויל ניט! איך געה מיט דיר....

אלישע: ניין! קינד, דיר איז נאָך צו פריה צו געהן.

נעמי: זעהט, וויא ער איז פערענדערט געוואָרען!

אלישע: פריהער ווערט מען פערענדערט, נאָכדעם ווערט מען פערקלענערט און פערקלענערט, ביז מען גיסט זיך צונויף מיט דער מוטער נאַטור. (ער שליסט צו זיינע אויגען און בלייבט ליעגען רוהיג. אַללע וויינען).

נעמי: (מיט פערצווייפלונג) טאַטעניו, דאָס האָב איך ער־וואַרטעט צו טרעפען אין דער היים!

שמעון: ווען אונזער פאָטער אין הימעל רופט, מוז מען געהן. מען דאַרף בעטען פיר זיין זינדיגע זעעלע (אב. אין הויז אריין). (ר' מאיר, ראש הישיבה, זקנים איין יוד און יודען קומען).

א ל י ש ע : (עפּפֿענט די‌א אויגען) ווער איז דאָס ? מאיר, דו? קום אהער צו מיר.

מ א י ר : דאָ בין איך, רבי׳ניו...

א ל י ש ע : מאיר, ביזט דוא מיר אויף וויפֿיעל עס איז א פֿריינד ?

מ א י ר : רבי ומורי ! איך זאָג בפני עם ועדה, און בין שטאָלץ דערמיט, איך האָב מיין אייגענעם פֿאָטער קיין מאָל ניט גע־ליעבט, וויא איך האָב דיך געליעבט און וויא איך ליעב דיך יעצט. דער וואָס האָט דיך פֿערשטאָנען, האָט דיך געמוזט ליעב האָבען...

א ל י ש ע : מאיר, איך שטאַרב און מיין קינד בלייבט אליין אויף דער גרויסער וועלט... (וויינט) פֿערלאָז זיא ניט, מאיר.

מ א י ר : (וויינט שטאַרק) רביניו, אזוי וויא פֿיר א שוועסטער אזוי וויא פֿיר א אייגענע קינד וועל איך זאָרגען פֿיר איהר... פֿיר דיין קינד !....

ר א ש ה י ש י ב ה : אונגליקליכער מענש, פֿיהלסט דוא אז דיין לעצטע שטונדע האָט געשלאָגען ?

א ל י ש ע : ניט נאָר פֿיהל איך עס... איך פֿערשטעה עס.... איך ווייס עס...

ר א ש ה י ש י ב ה : אה ! אויב דוא פֿיהלסט עס יא, שטאַרב ניט וויא א פֿרעמדער, וויא א ח ר. שטאַרב וויא א יוד.

א ל י ש ע : דער יוד לעבט ניט וויא אלע, שטאַרבען אבער שטאַרבט ער וויא אללע....

ר א ש ה י ש י ב ה : רעד ניט, זינדיג ניט יעצט... קענסט זיך נאָך אומקערען צו דיין גאָטט און ווידער אנערקענען זיין תורה הקדושה.

א ל י ש ע : גאָטט און די‌א תורה איז פּונקט וויא א קעניג, וואָס האָט געכאַפּט א פֿויגעל און זאָגט צו זיין דיענער : האַלט עס און היט עס אָב דיין לעבען לאַנג. אויב ניט בעצאָהלסט דו מיט דיין לעבען. דער דיענער ווייסט ניט, וואָס איז דאָס פֿאַר א פֿויגעל, נאָך וואָס האָט מען זיא געכאַפּט און וואָרום דאַרף מען זיא האַלטען, און האַלט זיא דאָך און היט זיא יאָהרען לאַנג. ווייסט איהר, פֿאַר וואָס ? ווייל ער איז א שקלאַף, ווייל ער לעבט ניט און

האָט דאָך מורא צו שטאַרבען.... איך האָב דיא פויגעל אַוועקגעלאָזט אין דער פרייהייט....

ר א ש ה י ש י ב ה : און דערפאַר בעצאָהלסט דוא יעצט מיט דיין לעבען... דוא שטאַרבסט...

א ל י ש ע : האָסט א טעות, ברודער, זאָגאַר שטאַרבען שטאַרב איך וויא א פרייער מענש...

ר א ש ה י ש י ב ה : אחר! טהו תשובה כל זמן עס איז נאָך דאָ צייט. דערמאָן זיך, וואָס דיך ערוואַרטעט דאָרטען....

א ל י ש ע : זאָלאַנג איך לעב, בין איך דאָ, שטאַרב איך — בין איך ניטאָ. וויא ? איך זאָל מיך שרעקען דערפאַר, וואָס וועט זיין מיט מיר, ווען איך וועל ניט זיין ? פריינדע, איך האָב ניט געוואָלט לעבען וויא א נאַרר און וויל ניט שטאַרבען וויא א נאַרר ! (דיא יודען מורמלען).

ב ע א ט א : (שטיל צו איהם) אה, אלישע, אין וועלכע געגענדע, אין וועלכע רעגיאָנען וועט דאָרט דיין אָרימע זעעלע וואַנדלען, און ווי וועט מיין זעעלע דיך קענען געפינען, אז דו ווילסט ניט מיט דיין שעפפער פרידען שליעסען ? אה, אלישע, ווילסט דוא דען ניט זיין דאָרט פעראייניגט מיט מיר ?

א ל י ש ע : (מיט געשלאָסענע אויגען, זעהר שוואך) ניין, דאָרט ניט !

א ב י ו נ י : אי ! ער געהט איצט אויפגעבען זיין לעצט ביי־כעל בעל הבית'ישקייט, דעם אָרימען גוף אַראָפּ און דאַן דאַרף מען שוין אפילו קיין בעטלער זאַק ניט.... (בתבורית קומט ראש).

ב ת ב ו ר י ת : וואָס איז דאָ געשעהן ? זעהסט, אלישע, האָסט עס געדאַרפט, הא ? (דערזעהט נעמין) נעמי דאָ ! טאָכטער מיינע ! (קושט זיא און וויינט) וועה איז מיר, וואָס פון דיר איז געוואָרען ! יא, וואָס ביזט דוא, נעבאך שולדיג ? ביי אַן אַנדער טאַטען וואָלט פון דיר אַן אַנדער קינד אויסגעוואַקסען....

א ל י ש ע : אָבער ביי אַזא מוטער וויא דוא, וואָלט פון איהר קיין אַנדערע ניט געקענט אויסוואַקסען.

ב ת ב ו ר י ת : וויים איך, נו! חלילה, איך בין איצט ניט גע־קומען קריעגען זיך מיט דיר.

א ל י ש ע : ניין, יעצט קריעג זיך יא. אז איך האָב געלעבט, האָסטו מיר געקענט פער׳סם׳ען דאס לעבען מיט קריגעריי.... חע, חע! דעם טוידט קענסט דוא מיר ניט פער׳סם׳ען... אָי! עס ווערט דונקעל אין דיא אויגען... אפּנים עס קומט... (שליסט צו זיינע אויגען).

ש מ ע ו ן : (מען הערט זיין שטימע פון הויז) טרעהרען און געבעט איז אונזער איינציגע פרייד. אונזער איינציגע ציהרונג פון תשובה אַ קלייד, דיא ערלעזונג ווערט געקויפט נאָר דורך שמער־צען... (כאָר זינגט פּיאַנאָ ביז דער פאָרהאַנג פאַלט).

א ל י ש ע : (ערוואכט) איהר הערט? מעהר פרויען שטימען זינגען... דיא פרויען וועלען זיי פיהרען צום זיעג... מיר אַליין זיינען שולדיג. מיר האָבען דיא פרויען בעהאַנדעלט וויא שקלאַפען, מיר האָבען זיי בעטראכט וויא קנעכט און בלעדזינניגע.. דיא תורה, דיא מצוות, דיא רבנות, דיא גבאות—אלעס פיר דיא מענער. דער פרוי האָ־בען מיר ניט געגעבען קיינע פליכטע און קיינע רעכטע... ביי די נאזא־רעיער געפינט זיא טהעטיגקייט, שוועסטער־ליעבע און מענשען־רעכ־טע.... זיי געפינען דאָרט אַ בעפרידיגונג פיר דיא שטרעבונגען פון זייער עדלע, פיהלענדע זעעלע, און בעמרקען ניט, וויא אין זיי ווערט געטויטעט דיא מוטער און דיא געליעבטע.... שוואכע און פערקריפּעלטע מענשען, וועלען זיין די קינדער פון אַזעלכע פרויען... דורות וועלען פון זיי קומען, וועלכע וועלען פערלעשען דאָס ליכט פון׳ם געדאַנק און וויסענשאַפט, און דיא פינסטערניש וועט בעדע־קען דיא וועלט. (שוואד) און דאן וועט פארגאָסען ווערען פיעל בלוט... יודישעס בלוט וועט פארגאָסען ווערען טייכענווייז. (שליסט צו דיא אויגען).

ר א ש ה י ש י ב ה : אונגליקליכער, דיין לעצטע מינוט קומט, זאָג! נעהמסט דוא צוריק דיינע ווערטער...

א ל י ש ע : מיר איז געבליעבען איין אויגענבליק צו לעבען, ווילט איהר מיך פיר דעם אויגענבליק מאַכען פאר אַ ליגנער? אלישע בן אבויה האָט קיין מאָל ניט געזאָגט דאָס, וואָס ער האָט ניט גערעכענט פאר קיין אמת!... נעמי, קום אהער! איך פיהל עס קומט. לעבע וואהל, קינד! זאָלסט קיין סך ניט וויינען נאָך מיר... נאָר אַביסעלע... אַ סך טרעהרען האָב איך ניט פערדיענט. מאיר, איך האָף, דוא וועסט ניט פערלאָזען מיין ארימע יתומה.. בעאטא, איך

בעדויער דיך : איך שטאַרב אַ לעבעדיגער און דוא וועסט לעבען אַ טויטע... איך שטאַרב אָהן שנאה, אָהן האַס, אָהן פלוך... זייט אַללע גליקליך... אַללע... (שטאַרבט, אַללע פרויען וויינען).

אביוני : ברודער אלישע, דוא ביזט יעצט דער רייכסטער אביוני אויף דער וועלט (ווישט אָפּ אַ טרעהר פון געזיכט)

נעמי : פאטער! פאטער! אה, איך פערליר דיך, ווען איך האָב דיך ערשט געפונען!

בעאַטא (שטיל) : גוטער גאָט, איך האָף, איך וועל איהם דאָך געפונען דאָרט, לעבען דיין הערליכען טהראָן.

בתבורית : (וויינט) בעסער פאר איהם... וועט זיך אויפהערען פּלאָגען... ער האָט זיך דאָך נאָר געמוטשעט אויף דער וועלט.

ראש הישיבה (וועלכער האָט דערווייל געהאַלטען אַ ראַטה מיט דיא איבריגע) : וויא אחר האָט ער געלעבט און וויא אחר איז ער געשטאָרבען. צו קיין קבורת ישראל קען ער ניט קומען. ער איז פערלאָרען! איהם וועט דער בית דין של מעלה ניט משפט'ן!

איין יוד : מע דאַרף דיא נבלה אַרויסוואַרפען. קבורת חמור פערדיענט ער, וויא איהר זעהט מיך אַ מענשען אויף דער וועלט! (ער וויל געהן צום קערפּער. דער ראש הישיבה מיט דיא זקנים ווילען פאַרטגעהן).

מאיר : שטעהט! איהר האָט אַ טעות! אַ גרויסער יוד איז געשטאָרבען, און וויא אַ נשיא בישראל וועט ער מקבר ווערען! (וואַרפט אַראָפּ פון זיך זיין מאַנטעל און דעקט צו אלישע'ס קערפּער) רבי ומורי, איך דעק דיך צו מיט מיין מאנטעל און זאָל פון זייערע אויגען פערדעקט ווערן דאָס, וואָס האָט ערוועקט זייער קנאה, האַס און צאָרן! רבי ומורי, איך שריי צו דיא הימלען און פרעג, אויב זיי וועלען וואַגען דיך דאָרט שולדיג צו מאַכען אָהן אַ משפט!? יא, משפט'ן דאַרף מען דיך, אָבער ווער? דיא וואָס זיינען ווערטה דיינע ריכטער צו זיין. מיר ניט! מיר ניט! (פאַלט צום קערפּער, אַללע וויינען מיט אַ יאָמער־געוויין. פון גאַס הערט זיך דיא טרויעריגע מעלאָדי פון טוביה'ס פייפעלע. האָר זינגט גאַנץ פּיאַנאָ.)

פאָרהאַנג פאַלט לאַנגזאַם.

קאטאלאג
פון די
אינטערנאַציאָנאַלע ביבליאָטהעק

	פרייז
פיליפּ קראַנץ, קולטור געשיכטע, 3 בענדער, געבונדען, יעדער באַנד	.75
„ „ פראַנצויזישע רעוואָלוציאָן, געבונדען	1.00
„ „ אַמעריקאַ פאר קאָלומבוס, געבונדען	.50
„ „ יציאת מצרים, פּאַפּיער	.15
„ „ וואָס הייסט נאַציאָן	.10
לעבענס־בעשרייבונגען פון בעריהמטע מענער. אַ זאַמלונג פון ביאָגראַפיעס פון די גרעסטע דענקער, פּאָעטען און שריפטשטעלער פון דער אַלטער און נייער צייט, אין 3 בענדער, געבונדען, יעדער	1.25
מאָרים ראָזענפעלד, שריפטען, 1טער סעט, באַנד 1, געבונדען	1.00
„ „ „ „ „ „ 2 „	1.00
„ „ „ „ „ „ 3 „	1.00
„ „ נייע שריפטען 2טער סעט, באַנד 4, געבונדען	1.25
„ „ „ „ „ „ „ 5 „	1.25
„ „ „ „ „ „ „ 6 „	1.25

פרייז

ד. פינסקי, ערצעהלונגען, 2 בענדער, געבונדען, יעדער באַנד .75

" אייזיק שעפטעל, דראמא .... .15

דר. קאספע, מעכאַניקע .... .10

" " כעמיע .... .15

" " אַסטראָנאָמיע .... .15

יהואש, געזאַמעלטע ליעדער, געבונדען 1.00

י. גאָרדין, ערצעהלונגען, געבונדען .... .75

" " סאפפהא .... .25

" " גאָט, מענש און טייפעל .... .25

" " אלישע בן אבויה .... .15

" " דער אונבעקאַנטער .... .20

" " די אמת'ע קראַפט .... .20

מאקסים גאָרקי, ערצעהלונגען .... .15

" " אינטערוויום .... .15

ליעוו טאָלסטאָי, איינציגער מיטעל 5

" " פאַטריאָטיזמוס און רעגירונג 5

" " צום ארבייטער פאָלק .... .15

דר. ח. זשיטלאָווסקי, דער סאָציאַליזם און די נאַציאָנאַלע

פראַגע .... .40

ז. ליבין, געקליבענע סקיצען, געבונדען .... .75

מ. באראנאָוו, דער מענש און די נאַטור .... .10

לעאָפּ. קאמפף, פאַר'ן שטורם, דראמא .... .20

הענריק איבסען, די גייסטער " .... .20

„קניאז פאטיאמקין" .... .20

דר. ש. פעסקין, סטרייקס 5

פּרייז

דזשאהן סטוארט מילל, פרייהייט, איבערזעצט אוים דעם
ענגלישען אָריגינאַל מיט אַ ביאָגראַפיע פון פערפאַ-
סער, פון דר. י. א. מעריסאָן, מיט אַן הקדמה פון
דר. ח. זשיטלאָווסקי, געבונדען .... .75

דר. פּאול עלטצבאכער, דער אַנאַרכיזם, איבערזעצט פון דר.
י. א. מעריסאָן, געבונדען 1.00

מיכל קאפלאן, גהעטא-קלאַנגען .... .25

פאלגענדע ווערק ווערען פערפערטיגט צום דרוק:

א פאָלשטענדיגע אויסגאַבע פון י. ל. פרץ'ס שריפטען
דר. ח. זשיטלאָווסקי'ס שריפטען
ליעסינ'ס געזאַמעלטע ליעדער
יודישע פאָלקס-ליעדער געזאַמעלט פון י. ל. כהן
דער מטורף, דראמא אין 4 אַקטען, פון יעקב גאָרדין
ל. טאָלסטאָי'ס די שקלאַפעריי פון אונזער צייט
" " דער סוף פון דער היינטיגער וועלט
" " די אויפשטעלונג פון גיהנם
" " וועגען דער געזעלשאַפטליכער בעוועגונג אין רוסלאַנד
" " תחית המתים
היינעס געדיכטע, איבערזעצט פון ד. פינסקי
געקליעבענע ערצעהלונגען פון גיואי דע מאפאסאן, איבערזעצט פון י. ענטין

א ד ר ע ס י ר ע ן:

The International Library Pub. Co.
102 & 104 W. 38th ST.
NEW YORK.

רויטע קרייזן

פערזאָנען :

דאָקטאָר יעווגעני גאָלדענווייזער, א געזונטער מאַן, טראָגט אַ לאַנגע באָרד, גראָלער, 45 יאָהר אַלט.

אָליע, זיין טאָכטער פון דער ערשטער פרוי, 11 יאָהר אלט.

מארק, זיין ברודער, אַ בוכהאַלטער אין אַ באַנק, 30 יאָהר.

דבורה, זייער מוטער (מען רופט זיא „מאַדאַם”), טראָגט ברילען, 65 יאָהר אַלט.

שמשון־דוד זרחי, אַ לעהרער אין תלמוד תורה, האט אסטמע, 45 יאָהר.

שרה הינדע, זיין פרוי, דיזעלבע יאָהרען

פאניע, זייער טאָכטער, שפּעטער דעם דאָקטאָר׳ס צווייטע פרוי, 20 יאָהר.

יעקל [illegible]מפיאן, א וואיענער פעלדשער, 25 יאהר אלט.

אבראם חיוטין, אָליע׳ס לעהרער, קורצזיכטיג, טראָגט ברילען, 25 יאָהר.

ערשטע ארעמע פרוי.

צווייטע ארעמע פרוי.

דיענסטמיידעל, ארעמע פרויען, בוקיניסט.

עס קומט פאר אין איינער פון די גרויסע ליטווישע שטעדט אין רוסלאנד אין אונזער צייט.

ד. אלי פאלענקא

ערשטער אקט.

דר. גאָלדענוויזער'ס הויז. אַ גרויס צימער, איבערגעטיילט מיט פּאַרטיערען. אין דער ערשטער האַלב דעם דאָקטאָר'ס קאַבינעט, שאַפעס מיט ביכער, אינסטרומענטען, אַ וואַש־טישעל, א. ז. וו. אין דער צווייטער אבטיילונג אַ קליידער־שאַפע, אַ פּיאַנא, ווייכע מעבעל, וויענער שטולען, אַ טיש אַלץ אין אַ גרויסער אונאָרדנונג. ווען אַ פּאַציענט קומט, אדער דער דאקטאָר וויל בלייבען אליין — פערציהט מען די פּאָרטיערען.

פּ י י ו ו ט ל. (פּוצט אַ קאסטיום מיט אַ קליידער־בערשטעל). ווער וועט גלויבען, אז איך, פּייוועל פּומפּיאן, וועל טון אזא ארבייט — פּוצען פרעמדע הויזען גאָר! און דאָך, איהר זעהט דאָך! (פּוצט מ ט מעהר ענערגיע). הויזען פּוצען געהערט אויך צו דער מעדעצין. געפֿערשטאנען? ווארום דער דאקטאָר קומט פון א דיפּטעריא און וועט מוזען איבערבייטען די קליידער. באצילים דיפּטעריקא! (מען קלינגט). אהא, פּאציענטען! (לויפט עפענען, קומט צוריק מיט אַ בוקיניסט, וועלכער ברענגט פיעל ביכער). ווידער ביכער פאר'ן דאקטאָר? לעגט אנידער אָט דאָ, איך וועל איהם זאָגען. האָט א גליקליכען תמיד... (בוקיניסט אב). נאר ער קויפט ביכער, דער דאקטאר. אז מע ווייסט שוין, ווי צו זיין א דאָקטאָר, נאָך וואס, דאכט זיך, דארף מען נאָך עפּיס וויסען? אי, וויפּיעל ביכער עס איז דאָ אויף דער וועלט! עס זאָל ניט זיין אזוי פּיעל ביכער, וואָלט ניט געוועזען אזוי פּיעל גראבע יונגען! (פּוצט דעם ראָק). אהא, ביי'ם דאקטאָר'ם פּידזשאק פעהלט א קנעפּעל. מיר דאכט זיך, איך האָב ערגיץ ביי זיך א קנעפּעל. נו'ם איך איהם צונעהען, ווארום אז ניט איך, ווער דען? (געפינט ביי זיך אַ קנעפּעל, אַ נאדעל מיט א פאדעם און

נעהט). דער דאָקטאָר האָט זיך היינט פערשפּעטיגט אין שפּיטאָל. די קבצנים טאַסקען איהם ווי דער רוח דעם מלמד... מע וואַרט אין שפּיטאָל אויפ'ן הלאָוונעם דאָקטאָר און וואו איז ער? ביי אביונים. מע דאַרף מאַכען אַן אָפּעראַציע און וואו איז ער? ביי דלפנים... און אָהן איהם הויבט זיך ניט אָן און לאָזט זיך ניט אויס. א קליי־ניגקייט דאָקטאָר גאָלדענוויזער! (אליע עפענט אויף אַן אינערסטע טיר).

א ל י ע. מוסיו פומפּיאַן, איז דער פּאַפּאַטשקע שוין דאָ?

פ י י ו ו ע ל. ניין, אליע, דער דאָקטאָר איז נאָך ניטאָ. (אליע אָב צוריק). איהר הערט? איך בין מוסיו פּומפּיאַן... פריהער גע־ווען א צירולניק, אַז מען האָט מיך גענומען אין סאָלדאַטען, גע־ריבען זיך דאָרט לעבען פעלדשעריי, און איצט שטודיר איך אויף א ריכטיגען פעלדשער, פערשטאַנען? דער דאָקטאָר לערנט מיך ווי אַן אייגענעם און צאָהלט מיר ווי א פרעמדען. א גוטער מענש — איך האָב איהם ליעב, און דאָס קנעפּעל וועט מען ניט אָבּרייסען אפילו מיט די ציין. מען דאַרף לערנען, ווי מען קריגט א קערבעל פאַר א קרענק — שוואַר! (לערנט). דוקטוס אַרטעריאָזוס, בולבוס (מען קלינגט). ווידער ניט דער דאָקטאָר; ווי ער האָט זיך פער־שפּעטיגט! (לויפט עפענען). בולבוס אַרטע... (אָב).

א ל י ע. (עפענט ווידער די טיר). איז דאָס דער פּאַפּאַטשקע געקומען? (פיייוועל מיט אַן אָרעמע פרוי, אליע אָב צוריק).

א ר ע מ ע פ ר ו י. זוי, דער דאָקטאָר האָט אודאי פאַר־געסען.

פ י י ו ו ע ל. דאָקטאָר גאָלדענוויזער פאַרגעסט ניט. דאָ איז די מיקסטורע פאַר אייער מאַן. דער דאָקטאָר האָט אַליין בע־צאָהלט אין אַפּטייק. מען קען גליקליך ווערען פון אַזעלכע גע־שעפטען. יעדע שעה א לעפעל, א סוף־לעפעל. פערשטאַנען?

א ר ע מ ע פ ר ו י. וואָס הייסט פערשטאַנען, וואָס דען? זאָלט איהר מיר געזונד זיין, איז ווי אַזוי זאָל ער נעמען, מיט א לעפעל סוף, הא?...

פ י י ו ו ע ל. דאָ איז שוין דא סוף... אקווא דיסטילאטא... און דאס איז פאר'ן קראנקען א לייבעל מיט ווארעמע זאָקען. דער דאָקטאָר האָט עם פאר איהם געקריגען... האָט א גליקליכען תמיד... (גיט איהר א פעקעל זאכען).

א ר ע מ ע פ ר ו י. אי, הלואי קומט מיר אָן א חלק פון זיינע ברכות... (אב).

פ י י ו ו ע ל. ער וואקסט אין דער לענג און אין דער ברייט פון אייערע ברכות! (זוכט אין די קעשעניעס פון דעם אויסגעפוצטען קאָסטיום). איהר זעהט? אין די הויזענקעשעניעס האָט זיך ביי איהם פערוואלגערט א רובעל, אין זשילעט זילבער געלד. ער האָט פיינט פיהרען חשבונות. (לעגט דאס געלד אויפ'ן טיש) מען דארף זיין שטארקער פון אייזען, מען זאל דא אין שטוב קיין גנב ניט ווערען... (לערענט) בולבום ארטעריאָזום. (מען קלינגט שטארק). אהא! ענדליך דער דאקטאָר. (געהט עפענען. אליע לויפט אריין מיט א בוך אין האנד).

א ל י ע. דער פאפאָטשקע איז געקומען! דער פאפאָטשקע! (מען הערט דעם דאקטאָר'ס מוטיגע שטימע).

ד א ק ט א ר. (אין קארידאָר). קאלעגא פומפיאן, איך האָב מיך פערשפעטיגט, ווי א פשע ישראל. (ער קומט מיט א סאק-וואיאזש, נאך איהם פייוועל. אליע לויפט צו'ן איהם). צוריק! דו גזלן! מען טאָר ניט! (שטרעקט אויסביידע הענד). ליאליעטשקע, מען דארף זיך פריהער דעזינפיצירען... ברודער פומפיאן, זיי אזוי גוט. (ווארפט פון זיך זיין ראק, גיט עס פומפיאנען, יענער טראגט עס ארויס. געהט צו א וואש טישעל, וואשט זיך, רעדענדיג לעבהאפט) נו, ווי געהט עס, ליאליע האָבען מיר היינט מוזיצירט? געלערענט די עטיודען, הא? (וואשט זיך). ניט געפוילט זיך? טאקי? בראוואָ! קאלעגא פייוועל, דו ווייסט ניט, ווי גוט איך פיהל זיך. דער קראנקער שניי-דער, דו ווייסט דאָך, ניט געשטאָרבען.

פ י י ו ו ע ל. דער וואס האָט געהאט אולקוס ווענטריקולי? ניט געשטאָרבען? דאס קאָן זיך טרעפען נאָר מיט א שניידער.

ד א ק ט אָ ר. ניט געשטאָרבען, ניין! דער מלאך המות זאָגט: גיב מיר דעם שניידער. און די מעדיצין זאָגט: א פייג ווילסטו ניט? כא! כא!... איך מוז שוין פאָהרען אין באָלניצע און, אי, איך שטארב עסען. ליאָליע, וואו איז אונזער מאמא? געה, זיי מיין מליץ יושר... בעט, זי זאָל מיך ניט לאָזען אויסגעהן פון הונגער. (ליאָליע אב). פומפיאן, דאָרט ליעגט דער מעדיצינישער זשורנאל, מיין ארטיקעל איז געדרוקט וועגען דעם, „איז דער מאָגען א פאראזיט צו ניין?" אוי, מיין פאראזיט וויל א ביפשטעקס מיט א טעלער סופ. (פומפיאן נעמט דעם זשורנאל און קוקט, דער דאָקטאָר ווישט זיך). הא? דער בוקיניסט האָט געבראכט ביכער... בראוואָ! א גוטער יונגאטש דער בוקיניסט. (פייוועל שפּריצט אויף איהם פון א פולווערי זאטאָר. דאָקטאָר קוקט איבער די ביכער. אליע און די מאַדאַם קומען). מאמא, ענטשולדיג, וואס איך האָב דיך בעמיהט. איך וויל פשוט פרעגען: איז דאָ וואס צו קייען? פומפיאן, זיי אזוי גוט, לויף נעם מיר א דראָשקע. (פומפיאן אב. מען הערט באלד, ווי ער שרייט פון קארידאָר: עי! איזוואָזשציק!). אליעטשקע, עס איז ערלויבט! (כאַפּט זי אויף די הענד און קושט).

מ א ד א ם. יעווגעני, ווילסט גאָר עסען? דיר זאָל ליגען אין זין אזא נארישקייט? דיין מיטאג איז שוין לאנג קאלט, און די קעכין איז אוועק צו גאסט. אליע, וואס גיט מען איהם קייען, הא?

א ל י ע. אָה, ארעמער פאפאָטשקע;

ד אָ ק ט אָ ר. (קוקט איבער די ביכער מיט פרייד). די ערשטע אויסגאבע? בראוואָ!... מאמא, גאר נישט ניטאָ? א שטיקעל קאלטע פלייש, א ציבעלע, א הערינג, א קאטשקע, אן עפעל, א געבראָטענער אינדיק, א וואס עס איז? פומפיאן, זיי א גוטער ברודער און שלעפּ אהער, וואס דו וועסט דאָרט געפינען. (פומפיאן אב אין א אינערסטע טיר). און, מיינע צוויי טייערע דאמען, איהר זייט רוהיג, הא? און אז איך דערמאָן זיך, וואס איך וועל אייך

היינט מוזען דערצעהלען... אָבער ניט איצט, שפּעטער. (זוכט אין שאַפע). מאמא, ווייסט ניט, איך האָב ערגיץ א ריינע נאָזטיכעל? דאס, וואס איך וויל אייך זאָגען, איז א גרויסער סעקרעט.

מ א ד א ם. איך ווייס ניט, אויב דו האָסט א נאָזטיכעל... דו דארפסט א נאָזטיכעל צום נאָז, אדער צום סעקרעט? ווען וויל סטו דאס די נאָז אבווישען? (פּומפּיאן ברענגט אויף א טעלער א שטיקעל קאלטע פליישׁ, א גאָפּעל און א מעסער, ברויט, א וואזע מיט עפּעל און אַפּעלסינען).

ד אָ ק ט אָ ר. עס קען זיין, איך וועל זיך אליין אבווישען די נאָז... (ערנסט). אוי, איך זאל פאר אייך ביידע ניט מורא האָבען, וואָלט איך אייך שוין אויסגעזאָגט... שפּעטער! שפּעטער! (טוט אַ דעם ראָק, וואס פּיוועל האָט אויסגעפּוצט). זעה נאר, איין קנעפּעל א גרינער און די איבריגע שווארצע. פּע! דאס איז א בעליידיגונג פאר דער מעדעצין. (טוט אויס און זוכט אין שאַפע אן אנדער ראָק).

פּ י י ו ו ע ל. איך האָב ניט געהאט קיין שווארצען, האָב איך צוגענעהט א גרינעם... אז מען האָט ניט קיין בינינום מוריאטיקום, גיט מען בינינום סולפוריקום. פערשטאנען?...

ד אָ ק ט אָ ר. יא, ברודער, פערשטאנען. בינינום סולפוריקום. (טוט אָן אן אַנדער ראָק). מען קען נאָך געפינען ביי מיר א ראָק מיט קנעפּלעך. הא? דער ארבעל איז א ביסעל אבגעטרענט. ליאליע, אז איך הויב אויף די האנד, זעהט זיך דאס ווייסע העמד?

א ל י ע. יא, פּאפּאָטשקע, עס זעהט זיך א ווייסע זאך...

ד א ק ט א ר. א ווייסע זאך? א שלעכטע געשיכטע. איך וועל זיך מוזען אָבהיטען און ניט אויפהויבען די האנד.

פּ י י ו ו ע ל. איהר וועט זיך אבהיטען? גיט איך וועל אייך בעסער צושטעכען מיט א שפּילקע. (שטעקט צו). אין לעטיין וועט עס הייסען: שפּילקום שטעכאטום.

ד א ק ט אָ ר. שפּילקום שטעכאטום? דאס איז וויטעבסקער

לעטיין. נו, איך כאפ א ביים און לויף. (עסט). אליע, קענסטו דיינע לעקציאָנען? דיין לעהרער, דער שטרענגער חיוטין...

מ א ד א ם. יעווגעני, איך האָב זי אויסגעהערט, זי קען ווי א וואסער... דעם טאטענס טרפהנער קאָפ.

ד א ק ט אָ ר. קליינער רוח'ל! נו, און וואס לעזען מיר? (עסט און קוקט אין איהר בוך). ראבינזאָן קרוזאָ? א שיינע געשיכטע, הא? וועסט מיר דערצעהלען פון אָנהויב. (עסט איילענדיג). פּומפּיאן, וועסט נעמען אלע מיינע באקטעריאָלאָגישע פּרעפּאראטען און... (מען קלינגט. פּומפּיאַן אב. מען הערט א פרויענשטימע).

פּ ו מ פּ י א ן. (אין קארידאָר). איך זאָג, איהר קענט איצט דעם דאקטאָר ניט זעהן...

פ ר ו י. אוי, טאטינקע מיינער, הארצעלעך...

ד א ק ט אָ ר. (עפענט די טיר). לאז זי אריין, פּומפּיאן. — נו, וואס איז דאָרטען?

פ ר ו י. מיין עלטערער זוהן, דאקטאָר... ברענט ווי א פייער, רעדט פון היץ. טאטינקע דאקטאָרעל, פריהער אויף גאט און נאכדעם אויף אייך...

ד א ק ט אָ ר. קאלעגא, דאס איז מאָרבוס פּאופּערום... זיי האָבען ניט וואס צו עסען, ווערען זיי פערצעהרט, האָבען ניט מיט וואס צו הייצען, ברענען זיי פון היץ. גאָט פערזארגט זיי. איך וועל זיין ביי אייך... פּומפּיאן, פערשרייב איהר אדרעסא. (עסט).

פּ ו מ פּ י א ן. נו, וואו וואוינט איהר דאָרטען?

פ ר ו י. אומשטיינס געזאָגט, וואו וואוין איך? (זיי רעדען שטיל).

ד אָ ק ט אָ ר. מאמא, דו זאָלסט זעהן, וואס עס טוט זיך יעצט ביי די קבצנים. ביי אנדערע איז איצט דער סעזאָן פון טעאטער, אפּערא, קאָנצערטען, באָל־מאסקאראדען, און ביי זיי איז איצט דער סעזאָן פון סקארלאטין, טיפוס, דיפטעריא, אינפלוענציא, פּנעוומאָניא... דאנקען גאט, די מעדיצין האָט זיך ניט צו בעקלאָגען.

פ ו מ פ י א ן. נו, געהט און דולט ניט דעם קאָפּ. האָט א גוטען תמיד.

פ ר ו י. טאטינקע, דאָקטארעל, פערגעסט זשע ניט, למען השם...

פ ו מ פ י א ן. זיי לאָזען איהם ניט רוהען, ניט עסען, ניט שלאָפען. די ערגסטע נאציע אין דער וועלט זיינען ווייבער.

ד אָ ק ט אָ ר. איך פערגעס ניט, אז איך זאָג צו.

פ ר ו י. אוי, טאטענקע, דאָקטאָרעל! (קוקט אויף דער וואָזע מיט פרוכטען).

פ ו מ פ י א ן. נו, וואס איז שוין ווידער? איהר פערשלעפטע קרענק.

פ ר ו י. אוי, מיין קראנקער זאָל האָבען איין אפּעלציין... איצט, נאָך סכות אן אפּעלצין... פּאטער מיינער... ער האָט געבעטען און איך האָב ניט...

ד א ק ט אָ ר. און איהר האָט ניט! דאס איז א גרויסע עולה... מען דארף האָבען. אן אפּעלצין, הא? (נעמט די גאַנצע וואזע מיט פרוכטען). גבאי'טע, האלט דעם פארטוך. (קערט איבער אין איהר פארטוך אלע פרוכטען). אבער זעהט, די עפּעל זאָלט איהר פריהער אבבאקען... גיט איהם ניט קיין רויע עפּעל... (פומפּיאן פיהרט זי אב). זעהסט, ליאָליעטשקע, עס איז דאָ אונגליקליכע מענשען, ביי וועלכע אן אפּעלסינע איז א גאנצער לוקסוס... מעהר ניטאָ וואָס צו עסען? פערגעסען זיך איבערלאָזען אן עפּעל. נו, בערוהיגט א ביסעל דעם מאָגען און צו דער ארבייט... פומפּיאן, א דראָשקע איז דאָ? איך פאָהר. מאדאם גאָלדענווייזער, אדיע. (קושט זי). פריילין גאָלדענווייזער, האבע די עהרע. (קושט איהר הענטעל. נאכדעם אומאַרמען זיי זיך). אוי, אז איך דערמאָן זיך, וואס איך וועל אייך היינט דארפען זאָגען, קריג איך אזא פיבער, אז איך האָב מורא, איך וועל אליין דארפען שיקען נאָך א דאָקטאָר. מען קען גיט בעמערקען מיין ארבעל? (הויבט אויף זיין האַנד). ברודער פומפּיאן, אויפס ווידערזעהן. מען זעהט ניט? דיין שפּילקוס שטע־

כאטום איז גוט, הא? אדיע, אדיע. (כאַפּט זיין סאַק־וואיאַזש, ראַש אב. פּייוועל בעגלייט איהם. אליע לויפט צום פענסטער און מאַכט מיט'ן האַנד).

מ א ד א ם. איך וויים, יעוועגני איז א מענש אָהן סעק־רעטען... וואס קען דאַס זיין ביי איהם? (פּייוועל קומט). פּומפּיאַן, דו ווייסט ניט דעם דאָקטאָר'ס סוד? ביזט דאָך זיין אבערהאָפ־מייסטער?

פּ י י ו ו ע ל. מסתמא עפּיס וועש אדער קליידער פאַר א קבצן. ע! (לערנט). דוקטום ארטעריאַזום... (בּיסלעכווייס ווערט דונקעל. מען קלינגט).

א ל י ע. (ביי'ם פענסטער). אונזער לעהרער געהט! מוסיו חיוטין געהט!

פּ י י ו ו ע ל. ער מעג קלינגען. דעם קבצן מיט די אויס־געקרימטע שטיוועל וועל איך ניט געהן עפענען.

א ל י ע. מוסיו פּומפּיאַן, ער האָט בעסערע שטיוועל פון אייך און איך וועל איהם עפענען. (וויל געהן, פּומפּיאַן לאָזט ניט).

פּ י י ו ו ע ל. אייך וועל איך ניט לאָזען. איהר וועט אייך פערקילען. לאָז ער קלינגען. (מען קלינגט).

מ א ד א ם. ווער זשע וועט עפענען? די דיענסטען זיינען זיך אלע צולאָפען. זיי הערען מיך ווי די קאַץ... (שרייט) נאטאשא! נאטאשא! יא, שריי חי וקים.

פּ י י ו ו ע ל. מאדאם, איך וועל איהם עפענען, נאָר זאָל ער קלינגען א ביסעל. איך האָב ליעב צו זעהן ווי ער ווערט בייז. (מען קלינגט שטאַרק). אהא? פערשטאנען? (געהט עפענען).

מ א ד א ם. פאר וואס האָט איהם פּומפּיאַן ניט ליעב? ער איז א ביסעל משוגע, דער חיוטין, אבער ריין און כשר, ווי גאָלד. (חיוטין איין אַן אַלטען סורטוקעל, אויסגעטראָטענע שטיוועל, איז בלאַס, ווישט אויס די ברילען, ווען ער קומט אריין, נאָך איהם פּומ־פּיאַן מיט אַן אירעָנישען שמייכעל).

אַ ל י ע. מוסיו חיוטין, איך האָב שוין געביינקט נאָך אייך.

פ י י וו ע ל. (קרימט זיך). מ ו ס י ו ח י ו ט י ן! אז מען שטאמט פון א חיט, איז מען חיוטין. פערשטאנען?

ח י ו ט י ן. יא. חיט! פּומפּיאָן, אייער פאטער איז געווים א דיוק, אָדער שני למלך, מיין טאטע איז, במחילה, א שניידער... איך מיין אבער, אז אפילו א שניידער א טאטע איז אויך א טאטע. איין ארעמען שניידער׳ס א זוהן, און האָב זיך אליין דורכגעשלאָגען, געענדיגט גימנאזיע... איך זאל ניט זיין קיין קבצן און קיין יוד דערצו, וואָלט איך געווים געענדיגט אוניווערזיטעט אויך. וואס־זשע שטעהט ניט אן אזוי דעם טאטען אייערען?... נו, ווי געהט עס, מאדאם? אליע, דו האָסט ווירקליך געבענקט נאָך מיר! קע־צעל דו! (קושט זי).

פ י י וו ע ל. (לערענט בייז). דוקטום ארטעריאָזום, בול־בום ארטעריאָזום.

מ א ד א ם. (שטיל). האָט איהר געבראכט עטוואס פערבאָ־טענעס? א צייטונג, א פּראקלאמאציע? (לויט). שלים־מזל׳ניק, זעהט, ביי אייך איז דאָך דער האלזטוך אריבערגעקראָכען איבערן קאלנער.

ח י ו ט י ן. אויך מיר א דאגה. (שטיל). אלטע רעוואָלוציאָ־נערקע, וואס איהר זייט. (גיט איהר בגנבה א צייטונג). אָליעטשקע, קום לערנען... (פיהרט זי). מען דארף ארבייטען. מארגען, מאָרגען, נור ניכט הייטע, זאָגען אלע פוילע לייטע...

אַ ל י ע. (זינגט און טאנצט). מארגען, מארגען, טערערעם, נור ניכט הייטע, טערערעם, זאָגען אלע, טערערעם... (אב מיט חיוטינען).

פ י י וו ע ל. ארטעריאזום, ארטעריאָזום... פערשייטער קבצן...

מ א ד א ם. און דו ביזט א גביר? וואס קענט איהר ניט צוטיילען? ראטשילד׳ס ירושה?

פ י י ו ו ע ל. איך האָב איהם פיינט... וויפיעל געלד ער שלעפט ביי'ם דאָקטאָר. (לערענט). ארטעריאזום בולבום...

מ א ד א ם. פיוועל! איך מיין, ביזט א גרויסער בולבום... פערשטאנען? וואס איז, נאטאשא? (א דיענסטמיידעל קומט מיט א לאָמפּ, שטעלט אויפ'ן טיש און זאגט עפּיס דער מאַדאַם). וועסט זיך ניט פערגעסען צו קומען אהיים, דו שפּרינגערקע? מעגסט געהן. (נאַטאַשאַ קושט זי אין באק מיט ליעבע און ראש אב. די מאדאם געהט צו דער פּיאנא, זעצט זיך, וויל לעזען חוטינ'ס צייטונג, זעהט אָבער, אז פּומפּיאַן קוקט, און הויבט אן שפּיעלען פון מענדעלזאָנ'ס ארטאָריא „עליאס" — „עס איז שוין געגוג". פּומפּיאן הערט זיך צו).

פ י י ו ו ע ל. דאס איז דעם דאקטאָר'ס זאך... (זינגט). איא עס איז שען, ווען אזא אלטע באבעצע שפּיעלט פּיאנא? דער דאָקטאָר זאָגט, זי איז אמאָל געווען א גרויסע שפּילערקע... די־מענטענע מענשען! דאס הייסט זי און דער דאָקטאָר. דער אנדער זוהן, דער בוכהאלטער, איז א מערדער, אן עוכר ישראל... א... (לערנט) בולבום ארטעריאזום... (מען קלינגט. פּומפּיאן לויפט עפע־נען, די מאדאם שפּיעלט. פּומפּיאן קומט מיט זרחי'ן).

ז ר ח י. נו, וואס מאכסטו, פיוועל? א גאנצער מומחה, הא? גוט'ן אבענד, מאדאם.

פ י י ו ו ע ל. דאָס איז ר' שמשון דוד זרחי. געלערנט מיט זיי אין תלמוד תורה דקדוק און תנך. איך געדענק נאָך: אח"הע! פעל, התפעל — דאס איז דעם דאקטאר'ס מוטער, די מאדאם.

ז ר ח י. ווער קען ניט די מאדאם אין שטאדט? בפרט מיר. אלע טאג האָט אונז אייער אייגענער זוהן דערצעהלט אייערע שבחים... אוי, א זוהן! איהר מעגט יא זאָגען: אשרי מי שבניו זכרים. איך האָב נאר איין טאָכטער. פיוועל, דו געדענקסט נאָך מיין פאניען?

פ י י ו ו ע ל. אויב איך געדענק? זי פלעגט מיך דראפּען ווי א קאַץ.

ז ר ח י. איהר דארפט וויסען, זי איז א בת יחידה ביי מיר.

מ א ד א ם. (שטיל). איך דארף עס נויטיג וויסען. (לויט). איהר דארפט דעם דאקטאר צו א קראנקען ?

ז ר ח י. ניין, איך בין געשיקט געווארען מיט א קאָמיסיע. אזא מענש ווי אייער זוהן... איהר ווייסט דען, וואס אייער זוהן איז.

מ א ד א ם. וואס מיין זוהן — ווייס איך. וואס איז אייער קאָמיסיע ?

ז ר ח י. הערט איהר דאך: מיין טאָכטער איז געווען קראנק העכער א מאָנאט. זי איז געווען ממש א מ'ויטע און דער דאקטאָר האָט זי געשטעלט אויף די פים. ער האָט זיך ניט געפוילט ביי טאג, ביי נאכט, פארטאָג...

פ י י ו ו ע ל. יא, איך ווייס. זי האָט געהאט וועברים אינ־טערמיטענס...

ז ר ח י. יא, א פנים זי האָט דאָס געהאט. דער דאָקטאָר האָט ניט גענומען קיין צובראָכענע פרוטה.

פ י י ו ו ע ל. דעם דאקטאר'ס געשעפטען...

ז ר ח י. עס רופט זיך אזוי, איך בין א לעהרער. אָבער באמת א מלמד, א קבצן, ווי א יוד דארף זיין.

מ א ד א ם. וואס־זשע ווילט איהר איצט ? אייער טאָכטער דארף ווידער א דאָקטאָר ?

ז ר ח י. אי, דארף זי א דאָקטאָר ! ב"ה, עס איז שוין דריי וואָכען, אז זי האלט אין איין עסען... געזונד ווי א'ן אויוועז, קיין עין הרע, און דער דאָקטאָר קומט דאָך אלע טאָג צו איהר געוואר ווערען.

מ א ד א ם. וואָס זשע איז אייער קאמיסיע ?

ז ר ח י. פערשטעהט איהר מיך, מאדאם, היינט וועט זי צום ערשטען מאָל ארויסגעהן. נו, האָבען זיי, דאָס הייסט די ווייבער, אויסגעבאקען א טארט און ועלען קומען דעם דאָקטאָר בעדאנקען פאר דער קרענק. אוי ! איהר האָט געדארפט זעהן, ווי איך האָב מיט צוויי גאפלען געשלאָגען די ווייסלעך פון די אייער...

פון עטליכע אייער האָט זיך אויפגעשלאָגען אַט אזא פּולע שיסעל מיט קאשע... מיינע הענד זיינען מיר געשוואָלען און געדראָלען, אָבער א געראַטענער טאָרט... די ווייבער קראַכמאַלען זיך און דער דאָקטאָר יאַקבי ווייסט ניט... עס איז כלומר'שט א סוד... איהר האָט דאָך מסתמא געהערט די געשיכטע, ווי מען זאָגט: „א ווייבערשער סוד, געה האַלט זיך איין“?

מ א ד א ם. זעהט איהר, די געשיכטע האָב איך פּונקט דוקא ניט געהערט.

ז ר ח י. עס איז א וואוילע זאַך. (דערצעהלט מיט חשק און שטיקט זיך אליין פון געלעכטער). הינדע, א יודענע האָט באַגעגענט יענטען, וועלכע איז אויך געווען, במחילה, א יודענע, און האָט זי אָנגעהויבען שעלטען: סטייטש! איך האָב דיר דערצעהלט א סוד און דו ביסט געגאַנגען און האָסט צופּויקט איבער'ן גאַנצען שטעדטעל! זאָגט יענטע: עס איז א גרויסער ליגען מיט א בלבול! ערשטענס, האָסטו מיר קיין מאָל אין מיין לעבען קיין זאַך ניט דערצעהלט, דאָס איז איינס. צווייטענס, איך קען דיר שווערען ביי'ם הייליגען פּרוכת, אז איך האָב ניט געוואוסט, אז דאָס, וואָס דו האָסט מיר דערצעהלט, איז א סוד, דאָס איז צוויי. דריטענס, ביסט אליין שולדיג... אז דו זאָלסט מיר גלאט אזוי דערצעהלען, וואָלט איך זיך געקענט איינהאַלטען. באַלד אָבער עס איז א סוד?... נו, געה האַלט זיך איין מיט א ווייבערשען סוד! כא! כא! כא! (פּערהוסט זיך שטאַרק און לאַכט). געה האַלט זיך איין מיט'ן ווייבערשען סוד... כא! כא! כא! האָט מיר א גוטע נאַכט. (געהט, הוסטענדיג).

מ א ד א ם. ר' שמשון דוד זרחי, וואָס־זשע איז געווען אייער קאַמיסיע?

ז ר ח י. הערסט א קאַפּ! והעיקר שכחתי. זיי האָבען מיך געשיקט בעטען דעם דאָקטאָר, אויב ער קען היינט אין אָבענד זיין אין דערהיים, וואָרום אימיצער וויל קומען... יאַקבי דער דאָקטאָר ווייס ניט ווער איז דער „אימיצער“... עט! געה האַלט זיך

איין מיט'ן ווייבערשען סוד... כא! כא! כא! פייוועל, דו וועסט דאָך מסתמא זאָגען דעם דאָקטאָר, הם? מאדאם, האָט מיר א גוטע נאכט. (אב).

מ א ד א ם. פייוועל, ווי געפעלט דיר זיין קאמיסיע?

פ י י ו ו ע ל. ער דערצעהלט נאָר פון ווייבער. ער האָט א ווייב א משולחת און האָט מורא פאר איהר. זי גיט איהם די גאנצע מעדיצינע: פיאווקעס, קאלטע קאָמפּרעסען, הארטשיצניקעס, באנקעס... פערשטאנען?

מ א ד א ם. פערשטאנען, זי גיט איהם די גאנצע מעדיצין און ער דערצעהלט איהר דעם גאנצען ווייבערשען סוד. חע! חע! (אב).

פ י י ו ו ע ל. פאר הונדערט וויזיטען א צוקער־לעקאך. א גליק האָט מיך געטראָפען. אי, ווען וועל איך שוין אויסלערנען דעם דאקטאר זיין א שטיקעל מענש. (לערנט). קולקום ארטעריאזים. (מען קלינגט). שוין דער דאָקטאר? (אב. דאקטאר'ס שטימע, ער קומט מיט פיעל פעקלעך. נאָך איהם פומפיאן).

ד א ק ט א ר. שאדע, פומפיאן, דו ביסט ניט געווען. איך האָב אויפגעשניטען ביי חיים שמש דעם קארבונקעל. זעהר געלונגען. איך האָב געוואוסט, מסתמא האָב איך ניט קיין ריינעם קאלנער מיט מאנזשעטען, האָב איך געקויפט. (האט אן אנאנדער קאלנער מיט מאנזשעטען, וועלכע ער האָט געבראכט מיט זיך). איז חיוטין שוין דאָ? קאלעגא, נעהם מיין פולס, אונטערזוך אומיסטען מיין הארץ...

פ י י ו ו ע ל. וואס איז? איהר זייט קראנק, חלילה?... דאָס הארץ? אפשר דארפט איהר טינקטורע דעגאטאלים.

ד א ק ט א ר. עס איז אפשר א הארץ־קרענק... אָבער מיט דער קראנקהייט קרענקט אלץ, וואָס עס לעבט... ברודער, איך בין 45 יאָהר אלט און מיין הארץ שלאָגט זיך יעצט, ווי עס האָט זיך געשלאָגען מיט צוואנציג יאָהר צוריק. ע! האָסט אפשר א זאפּאָנקע? איך וויל היינט זיין א פראנט. וואָס גיבט נייעס?

פ י י ו ו ע ל. קיין זאפּאַנקע האָב איך ניט — סיידען איהר ווילט א סאָלדאַטסקען קנעפּעל. חיותין דער קבצן איז דאָ... און קיין אנדער נייעס איז ניטאָ, נאָר וואָס זרחי איז דאָ געווען מיט׳ן ווייבערשען סוד...

ד א ק ט א ר. פּומפּיאַן, אין דעם ווייבערשען סוד איז פערבאָרגען נאָך א גרעסערער סוד, פון וועלכען זרחי אליין ווייסט נאָך ניט... קענסט פערבינדען א האַלזטיכעל, ניט אַזוי ווי איך מאַך פּשוט א קניפּעל, נאָר מיט א באַנטיק? (פּומפּיאַן פערבינדט איהם דאָס האַלזטיכעל). הער, וואָס וואָלסטו געזאָגט, אז דו זאָלסט פּלוצלונג דערהערען, דאָקטאָר גאָלדענוויזער וויל חתונה האָבען? וואָלסט ניט געקראָגען די אַפּאָפּלעקסיע, הא?

פ י י ו ו ע ל. פערקערט, איהר דאַרפט א ווייב זאָל אויף אייך אַכטונג געבען... איך קען דאָך ניט מעהר ווי צונעהען א קנעפּעל, אָבער ווייטער... פערשטאַנען?

ד א ק ט א ר. יא, ברודער פּומפּיאַן, עס איז ניט גוט צו זיין אליין. הער, איך ווייס, דו ביסט מיר א גוטער פריינד און פריהער פון אַלעמען וויל איך זיך מיט דיר אַן עצה האַלטען. דו ווייסט, איך... מיר דאַכט זיך, איך וועל נעהמען און וועל מיט דעם... ע... מיט זרחי׳ס טאָכטער...

פ י י ו ו ע ל. פאַניע זרחי׳ס! זעהט איהר פון אזא בשורה קען יא א קלאַפּ טאָן די אַפּאָפּלעקסיע...

ד א ק ט א ר. זי איז ניט קיין נאַר... גאַר ניט קיין נאַר. אמת, זי איז ניט ענטוויקעלט, ביי אונז אין הויז אָבער וועט זי זיך ענטוויקלען!... זי האָט אין זיך גוטען מאַטעריאַל.

פ י י ו ו ע ל. יא, זי וועט זיך ענטוויקלען! אזא קבצנישע קישקע! זרחי׳ס טאָכטער האָט גוטען מאַטעריאַל!

ד א ק ט א ר. זי איז א געזונטע. דאָס איז זעהר וויכטיג, ווען מען געהט חתונה האָבען...

פ י י ו ו ע ל. א געזונטע שטיק פלייש. ווייסט פון קיין זאַך...

ד אָ ק ט אָ ר. די געבילדעטע פרויען ווייסען אָבער צו פיעל, דאָס איז נאָך ערגער. פּומפּיאַן, עס איז בעסער, וואָס ווענינער פאַלשע ציוויליזאציע און וואָס מעהר נאטור.

פ י י ו ו ע ל. וואס מעהר נאטור! וויפיעל נאטור קען פאַניע זרחי'ם האָבען? זי די דאָקטאָרשע? ! זאָל איך בעסער פריהער איינגעהמען א מיתה משונה!...

ד אָ ק ט א ר. זעהסט, פייוועל, און איך האָב שטענדיג גע־מיינט, אז דו ווינשט מיר גליק... צום סוף...

פ י י ו ו ע ל. איך ווינש אייך אודאי גליק און אויב איהר פערשטעהט... איהר זייט א געלערענטער... און אויב עס ווענדעט זיך אָן מיר, איך ערלויב... דאקטאר, איך ערלויב אייך...

ד א ק ט א ר. ביסט ניט דאגעגען? (דריקט זיין האַנד). ביסט א בראווער יונגאטש. הער, מיר וועלען היינט האָבען א קליינע וועטשערינקע... נא דיר געלד... הויב אויף די נאָז!... איך וויל היינט ניט זעהן קיין זויערע פנים'ער ארום זיך... סאלדאט, סטאי פריאמא, סמאטרי בראווא! סמירנאַ!... כא! כא! הער־זשע, נא דיר געלד און ע... מיר וועלען מאבען פונש ווי שטענדיג... די ליכט אוים... פערשטאנען? (זאָגט איהם עטוואס שטיל. חיוטין קומט און געהט גלייך צום שראנק מיט ביכער. דער דאקטאר כאפּט איהם פון הינטען פאר די הענד). עי! קאָמאנדיר, איהר שלעפט שוין ווידער מיינע ביכער?

פ י י ו ו ע ל. לכל הפחות, אז זי וועט זיין, וועט מען ביי איהם ניט שלעפּען... פאניע זרחי'ם, א ווייב מיט נאטור! פערשטא־נען? אוי, וועה איז מיר. (אב).

ד אָ ק ט אָ ר. קעשענע שניידער, איהר מאכט דאָך א תל פון מיין ביבליאָטעק. מערדער, באנדיט! רינאלדא רינאלדיני!

ח י ו ט י ן. אוהו! די נידריגע אינסטינקטען פון איין אייגענ־טימער האָבען זיך אויפגעוועקט ביי אייך, איהר זאטער בורזשוא, וואס איהר זייט. ביי אייך דארפען ביכער ליגען אין שאפעס, ווען די, וואָס האָבען ניט קיין מיטלען, האָבען ניט וואָס צו לעזען?

נו, יא, אז איך דארף א בוך, וועל איך אייך באלד געהן פרעגען! קומט בעסער אהער, איהר אָבגעפרעסענער בורזשוי... שש... אונ־זערע... מיר דארפען געלד... ניש'קשה עם מעג אייך קאסטען, איהר שלעפּט ארוים געגוג געלד ביי'ם פאָלק... (זאָגט עפּים שטיל).

ד א ק ט א ר. אזוי? ביי'ם פאָלק? חיוטין, איך גיב אייך געלד, ווייל פונקט היינט וויל איך זיך מיט אייך ניט קריגען. נאט, דאָס גיב איך אייך א טייל פון סקארלאטין, דאָס האָט איהר א חלק פון קדחת, דאָס האָט איהר אייער פארציע פון א געשוויר. כא! כא! (גיט איהם עטליכע אסיגנאציעס). איהר ווייסט, חיוטין, ווארום איך הנפ'ע זיך צו'ן אייך? איך האָב בעשלאָסען — חתונה האָבען... און וויל ניט, איהר זאָלט מיך קריטיקירען...

ח י ו ט י ן. נו, יא, נעהמען א מאדאמשע אין שטוב, וועלכע וועט דארפען שליאפּקעס, שעמיזעטקעס, מאנטאָנען, פאנטאָלאנען, און דער רוח וויים נאָך, וואס זיי דארפען דאָרטען...

ד אָ ק ט אָ ר. חיוטין, איהר האָט א טעות, איך נעהם אין איינפאכעם מיידעל, א קינד פון פאָלק. (זעצט זיך צו דער פּיאנא און שפּיעלט דאָס זעלבע, וואס זיין מוטער האָט געשפּיעלט. פּויזע). נו, חיוטין, ווי מיינט איהר?

ח י ו ט י ן. ע! איהר מאכט שפּאס פונ'ם פּראָלעטאריער...

ד א ק ט א ר. יא, פּראָלעטאריער, א פּראָפּאָ... איהר זייט ניט זעהר קיין שטארקער גבור... עס געהט ווינטער, קאלט, נאס... איהר דארפט א פּאלטא, שטיוועל... איך קען אייך געבען פּאראוים...

ח י ו ט י ן. (בייז). הערר דאָקטאָר, עס איז ניט אייער באַ־בע'ם עסק, וועלכע שטיוועל איך טראָג! איך דארף ניט קיין טובות!... אז עס וועט מיר קומען פון אייך, וועל איך מאָנען...

ד אָ ק ט אָ ר. אוי, משוגענער! איך געה טון אזא פּעראנט־ווארטליכען שריט, האָב זיך געוואָלט בעראטען ווי מיט א גוטען פריינד... נו, געה, רעד צו זיי!

ח י ו ט י ן. הייסט עס, איהר מיינט טאקי ווירקליך? וואס זשע מישט איהר אריין די שטיוועל? דאקטאָר, איהר האָט מעהר

רעכט פון יעדען מענשען פערלאָזען זיך אויף זיך אליין... אלע מענ־שען דארפען זיין גליקליך, און ווער רעדט אזא מענש ווי איהר... אויב איהר מיינט, איך בין אייך ניט קיין גוטער פריינד, פערשטעהט איהר מיך ניט... איך אָבער פערשטעה אייך און האָב אייך ליעב... אז ניט, וואָלט איך ניט ווערט געווען — די ערד זאָל מיך טראָגען... און ווייטער מעגט איהר אייך געהן אפילו צום טייפעל. (געהט).

ד אָ ק ט אָ ר. (לאזט איהם ניט). הערסט, איך וויל געהן חתונה האָבען און ער שיקט מיך צום טייפעל! חיוטין, יעדער מענש האָט א רעכט גליקליך צו זיין? הא? איא, עס איז ניט לעבערליך, ניט עגאָאיסטיש, ווען איך וויל א ביסעלע גליק פאר זיך? איהר ווייסט, איך האָב ניט קיין היים איצט. ווען איך בין געווען יונגער, האָב איך ניט געפיהלט. ברודער, איך ווער אלט, דאָס לעבען געהט אוועק און... חיוטין, ברודער, איז דאס א פערברעכען, ווען איך זוך כאָטש א קליין ביסעלע פערזענליכען גליק פאר זיך אליין? (אומארמט איהם. אליע לויפט אריין).

א ל י ע. פאפאטשקע, ווילסט צוקוועטשען מוסיו חיוטין?

ד אָ ק ט אָ ר. דאס קינד! חיוטין, איך האָב מורא, זי וועט ניט ערלויבען... קום אהער, ליאליע, איך דארף מיט דיר רעדען... דו ביזט א קלוגע פרוי. חיוטין, זי איז שוין 12 יאָהר געווארען. (נעהמט זי אויף די קניע). איאָ, אליעטשקע, דו האָסט מיך ליעב?

א ל י ע. אי, פאפא, וואס פרעגסטו דאָס? (נעהמט איהם ארום מיט איהרע הענטלעך).

ד א ק ט א ר. עס איז שוין מעהר פון פינף יאָהר, אז דיין מאמא איז געשטאָרבען...

א ל י ע. זעהסט, פאפא, האָסט שוין מיר לאנג צוגעזאָגט צו קויפען א בלאָען מעדאליאָנטשיק מיט דער מאמא'ס בילד.

ד אָ ק ט אָ ר. יא, אליעטשקע, איך וועל דיר קויפען... (ווערט אנשוויגען). אליע, אנקעל מארק איז נאָך ניט געקומען פון באנק?

א ל י ע. אָבער, פאפא, דו האָסט מיר וואס געוואָלט זאָגען. (די מאדאָם קומט און בלייבט שטעהן אונבעמערקט).

ד אָ ק ט אָ ר. איך האָב געוואָלט זאָגען: דו וועסט גיך אויס־וואקסען, ווערען א גרויסע, דאן וועט אימיצער קומען און וועט דיך צונעהמען, און איך וועל בלייבען אליין... די גרענד מאמא איז אלט...

א ל י ע. פאפא, איך פערשטעה... דו ווילסט נעהמען אנאנדער מאמא. (וויינט). איך וויל ניט... איך וויל ניט!...

ד אָ ק ט אָ ר. וואס זשע וויינסטו, נאר? אויב דו ווילסט ניט, דארף מען ניט. איך וועל געווים ניט פערביטערען דיין לעבען צוליעב זיך. (לאזט זי אראָפּ פון די קניע). איך האָב אייך געזאָגט, חיוטין, אליע וועט זיין דאגעגען...

א ל י ע. פאפאָטשקע, איך ווייס גאר ניט... אויב דו מיינסט, אז די, וועלכע דו זאָגסט, וועט זיין א גוטע און וועט דיך ליעב האָבען, ווי איך, ווי די באבוסיע... (וויינט). אָבער איאָ, פאפאָטשקע, מיך וועסטו אויך ליעב האָבען?... (חיוטין ווישט בגנבה זיינע אויגען).

ד אָ ק ט אָ ר. יא, קינד, דו וועסט מיר זיין נאָך טייערער, נאָך ליעבער. (אומאַרמט זי און קושט. די מאדאם קערט זיך אב און ווישט א טרער).

א ל י ע. אבער איאָ, פאפא, דו ביסט ניט בייז אויף מיר?

ד אָ ק ט אָ ר. איך זאָל זיין אויף דיר בייז?... צארטעס, נאָבלעס קינד... (דריקט זי צו זיין הארצען). נון, און יעצט, אליע, געה שיק מיר די באבוסיע...

מ א ד א ם. איך בין דא, יעווגעני... דארפסט ניט שיקען נאָך מיר... (אַלע איבעררא‎שט). איך האָב ניט געוואָלט אונטערהערען און האָב דאך אלץ געהערט.

ח י ו ט י ן. קום, ליאליע, איך דארף דיר וואס זאָגען... (ביידע געהען). דו, פרוי פון 12 יאָהר! (ביידע אב).

ד אָ ק ט אָ ר. מאמע, איך ווייס ניט, ווי וועל איך וואגען דיר ערקלערען... איך האָב מורא, איך וועל פערליערען דיין אכטונג... דו וועסט לאכען פון מיר.

מ א ד א ם. לאכען? יעווגעני, זאָל מען נאָר ניט דאַרפֿען וויינען...

ד אָ ק ט אָ ר. ביסט בייז אויף מיר?... און איך האָב געוואָלט בעטען דיין הילפֿע... איך וויים, אונטער דיין איינפֿלוס קען מען ווערען א מענש... מען דארף זי לערנען... מען דארף זי בילדען. ביסט ניט בייז אויף מיר?

מ א ד א ם. איך זאָל אויף דיר בייז זיין?... איך האָב געהערט, וואס דו האָסט געענטפֿערט דיין קינד, און דאכטצעלבע זאָג איך דיר... מיין קינד, אויף דיר בייז ווערען? איידלער מענש און עהרליכער מאן?... דו פֿערשטעהסט געווים, וואס דו טוסט... און, יעווגעני, צווייפֿעלסטו, אז איך וועל איהר זיין א מאמא?... שש... דארפֿסט מיר גאר ניט דערצעהלען... די, וועלכע דו רעכענסט ווירדיג צו ברענגען אין דיין הויז, ווער זי איז, זי איז מיין קינד...

ד אָ ק ט אָ ר. אָה, טייערע, גוטע מוטער!... (אומארמט זי און קושט). און דו האָסט מיך געשראָקען מעהר פֿון אלע. (מען קלינגט). מאמא, ענטשולדיג, פּומפּיאן איז ניטאָ. (לויפֿט עפֿענען).

מ א ד א ם. איך האָב נאָר מורא, גרויסע ערנסטע מענשען זיינען אָפֿט בלינד, ווי קינדער... אָה, ווי גרויזאם עס וועט זיין, אויב ער, אין זיינע יאָהרען, וועט מאכען א מיאוסען פֿעהלער!...

(דאָקטאָר און מאַרק קומען).

ד א ק ט אָ ר. מארק, האָסט געטראָפֿען ווען צו קומען, פּונקט צו דער צייט...

מ א ד א ם. מארק, דו ווייסט. איך געפֿעל ניט יעווגענין אלסווירטין, טוט ער מיר אב און האָט חתונה...

מ א ר ק. חתונה? דאס איז ניט פּראקטיש... א פֿערהייראטער דאקטאָר פֿערליערט זיין אינטערעס ביי די רייכע פּאציענטקעס... וואו איז דיין פֿעלדשער?... אין קארידאָר אָנגעווארפֿען אפשר צוואנציג פּאָאר קאלאָשען... ער ארבייט ביי דיר צו פֿיעל!... אזא פּאראזיט!

מ א ד א ם. וואס ליגען דיר איצט אין זין די קאלאַשען?

מ א ר ק. אָבער איך וויים, מען רעדט שוין לאנג אין שטאדט, ער שרכנט זיך צו ליליענוואסער'ם טאָכטער... אזא פארטיע בעצאהלט זיך שוין. א רייכע אלמנה, דער פאטער איז דירעקטאָר פון שפיטאָל... אָט האסטו דיר, די אידעאליסטען, און אז עם קומט צו וואס, זיינען זיי געשעפט־מענשען.

ד אָ ק ט אָ ר. מארק, האסט א טעות... איך האָב חתונה ניט צו מאכען גוטע געשעפטען. איך נעהם איין ארעמעם מעדכען... (מען קלינגט). אוי! איך וואָלט איצט ניט געוואָלט קיין פאציענטען. (לויפט עפענען).

מ א ר ק. ער מיינט עם ערנסט? נו, וואס זאגסטו, מאמא, צו דעם אלטען נאר?... ער שפיעלט זיך נאָך אין ראמאנען...

מ א ד א ם. מארק, מיר האָבעןביידע ניט קיין רעכט און ניט קיין שכל איהם צו לערנען! (מען הערט דעם דאקטאר'ם פריוליכע שטימע. ער קומט צוריק, נאָך איהם זרחי, שרה הינדע און פאניע מיט א טארט).

א ל ע. גוטען אבענד! גוטען אבענד!

ד אָ ק ט אָ ר. גוטען אבענד. זיצט, זיצט... דאס איז הער זרחי, זיין פרוי, זייער טאָכטער פאניע... (שרייט אין טיר). נאטאשא, דאי טשאיו!

מ א ר ק. וואס איז דאָס? געסט פון דעמאָקראטישען קווארטאל?... אוהו!

פ א נ י ע. (זעהר פערשעמט). מאמע, זאג דו בעסער... איך האָב פארגעסען די גאנצע רעדע... הער דאָקטאָר, איך האָב אייך געבראכט א טאָרט... און ווי אזוי צו דאנקען, וויים איך ניט...

ש ר ה ה י נ ד ע. אָט האָסטו דיר א העלד! פע, פאניע, אויף דיר האָב איך זיך ניט געריכט...

ז ר ח י. פע, רב"שע, אויף דיר האָב איך זיך ניט געריכט... מע דערצעהלט וועגען דעם א וואוילע זאך.

ש ר ה ה י נ ד ע. מעגסט אבלעגען אויף שפעטער דיין וואוילע זאך. (דער דאָקטאָר צינדט אָן אין קאַבינעט לאָמפּען און ליכט. פאַניע בעטראַכט אלץ אין שטוב און לאזט אראָפּ דעם קאָפּ).

ז ר ח י. קריגען זיך דערפאר איז ניט כדאי.

מ א ד א ם. ניין, ניין! דערצעהלט אונז די וואוילע זאך... מיר ווילען הערען... א געראָטענער טאָרט!

ז ר ח י. אין חומש, אין סדרה בראשית איז בעשריבען, ווי גאָט האָט בעשאפען אונזער מוטער חוה. אין סדרה נח שטעהט בע־שריבען, ווי נח האָט געבויט זיין תבה פון פימסען־האָלץ און האָט זי אויסגעשמירט פון אינעווענינ און פון דרויסען מיט פעך... ביי א יודענע האָט מען ארויסגעריסען פון איהר עברי טייטש חומש א פאָר בלעטלעך, זאָגט זי זיך: (מיט א ניגון) „און גאָט האָט אויס־געשניטען א ריפּ ביי אדם הראשונ׳ן און האָט בעשאפען חוה׳ן, פון פימסען־האָלץ, און ער האָט זי אויסגעשמירט פון אינעווענינ און פון דרויסען מיט פעך". פע, זאָגט זי, אויף דיר רב"שע, האָב איך זיך דאָס ניט געריכט. אויסשמירען אונזער מוטער חוה פון אינע־ווענינ און פון דרויסען מיט פעך... כא! כא! כא! (הוסט). פע! איך האָב זיך ניט געריכט. (לאַכט און הוסט. אלע לאכען. דער דאָק־טאָר פיהרט פאַניען אין זיין קאַבינעט. פּומפּיאַן קומט מיט פערשוי־דענע פעקלאך).

ד אָ ק ט אָ ר. זיצט, פאַניע, דאָ ביי מיר... דאָס איז מיין קאבינעט.

פ י י וו ע ל. אז דער דאָקטאָר האָט א פאציענטין, מעג מען דאָך פערציהען די פארטיערען. פערשטאנען!

ד אָ ק ט אָ ר. פּומפּיאַן! אזא נאר! ער מיינט, איהר זייט א פאציענטין. נו, זאָל זיין אזוי, פאַניע. איך וועל אייך זאָגען די ווארהייט, איך האָב אייך ערוואַרטעט מיט אונגעדולד. (בעטראַכט זי) מיין פאציענטין זעהט גוט אויס. רויט... געזונד... די אויג־לעך גלאנצען...

פ א נ י ע. דאקטאר, וואס פאר א סעקרעט ווילט איהר מיר היינט זאגען! איך וויל אזוי וויסען דעם סעקרעט.

ד אָ ק ט אָ ר. דעם סעקרעט? פאניע, דער גאנצער סעקרעט איז — איהר געפעלט מיר.

פ א נ י ע. סך הכל? דאָקטאָר, דעם סעקרעט ווייס איך לאנג. וואס מיינט איהר, איך האָב ניט בעמערקט ווי יאזוי איהר פלעגט קוקען אויף מיר, ווען איהר פלעגט מיך אונטערזוכען? און דאס וואס איהר פלעגט אזוי אָפט קומען צו מיר כלומר'שט געוואר ווערען... איך בין ניט קיין קליינינקע מיידעלע, איך בין 20 יאָהר אלט.

ד אָ ק ט אָ ר. גאנץ אָפען, הא? כא! כא! דאס געפעלט מיר. א געבילדעטע מאמזעל וואָלט זיך געמאכט, אז זי פערשטעהט גאָר ניט, און איהר זאָגט פשוט: אָט אזוי איז דאָס!... פאניע, וואס וואלט איהר געטון למשל, ווען איך זאָל אייך פלוצלונג ארומ־נעמען און געבען א קוש? אוי, איך האָב זיך שוין אליין דער־שראָקען.

פ א נ י ע. וואס דארפט איהר אייך שרעקען? וואס מיינט איהר, מען האָט מיך קיין מאָל ניט געקושט און ניט ארומגענומען? פאר וואס ניט? אוי, דאקטאָר, נאָך וואס טראגט איהר אזא לאנגע בארד? איהר זאלט זי אבשערען, וואָלט איהר אויסגעוויזען א סך יונגער. ווארום איך מיין, איהר זייט נאָך זעהר א געזונטער מאן.

ד אָ ק ט אָ ר. מיט אנדערע ווערטער, דאס הייסט איך גע־פעל אייך? זאָגט דעם אמת, איהר וואָלט געוואָלט מיט מיר חתונה האָבען?

פ א נ י ע. געהט, געהט איהר מאכט שפאס פון מיר... אזא גרויסער מענש... א דאָקטאָר...

ד אָ ק ט אָ ר. פאניע, איך בין ניט דער מענש, וואס מאכט שפאס פון הייליגע געפיהלען.

פ א נ י ע. דעם אמת געזאָגט, ווען איך בין געלעגען קראנק, האָב איך אָפט גלאט אזוי געטראכט, וואס וואָלט געווען א שמייר־

גער, דער דאָקטאָר זאָל מיך נעהמען? פלעג איך זיך אליין דער־שרעקען...

ד אָ ק ט אָ ר. אהא, איהר דערשרעקט אייך אויך...

פ א נ י ע. איך דערשרעק זיך ניט פאר א קוש, אזוי ווי איהר, און האָב ניט מורא פאר א מאן, ווי איהר האָט מורא פאר א פרוי.

ד אָ ק ט אָ ר. ווי ווייסט איהר, אז איך האָב מורא פאר א פרוי?

פ א נ י ע. (לאַכט). איך זאָל אנאנדערן אזוי געפעלען ווי אייך, וואָלט ער... ניין, איך האָב מורא גאר פאר אנאנדער זאך. איהר זייט אלע געבילדעטע דאָ אין הויז, אזוי פיעל ביכער מיט א פארטאָפּיאן, אייערע זיינען אלע אריסטאָקראַטען, איך וועל ניט וויסען, ווי אזוי עסען ביי'ם טיש, ווי אזוי זיך פיהרען און וואס זאגען.

ד אָ ק ט אָ ר. ע! נארישקייטען! איהר וועט אייך גיך צו־געוואוינען. איהר וועט דאָ ניט זיין א פרעמדע, איהר וועט דא זיין די ווירטין.

פ א נ י ע. יא, דא אין שטוב איז ניטאָ קיין ווירטין. דאָרט אויפ'ן טיש האָב איך געזעהען א גאָפּעל מיט א טעלער, אויפ'ן קושעטקע א קליידער־בערשטעל... דאָ אויפ'ן טיש וואלגערט זיך געלד. איהר האָט דאך א פרעמדען מענשען אין שטוב... דער פומ־פיאן איז דאָך ביי אייך, וואס הייסט אוועקווארפען געלד? אין קארידאָר א בארג מיט קאלאָשען... דער ארבעל דאָ ביי אייך צו־געשפּילעט מיט א שפּילקע... וואס טוען די דיענסטען דאָ?

ד אָ ק ט אָ ר. עס איז אזוי אנגענעהם צו וויסען, אז אין שטוב וועט זיין א פרוי, וועלכע וועט זיך בייזערען. און איהר יונגע שטימע וועט קלינגען איבער אלע צימערן און מיר וועלען אלע פאר איהר מורא האָבען...

פ א נ י ע. גוט, איך וועל אייך בעסער צושטעכען דעם אר־

בעל... (שטעלט זיך זעהר נאָהענט צו'ן איהם און שטעכט איהם צו דעם אַרבעל).

ד אָ ק ט אָ ר. (ליידענשאַפטליך). פאַניע, איך האָב דיך ליעב... ביסט א קלוגע, האָסט שוין דאס לאנג געזעהען און פערשטאנען. (אומאַרמט זי און קושט). נעהם מיין האנד און קום, איך וועל דיך פאַרשטעלען אלס צוקונפטיגע מאדאם גאָלדענווייזער.

פ א נ י ע. שוין? אוי, דאָקטאָר, איך האָב אזוי מורא.

ד אָ ק ט אָ ר. פאַניע, נעהם מיין האנד און זיי רוהיג. די האנד האָט ניעמאלס וועמען געפיהרט צו'ם שלעכטען. (פיהרט זי, עפענט די פּאָרטיערען. ביי'ם טיש זיצען זרחי, שרה הינדע, חיוטין צוזאַמען מיט אָליען. מארק פון דער וויטען. ביי דער טיר נאטאשא מיט א פאַדנאָס אין האנד. אויפ'ן טיש גלעזער מיט טיי. אין מיטען טיש אַ גרויסע זילבערנע וואַזע מיט פונש. פומפּיאַן סערווירט).

ד אָ ק ט אָ ר. טייערע מאמא, האָב די עהרע דיר פּאָרשטעלען דאס מעדכען, וועלכע... (פערוווירט).

מ א ד א ם. יעוועגני, איך ווייס שוין. קום אהער, פאניטשקע. (נעמט זי ביי'ם האנד און בעטראַכט זי).

א ל י ע. (שטיל צו חיוטינ'ן) מוסיו חיוטין, איז זי?

ח י ו ט י ן. אליע, אזא מענש ווי דיין פּאפּא פערדיענט, אלע זאָלען זעהען, ער זאָל זיך גליקליך פיהלען.

מ א ר ק. (אפּארט). הם, אונזער אידעאליסט נעהמט א מאטע־ריאליסטישע ווייב, טאקי א ווייב...

ד אָ ק ט אָ ר. נון, מיינע ליעבע, איצט וועלען מיר זיך אלע זעצען א ביסעל פערברענגען... מאכען א פונש...

פ י י ו ו ע ל. דער פונש איז שוין געמאכט, ווי איהר מאכט שטענדיג אין גרויסע יום טובים (געהט פערלעשט די ליכט אין קאַבינעט).

ד אָ ק ט אָ ר. מארק, וואס שטעהסטו פון דער וויטען? איך האָף, איהר וועט זיין גוטע פריינדע. (מארק דריקט איהר האַנד און זעצט זיך לעבען איהר ביי'ם טיש). פייוועל! זעה נאר, שיער

ניט פערגעסען, די ארעמע פרוי ווארט דאָרט... איהר עלטערער זוהן... (וויל לויפען). איהר מוזט מיך ענטשולדיגען.

מ א ד א ם. יעווגעני, ווילסט אוועקגעהן? היינט מעגסטו זיך נעהמען צייט.

ש ר ה ה י נ ד ע. דער דאָקטאָר וועט קיין צייט ניט האָבען חתונה צו האָבען...

ד אָ ק ט אָ ר. עס איז טאקי איצט א גרויסע פרייד ביי מיר, אָבער דאָרט ווארט אויף מיר א קראנקער... פריהער פון אלץ בין איך דאָקטאָר! (לויפט אין קאָבינעט). איך קום באלד.

פ ו מ פ י א ן. דער קראנקער זאָל פיהלען שלעכט וואָלטען זיי זיך ניט געשעמט, זיי וואָלטען שוין דאָ געווען פינף מאָל... קבצנים צערעמאָניען זיך ניט מיט איך... איהר קענט דאָך אָבלעגען אויף שפעטער.

ד אָ ק ט אָ ר. הא?! יא, איך וועל מיר ערלויבען היינט איין האלבע שעה... ברודער פומפיאן, דעם פונש! (ער געהט צו דער פיאנא און שפיעלט דיזעלבע זאך, וואס פריהער. פומפיאן צינדט אָן דעם פונש).

ז ר ח י. שרה הינדע, וואס? (שש! זי לאָזט איהם ניט רעדען. פומפיאן פערלעשט אַלע לאָמפען, עס ווערט דונקעל, דאָס צימער בע־לויכטען נאר פון דעם פייער פון פונש. אַלע בלייבען זיצען גאַנץ שטיל. דער דאקטאָר שפיעלט פיאַנא).

א ל י ע. (לעהנט זיך אָן אויף חיוטינ'ס האנד). מוסיו חיוטין, איאָ עס איז שען?... א בלאָער פייער. אקוראט ווי אין די הימלען, דאָרט, וואו מיין מאמא איז... (דאקטאר הערט פלוצלונג אויף שפיעלען און שפארט זיך צו צו דער פיאַנא. אַלע איבערראַשט).

פ אָ ר ה א נ ג.

צווייטער אקט.

דאזעלבע צימער, נייע מעבעל. ארדנונג. נאַכט. איןביידע אב־טיילונגען ברענען לאָמפּען. זרחי און די מאַדאַם זיצען אין דער צווייטער אבטיילונג ביי אַ קליין טישעל און שפּיעלען אַ דאַמקע, לעבען זיי אַליע, וועלכע מאכט פון די פּעשקעס קאָלאָנען... שרה הינדע און פאַניע זיצען אויף אַ קושעטקע און רעדען שטיל.

ז ר ח י. געגאַנגען זאָל ווערען... איך האָב ניט געוואוסט, אז איהר שפּיעלט ווי א מזיק. א יודענע זאָל אויך האָבען א קאָפּ.

מ א ד א ם. און אז א מאנסביל האָט א קאָפּ, אין וועלכען אנשטאט געהירען ליעגען וויבערשע געשיכטעס?

ז ר ח י. ע! איהר קריגט זיך מיט מיר? וועל איך אייך מאַכען צוויי בערדעס מיט א שטיבעלע.

פ א נ י ע. קום אהער, מאמע. (זיי געהען אין דאקטאָר'ס קאַבינעט).

ש ר ה ה י נ ד ע. (געהענדיג). פרא אדם, מיין ניט, אז דו שפּיעלסט אין דאמקע מיט חצקאל ציזשיק!...

א ל י ע. באבוסיע, זי בייזערט זיך; ווייל דער יוד האָט געזאָגט א נארישקייט?

מ א ד א ם. פוי! אליע, אן עלטערער מענש זאָגט קיין מאָל קיין נארישקייטען!

א ל י ע. קיין מאָל ניט? טאקי קיין מאָל ניט?...

מ א ד א ם. (לאַכט). זי גלויבט ניט... ווי מיינט איהר, ר' זרחי, טאקי קיין מאָל ניט?...

ז ר ח י. געגאַנגען זאָל ווערען. (זיי שפּיעלען).

פ א נ י ע. זעהסט, מאמא, דאָ אויפ'ן טיש ליעגען פאר

איהם נאָזטיכלעך... דאָ — א קאָסטיום איבערצובייטען. איך זאָרג פאר דעם, און ער קוועלט דערפון. איך זאָל האָבען מעהר צו טון דאָ, וואָלט מיר אפשר דאָ ניט געווען אזוי אומעטיג.

ש ר ה ה י נ ד ע. וואס ביסטו געקומען אהער א דיענסט זיין? א שענע מציאה!

פ א נ י ע. מיר איז זעהר אומעטיג דאָ. אָט איז איצט סכות, יום טוב ביי לייטען. מען טוט זיך אָן שען, מען געהט צו גאסט... ביי זיי איז יום טוב, אין דער וואכען, שבת — אלץ איינס. אפנים זיי גלויבען ניט אין גאָט... איך וויים זעהר, יא גאָט, ניט גאָט. נאר אז עס ניטאָ קיין גאָט, זאל זיין עפּיס אנדערס... אז עס איז גאר ניט ניטאָ, איז אומעטיג.

ש ר ה ה י נ ד ע. נו, און וואס טוען זיי? פאר וואס איז זיי ניט אומעטיג?

פ א נ י ע. איך וויים? זיי לעזען, זיי רעדען פון אזעלכע זאכען, וואס איך וויים ניט. ער זעצט זיך גאר אנידער אויף א גאנ־צע נאכט מיט'ן נאָז אין בוך אריין... דאָס מאכט מיך אמאָל אזוי בייז, אז איך וואָלט, דאכט זיך, גענומען און צוריסען אלע ביכער... די אלטע שפּיעלט פּיאנא, און איך קען ניט, אזא בושה... זעהסט, איך האָב פערגעסען. (זוכט אין די קעשעניעס פון דעם צוגעגרייטען קאָסטיום). יא, וואס דען? א רובעל... אזא תם... געהט אום ווי אין עולם התהו... דו קענסט בערעכענען, וויפיעל געלד פייוועל האָט ביי איהם אָנגע'גנב'עט... ער איז מסתמא שוין א'ן עושר.

ש ר ה ה י נ ד ע. דו זיי ניט קיין גולם און קוק מיט אוי־גען! אויב דו ווילסט, פאניע, קענסטו דאס געלד קלייבען ביי מיר. מאלע וואס עס מאכט זיך חלילה.

פ א נ י ע. ניש'קשה, איך קען אליין בעהאלטען, ווען מען דארף. (בעהאלט דעם רובעל).

ש ר ה ה י נ ד ע. האָט ער דיר געמאכט א נייע פּלאטיע אויף יום טוב? דארפסט זיך ניט שעמען פאר איהם. ער איז מחויב

מאכען דיר קליידער און קויפען ציהרונג. צוליעב וואס דען האָסטו חתונה געהאט פאר א'ן אלטען?

פ א נ י ע. וויים איך! ער האָט מיר געקויפט א זייגערעל, מיינט ער עס איז א גאנצעם גליק... איך האָב ניט קיין דימענטענע אויריינגלעך, איך האָב ניט אפילו קיין איין דימענטענעם רינג. אויך מיר א דאקטאָרשע! דערוויילע זעה איך נאָך ניט, וואָס האָבען מיר די מיידלעך אזוי מקנא געווען.

ש ר ה ה י נ ד ע. עס איז שוין דער עלפטער חודש נאָך אייער חתונה. (פרעגט זי שטיל). אלע ווייבער פרעגען מיך. וואס איז דאָס עפּים, הא? ביילע ציזשיק'ס האָט מיט זעקס וואָכען שפעטער חתונה געהאט און איז שוין געלעגען געווארען.

פ א נ י ע. דאס דארפסטו ביי איהם פרעגען.

ש ר ה ה י נ ד ע. און דו שעמסט זיך פאר איהם? וואס ביסטו ניט קיין יודישע טאָכטער? און ער איז א קליינינקער, וואס? אין זיינע יאָהרען און נאָך א דאָקטאָר... ער דארף וויסען, (זיי רעדען שטיל).

ז ר ח י. עהע, מאדאם, איהר האלט שמאָל... איהר האָט אפּנים ביי'ם רב"שע ניט אויסגענארט קיין גוטען צעטעל. איהר האָט דאָך מסתמא געהערט פון דער יודענע מיט'ן צעטעל?

מ א ד א ם. איך ווארט שוין לאנג, ווען וועט איהר דער־צעהלען עפּיס א ווייבערשע געשיכטע.

ז ר ח י. אוי, א וואוילע זאך. (קוקט זיך ארום און דערצעהלט מיט חשק). ארויסגעהענדיג יום כפור פון שול, האָט זיך א יודענע אבגעשטעלט און האָט געזאָגט: רב"שע, גיסטו מיר א גוטען צעטעל, איז רעכט, אז ניט, פאָהר איך גאר אין גאנצען אוועק, צו מיין שוועסטער אויף סכות. — זאָגט די שכנה: וואס דארפסטו רעדען, וועסט דען פאָהרען? — שש! ענטפערט זי, מאך א שוויג... איך שרעק איהם נאר.. זיי זיינען אלע אזעלכע!... למשל, אז איך זאָג מיינעם: איך פאָהר גאר אוועק צו מיין שוועסטער, ווערט ער דאָך אזוי גוט, כאָטש לעג איהם צו א מכה — וואס דען מיינסטו?

אהן א סטראשונאק קען מען ביי זיי עפּים אויסנארען ?... רב"שע, דו הערסט איך פאהר צו מיין שוועסטער אויף סכות... כא! כא! כא! (הוסט און לאכט). צו מיין שוועסטער... כא! כא! כא! כא! (אלע לאכען, בעזאנדערס אליע. מארק קומט פון זיין צימער).

מ א ר ק. (מיט א גרימאסע). אהה, וועלכע געסט ביי אונז, גרויסארטיג! מיט א וויזיט, הא? גוטען אבענד.

א ל י ע. איא, באבוסיו, אנקעל מארק קומט יעצט שטענדיג זעהר פריה אהיים?

מ א ד א ם. יא, טאקי, מארק, ביסט עפּים די לעצטע צייט געווארען א סטאטעק. ר' שמשון דוד זרחי, אהן חרטה איז אהן חרטה... געגאנגען זאל ווערען, געהט מען... (זיי שפּיעלען. מארק געהט אינ'ם דאקטאר'ס אבטיילונג. זעצט זיך אין א ווינקעלע).

פ א נ י ע. (געהט צון איהם). וואס בעהאלט איהר זיך? איך שטעהט ניט אן אונזער קאמפּאניע? (אליע לאזט פון זיי ניט אראפּ די אויגען).

מ א ר ק. פאניע ביסט געזונד ווי א סאלדאט.

פ א נ י ע. א העזה פון אן אריסטאקראט! איך זאג איהם, „איהר" און ער זאגט מיר „דו".

מ א ר ק. דו נאר, פאר וואס זאגסטו מיר ניט „דו".

פ א נ י ע. איך האב עטליכע מאל געוואלט פּרובען זאגען דער שוויגער מאמא, דעם דאקטאר — יעווגעני און אייך — „דו"; נאר אז מען פיהלט ניט, קערט זיך ניט די צונג.

מ א ר ק. פאר זיי ארט מיך ניט. — זיי זיינען אלטווארג, אבער מיט מיר האסטו שוין לאנג געדארפט זיין א גוטער ברודער... פאניע, דו זאלסט פיהלען, וואלט זיך שוין ביי דיר די צונג גע־קערט.

פ א נ י ע. וואס מיינט איהר?

מ א ר ק. דו פערשטעהסט שוין זעהר גוט, וואס איך מיין. אזעלכע שענע, אפּעטיטנע ווייבלעך ווי דו פערשטעהען אויפ'ן וואונק.

פ א נ י ע. עס קען זיין, איהר זאָגט נאָר קאָמפּלימענטען און איהר מיינט עס גאָר ניט... אָבער עס איז אזוי גוט צו הערען.

מ א ר ק. איאַ, עס איז גוט? (קוקט זיך אום און גיט איהר א קנייפּ אין האַנד. אליע בעמערקט עס).

פ א נ י ע. (כאַפּט זיך ביים האַנד). אוי, איהר שד, דער רוח זאָל אייך נעהמען! (לאַכט). צוויי ליבליכע ברידער, דאכט זיך, איינער האָט ליעב צו פיעל צו קנייפּען. און דער אנדערער... (מען קלינגט, מארק זעצט זיך פון דער וויימען).

מ א ר ק. דאס איז ער!

פ א נ י ע. נו, וואס אנטלויפט איהר, ווי א גנב? (פּומפּיאן קומט).

פ י י ו ו ע ל. מען האָט געקלונגען? אה, ר׳ שמשון דוד, האָט איהר עפּיס א גוטען סכות?

ז ר ח י. יא, קיין סאָלדאט איז מיר אין דער סוכה ניט אריינגעפאלען. געהט מען.

פ י י ו ו ע ל. (לויפט עפענען). יא, געגאנגען זאָל ווערען, געהט מען. (מען קלינגט נאָך אַמאָל. פייוועל לויפט עפענען).

מ א ר ק. פאניע, דו ווייסט, מען קען פון דער ווייטען קושען מיט די אויגען. זעה, ווי איך קוק... (קוקט אויף איהר לאַנג).

פ א נ י ע. (געגעצט). פע! געהט אין דר׳ערד אריין. (פייוועל קומט מיט חיוטינ׳ן. ברענגט אַ פּאַקעט און לעגט עס אויפ׳ן דאָקטאָר׳ס טיש. חיוטין ווישט אויס די ברילען. בייז). וואס איז דאס פאר א פאקעט?

פ י י ו ו ע ל. (שטיל). אלץ דארף זי וויסען! איהר טא־טענס עסק... (לויט). א בריעף צום דאָקטאָר פון באָלניצע.

ח י ו ט י ן. גוט׳ן אבענד, מאדאם דאָקטאָרשע... גוטען אבענד, הער פינאנסיסט. וואס הערט זיך וועגען קורס, אקציעס, אבליגאציעס, דעפּאזיטען, קאָנסאָלידירען, דעפּאָנירען, דיסקאָנטירען?

מ א ר ק. דער קורס פון אייערע אקציעס האלט ביים דיס־

קאנטירען. און מיר דוכט זיך, אז מען וועט אייך דיסקרעדיטירען.

ח י ו ט י ן. אזוי? בין איך אונגליקליך... אה, די גאנצע כאפטע איז דאָ... גוטען אבענד! ליאליעטשקע, ווי געהט עס?... (קושט זי).

ש ר ה   ה י נ ד ע. א דייטש מיט א'ן אויסגעריבענעם פאלמערסטאן.

מ א ד א ם. חיוטין, איהר מישט אייך ניט...

ח י ו ט י ן. ניט מישען זיך? דען קום לערנען, ליאליע...

א ל י ע. ניין! איך וויל זעהן ווי מען שפיעלט, און הערען ווי מען דערצעהלט היסטאָריעס.

פ י י ו ו ע ל. אז איך בין געוועז א יונגעל, האָב איך אויך ליעב געהאט צו זעהן א שפיעל... איך פלעג שטארבען. (אלע אין דער צווייטער אבטיילונג. מארק און פאניע אין דאָקטאָר'ס קאַבינעט).

פ א נ י ע. איך ווייס ניט, פאר וואס איך האָב דעם חיוטין פיינט ווי חזיר.

מ א ר ק. ער איז פערמישט דער טייוועל ווייסט אין וועלכע זאכען. עס קען זיין, ווען ער געהט אהער, געהען איהם נאָך זשאנדארמען מיט שפיאָנען... ער איז פון די דאָזיגע: — סאָציאליסט!

פ א נ י ע. טאקי? נו, יא, אייער ברודער'ס געשעפטען.

מ א ר ק. ער און די אלטע, זיי נעמען ביי איהם פראָקלאַמאציעס און דעקלאראציעס... ער וועט אונז אלע אמאָל אונגליקליך מאכען. זעהט איהר דאס בוך? (קוקען אריין. רעדען שטיל).

ח י ו ט י ן. אלזאָ, אליע, דו געהסט ניט? וועל איך דער־ווייליע אריינקוקען דעם דאָקטאָר אין ביבליאָטעק אריין. מאדאם דאָקטאָרשע און הער פינאנסיסט, איך האָף, איך שטער אייך ניט. (געהט צום שאַפע מיט ביכער).

מ א ר ק. ניין, הער פילאָזאָף, איהר שטערט מיר ניט. (אב צו זיך). שטאָלץ ביי זיך, דער ארעמער בעל גאוה. (אב).

פ י י ו ו ע ל. דער געלערנטער קבצן וועט באלד פערקי־
רעווען דעם דישעל. פערשטאַנען?

ח י ו ט י ן. (בייז). וואס איז? פערשלאָסען גאר? דאס איז
א נייעס. פומפיאן, ביי אייך איז דער שליסעל פון שאפע?

פ א נ י ע. וואס איז עפּים פומפיאן פאר א מאכער? דער
שליסעל איז ביי מיר.

ח י ו ט י ן. ביי אייך דער שליסעל פון די ביכער?

פ א נ י ע. יא, ביי מיר... עס איז איצט ניט ווי א מאָל, יע־
דער איז געווען דאָ בעל־הבית אין שטוב.

ח י ו ט י ן. אזוי? נו, זייט זשע מוחל און גיט אהער דעם
שליסעל. (אליע קומט אין קאַבינעט).

אָ ל י ע. אָה, פאניע, מוסיו חיוטין וועט בייז ווערען.

פ א נ י ע. בייז... הם! וועט ער מיר ניט שיקען קיין שלח
מנות... ביכער קאָסטען געלד...

ח י ו ט י ן. איהר רעדט אויך פון ביכער?

פ א נ י ע. איך רעד דערפון, וואס מען בענוצט זיך דערמיט,
וואס דער דאָקטאָר איז א שטילער תם, און מען בענעהמט איהם...
מען שטעלט איהם בדיל דל... מען שלעפּט!... יעדער שלעפּט.

ח י ו ט י ן. וועמען מיינט איהר דאס? ווער שלעפּט?...

פ א נ י ע. עס איז דאָ געגוג שלעפּער... (מאַדאַם הערט אויף
שפּיעלען).

פ י י ו ו ע ל. זי וועט איהם אָבהאקען די פליגלען. דאָס איז
גוט. א שניידער'ס א זוהן, א גאנצער ר' שמעלקע...

ז ר ח י. פאניע, מילא די מאמע דיינע אין דער היים,
אָבער דאָ?... מען דארף דאָך וויסען, וואו דער חמור שטעהט...

ש ר ה ה י נ ד ע. וואס איז? וואס איז? ער איז דאָ, דער
גולם! פאניע וועט דאָך ניט רעדען אזוי אין דער וועלט אריין...
וואָס מיינסטו, זי האָט דיין שכל? זי פערשטעהט, מסתמא, וואס
זי טוט...

ח י ו ט י ן. יא, זי פערשטעהט א סך. זי נעהמט דעם דאָקטאָר

אונטער איהר השגחה, מסתמא פערשטעהט זי א סך. (טוט אָן זיין הוט, מען קלינגט).

פ י י ו ו ע ל. איך האָב מורא, דער פּראָפעסאָר וועט מיר אבטון, און וועט ברוגז ווערען. פערשטאנגען? א גוטען תמיד. (אב).

אָ ל י ע. פאניע, איבער דיר געהט קיינער ניט צום פאפא... האָסט אלעמען פערטריבען...

פ א נ י ע. איך דארף זיי נויטיג די פּריצים ד'ארטען מיט די געלערענטע, איך זאל זיצען און קוקען אויף זיי, ווי א האָן אין בני אדם. אויך מיר קאָמפּאניעס!

אָ ל י ע. יא, קאָמפּאניעס! מויסיו חיוטין, איהר געהט אוועק? און לערנען? — איך האָב פריהער געזאָגט ער וועט בייז ווערען... קומט לערנען, מוסיו חיוטין.

ח י ו ט י ן. לערנען? די מאדאם דאָקטאָרשע וועט דאָ מיט אייך אלעמען לערנען! איך לערן ניט היינט! (לויפט צום טיר, בעגעגענט דעם דאָקטאָר און פייוועלען. דער דאקטאר טראגט א נייעם קאסטיום און א בערדעל בולאנזשע).

ד אָ ק ט אָ ר. טררר! וואס איז געשעהן? א באטאליע הא? (כאַפּט איהם ביי'ם האנד).

ח י ו ט י ן. אי, לאָזט מיך צורוה!... (רייסט זיך).

ד אָ ק ט אָ ר. קומט נאר אהער, משוגענער! זעה נאָר, א באָמבע האָט אויפגעריסען...

ח י ו ט י ן. איהר וועט מאכען שפּאס שפּעטער... קומט נאר אהער... (שטיל). איך ווייס, ביי אייך אין שאפע איז דאָ פערבאָטענע זאכען — רוימט עס אויף... איהר האָט יעצט פיעל שונאים... איך ווייס ניט, פאר וואס די גאנצע שטאדט איז אויף אייך להרוג ולאבוד. דאס זאג איך אייך, און ווייטער מעגט איהר אייך שלאָגען קאָפּ אין קישען... מיין פוס וועט אייער שוועל ניט אריבערטרעטען! (ראש אב).

ד אָ ק ט אָ ר. איבער'ן שוועל ניט אריבערטרעטען! וואס איז דאָ געוועזן!

מ א ד א ם. גאָר ניט, האָבען זיך צוואווערטעלט א ביסעל מיט פאניען... מיר, פרידליכע בירגער, האָבען אנערקענט איבער זיך די מאכט און די אויטאָריטעט פון אונזער יונגער ווירטין... ער אבער איז א רעוואָלוציאָנער, ער בונטעוועט... ניש׳קשה, מיר וועלען איהם צוגעוואוינען... איאָ, פאניע?... מיר דאַכט זיך נאר, ביסט געווען א ביסעל צו שארף. מיינסטו ניט, פאניע?

פ א נ י ע. א מענש דארף זיין מיט א גאל... ניט שטענדיג זיס, אמאָל ביטער אויך.

ד אָ ק ט אָ ר. כא! כא! כא! זי האָט זיך איהר אייגענע לאָגיק... און ער איז א ביסעל א משוגענער... ניט שרעקליך... דאָך, פאניע, היוטין פערדיענט געאכטעט צו זיין. איך האָף, מיט דער צייט וועסטו זיך אויסלערנען צו שעצען אזעלכע מענשען...

פ א נ י ע. א גרויסער מענש מיט אויסגעריבענע ארבעל!

ד אָ ק ט אָ ר. און אויסער דעם, מיין פריינד... היינ־טיגע צייטען אַן אמת׳ער גוטער פריינד איז זעהר א טייערע זאך, מען דארף זיך ניט ווארפען מיט זיי.

פ א נ י ע. איך זאג דיר, ווערסט גליקליך פון אזעלכע פריינד.

אָ ל י ע. מוסיו חיוטין וועט שוין מעהר ניט זיין מיין לעה־רער? פאפא! פאפא! ער איז אזא גוטער מענש... נאר זיי פער־שטעהען איהם ניט. שיק נאָך איהם, פאפא.

ד אָ ק ט אָ ר. ניש׳קשה ,איך וועל איהם זעהן, און וועל איהם בעטען מחילה, און ברענגען.

פ א נ י ע. א נויטיגע זאך...

ז ר ח י. שרה הינדע, מיר דאכט זיך, מיר מעגען שוין געהן. (שטיל). אי, זי קאָמאנדעוועט.

ד א ק ט אָ ר. געהן גאר? דאס ניט... זיצט! איהר וועט ביי מיר ניט געהן אזוי גיך.

מ א ד א ם. ר׳ זרחי, וואס האָט איהר קיין צייט ניט? קומט מיר וועלען ענדיגען די דאמקע. (זיי זעצען זיך שפּיעלען). יא! יא!

ד אָ ק ט אָ ר. אליע, אהער צו מיר !... עס איז ערלויבט !... פון היינטיגע קראנקע האָב איך אפילו קיין קרענק ניט געקענט ברענגען אהיים... (אומארמט זי און קושט). ניש׳קשה, אליעטשקע, מיר וועלען איהם ברענגען צוריק מיט פויקען און טראָמפייטען... איהר זעהט, שוויגער, נאָזטיכלעך — פאר אונז, א קאָסטיום — פאר אונז, און מאנזשעטען — פאר אונז! אין שטוב געמיטליך, יעדע זאך אויפ׳ן פלאץ, אויף יעדער זאך קוקט אן אויג פון א נאטשאלניק... א מאָל אפילו כאפט די נאטשאלסטווא א ביסעל אריבער די מאָס, אָבער דאס מאכט ניט אויס... ברודער פומפיאן, איך בין א ביסעל מיעדר, איך וועל מיט דיר לערנען מארגען. שש! איא, זי איז געוואָרען נאָך שענער און געזונטער? כע! כע! כע! זי בליהט, ווי א יונגער, שטארקער בוים... (געהט אין דער צווייטער אבטיילונג).

פ י י ו ו ע ל. נו, יא, א ווייב מיט נאטור...

ד אָ ק ט אָ ר. מאמא, דו געה אהער מיט דער פעשקע, נעמסטו דאָך צוויי. פאניע, דו שפּיעלסט ניט אין דאמקעס?

פ י י ו ו ע ל. זי שפיעלט א גאנצע דאמע. פערשטאנען?

ד אָ ק ט אָ ר. פאניע, איך וועל האָבען צייט, וועל איך דיך לערנען שפּיעלען שאך... זעהר אינטערעסאנט.

פ א נ י ע. ווייס איך, אויך מיר א שפּיעל!... קאָרטען האָב איך ליעב, ווען מען שפּיעלט אויף געלד. עס פערכאפט אזש דער אטהעם. אין אָקע, אדער וואָזאָק — צעהן קאָפּיקעס א קאָן! דער דאָקטאָר אָבער האלט ניט פון אזעלכע זאכען. וואס איך האָב ליעב, האָט ער פיינט.

ד אָ ק ט אָ ר. איך זאָל שפּיעלען קאָרטען? פאניע, איך ווייס ניט, וויפיעל אויגען האָט א זעקסטעל און וויפיעל א זיעבע־טעל, א שענער קארטענשפּיעלער!

ז ר ח י. א קארטענשפּיעלער? דאָס דערמאָנט מיך א וואוילע זאך...

ש ר ה ה י נ ד ע. איהר דארפט איהם? אַט איז ער דאָ מיט זיין וואוילע זאַך.

ד אָ ק ט אָ ר. אייערע געשיכטעס זיינען מאנכעס מאָל זעהר כאראקטעריסטיש. אויב איך וועל האָבען א מאָל צייט, וועל איך זיי פערשרייבען... עס איז א מאטעריאל צו פארשען דעם כאַראקטער פונ׳ם יודישען הומאָר.

ז ר ח י. (ערפרייט). דאס איז הומאָר? און איך האָב ניט געוואוסט. דו הערסט, שרה הינדע? דער דאקטאָר זאָגט עס איז הומאָר, און ביי איהר איז דאָס א גאָר ניט. הערט־זשע: אין מארק האָבען זיך צוויי ווייבער צוקריגט, זאָגט איינע: בעגראָבען זאָלסטו זיך, דיין מאן איז דאָך א קאָרטענשפּיעלער! — מיין מאן איז א קארטענשפּיעלער? איך בין דאָך גאר אן אלמנה. ווי אזוי איז ער א קאָרטענשפּיעלער, זאל ער זיך מיהען פאר אונז, אז ער איז שוין לאנג אויסגעלייטערט געווארען אין גן עדן? האָסט געהערט? איך זאל זיך בעגראָבען, זאָגט זי, אויב מיין מאן איז א קארטענשפּיעלער! — שא! שא! זאָל זיין, ער איז ניט קיין קארטענשפּיעלער, אָבער בעגראָבען זיך מעגסטו דאָך... כא! כא! כא! אָבער... כא! (הוסט און לאכט).

אָליע. פּאפּאָטשקע, דער דיאדיע זרחי דערצעהלט אליין און לאכט אליין. פּאפּעלע, וואס ער האָט דערצעהלט, איז געווען א געשיכטע? איך האָב גאר ניט פערשטאנען. (אלע לאַכען).

ד אָ ק ט אָ ר. יאָ, הינדעלע, דאס איז א געשיכטע, כא! כא!

פ י י ו ו ע ל. אוי, דאָקטאָר, איך האָב פארגעסען, א פּאַקעט פון באָלניצע. (דאקטאָר און פּומפּיאן געהן אין קאָבינעט אריין. דער דאקטאָר לעזט דעם פּאַקעט).

מ א ד א ם. פּאניע, פאר וואס זאָלסטו דיינע געסט ניט מכבד זיין?

ז ר ח י. א ביסעלע בראנפען מיט א שטיקעלע קיכעל וואָלט געווען שהכל נהיה מיט מזונות.

פ א נ י ע. (גענעצט). אה, עס איז שוין שפּעט. די געסט מע־גען געהן היינט אהיים אָהן כבוד.

ש ר ה ה י נ ד ע. מען געהט דען צוליעב דעם כבוד? אבי מען זעהט זיך אין נחת און פריידען...

פ י י ו ו ע ל. דאקטאָר, וואס איז? א שלעכטער בריף?

ד אָ ק ט אָ ר. (זעהר ערביטערט). ברודער פּומפּיאַן, זעהר א טרויעריגע בשורה... מען האָט מיך ארויסגעווארפען פון האָספּיטאל... צעהן יאהר שווער געארבייט... מאמא, ווילסט עפּיס הערען? פאניע, קום אהער — מיר האָבען נייעס (אַלע געהן אין קאָבינעט). כא! כא! די דירעקציע פון האָספּיטאל שרייבט מיר, איך זאָל מוחל זיין זיצען אין דער היים...

מ א ד א ם. אָהן מאָטיווען, אָהן אורזאכען? וואס איז דאס עפּיס פלוצלונג מיט דער דירעקציע מיט דיינער?

ד אָ ק ט אָ ר. אָה, זיי דערמאָנען פון מיינע נייע פאמיליען־אנגעלעגענהייטען, וועלכע צווינגען מיך צו פערנאכלעסיגען מיין ארבייט... דאס איז איראָניע! זיי דערמאָנען, אז דער זשאַנ־דארמסקי פּאָלקאָווניק האָט ניט קיין גוטען מיינונג פון מיר... דאָס איז שוין ניט קיין איראָניע, דאס איז שווייגעריי! מאָטיווען? וועלכע מאָטיווען האָבען אונזערע פילאנטראָפּען? קלייניגקע פער־זענליכקייטען, כבוד איז ביי זיי וויכטיגער, ווי די ליידען און דיווירקליכע אינטערעסען פון אלע אונגליקליכע און ליידענדע! (קלאַפּט אין טיש). געמיינע לומפּען!

ש ר ה ה י נ ד ע. וואס איז דאס, פאניע, מען האָט איהם אבגעזאָגט פון דער שטעלע?

פ א נ י ע. מאמא, דאס איז פּופּצעהן הונדערט רובעל א יאָהר... פערשטעהסטו, וואס דאס איז?

מ א ד א ם. דער דירעקטאָר ליליענוואסער קען דיר ניט מוחל זיין, וואס דו האָסט ניט גענומען זיין טאָכטער, די אלטע אלמנה. נאר, וואס דארפסטו זיך אָבעסען דאס הארץ? פערפאלען.

אַ ל י ע. פּאַפּאַטשקע, וואס איז דאס? אלע מוטשען דיך — עס איז ניט אויסצוהאלטען!

ד אַ ק ט אַ ר. (געריהרט). גאר ניט, קינד. זיי ווילען מיך ניט אין באַלניצע, מען דארף מיך ניט מעהר... איך הויב אָן צו ווערען אַן איבעריגער מענש... (פערטראכט זיך). אָבער, אַליע, עס איז שוין שפּעט און דיר איז שוין צייט צו געהן שלאָפען... אז דו וועסט ניט וויסען אלץ פון וואָס מען רעדט דאָ, וועט פאר דיר געזונטער זיין...

א ל י ע. נאָר איך אליין זאָל געהן שלאָפען?

מ א ד א ם. קום, איך וועל געהן מיט דיר. האָט קיין פער־איבעל ניט, זי איז ביי אונז א געבאלעוועטע. א גוטע נאכט. יעור־געני, האָב א גוטע נאכט און הער זיי ווי די קאַץ... איך ווייס ניט, וואָס עס וועט ווערען פון האָספּיטאל אָהן דיר. דו אָבער וועסט אָהן זיי אויך בלייבען יעווגעני גאָלדענווייזער... ניט אזוי, פאניע?

פ א נ י ע. דער שפּיטאָל קען קריגען אנאנדער דאָקטאָר, גאָלדענווייזער קען אָבער ניט קריגען קיין אנדער שפּיטאָל.

פ י י ו ו ע ל. ניש'קש עס איז ניטאָ אין שטאדט א סך אזעלכע דאָקטוירים, ווי מיר ז... ען. פערשטאנען?...

פ א נ י ע. עס איז גרינג צו זאָגען. 15 הונדערט רובעל!...

מ א ד א ם. פאניע גוטע נאכט. (שטיל). שש! פאניע, עס איהם ניט אָב דאס הארץ. (לויט) א גוטע נאכט.

פ א נ י ע. ניט יעדען קען מען נעהמען און ארויסווארפען!

אַ ל י ע. א גוטע נאכט, פּאַפּאַטשקע. (קושט איהם און געהט).

ד א ק ט אַ ר. נו, און פאניען זאָגסטו ניט א גוטע נאכט?

אַ ל י ע. ניין, פאניען ניט, איך האָב זי ניט ליעב היינט. ווילסט, פּאפּא, איך זאָל מיך פארשטעלען און זאָגען ליגען? וועל איך איהר זאָגען א גוטע נאכט.

ד א ק ט אַ ר. ניין, אליעטשקע, דאס וויל איך ניט. אה, דו קליינער טייוועל!...

פ א נ י ע. זעהסט, מאמא, ווי אזוי זי פיהרט זיך אויף,

ביי איהר טאטען? איך האָב זיך ביי דיר ניט אזוי אויפגעפיהרט. אנדערע קינדער האָבען גליק. האָסט מיך ניט ליעב היינט, אליע? ניש'קשה, וועסט מיך ליעב האָבען מאָרגען... אויב דו ווילסט זיך ניט איבערבעטען, האָב א גוטע נאכט ניט איבערגעבעטענערהייט.

מ א ד א ם. קום, קום, דו קאפריזנע מיידעל. א גוטע נאכט. (זי דראָהט אליען מיט'ן פינגער און פיהרט זי. אָליע דראָהט איהר צו־ריק,ביידע אב).

ש ר ה ה י נ ד ע. נו קום. פון דעסטוועגען האָט מען גע־דארפט זעהן מענשען זאָלען זיך אריינלעגען, עס איז דאָך א קהל'שע זאַך...

ז ר ח י. מיט דיינע מענשען מעג זיך אריינלעגען אין דר'ערד דיין קהל'שע זאַך, אז אזא זאַך קען זיך טרעפען!

פ י י ו ו ע ל. ניש'קשה, אלע קראנקע און אלע דינער דאָרט וועלען ניט פארגעסען אונזער דאָקטאָר.

ד אָ ק ט אָ ר. ביסט א נאר, פייוועל. איך האָב דאָרט צעהן יאָהר געארבייט, און זיי וועלען מארגען שוין זעהר ווייניג דענ־קען פון מיר... אזוי איז דאָס לעבען. (פערדעקט זיין געזיכט).

ז ר ח י. קום, שרה הינדע, אהיים. דעם דאקטאָר ליעגען איצט די געסט אין דער לינקער פיאטע.

ש ר ה ה י נ ד ע. קום. אונזערע שונאים, אנשטאט אונז מקנא צו זיין, וועלען נאָך האָבען נקמה... מסתמא וועט דער דאָק־טאָר זיי ווייזען, אז עס איז א טעות, וואס מען רעכענט איהם פאר א מעקעלע... א גוטע נאכט.

ז ר ח י. א גוטע נאכט... עס איז אודאי ביטער, עס פער־דריסט, אָבער די בעלי־טובות אונזערע, זיי מיינען נאר זייער כבוד... אין דער תלמוד תורה, מיינט איהר איז ניט אזוי? מיר זיינען קליינע מענשעלעך, אָבער אזא מענש ווי איהר... האָט א גוטע נאכט. (זיי געהען. פאניע בעגלייט זיי).

ד אָ ק ט אָ ר. געהט געזונטערהייט. פאניע, מיר וועסטו גע־בען דעם שליסעל פון דעם ביכער שראנק?

פ א נ י ע. (גיט איהם דעם שליסעל). א גדולה אויף מיין קאָפּ!... ער וועט שוין נעהמען א בוך און זעצען זיך לערנען, אבי־ ריכטען חצות... א לעבען... (אב מיט איהרע עלטערן. דער דאָקטאָר עפענט די שאַפע, נעהמט ארויס פון די ביכער פאַפּירען און ציימונגען).

ד אָ ק ט אָ ר. חיוטין איז גערעכט, מען דארף אויסראמען דעם חמץ. די זשאנדארמען און די דירעקטאָרען זיינען מיט מיר ניט צופריעדען... (פאַניע קומט צוריק). ברודער פומפּיאן, ווילסטו זיין אזוי גוט און דאס אלץ באלד פערברענען?

פ י י ו ו ע ל. אז איהר וועט מיר הייסען, וועל איך אָנציני־ דען די גאנצע שטאדט. (נעהמט אַלע פּאַפּירען און געהט). דאָקטאָר, איך וועל זיין דאָרטען ביי מיר, טאָמער וועט איהר דארפען, איך וועל זיך נאָך קראצען א ביסעל מיט דער אנאטאמיע. א גוטע נאכט. (אב).

פ א נ י ע. איצט פערברענסטו דאָס, ווען דער שפּיטאָל איז שוין פערברענט געוואָרען... נאָך דער שרפה בלאָזען אויפ'ן פייער... דאָקטאָר, מען זאָגט, וואוהין חיוטין געהט, געהט נאָך די גאנצע פּאָליציע.

ד אָ ק ט אָ ר. (גוטמוטיג). נארעלע, וואס האָסטו מורא פאר דער גאנצער פּאָליציע?

פ א נ י ע. מען זאָגט ער איז א סאָציאַליסט... זעהר שען פאר אייך צו זיין מיט איהם גוטע ברידער... דאס פּאסט דער רוח ווייסט פאר וועמען, אָבער ניט פאר א רעכטען מענשען.

ד א ק ט אָ ר. פאניע, וועסט זיך ענטוויקלען וועסטו מעהר פערשטעהן, וואס איז רעכטער מענש און וואס איז ניט רעכטער מענש...

פ א נ י ע. ער וועט אונז אונגליקליך מאכען.

ד אָ ק ט אָ ר. אז מיר זאָלען ניט וועלען, קען אונז קיינער ניט אונגליקליך מאכען... אין דעם זין איז ריכטיג, אז יעדער מענש מאכט זיך אליין אונגליקליך.

פ א נ י ע. איך האָב איהם פיינט און וויל ניט, ער זאָל געהן אהער... איך וויל דו זאָלסט ווערען מיט איהם אויס מחותן...

ד אָ ק ט אָ ר. פאניטשקע, מיט וועמען איך זאָל זיין מחותן, אָדער ווערען אויס מחותן, דאס איז מיין זאך... נאר גע־וויס, דו ביסט דאָ די ווירטין פון הויז און אהער דאַרף ניט געהן קיינער, וועמען דו קענסט ניט ליידען... אבער אז איך וועל דיך בעטען, פאניע, צוליעב מיר און אַליען זאָלסטו איהם ערלויבען אהער געהן, וועסטו דאָך ניט זיין קיין שלעכטע? נישט אמת?

פ א נ י ע. אן אלטער מענש זאָל זיך לאָזען פון א יונגעל פיהרען ביי דער נאָז, פע!

ד אָ ק ט אָ ר. (גוטמוטיג). ניט נאר פון א יונגעל, א מיי־דעל האָט מיך א מאָל געפיהרט ביי דער נאָז... כא! כא! ניט וואהר?

פ א נ י ע. 15 הונדערט רובעל! א קלייניגקייט!... און גאר ניט!

ד אָ ק ט אָ ר. פאניע, דאס געלד, קימערט מיך ווייניג. זיי רוהיג, קינד, אויב איך וועל נאר וועלען, קען איך פון פריוואטער פראקטיקע פיעל מעהר פערדיענען. דער האספיטאל פלעגט ביי מיר צונעהמען די גאנצע צייט מיינע.

פ א נ י ע. טאקי? פיעל מעהר? אויב עס איז אזוי, מעג קומען אויף זיי די כאָלערע מיט'ן שפיטאָל.

ד אָ ק ט אָ ר. די כאָלעריע? פע, פאניע, עס איז ניט שען אזוי צו שעלטען זיך. מיך פערדריסט, איך האָב ליעב געהאט די ארבייט. פערשטעהסט, עס איז א פעלד, וואו מען קען לערנען און נוצליך זיין. אזוי פיעל עקספערימענטען, אזוי פיעל מאטעריאל אונטער'ן האנד.

פ א נ י ע. מען האָט דען געצאהלט פאר דעם מאטעריאל בעזונדער?

ד אָ ק ט אָ ר. הייסט מיינע באקטעריאָלאָגישע ארביימען.

דאָרט האָב איך געהאט א קעלער, אַלעס איינגעריכטעט. טערמאָס־טאטען, מיקראָסקאָפען, האָב געהאט פיעל קראָליקעס.

פ א נ י ע. קראָליקעס? דאס איז אויך א גרויסע זאך! אן אַלטער מענש זאָל האָבען יסורים, וואָס מען נעהמט צו ביי איהם די קראָליקעס.

ד אָ ק ט אָ ר. קינד, איך פּלעג זיך ניט שפּיעלען מיט די קראָליקעס, איך פלעג זיי ארייַנשפּריצען פערשידענע באקטעריען.

פ א נ י ע. וועסטו זיי ניט אריינשפּריצען מעהר. א נויטיגע זאך!

ד אָ ק ט אָ ר. איך האָב געהאט דאָרט אן אבעזיאַנע אויך...

פ א נ י ע. נו, יא, די אבעזיאַנע ליעגט דיר מעהר אין זין ווי דיין ווייב!

ד אָ ק ט אָ ר. פערשטעהסט, איך שרייב איצט א וויכטיגע ארבייט וועגען די פונקציאָנען פון'ם מילץ, און איך האָב ניט גע־ענדיגט מיינע עקספערימענטען, וואָס איך פלעג מאכען מיט דער אבעזיאַנע...

פ א נ י ע. א מילץ! אן אבעזיאַנע! אויף מיין ווארט, עס איז ניטא, ווער עס זאָל לאַכען פון דיר. דאָס רעדט א יוד, וואָס איז אין איינע יאָהרען מיט מיין טאטען. (גענעצט). קום שוין בע־סער שלאָפען...

ד אָ ק ט אָ ר. ניין, פאניע, איך וועל נאָך א ביסעל אר־בייטען... איך דאַרף שרייבען. (נעהמט פון זיין שרייב טיש פּאַפּירען און פאַרבערייטעט זיך צום שרייבען).

פ א נ י ע. דאס האָב איך פון איהם! דו וועסט שרייבען, און וואָס וועל איך טון? מען קען דאָך דאַ משוגע ווערען פון אומעט...

ד אָ ק ט אָ ר. (מיט מיטלייד). דיר איז דאָ לאַנגווייליג? ארעמע פאניע, איך פערשטעה... דיין יונגעס, געזונדעס לעבען איז נאָך דערוויילע לער... האָסט ניט דערווייַלע קיינע אינטערעסען...

פ א נ י ע. איך האָב געמיינט, אריסטאָקראַטען, מען לעבט,

מען טאנצט, מען מאכט זיך פרייליך... ביי פראָסטע מענשען, ביי קבצנים איז דאָך א סך פרייליכער.

ד אָ ק ט אָ ר. פיהלסטו זיך לאנגווייליג הא? עס קען זיין, עס איז א גערעכטע טענה... הער, פאניע, ווילסט, וועל איך אבלעגען מיין שרייבען און וועל דיך לערנען שפּיעלען א שאך. (נעהמט א קעסטעל מיט שאך־פיגורען).

פ א נ י ע. א שאך? א פרייליכע שפּיעל. א מחיה!...

ד אָ ק ט אָ ר. האר אויס, פאניטשקע, ווינטער וועט דאָ זיין א רוסישע טרופּע, וועסטו פאָהרען אָפט אין טעאטער. וועל איך ניט האָבען קיין צייט, וועט מארק מיט דיר פאהרען.

פ א נ י ע. נו, יא, עס וועט זיך ווען אמאָל טרעפען. דערוויילע געה איך אום ווי צו חלום, מיר איז אומעטיג. איך ווייס ניט וואס צו טון, אין קאָפּ קריכען דער רוח ווייס וואסערע געדאנקען... און דערצו נאָך, דו הער בעסער, דיין ברודער, דיין מארק, ער קריכט צו מיר ווי א חזיר.

ד אָ ק ט אָ ר. וואָס? מארק? כא! כא! כא! נאר, געוויס איז ער פאמיליאר מיט דיר, ווי מיט א שוועסטער... אזוי וואָלט איך אויך געוועזן מיט זיין פרוי, ער זאָל זיין פערהייראט....

פ א נ י ע. דו מיט זיין פרוי? ניין, דו ביסט ניט אזעלכער.

ד אָ ק ט אָ ר. מיך פרייט זעהר, וואס ער האלט זיך ניט שטאָלץ געגען דיר. אבער, פוי! דאס איז ניט שען פון דיר צו האָבען אזא מיאוסען געדאנק... מיר זיינען אלע אינטים, ווי ברודער און שוועסטער... כא! כא! כא! וואס איהר קען איינפאלען!... (זעצט זיך צו זיינע פּאַפּירען).

פ א נ י ע. איך האָב דיר געזאָגט, און ווייטער ווי דו פערשטעהסט. אוי, איך זאָל כאָטש האָבען א קינד. אז איך האָב שוין יא חתונה געהאט, וויל איך זיין א מאמע ווי אנדערע... ביילע טשיזיקס האָט חתונה געהאט שפּעטער פון מיר און האָט שוין א קינד. ביזט דאָך א דאָקטאָר!

ד אָ ק ט אָ ר. יא, איך בין א דאָקטאָר און איך זעה, דו

הויבסט אָן ווערען נערוועז, דאס איז ניט גוט. (טיעפט זיך איין און שרייבט). „די פאסיווע פונקציאָנען"...

פ א נ י ע. נו, יא, ער שרייבט זיך פונקציאָנען, שמונקציאָנען! און וואָס זאָל איך טון? וואס זאָל איך טון?

ד אָ ק ט אָ ר. דו ווילסט נאָך ניט שלאָפען? (לעגט אוועק זיין פעדער). פאניע, הער, אויב דו ווילסט, וועל איך זיך זעצען דאָ מיט דיר און וועל דיר ענדיגען די ערקלערונג: פון וואנען נעהמט זיך שניי און רעגען?

פ א נ י ע. נו, יא, שניי און רעגען ליעגט מיר איצט אין זין. איך דארף עס נויטיג.

ד אָ ק ט אָ ר. שא, ווייסט וואס? איך וועל דיר וואס שפיעלען אויף דער פיאנא. (זעצט זיך צו דער פיאנא און נעמט עטליכע אקקאָרדען).

פ א נ י ע. האלבע נאכט באראבאנען אויפ'ן טאָפּשאָן... דו זאָלסט שפיעלען גיטארע, אדער כאָטש פידעל. פארטעפיאן פערשטעה איך ניט און איך האָב ניט קיין הנאה דערפון.

ד אָ ק ט אָ ר. עס טוט מיר לייד, איך שפיעל ניט גיטארע, זאָגאר ניט פידעל... דו פאָלג מיך בעסער, פאניע, נעהם א בוך און לעז. קענסט דאָך לעזען... האר אויס, איך וועל געפינען, איך האָב, דאכט זיך, ערגיץ טורגעניעוו'ס א ראָמאן. (זוכט). צום לעזען דארף מען זיך נאר צוגעוואוינען. די ערשטע צייט איז שווער, נאכדעם קען מען זיך ניט אָברייסען. (געפינט א בוך). א גוטער ראמאן! דו וועסט האָבען פערגניגען און וועסט פארגעסען, אז דיר איז אומעטיג. לעז, פאניע, דאס לעזען ענטוויקעלט דעם גייסט און בילדעט דעם כאראקטער פון א מענשען...

פ א נ י ע. איצט זאל איך מיך זעצען לערנען גאר! דערוויף האָב איך חתונה געהאט? אי, אפנים דו זאָלסט זיין יונגער, וואָלט אנדערש געווען. (מען זעהט ווי זי לעזט לאַנגזאַם, פיהרענדיג מיט'ן פינגער איבער'ן בלאט. ער שרייבט לאנג. פויזע. זי ווערט אנשלאָפען איבער'ן בוך. ער גיט אַ זיפץ און געהט צו'ן איהר).

דאקטאָר. פאניע, ביסט אנשלאָפען געוואָרען? טור־געניעוו מאכט דיך שלעפעריג. הא?

פאניע. הא? נו, יא, עס איז זעהר אינטערעסאנט. (מען קלינגט. פּומפּיאָן קומט און לויפט עפענען).

דאָקטאָר. פּומפּיאָן, ווער קען דאס זיין אזוי שפּעט?

פאניע. וועסט שוין אי"ה אוועקפאָהרען אויף א גאנצע נאכט. אוי, בעסער וואָלט איך ניט געבוירען געווארען אויף דער וועלט!

דאָקטאָר. פאניע, נאָך וואס האָסטו חתונה געהאט פאר א דאָקטאָר? דעם דאָקטאָר'ס צייט געהערט ניט צו איהם. מיין ארעמע דאָקטאָרשע. (פּייוועל קומט).

פּייוועל. דאקטאר, מען רופט צו'ם אלטען מלמד, וואו איהר זייט געוועזען פארנאכט. איהם איז ערגער.

דאָקטאָר. נו, יא. א גאנצען יאָהר הונגערען זיי און יום טוב האָט ער געכאפּט אָן איבעריגען בים מיט א זופּ... עס איז זעהר א שארפער גאסטריטיס, מען מוז באלד געהן זעהן...

פּייוועל. איך געה מיט אייך, איך וועל נאר עפּיס כאפּען אויף זיך. (אב צו זיך אין צימער).

פאניע. ניש'קשה, צו קיין אנדער דאקטאר קריכען ניט די קבצנים ביינאכט... פאר דיר איז דאס א געשעפּט אנטלויפען פון מיר דערוויילע.

דאָקטאָר. פאניע, איך וועל באלד קומען.

פאניע. איך דארף בלייבען אליין, זיצען און ווארטען... (מארק קומט). מען קען משוגע ווערען.

מארק. ווער האָט עס' געקלונגען אזוי שפּעט? און דא ביי אייך הער איך קאָנווערזאציאָנען.

דאָקטאָר. אָט איז מארק! ער' וועט זיצען מיט דיר. מארק, דאָ איז טורגעניעוו'ס א' ראָמאן. אז דו וועסט איהר לעזען,

וועט איהר אינטערעסאנט זיין צו הערען. (פייוועל קומט). איהר וועט גאָר ניט בעמערקען די צייט, ביז איך וועל קומען... פומ־פיאן, וואו איז דער סטעטאסקאָפּ? (זוכט).

מ א ר ק. (נעמט דאס בוך). אָה, טורגעניעוו'ס ראמאן „רו־דין"... פאניע, דאס איז זעהר א שענער ראָמאַן.

פ א נ י ע. איך דארף עס נויטיג...

מ א ר ק. דו זיי נאָט קיין נאר און שווייג.

פ א נ י ע. וואס מיינט איהר שוין ווידער.

מ א ר ק. (גאַנץ שטיל און ליידענשאפטליך). אזא געזונטע, אזא שענע, אזא יונגע ווייבעלע, זאָל ניט פערשטעהן...

ד אָ ק ט אָ ר. מיין בייזע דאָקטאָרשע, אויפ'ס ווידערזעהן. מארק, לעז לאנגזאם און ערקלער איהר יעדע זאך. ברודער פומ־פיאן, מארש. (געהען ביידע ביז דער טיר. אַליע קומט פון איהר צימער אין א שלאָפראָק, שטעק שיך אויף בארוועסע פיס).

אָ ל י ע. פאפאָטשקע!

א ל ע. (ערשטוינט). אָליע!

ד אָ ק ט אָ ר. וואס איז דאס, אָליעטשקע, דו שלאָפסט גאר ניט?

אָ ל י ע. פאפא, אויב דו פאָהרסט אוועק וועל איך דאָ זי־צען, ביז דו וועסט קומען. (מארק איז בייז).

ד אָ ק ט אָ ר. וואס הייסט דאָ זיצען? אליע, ביסט ניט אָנ־געטאן, וועסט זיך פערקילען. געה שלאָפען באלד.

אָ ל י ע. ניין, פאפא, איך וועל דאָ זיצען, ביז דו וועסט קומען.

ד אָ ק ט אָ ר. וואס איז מיט דיר, אליע? נייע פאנטאזיען?

אָ ל י ע. אויב דו פאָהרסט אוועק, וועל איך דאָ זיצען מיט פאניען און אָנקעל מארק, ביז דו וועסט קומען אהיים.

פ י י ו ו ע ל. אפשר וואָלט איך אליין אריבערגעגאנגען? גאסטרא קאטארים, איך וויים.

ד אָ ק ט אָ ר. איך פערשטעה ניט, וואס איז דאָס מיט

איהר? (פיהלט איהר קאָפּ). פיהלסט זיך שלעכט? דיר טוט וואס וועה? פּומפּיאַן, נעהם א דראָשקע און פאָהר אריבער (זאָגט איהם עטוואס שטיל).

מ א ר ק. דער קליינער טייוועל! (לויט) נו, דעם ראמאן וועל איך דערווייליגע אליין לעזען. גוטע נאכט. (אב צו זיך).

ד אָ ק ט אָ ר. אליע, אזעלכע קאפּריזען געפעלען מיר גאָר ניט. געה שלאָפען, איך בלייב אין דער היים.

פ י י ו ו ע ל. זינד מיר האָבען דאָ א ווייב מיט נאטור, האָט זיך אַלעס איבערגעקערט דאָ קאפּויר מיט די פיס. נו, יא, פאניע זארחי׳ם! (אב).

אָ ל י ע. א גוטע נאכט, פאפּאָטשקע. מיר טוט גאר נישט וועה. אז דו זאָלסט היינט אוועקפאָהרען, וואָלט איך מורא גע־האט צו שלאָפען. א גוטע נאכט, פאניע.

ד אָ ק ט אָ ר. קליינער דעספּאָט, געה שלאָפען. (קושט זי און בעגלייט זי ביז דער טיר). גוטע נאכט.

פ א נ י ע. איך האָב ניט געקענט ביי דיר אויספיהרען זאָלסט ניט פאָהרען, זי איז א גרעסערער מיוחס... נו, יא, איך זאָל האָבען א קינד, וואָלט עס אפשר געווען ביי מיר א סך בילכער פון דיר. (געגעצט). נו, וואס וועסטו איצט טון?...

ד אָ ק ט אָ ר. איך וועל א ביסעל בערוהיגען מיינע נער־ווען און וועל זיך זעצען ענדיגען מיין ארטיקעל.

פ א נ י ע. נערוועץ, ארטיקעל, שמארטיקעל! איך געה שלאָפען, למד־וואָווניק מיינער! (אַ קלאַפּ מיט׳ן טיר, אב).

ד אָ ק ט אָ ר. (דאקטאָר בעגלייט זי מיט אַ לאַנגען בליק). מיינע נערווען הויבען אן אראָפּשפּרינגען פון די רעלסען... און איך האָב מורא, דאָס קינד, אויף איהרע נערווען ווירקען אויך ניט גוט די קליינע פאמיליען־סצענען... זי פיהרט אונז אלע ארוים פון גע־וועהנליכען טאָן. נו, יא, יעדער מענש האָט זיין אייגענע אינדיווי־דואליטעט, מע מוז זיך רעכענען דערמיט. מיט געוואלט קען מען א מענשען געוויס ניט איבערערציהען, נאָר מיט גוטען מיט גע־

דולד, מיט אן אויסגעהאלטענעם פעדאגאגישען סיסטעם... כע! כע! בעשערט אויף דער עלטער ווערען א פעדאגאג אויך... (זעצט זיך שרייבען. שטעהט אויף באלד און געהט צום פענסטער. פויזע). ווי רוהיג איז די נאטור און ווי שטיל די נאכט... איך ווייס ניט פארוואס מיר ווייזט זיך יעצט אויס, איך בין ווי היינע'ס דאפפעלגענגער: „שטיל איז די נאכט, עס רוהען די גאסען"... (מען הערט, ווי ווייט שלאגט לאנגזאם דער שטאדט-זייגער צוועלף. ער פערטראכט זיך). הא? וואס איז דאס פאר א געדאנק? מארק! ע! נארישקייטען, דומהייטען, אונזין! זי ווייסט ניט קיין חכמות און פערשטעהט ניט פון קיין אנדערע פערהעלטניסע צווי־שען מאן און פרוי. כע! כע!... דאס איז די לאגיק פון דער ניט דענקענדער נאטור... די נאטור האט פיינט למד־וואוניקעס... (זעצט זיך און שרייבט) „אלזא די אלע פיזיאלאגישע פראצעסען" (פאניע קומט אין א ווייסער קאפטע און א ווייסער קליידעל).

פ א נ י ע. דו ועסט היינט געהן שלאפען צו ניין? א גאנצע נאכט דארפען ברענען די לאמפען?... איך דארף זעהר נויטיג דיין שרייבעריי! (פערלעשט די לאמפ, זיי בלייבען אין דער פינסטער).

ד א ק ט א ר. (כאפט איהר האנד). וואס מיינסטו? דו... איך...

פ א נ י ע. נו, ביסט בייז געווארען? ביסט א גרויסער העלד, איך... (ציטערט פון אויפרעגונג, בעהערשט זיך. לאזט אב איהר האנד). פאניע, דאס איז זעהר ניט שען.

פאר וואס גיסטו מיר ניט א שלעפ, מיינע ביינער זאלען אנהויבען קראכען? פאר וואס גיסטו ניט א טאפ מיט'ן פום איך זאל פערציטערט ווערען? פאר וואס גיסטו ניט א געשריי מיין בלוט זאל אין מיר פערקילט ווערען? הא! ווייסט פאר וואס? ווייל דו ביסט אלט, ווייל דו האסט מורא פאר מיר... אפילו אין דער פינסטער האסטו מורא פאר מיר!

(דער דאקטאר האט דערווייל אנגעצונדען די לאמפ).

ד א ק ט א ר. יא, איך האב מורא פאר דיר... איך האב מורא

פאר דיר. אבער דו זעה בעסער, פאניע, זיי פארזיכטיג, איך קען אויך אין כעס ווערען און דאן... דאן דארף איך מורא האָבען פאר זיך. דו הערסט?...

פ א נ י ע. נו, פאר וואס ווערסטו ניט אין כעס? שטאר־קער גבור מיינער!

ד אָ ק ט אָ ר. דו ביסט גערעכט, איך בין ניט קיין יונגער מאן מעהר... אין מיינע יאָהרען דארף מען זיך קענען בעהערשען. א שלעפ טון די ביינער זאָלען קראכען, דאָס קען יעדער חאם, טאָ־פען מיט'ן פוס קען יעדעס פערד... בעהערשען זיך — דערויף דארף מען זיין מענש! (זעצט זיך צום טיש). אלזאָ וואו האלט איך? יא... (שרייבט קאלטבלוטיג).

פ א נ י ע. ביסט אזא בריה א מענש, ווי מיין טאטע...

ד אָ ק ט אָ ר. (שרייבט). און איך האָב מורא דו ביסט אזא בריה א מענש, ווי דיין מאמע. פאניע, דאס וואָלט געווען זעהר טרויריג.

פ א נ י ע. מיין טאטע איז כאָטש אין איינע יאָהרען מיט מיין מאמען, און דו ביסט צוויי מאָל, דריי מאָל אזוי אלט ווי איך (דער דאָקטאָר גיט אויף איהר אַ קוק רוהיג און שרייבט וויי־טער). דו לאז מיך בעסער געהן אהיים צוריק... איך וויל געהן צו־ריק! (דער דאקטאָר גיט אויף איהר אַ קוק און שרייבט ווידער). האָסט געהערט מענשען! אדער קראָליקעס, אז ניט זיצט ער און טענטעלט א גאנצע נאכט מיט'ן פעדער... אבי עס איז דאָ טינט מיט פאפיר. (דער דאָקטאָר הערט אויף שרייבען און קוקט אויף איהר). פרעגט איהם בחרם, וואס שרייבט ער? ווער דארף דאס?... געבילדעטער חכם מיינער!

ד אָ ק ט אָ ר. (פיר זיך). אַי! איך הויב אָן פערשטעהן, ווי אזוי מען קען א מאָל קומען צו אזא געמיינהייט, ווי שלאָגען...

פ א נ י ע. (שרייט און וויינט). אז דו דארפסט מיך ניט, נאָך וואס האָסטו מיך גענומען?... נאָך וואס האסטו מיך גענו־מען?... איך פרעג דיך, נאָך וואס האסטו מיך גענומען?

ד אָ ק ט אָ ר. (קאלט). מארגען וועל איך אייך בעענטפערן אויף אייערע פראגען; היינט, מאדאם, געהט בעסער שלאָפען און בערוהיגט אייך.

פ א נ י ע. מאָרגען? א דאנק דעם טאטען דיינעם!... (דער דאקטאר צוקט מיט די אָקסלען און שווייגט). איך האָב געמיינט א דאָקטאָר, א גרויסער מענש, אריסטאָקראט, איך וועל פאר איהם מורא האָבען. דאָ פאר וועמען מורא צו האבען! ער וועט מיך נאָך א מאָל ברייננגען דערצו, אז איך זאל איהם שלאָגען אויך.

ד אָ ק ט אָ ר. (כאַפּט זיך אויף, ציינגט מיט'ן האַנד אויפ'ן טיר, און שרייט אויס מיט אן אונגעוועהנליכער מאַכט). מאדאם, איך וויל איצט בלייבען אליין! איהר הערט? (גיט אַזאַ קלאַפּ איבער'ן טיש, אז די לאָמפּ און אַלץ ציטערט). פאָרט! ארויס פון דאנען!

(פאַניע דערשראָקען, געהט לאַנגזאַם און וויינענדיג אב).

פ א ר ה א נ ג.

דריטער אקט.

דאסזעלבע צימער. אין דער ערשטער אבטיילונג זיצט דער דאקטאר מיט פייוועלען און לערנען. אין דער צווייטער אבטיילונג זיצט אֶליע ביי דער פּיאַנא און שפּיעלט א גרינגען עטיוד, די מאַדאַם זיצט לעבען איהר און צעהלט דעם טאַקט און קערט איבער די נאטען. עס איז טאג, ענדע זומער. דער דאקטאָר טראגט א העלען קאָסטיום, זיין שפּאַניאָלקע איז גראָער געוואָרען.

מ א ד א ם. אזוי, אזוי, ליאליע, פויל זיך ניט. איינס, צוויי, דריי! איינס, צוויי דריי! פארגעס ניט די פּעדאל... איינס, צוויי, דריי. (אליע שפּיעלט).

ד א ק ט אָ ר. שטעל זיך פאר, פּומפּיאן, אויפ'ן עקזאמען פרעגט מען דיך, אויף וויפיעל טיילען צופאלט זיך די אנאטאָמיע?

פ י י ו ו ע ל. צופאלט זיך די אנאטאָמיע? זי צופאלט זיך אויף: אָסטעאָלאָגיע, סינדעסמעלאָגיע, ע...ע...מיאָלאָגיע, ע...אנגיאָלאָגיע. און נאָך עפּיס א לאָגיע. פערגעסען... אין ביכעל איז דאָס דאָ.

ד אָ ק ט אָ ר. ע, ברודער, אין ביכעל איז שלעכט, עס דארף זיין אין קעפּעל. גיב איך וועל דיר אויפשרייבען א גאנצע רייהע פראגען. (שרייבט). איך בין דיר מקנא, דו לערנסט און איך האָב די לעצטע צייט אויפגעהערט לערנען און שרייבען — בין געווארען פויל, ווי א פּשע ישראל. ברודער, דו וואָלסט האָבען א יונגע ווייבעל, וואלסטו אויך ניט געוועזן אזא פלייסיגער סטודענט. כע! כע!

אָ ל י ע. באבוסיע, איך בין מיעד... נא, שפּיעל דו א ביסעלע, שפּיעל, וועסט פערגעסען שפּיעלען.

מ א ד א ם. דו, גנב, אז איך וועל שפּיעלען, וועסטו קענען? פאר וואס אז דו ביסט הונגעריג זאָגסטו ניט: באבוסיע,

געה עסען פאר מיר? (זעצט זיך צו דער פיאנא, טראכט א ביסעל און שפּיעלט ליסט'ס וואריאציעס אויף שובערט'ס סערענאדע).

ד אָ ק ט אָ ר. (הערט זיך צו). סס! פּומפּיאַן. גיב א קוק אויף דער מאמען מיט אַליען... ביידע — צוויי אונשולדיגע קינ־דער. איך ווייס נאר ניט, ווער פון זיי איז מעהר קינד. (הערט זיך צו. פאַניע קומט פון אַ אינערסטע טיר אויסגעפּוצט. א הוט, האנד־שוהען, ציהרונג, טראגט א פענסנע).

ד אָ ק ט אָ ר. בעטראכט נאר אונזער דאקטאַרשע. דו, סאָל־דאט, סאלוטיר. וואָ פראַנט! (סאלוטירט). פאניע, וואוהין איז דאָס אין אזא פאראד?

פ א נ י ע. איך פאהר צו דער מאָדיסטקע, יעווגעני, און איך דארף א סך געלד. (נעמט פון זיין זשילעט עטליכע אסיגנאציעס).

ד אָ ק ט אָ ר. עס איז אנגענעהם, ווען אזעלכע הענטעלעך גראבלען ארום דאס געלד פון דיין קעשעניע. פאניע, איך שעם זיך פאר פּומפּיאנען, איך וואלט דיר עפּיס געזאָגט...

פ א נ י ע. נאר דו שעמסט זיך. ווען ועסטו זיך שוין אויפ־הערען צו שעמען? מאמא, איהר גיט שוין ווידער קאָנצערט, ווען ליאָליע'ס פיאנא־לעהרערין וועט דאָ זיין היינט, וויל איך איהר זאָלט איהר זאָגען, אז איך הויב אן זיך לערנען שפּיעלען פיאנא. יא, איך וועל נעמען אוראָקען.

מ א ד א ם. אזוי? ווילסט ווערען א פיאניסטקע אויך? פון אַנפאנג קען איך דיך לערנען. איך וויל זיין דיין פּראָפעסאָרקע.

פ א נ י ע. ניין, איך וויל לערנען ביי אן אמת'ע לעהרערקע.

ד אָ ק ט אָ ר. דו, פאניע? האָסט דאָך פיינד דעם טאָפּטשאַן. זאָגסט שטענדיג, דו פערשטעהסט ניט.

פ א נ י ע. נו, יא, און די גרויסארטיגע דאמען, וואס צימב־לען אויף דער פיאנא, פערשטעהן עפּיס?... עס איז א מאָדע, דאמען זאָלען שפּיעלען, וויל איך אויך זיין א דאמע, ווי אלע. (עפענט די טיר אין קארידאָר). יעווגעני, זעהסט? איך האָב געהיי־

סען אין קארידאר אוועקשטעלען א לאנגע הילצערנע באנק. דיינע קבצנים מעגען ווארטען דאָרט און ניט קריכען אהער מיט די בלאָטיגע שטיוועל.

ד אָ ק ט אָ ר. אין קארידאָר? פאניע, ווינטער וועט זיין קאלט דאָרט פאר די קראנקע...

פ א נ י ע. וועסטו זעהן ניט האלטען זיי לאנג. פּומפּיאן, איהר וועט הייסען די קראנקע ווארטען דאָרט. פערשטאנען?

ד אָ ק ט אָ ר. פאניע, דו געהסט מיט דיינע רעפאָרמען אלץ ווייטער און ווייטער, הא? (ווינקט צו פּומפּיאנען, ער זאל זי ניט פאָלגען).

פ א נ י ע. דאס בלייבט שוין אזוי. פּומפּיאן, געהט, נעמט מיר א פאיעטאָן.

פ י י ו ו ע ל. איא, איהר גלויבט ניט, אז דאס איז פאניע זרחים? זי, מיט די ביינער. ווי איהר זעהט מיך א יודען. (אב).

פ א נ י ע. עס איז שוין צייט פון איהם אויך פטור ווערען... אויך א מענש אין שטוב!

ד אָ ק ט אָ ר. ער וועט אויסשטודירען, וועט ער דאָ אליין ניט זיין. ער וויסט, דו האסט ניט קיין גרויסע סימפאטיען צו'ן איהם... שאדע, ער איז מיין רעכטע האנד. שש! ער געהט... אין זיין געגענווארט דארפסטו אזוי ניט רעדען. עס איז ניט פיין צו ערנידריגען א מענשען. (פּומפּיאָן קומט, נאך איהם דער בוקיניסט מיט ביכער).

פ א נ י ע. נו, יא, מיט פּומפּיאנען דארף איך זיך אויך צערעמאָניען. וואס איז, ווידער ביכער?

ד אָ ק ט אָ ר. געבראכט עטוואס נייעס? עטוואס גוטעס, הא?

פ א נ י ע. איהר מעגט געהן, ר' יוד, דער דאָקטאָר האָט שוין גענוג ביכער, איבער גענוג...

ד אָ ק ט אָ ר. איהר פערשטעהט דאָך מסתמא, די יונגע

דאמע מאכט שפאס. לאָזט איבער די ביכער, איך וועל זיי שפעטער איבערקוקען... יא!... אדיע, מיין פריינד, אדיע. (בוקיניסט אב).

פ י י ו ו ע ל. האָט א גוטען תמיד. (מען קלינגט). הערר דאָקטאָר, מען קלינגט, מען קלינגט און קיין קלינגערס איז ניטאָ. פערשטאנען? (געהט עפענען).

פ א נ י ע. ווענינ ביכער האפטו...

ד אָ ק ט אָ ר. פאניע, דיך ניט צו ערגערען מאך איך פיעל קאָמפּראָמיסען. צו פיעל... אבער...

פ א נ י ע. קאָמפּראָמיסען צו קאָמפּרעסען? איך וויים ניט וואס דו מיינסט.

ד אָ ק ט אָ ר. איך אָבער לײדער וויים, וואס פאר א געפעהר־ליכע זאך קאָמפּראָמיס איז און איך זאג דיר, אלץ מוז האָבען א גרעניץ. וואס אָנבעלאנגט מעדיצין, אדער ביכער דארפסטו זיך ניט מישען! איך וועל זיך ניט שטעלען מיט דיר האָבען א דעספּוט אין דער געגענוואָרט פון פרעמדע מענשען, אָבער וויים, אז...

פ א נ י ע. (לעגט צו איהר האַנד צו זיין מויל, ער קושט איהר האנד). אז דו ביסט פארט, ווי א שוואך קינד און מען דארף אויף דיר אכטונג געבען... אבער שא.. איך הער פאציענטען געהן. (פּומ־פּיאָן צוריק).

פ י י ו ו ע ל. מאדאם, אייערע זיינען געקומען. איך האָב זיי געהייסען זיצען אין קארידאָר אויפ'ן באנק...

פ א נ י ע. נו, זאָלען זיי זיצען. זיי מעגען אויך ווארטען דאָרטען. זאלען אייגענע בענייען די באנק.

ד אָ ק ט אָ ר. וואס רעדסטו דאס, פאניע? פוי! פּומפּיאָן, וואס איז דאס פאר וויצען? קומט אריין! קומט אריין!

(זרחי און שרה הינדע קומען.ביידע: גאָט העלף!).

פ י י ו ו ע ל. צוליעב די געסט בלייבט איהר דאָך מסתמא, און איהר פאהרט ניט?

פ א נ י ע. וואס הייסט איך פאָהר ניט? איך דארף נויטיג האָבען די געסט.

פ י י וו ע ל. הייסט עס, איהר פאָהרט יא? זאָל זיין יא. (אב).

ד א ק ט אָ ר. נו, ווי געהט עס? זיצט... מוסיו זרחי, איהר זעהט ניט גוט אויס? (רעדען שטיל).

ש ר ה ה י נ ד ע. נו, פאניע, וואס מאכסטו? אה איך זעה, האָסט שוין נייע ציהרונג... שען! שען!

פ א נ י ע. יא, יעווגעני האָט מיר געקויפט נאָך א רינג און דעם בראש. (שטיל). ביסלעכווייז האב איך איהם אויסגע־לערענט. (לויט) וואס איז דאס פאר א צו־גאסט אין מיטען דריי־נען! איך פאהר אוועק.

ז ר ח י. פאניע, מיר זיינען ניט געקומען צו דיר, צום דאָק־טאָר... איך בין קראנק. (הוסט. פומפיאן קומט).

פ י י וו ע ל. מאדאם, איך האָב גענומען א דראשקע.

פ א נ י ע. איך האָב אייך געזאָגט, איך וויל א פאיעטאָן, ניט קיין דראשקע!

פ י י וו ע ל. דוקא א פאיעטאָן? (געהט). פאניע זרחים איז אנדערש ניט געוואוינט געווארען ביי איהר טאטען. (אב).

פ א נ י ע. ער טוט עס מיר אונמיסטען. דעם דאקטאָר׳ם מענשען!

ש ר ה ה י נ ד ע. דאָקטאָר, איך האָב אייך געבראכט א חולה. הוסט און פערכעט א גאנצע נאכט... מיך וואָלט ניט גע־הארט, א מצוה אויף איהם... מען קען אבער אן אויג ניט צו מאַ־כען איבער איהם. קען א ווארט ניט אויסרעדען, ער זאָל זיך ניט צוהוסטען, און נאר עס וואלט גערעדט. אויך מיר א מאנסביל!

ז ר ח י. אז איך בין ניט קיין מאנסביל, דאָס הייסט אז איך בין א יודענע, בין איך דאָך פון אייערע, דארפסט מיט מיר גוט פריינד זיין און לאָזען מיך רעדען א סך... אוי, דאָקטאָר, עס שטיקט מיך... די מלמדות שטיקט מיך... 25 יאָהר אבגעקנעלט... (הוסט).

ד אָ ק ט אָ ר. מיר וועלען באלד זעהן, מיר וועלען אייך גוט אויסהערען און אונטערזוכען...

(פומפיאן קומט).

פ י י ו ו ע ל. א פאיעטאָן!

פ א נ י ע. נו, איך פאהר... יעווגעני, פארגעס ניט האָסט וויזיטען. מיט די געסט דארפסט זיך ניט צערעמאָניען.

מ א ד א ם. פאניע, מיינסטו ניט, אז דיין שליאפע איז מיט צו פיעל שיק?

פ א נ י ע. איהר ווילט, איך זאל אויסזעהן, ווי אן א ל-ט ע דאקטאָרשע? דאס ניט!

מ א ד א ם. פאהרסט האנדלען. יונגע דאקטארשע, פאָלג מיך און קויף ניט אזעלכע זאכען, וואס ווארפען זיך אין אויג.

פ א נ י ע. פערלאָזט זיך שוין אויף מיר.

ד אָ ק ט אָ ר. א דאנק דיר, מאמא, זאל איהר ווילען זיין פריי. ביסלעכווייז וועט איהר געשמאק פערעדעלט ווערען, דאן וועט אויך איהר ווילען אן אנדער ריכטונג נעהמען...

פ א נ י ע. אדיע! מוסיו און מאדאם זרחי, אדיע. (אב).

פ י י ו ו ע ל. א גוטען תמיד.

ש ר ה ה י נ ד ע. מיר זיינען געקומען איין מאָל אין א יובל, געהט זי אוועק.

ד אָ ק ט אָ ר. איהר דארפט איהר פערצייהען... א יונגע דאמע, דארף איינקויפען נויטיגע זאכען. ביי איהר איז דאס וויכטיג.

ז ר ח י. נו, אז דיר געפעלט ניט, רוף זי צו'ן א ווייבער-שען דין תורה. איהר האָט דאך געהערט מסתמא פון דעם ווייבער-שען די תורה? א וואוילע זאך. (לאכט).

ד אָ ק ט אָ ר. ניין! ניין! איהר לאכט און איהר הוסט פון אייערע וואוילע זאכען. נאָך וואס דארפט איהר דאס?

ש ר ה ה י נ ד ע. ער קוועלט ווי א באקסער פון זיינע אייגענע חכמות. אויך מיר א מאנסביל!...

א ל י ע. פאפּאָטשקע מיר ווילט זיך אזוי לאכען... כי! כי!

כי! טאנטע! לאָזט, לאָזט דעם אָנקעל דערצעהלען געשיכטען. איך האָב שוין לאנג ניט געלאכט, אָבער, אָנקעל, — דערצעהלט, אז איך זאל פערשטעהן. איך זאל לאכען, ניט איהר.

ז ר ח י. אליעטשקע, איך וועל ניט לאכען, וועסט זעהן...

מ א ד א ם. דערמיט פיהרט איהר איבער די געשיכטע, וואס איהר לאכט אליין... אנדערע דארפען לאכען, ווי מיין אלינקע זאָגט, און איהר קוועלט אליין פון זיך.

ז ר ח י. איך וועל זיך איינהאלטען. (הוסט). צוויי ווייבער זיינען געקומען צום רב מיט א דין תורה. רבי, זאָגט איינע, זי האָט ביי מיר געליהען א שפּאָגעל נייע סקאווארדע און האָט זי מיר אומגעקערט א צובראָכענע און א צובויגענע. ענטפערט די צווייטע: רבי, איך האָב ביי איהר קיין מאָל אין מיין לעבען ניט גענומען קיין סקאווארדע. זאָלט איהר אליין אזוי לעבען און געזונד זיין, ווי איך האָב ביי איהר א מאָל אין מיין לעבען געליהען א סקאווארדע. און א חוץ דעם, אלע שכנות ווייסען, אז די סקאווארדע, וואס זי האָט מיר געגעבען, איז געווען אן אל־טע און א צובראָכענע. און ווידער, פון וואנען ווייסט זי, אז די סקאוורעדע איז צובראָכען און צובויגען? איך האָב זי נאָך ניט אבגעבראכט צוריק. זי איז נאָך ביי מיר. כא! כא! א ווייבערשער דין תורה. (לאכט און הוסט).

מ א ד א ם. וואס ער טראכט אויס אויף די ארעמע ווייבער. (אלע לאַכען, בעזאָנדערס אָליע).

ד אָ ק ט אָ ר. מאמא, דו זעה בעסער, ווי ליאלע לאכט... כא! כא! מיין טייערער, זיסער נארעלע, וואס געפעלט עס דיר אזוי? (קושט זי). אה, ר' זרחי, איהר הוסט א סך ערגער ווי פריהער...

ש ר ה ה י נ ד ע. אויף הוסטען — דערוויף איז ער אן אייזערנער בריה. וואס דען, עפּיס א רעכטע זאך וועט ער קענען. אסור... אזוי ווי איהר זעהט, טאָג ווי נאכט. פּח פּח פּח...

ד א ק ט א ר. (שרייט. פומפיאן). הערר פאציענט, באלד אהער... די דאמען וועלען אונז ענטשולדיגען. (אלע פרויען מיט אליען אב. ער פערציהט די פארטיערען).

ד א ק ט א ר. די בעקעשע אראפ... דעם זשילעט אראפ. (טוט איהם אויס). אה! א לייבסערדאק? קיין מאל ניט בעמערקט.

ז ר ח י. וואס־זשע, איך האב זיך געדארפט בעריהמען דער־מיט? עס איז יא, ווי מען דערצעהלט, צוויי ווייבער האבען זיך בעגעגענט אין מארק, זאגט איינע: חיה העני, דו בעריהמסט זיך גאר ניט, וואס דו האסט... (הוסט).

ד א ק ט א ר. באסטא! קיינע געשיכטעס! סילענטום! (קלאפט אין ברוסט און הערט זיך צו). דו הערסט ברודער פומפיאן? (פומפיאן הערט זיך צו). נו, קערט זיך אום. קאלעגא. וואס זאגט איהר, הא? (פומפיאן הערט זיך צו).

פ י י ו ו ע ל. עמפיזימא פאלמענאלים דעקסטרא.

ז ר ח י. דאקטאר, איך וויל אייך פרעגען וועגען אנ׳אנדער חולאת. אבער ער דארף ניט הערען.

ד א ק ט א ר. קאלעגא פראפעסאר, טראג זיך אב... דו דארפסט ניט הערען.

פ ו מ פ י א ן. א גוטען תמיד. יא, עמפיזימא פאלמענאלים. (א ב צ ו ד י פ ר ו י ע ן).

ד א ק ט א ר. וואס איז, מיין פריינד, איהר האט א סעק־רעטנע קרענק?

ז ר ח י. יא, עס איז א חולאת, אבער ניט קיין סעקרעטנע... (ק ו ק ט ז י ך א ו ם). מיין חולאת איז, פשוט גערעדט, מיין פלונית׳טע. איך וויים די חולאת... א גאנץ לעבען ליידען און דולדען... איך האב געוואלט מיט אייך אליין בלייבען, ווייל איך וויל פרעגען... הערר דאקטאר, איך וויים, מיין טאכטער האט געלערענט פון דער מאמע׳ס סידור... און אז איך דערמאן זיך, אז ביי אייך איז, חלילה, אזוי ווי ביי אונז. אי, וועה איז מיר...

ד א ק ט א ר. א, זייט רוהיג. געוויס, מיר האָבען געהאט מאנכע סצענען. מען האָט עס גערארפט ערוואַרטען. די פער־שיידענהייט אין יאָהרען, די פערשיידענהייט אין געדאנקען. אָבער מיט יעדען טאָג ווערט די פערשיידענהייט קלענער... זי ווערט פריינדליכער, פיהלט זיך היימישער, לעזט אביסעלע, ענטוויקעלט זיך א ביסעלע. יא, עס קען זיין ניט אלץ, וואָס איהר געפעלט, געפעלט מיר... אָבער איך זעה, איהר ווילען זאָל זיין גאנץ פריי. איהר ענטוויקלונג וועט קומען מיט דער צייט. זי האָט קאפריזען, ווי יעדע יונגע פרוי, דאָס איז אָבער ניט וויכטיג. איהר כאראקטער איז אביסעל פערדאָרבען, אָבער איך וויים, ער בעשטעהט פון גוטען מאטעריאל... איך בין א מבין...

ז ר ח י. הלואי, רבונו של עולם. און איך האָב שוין גע־מיינט, אז ביי אייך איז אזוי ווי ביי אונז...

ד אָ ק ט אָ ר. איך וויים ניט, ווי ביי אייך איז געווען... זייט איהר געווען פערליעבט, האָ? אלטער, איך בין אביסעל צופיעל פערליעבט. (אומארמט איהם). מיין פריינד, איך האָף, איך וועל מיט אייער חולאת ניט קרענקען. כא! כא! כא! א ביטערער חולאת. האָ? הערט, איך וועל אריינפאָהרען צו'ן אייך אפשר היינט נאָך און וועל אייך געבען א גאנצע סיסטעם, ווי צו קורירען און ווי צו פיהרען זיך... מען דארף אייך גוט נעמען אין די הענד, איהר אויסגעקנעלטער סוביעקט, וואָס איהר זייט. איצט אָבער מוז איך געהן. איך האָב זעהר א שווערען קראנקען אויף די הענד. אן ארעמאן האלט ביי'ם שטארבען פ ו ן ג ע־פ ל ע ק ט ע ן ט י פ ו ס און לאָזט איבער א פולע שטוב מיט יתומים. שלים־מזל, וואוהין קריכסטו? צום קבצן. (עפענט די פאָרטירען). שוויגער האָט קיין פאראיבעל, איך מוז פאָהרען. (זרחי טוט אן אויף זיך זיין סורטוק). מאמא, אויפ'ם ווידערזעהען. (קושט זי). ליאָלע (קריכט זי איבער). עס איז א נעשיכטע? כי! כי! ברודער פומפיאן, קוק אריין אין דער קניגע, אז ניט ועסטו זעהן א פיגע... (חאפט זיין סאקוואיאזש, ראש אב).

ש ר ה ה י נ ד ע. נו, וואָס האָט דיר דער דאָקטאָר געזאָגט, טשערעפּאכע דו?

ז ר ח י. איהר הערט? טשערעפּאכע גאָר. שרה הינדע, דער דאָקטאָר זאָגט, דו דארפסט זעהן למע"ה, איך זאָל האָבען וואס מעהר תענוג און וואָס ווענינער קללות.

מ א ד א ם. זעהר א ביליגע רפואה און דערצו אָן אייגענער אפּטייקער. (צייגט אויף שרה הינדען. אָליע נעהמט איהרע ביכער. לעגט אוועק אויפ'ן טיש. נעהמט טינט פעדער).

ש ר ה ה י נ ד ע. וועסט שוין האָבען תענוג... קום אהיים. נו! נו! די טאָכטער אפילו ניט געזעהען ווי מען דארף. א שעהנע טאָכטער ביי דיר, פער'שרפ'עט זאָלסטו ווערען...

ז ר ח י. איך בין שולדיג?... דאָס איז יא, ווי מען דערצעהלט... צוויי ווייבער... (ה ו ס ט).

אָ ל י ע. אָי, באבוסיע, א געשיכטע! (אלע לאַכען).

ז ר ח י. דו זאָגסט מיר, שרה הינדע, אקוראט ווי איין יודענע זאָגט צו דער אנדערער, וועלכע איז געוועזן א בעזדיטיכע: דיין טאָכטער איז פון די דאָזיגע, פון די גוטע... וואָס ע...

ש ר ה ה י נ ד ע. גענוג נו! וואָס איז דער משל, פרא אדם? אז איך בין א בעזדיטיכע, אָדער אז דיין טאָכטער איז א גוטע? זאָלסט פערשטעהן, וואָס דו רעדסט, וואָלסט זיך טאקי בעגראָבען... האָט א גוטען טאָג, מחותנת'טע... די דאקטארשע שמעקט ניט אריין צו אונז. עס שטעהט ניט אָן דעם טאטען איהרען... קום! טשערעפּאכע.

ז ר ח י. יא! געוועזן ביי'ם דאָקטאר און מוז אהיים געהן מיט מיין אלטע קריינק. (צייגט אויף זיין פרוי). א גוטען טאָג (ביידע אב).

פ י י ו ו ע ל. האָט א גוטען תמיד... שעהנע זאכען קען זיך ליאָליע אויסלערנען פון דער משפּחה...

מ א ד א ם. פּיוועל, דו לערן פריער דיין אנאטאָמיע, נאכ־

דעם וועסטו רעדען פון סאָציאָלאָגיע. משפחה... כע! כע! דאָס איז סאָציאָלאָגיע... פערשטאַנען?

פ י י ו ו ע ל. דאָס איז דאָך דאס אומגליק, וואָס איהר מיט'ן דאָקטאָר קוקט אריין אין דער סאָציאָלאָגיע מיט דער סווינטעס־מעלאָגיע, און וואָס אונטער'ן נאָז טוט זיך, זעהט איהר ניט. פער־שטאַנען? (אב מיט זיין בוך).

מ א ד א ם. סווינטעסמעלאָגיע? א נייע וויסענשאפט און זעהר א בעליעבטע אין אונזערע צייטען. אליע, מיר דאכט זיך, דו קאָנסט ניט דיינע אוראָקען? חיוטין וועט באלד קומען, וועט זיין טאַקע, ווי פייוועל זאָגט, א זעהר מיאוסע סווינטעסמאלאָגיע.

א ל י ע. באבוסיע, פאר וואָס איז מוסיו חיוטין ניט ווי פריהער? אבגעלערענט און באלד אוועק, ווי א פרעמדער. (מען קלינגט, פומפיאן לויפט צוריק עפענען).

מ א ד א ם. ווער איז דאָס? די לעצטע צייט, ווען א פאַ־ציענט קומט שוין יא אמאָל, איז פונקט ווען יעווגעני איז ניטאָ אין דערהיים. אליע, מיר בלייבען אָהן פראַקטיקע.

אָ ל י ע . (ביים פענסטער). עס איז פאניע! אוי, איך וויל אזוי זעהן, וואָס האָט זי איינגעקויפט. (פאניע קומט מיט פיעל פעק־לער. נאָך איהר פומפיאן).

פ י י ו ו ע ל. (שטיל. שלעפט קלומקעס). פונקט ווי ביי איהר טאַטען אין ווייןְ־הויז. פאניע זרחים! (בייז אָב צוריק צו זיך).

מ א ד א ם. פאניע, זעה, ווי דיינע בעקלעך האָבען זיך צו־פלאָמט. (קנייפט זי פאר'ן באק). ניט אומזיסט, איז מיין יעווגעני אזוי פערליעבט אין דיר, — דו בליהסט.

פ א נ י ע. וואָס פעהלט מיר? האָב וואָס צו עסען, האָב וואָס אָנצוטאָהן, — פונקט ווי אלע דאַמען...

מ א ד א ם. אבי דיר פעהלט גאָר ניט... אָליע, קום, דו געהסט?

א ל י ע. ניין, באבוסיע, איך בלייב דאָ מיט פאניען.

פ א נ י ע. מאַמאַ, איהר ווילט גאָר ניט זעהן, וואָס איך האָב איינגעהאַנדעלט?

מ א ד א ם. וואָס פערשטעהסט אַן אַלטע יודענע? אז דיר געפעלט, ביסטו צופריעדען... און אז דו ביסט צופריעדען, געפעלט עס מיר... (זי פערציהט די פּאַרטיערען. אב).

פ א נ י ע. (בינדט אויף א פּעקעל). זעהסט, אליע, דאָס וועט זיין מיין „דעלי" סעזאָנע קלייד.

אָ ל י ע. ווי? פאַניע, ניט דעלי, דעמי סעזאָן דאַרף מען זאָגען.

פ א נ י ע. דעמי סעזאָן? איך וועל געדענקען (חזר'ט). דעמי, דעמי סעזאָן. (ענטציקט). זעהסט, דאָ דער ליעף וועט זיין בע־פּוצט מיט קרוזשעוועס. די אַרבעל מיט אויפגעבלאָזענע בופס, דאָ וועלען געהן שנורען מיט לענטעס איבער דער גאַנצער קיראַסע, פון דאַנען וועלען געהן ביע ביז אראָפּ און אונטען אובאַרקעס...

א ל י ע. איך מיין, דאָס וועט זיין שעהן. פאַניע מאַך בעסער דער ליעף זאָל זיך פערשפּיליען פון א זייט... אַט אַזוי...

פ א נ י ע. אָבער איאָ, עס וועט זיין שעהן? עס וועט מיר פּאַסען הא? טייערע! (כאַפּט אָליען און טאַנצט א וואַלצער, זינגענ־דיג פריילך: טעם טרא טעם, טעם טרא טעם...). אָליע ווילסט א קאַנפעטקע? (נעהמט פון איהר קעשעניע א קליינע שאַכטעל). איך קען זיך ניט אויסלערנען, דאָס איז מאַנפּאַסיע צו באַנפּאַסיע?

אָ ל י ע. דאָס האָסטו געקויפט זעהר א גוטען סאָרט, עס רופט זיך באָנפּאַסיע...

פ א נ י ע. (חזר'ט). דאָס רופט זיך באָנפּאַסיע, באָנפּאַסיע. איך האָב דאָס ניט געקויפט. א נויטיגע זאַך! דאָס האָט מאַרק גע־קויפט.

א ל י ע. אַנקעל מאַרק? דאַרף איך ניט! (וואַרפט די קאָנ־פעקטען צוריק אין שאַכטעל).

פ א נ י ע. אָבער דאָס קלייד וועט זיין גרויסאַרטיג, הא?

מארק זאָגט, ער האָט פּונקט אזא קלייד געזעהן ביי דער דירעק־טארשע פון באנק.

אַ ל י ע. פאניע, איך בין שוין ווידער ברוגז אויף דיר. דו דארפסט ניט הערען, וואָס אנקעל מארק זאָגט, נאָר וואָס דער פּאפּא זאָגט.

פ א נ י ע. וואָס מיינסטו?

אַ ל י ע. אַ, דו ווייסט, דו ווייסט, וואס איך מיין. און אז דו זאָגסט, דו ווייסט ניט, זאָגסטו א ליגען (בייז אב).

פ א נ י ע. וואָס מיינט זי דאָס? וויים איך, וואָס ארט מיך? (נעמט ווידער דעם טוך און מעסט). אָה, ווי שעהן עס וועט זיין! איך וויים, עס וועט מיר זעהר פּאסען. (מארק גנב'ט זיך שטיל פון זיין צימער).

מ א ר ק. (אומארמט זי פלוצלינג). אהא! דו ביסט דאָ? איך בין אויך דאָ!

פ א נ י ע. (ד ע ר ש ר אָ ק ע ן). טפו! האָסטו געהערט א חכמה!

מ א ר ק. שש! שריי ניט. וועסט שוין א מאָל שכל האָבען צו ניין? ווען וועל איך דיך שוין אויסלערנען?

פ א נ י ע. יא דו לערנסט מיך! זאָג בעסער ווי קומסטו בייטאָג פלוצלינג אהיים?

מ א ר ק. איך געה פון קאזנאטשעיסטווע און טראכט: אפשר ביסטו אליין? און האָב געטראָפען.

פ א נ י ע. האָסט ניט געקלונגען. דו ווייסט גוט די גנב'ישע שטיק. ביסט א שטודירטער אויף די זאכען.

מ א ר ק. פאניע, ביסטו היינט פּיקאנט!

פ א נ י ע. טאקי?

מ א ר ק. מען קען א כפרה איינעמען.

פ א נ י ע. נו. נעהם איין. (די פּארטיערען צונעמען זיך אַ ביי־סעלע. מען זעהט, ווי אַליע שטעהט אויף דר'ערד אויף די קניע און קוקט אריין).

מ א ר ק. איך פערשטעה, פאר וואָס דער אַלטער נאר איז אזוי פערליעבט...

פ א נ י ע. דער אַלטער נאר האָט מעהר שכל פון דיר, פון מיר, פון אונז אַלע.

מ א ר ק. נעהמסט זיך פון דעסטוועגען אָן פאר דיין אַל־טעטשקען... פאניע, קום אהער צו מיר.

פ א נ י ע. אוי, לאָז מיך צו רוה!...

מ א ר ק. ביי אונז אין באנק זאָגען אַלע, דו ביסט די שעהנסטע פרוי אין שטאדט.

פ א נ י ע. טאקי? דאָס געפעלט מיר! זאָגסטו דאָס אונ־מיסטען? טאקי די שעהנסטע?

מ א ר ק. ניין, איך זאָג ניט אונמיסטען. איך הויב זיך טאקי אָן פערליעבען אין דיר אויף צו'ן אמת.

פ א נ י ע. פארוואָס האָסטו זיך אין מיר ניט פערליעבט, ווען איך בין געוועזן א מיידעל? דיר איז דאמאלס ניט אָנגע־שטאנען, אריסטאָקראט מיינער. איצט ארט דיך ניט.

מ א ר ק. נו, וואָס ארט דיך, נאר? מען האָט דיך ליעב?

פ א נ י ע. נו, יא! עס איז אָבער דאָ אימיצער, וועמען עס ארט. (אַליע פאלט צו צום פאָל און וויינט).

אַ ל י ע. (ווהיספרענד). מיין פאפאטשקע!! מיין פא־פאטשקע...

מ א ר ק. איהם מיינסטו? איהם ארט ניט, זעהסט דאָך... ער איז אן אידעאַליסט. ביי זיי איז דאָס גאר ניט. זיי אנערקענען ניט מיינס... דיינס... קאָמוניסטען!...

פ א נ י ע. טאַקי? נעה, דו זאָגסט א ליגען.

מ א ר ק. ביי זיי איז דאָס גאר ניט. שש... פאניע, קום אהער צו מיר.

פ א נ י ע. אוי, לאָז מיך צו רוה.

מ א ר ק. פאניע, ווילסט וויסען, ווי דו געפעלסט? קום

אהער, וועל איך דיר דערצעהלען, וואָס האָט וועגען דיר געזאָגט דער וויצע־דירעקטאר פון אונזער באנק.

פ א נ י ע. טאקי? (געהט צו'ן איהם). וואָס האָט ער געזאָגט? (ער זעצט זי אַנידער אויף זיינע קניע און קושט זי ליידענשאפטליך). אוי, לאָז מיך! זאָל זיין גענוג! וואָס טוסטו? (מען קלינגט). לאָז מיך! (ער לאָזט זי ניט). משוגע'נער, מען געהט! (זי רייסט זיך ארויס, פומפיאַן קומט, זי אין אַ פערלעגענהייט). ע... ע... פומפיאן, מען קלינגט...

פ י י ו ו ע ל. יא, מאדאם, מען קלינגט. (שטעהט און בעטראַכט זיי ביידען). מען קלינגט אין אלע גלאָקען.

פ א נ י ע. (צונעמט די פארטיערען און בעמערקט אליען אויף דר'ערד). זעה נאָר, אליע!... וואָס איז, אָליע? וואָס טוסטו דאָ? (וויל זי אויפהויבען).

א ל י ע. (וויינט). אוועק פון מיר!... רעד ניט צו מיר!... דארפסט זיך ניט אָנריהרען צו מיר! אוועק, דו! אוועק! (לויפט אב. מען קלינגט ווידער).

פ י י ו ו ע ל. (אפארט). אי, וועה! עס האלט שוין זעהר וויט. פערשטאנען? (געהט עפענען).

פ א נ י ע. איך האָב מורא, דאָס קינד האָט געזעהן. אי, פער'שרפ'עט זאָלסטו ווערען!

מ א ר ק. נו, איז וואָס? אַ ביסעל שפּאס געמאכט. פאניע, איך וועל ווארטען ביי זיך אין צימער, עס קען זיין, עס איז ניט ער. ברענג דיינע האָר אין אָרדענונג און האלט זיך ווי א ווירדיגע, אנשטענדיגע דאמע. דער עיקר איז נאָר אין האלטען זיך (אב צו זיך).

פ א נ י ע. אלע זאָגען, איך האלט זיך שוין ווי אַ ריכטיגע דאמע. אז מען האָט שכל, איז ניט שווער אויסצולערנען זיך זייער גאנצע תורה. און איך האָב געמיינט, איך וועל זיך אייביג ניט אויסלערנען צו זיין א דאמע. (הוטין און פייוועל קומען. זי מאכט אַ גרימאַסע, נעהמט איהרע פעקלעך, פערציהט די פארטיערען. אב).

ח י ו ט י ן. (ווישט די ברילען). הם, די דאקטארשע אייערע ווערט מיט יעדען טאָג גרויסארטיגער. פּומפּיאן, וואָס איז אייך? איהר זעהט אויס, ווי איהר זאָלט ליידען פון בויכוועהטאָג. וואו איז אליע?

פ י י ו ו ע ל. דעם בויכוועהטאָג בין איך אייך מוחל. נאָה זאָגען וואָס דארף איך אייך...

ח י ו ט י ן. וואָס איז דאָס, אמיקום מעדיקום?

פ י י ו ו ע ל. איהר ווייסט, אז איך האָב אייך פיינט... דאָס איז ניט קיין סוד.

ח י ו ט י ן. פיינט! דאָס הייסט ניט פיינט... איהר זייט ניט שטערבליך פערליעבט אין מיר.

פ י י ו ו ע ל. יא, אָבער ער האלט פון אייך. איך ווייס ניט, וואָס האָט ער אין אייך דאָרטען דערזעהען.

ח י ו ט י ן. פּייוועל פּומפּיאן, אויך איהר האָט וואָס צו זאָגען, רעדט עברי. דער וואָס רעדט א סך איז א סימן: ער האָט ניט וואָס צו זאָגען.

פ י י ו ו ע ל. יא, איך האָב וואָס צו זאָגען. איך האָב גע־פּרובט זאָגען דער אלטער — איז רעד צו דער וואנד. און איהם זאָגען האָב איך מורא. פערשטאנען? (צונעמט די פּארטיערען און קוקט זיך אום).

ח י ו ט י ן. דערווייל האָב איך גאָר ניט פערשטאנען. רעדט ניט צו דער וואנד, רעדט צו מיר...

פ י י ו ו ע ל. איהר זייט א פערשייטער קבצן און איהר קענט יעדע זאך טון.

ח י ו ט י ן. איהר האָט א טעות... דאָס הייסט, א פערשיי־טער קבצן בין איך, אָבער יעדע זאך טון קען איך ניט. וואָס איז דאָס פאר אן אפּעראציע?

פ י י ו ו ע ל. דער בוכהאלטער, אונזער ברודער, מוסיו מארק און פאניע זרחים. פערשטאנען? עס איז א שאנדע און א ווייטאָג אין הארצען, אזא מענשען מאכען צום נארען. אין

שטאָדט לאַכט מען פון איהם. דאָקטאר קאפּילקין האָט מיך אין אפּטייק פאר אַלע פּראָוויזארס געפרעגט: ווער פון די צוויי ברידער? פערשטאַנען? און האָבען געלאַכט און חוזק געמאכט. פּשוט מען מיינט, דער דאָקטאר ווייסט און מאכט זיך ניט ווי־סענדיג.

ח י ו ט י ן. הא? מען האָט עטליכע מאָל אין מיין געגענ־ווארט געפּרובט רעדען דערפון, האָב איך געהייסען שווייגען. איך ווייס, זי איז א בהמה, א נידריגער כאראקטער, אָבער...

פ י י ו ו ע ל. ער איז בלינד, ער זעהט ניט. איך זעה, זאָגאר ליאָלע... ליאָלע זעהט.

ח י ו ט י ן. וואָס? דאָס קינד?... דאָס אונשולדיג קינד?

פ י י ו ו ע ל. זי איז ערשט געלעגען דאָרט אויף דר'ערד לעבען די פּאָרטיערען און ביטער געוויינט, ווייל זי האָט געזעהען, וואָס זייביידע האָבען פון דער זייט... פערשטאַנען? ניט אנ־דערש, ער ווייסט און איהם פּאסט ניט אריינצומישען זיך. (מען קלינגט). אָי, שא! דער דאָקטאָר. (לויפט עפּענען).

ח י ו ט י ן. אזוי? ער ווייסט און מאכט א שווייג?... אזוי ווייט זאָל עס געהן? און מיט דיזער פערפּעסטעטער לופט אטעמט דאָ דאָס קינד! איך בין ניט קיין סענטימענטאלער מענש. און איך מיין, ווי ביטער און גרויזאם דער אמת זאָל ניט זיין, איז א ליגען אָבער שטענדיג נאָך ביטערער און גרויזאמער... (דאָקטאר קומט, ער איז זעהר טרויריג, נאָך איהם פּייוועל).

ד א ק ט א ר. יא, ברודער פּומפּיאן, עס איז געווען א צו שווערער טיפוס און נאָך א געפלעקטער... מיין פּאציענט איז גע־שטאָרבען... איך האָב עס ערוואַרטעט, און עס פערדריסט דאָך... אזוי פיעל יאָהרען האָב איך צו טון מיט'ן טויט און שטענדיג ברענגט מיך דיזע שרעקליכע מיסטעריע אין פערצווייפלונג. א געהיימניספאלע, ערדריקענדע ערשיינונג! (פערטראַכט זיך). יעצט ליגען דאָרט צוויי קינדער אין טיף און דאָס גאנצע הויז איז אנ־געשטעקט. חיוטין, איך גיב אייך ניט די האנד, ווייל איך בין אין

גאנצען פערפעסטעט. וואָס זעהט איהר אוים אזוי זויער, ביי אייך איז אויך א פאציענט געשטארבען? פּומפּיאן, איך מוז זיך שוין אי־בערטון. (פּומפּיאן גיט איהם אנדערע קליידער).

ח י ו ט י ן. דאקטאר, איהר זאָלט ניט זיין פערפּעסטעט, ווייס איך אויך ניט, צו איך וואָלט גענומען אייער האנד. יא איהר האָט רעכט, ביי מיר איז היינט געשטאָרבען ניט א פאציענט, נאָר א מענש איז געשטאָרבען...

ד אָ ק ט א ר. חיוטין, ווידער משוגעת'ן? ניט יעצט, איך בין אליין ניט אין אן איבריג גוטער שטימונג.

ח י ו ט י ן. וואָס זיינען שטימונגען? א'ן ערליכער מענש דארף האָבען פּרינציפּען.

ד א ק ט א ר. חיוטין, לאָזט מיך היינט צו רוה מיט אייער קינדישער מאָראל.

ח י ו ט י ן. דאקטאר, איהר קענט אייך ניט אוועקמאכען מיט פראזען! איהר זייט געווען א פּאָפּולערער, בעליעבטער מענש, אן אנערקענטער פאלקס־פריינד, — און יעצט לאכט מען און מען פעראכטעט אייך. מען וועט גיך אין גאס טייטלען אויף אייך מיט די פינגער. איהר זייט אמאָל געווען א מענש מיט אידעען. וואו זיינען אייערע אידעען יעצט?

ד א ק ט א ר. (פריינדליך). זייט ניט קיין נאר, חיוטין! מיינע אידעען טראָג איך אין מיין מארך, אין דעם בלוט פון מיינע אָדערן. מיינע פּרינציפּען זיינען הייליג! צו פּרינציפּען מוז מען אָבער נאָך פּיהלען און דענקען ווי א מענש. א פּרינציפּ איז א טויטע זאך און דער געדאנק פון א מענשען לעבט. יא, איך ערלויב זיך אמאָל א קאמפּראמיס, ווייל איך וויל ניט סקנדאלען אין הויז, ווייל איך וויל ניט פערגיפטען דאָס לעבען פון א יונגע אונ־ענטוויקעלטע פרוי; זי וועט זיך ענדערן מיט דער צייט.

ח י ו ט י ן. זי וועט זיך ניט ענדערן, איהר האָט זיך גע־ענדערט!... דאָס איז די היינטיגע פאמיליע, געראדע ווי די גאנצע געזעלשאפט. זיי דעמאָראליזירען די פּערזענליכקייט. נעמט

מען א ווייב, קען מען שוין ניט זיין נוצליך פאר אנדערע... אוים פרייהייט, און טעטיגקייט, אוים אידעאלען. מען זארגט נאר פאר'ן עגאאיסטישען טרעמבוך, פאר'ן חזיר'שען „איך". אמאל פלעגט מען פאר א גוטען צוועק קענען קריגען ביי איך הילפע, און זינד איהר האט חתונה געהאט...

ד א ק ט א ר. ברודער, מיינע פינאנסען זיינען ניט אין א גלענצענדען צושטאנד. די פראקטיקע איז מאגער און די אויס־גאבען — אי, אי! כאפט איך דער רוח, אייך מעג איך זאגען: איך בין קיין מאל קיין גראשען ניט געווען שולדיג און איצט בין איך שולדיג אין מאגאזינען און צו פערשיעדענע קרעדיטארען איבער 12 הונדערט רובעל. ביסלעכווייז אזוי... אריינגעקראכען...

ח י ו ט י ן. דאס רעקאמענדירט אייך זעהר שען! נאר דאס איז נאך גארניט. איהר דעמאראליזירט, איהר פערדארבט אייער אייגען קינד... הא! איהר זייט אזוי צופריעדען פון אייער בעס־טיאלער זאאלאגישער פריידע, אז איהר דולדעט דא אין הויז יעדע געמיינהייט, און אייך ארט ניט, וואס אייער אונשולדיג קינד...

ד א ק ט א ר. (צארניג). וואס מיינט איהר? איהר! וואס ווילט איהר זאגען?

ח י ו ט י ן. איך וויל זאגען, אייער קינד איז ערשט גע־לעגען דא ביי די פארטיערען און האט געוויינט. איהר יונגעס הארץ ווערט דא צובראכען, איהרע ריינע געדאנקען פערגיפטעט, איהרע הייליגע געפיהלען פערשמוצט! און איהר, אלטער פער־ליעבטער סאטיר, איהר קוקט און שווייגט! פוי! איך וויל ניט האבען וואס צו טון מיט אזא הויז און מיט אזעלכע מענשען! (ראש אב).

ד א ק ט א ר. פומפיאן, וואס האט ער געפלאפעלט? ער איז פון זינען אראב!...

פ י י ו ו ע ל. ביי איהם איז דאס א נייעס, און איך האב פריהער געוואוסט, אז פאניע זרחים...

ד אָ ק ט אָ ר. פּומפּיאַן, פאַניע זרחים איז מאַדאַם גאָל־דענוויזער. פערגעס דאָס ניט!

פ י י ו ו ע ל. יאַ, דאָקטאָר, אָבער דאָ אין הויז געפינען זיך צוויי גאָלדענווייזערס. פערשטאַנען?

ד אָ ק ט אָ ר. (רוהיג). האַ? צוויי גאָלדענווייזערס? וואָס מיינסטו דאָס?

פ י י ו ו ע ל. איך מיין, אייער ברודער מאַרק.

ד אָ ק ט אָ ר. זיי ניט קיין נאַר, פּומפּיאַן, און רעד ניט קיין נאַרישקייטען. מען דאַרף ניט גלויבען יעדע דומהייט, וואָס מען הערט.

פ י י ו ו ע ל. אבער אז מע זעהט?

ד אָ ק ט אָ ר. (כאַפּט זיין אָרם). וואָס ווילסטו דאָ מיר דער־צעהלען פאַר געשיכטעס? דו!

פ י י ו ו ע ל. אַז מאַרק און אייער פרוי... אוי, דאָקטאָר, איהר וועט מיר איבערברעכען די האַנד! דאָקטאָר!

ד אָ ק ט אָ ר. די האַנד? די האַנד וועל איך דיר ניט אי־בערברעכען... ניין! דאָס ניט. (רוהיג). אבער איך וויל דאָ אין הויז ניט האָבען קיינע שפּיאָנען, קיינע מוסרים, קיינע אינטרי־גאַנטען! איך ווייס, דיר געפעלט ניט מאַדאַם גאָלדענווייזער. נעהם דיינע זאַכען און געזונטערהייט! קענסט געהן...

פ י י ו ו ע ל. איך מיין אייער טובה, ווי אַ גוטער פריינד... נאָר אַז אייך פּאַסט בעסער מאַכען זיך ניט וויסענדיג, ווי איהר פערשטעהט... איך וויל אַליין דאָ ניט בלייבען. האָט מיר אַ גוטען תמיד. (אָב).

(דער דאָקטאָר בלייבט שטעהן פערטראַכט).

ד אָ ק ט אָ ר. מאַרק? איך הער דאָס ניט צום ערשטען מאָל! אבער האָט מען צוטרויען צו מענשען, דאַרף מען גלויבען טראָץ אַלע פערלוימדונגען און גאַסען־שמועסען! וואָס? ער־נידריגען זיך? אפשר ווערען אַ שפּיאָן? נאַכקוקען? צו־הערען זיך ביי דער טיר? בעהאַלטען זיך אונטער'ן פאָרהאַנג, אַרונטער־

קריכען אונטער דער קושעטקע? פוי! אייפערזוכט איז א מיאוסעס, געמיינעס, זעהר נידריגעס געפיהל. פייוועל פומפיאן אין דער ראָלע פון יאגאָ? פע! צו קליין... און איך אן אייפערזיכטיגער זידענ־דער אטהעלא! כע! כע!... ווי געפעלט אייך אזא אטהעלא? (אליע עפענט די טיר).

אָ ל י ע. פאפאָטשקע, ביסט שוין געקומען?

ד אָ ק ט אָ ר. אָה, אליע! קום אהער, זעץ דיך דאָ (נעהמט זי אויף די קניע). דאסט געוויינט? (קיין ענטפער). האָסט גע־וויינט, ליאָליע?

אָ ל י ע. יא, פאפא.

ד אָ ק ט אָ ר. (ווישט איהרע אויגען מיט׳ן האנד). נארעלע, אז מען וויינט, פיהרט מען זיך איבער די אויגען. ווארום האָסטו געוויינט? (זי שווייגט). איך פרעג דיך, ווארום האָסטו געוויינט? (גיט זי אַ צופּ ביי׳ם האַנד).

אָ ל י ע. אי, פאפא, מיר טוט וועה! זעה, ווי רויט מיין האנד איז געווארען.

ד אָ ק ט אָ ר. (קושט איהר הענטעל). ניין, קינד, דאס האָב איך אונגערן. זיי זאגען, ביסט דאָ געלעגען אויף דר׳ערד און גע־וויינט. ווען אזא עהרענסווירדיגע דאמע, ווי דו, ציהט זיך אוים אויפ׳ן פאָל און פערגיסט טרערען... כע! כע! איז געווים א גרוי־סער טרויער. וואס איז דאָס, ליאָליעטשקע, הא? דאָס הייסט, אויב דו ווילסט און דארפסט עס מיר זאָגען — זאָג, און אויב ניט — דארף מען ניט. (אומארעמט זי). ליאָליעטשקע, מען זאָל זיך צוהערען צו אלע גיפטיגע רייד, מיט וועלכע אונזערע גוטע פריינד ווילען אונז טובות טון, וואָלט מען געדארפט שטענדיג ליגען אויף דר׳ערד און וויינען, קלאגען און יאָמערן.

אָ ל י ע. פאפא, אָנקעל מארק איז זעהר א שלעכטער מענש.

ד אָ ק ט אָ ר. (לאָזט זי אראָפּ פון די קניע). ניין! ניין! ליאָליע, איך וויל גאר נישט הערען פון אָנקעל מארק. זעה נאר, וואס האָב איך עטוואס געדארפט טון און האָב פערגעסען?

אָ ל י ע. פּאפּא, זיי האָבען דיך ניט ליעב. איך האָב שוין לאנג דאס געוואוסט, און היינט בין איך געלעגען דאָ און האָב גע־וויינט, ווייל איך האָב אלץ געזעהן.

ד אָ ק ט אָ ר. וואס האָסטו געזעהן? (זעצט זיך געגען איהר).

אָ ל י ע. אָנקעל מארק האָט זי גענומען אויף די קניע, ווי א קליין מיידעלע. און איך האָב אזוי געוויינט.

ד אָ ק ט אָ ר. (מאַכט זיך רוהיג). דערפאר האָסטו געוויינט? כא! כא! דו נאר! זיי זיינען ווי א ברודער מיט א שוועסטער... ווי איך מיט דיר... און... יונגע לייט — זיי שטיפען.

אָ ל י ע. יא, איך האָב אויך געמיינט אזוי... אבער פאר וואס דערשרעקען זיי זיך אזוי שטארק, אז מען קלינגט?

ד אָ ק ט אָ ר. פוי!... ליאָליע, עס איז זעהר ניט שען צו טראכטען שלעכטעס פון מענשען און נאָכצוקוקען. (זינגט זיין מע־לאָדיע). טע דע... דע רעם... איך קען זיך ניט דערמאָנען, וואס האָב איך געהאט אין זינען! (זינגט) טע־רע דע רעם. אויף די קניע ווי א קליין מיידעלע... הם... (זוכט).

אָ ל י ע. יא, יא, פּאפּעלע! אויף די קניע און ער האָט זי געקושט אין די ליפען, אין די באקען, אין די אויגען, א סך, א סך מאָל.

ד אָ ק ט אָ ר. הם! דאָס האָסטו געזעהן? (גיט א קלאַפּ און קערט איבער אַ ביינקעל, מאַכט באלד, אז דאס איז געווען אונגערן). וויים איך, דאס איז גאר נישט, נארישקייטען... ליאָליעטשקע, דו געה צו זיך... איך האָב געדארפט עפּיס טון און האָב פארגעסען. מיין קאָפּ ווערט א ביסעל מחולה.

אָ ל י ע. פּאפּא, פאניע איז איצט אין אָנקעל מארק׳ס צי־מער.

ד אָ ק ט אָ ר. הא? אין זיין צימער? נו, איז וואס, קינד? וואס איז דער אונטערשייד, דאָס צימער, יענעס צימער? (זינגט) טע־רע־דע־רעם... וואס האָב איך פאָרט פארגעסען, הא? געה. ליאָליע, און זאָג דער באבוסיע, אויב זי פוילט זיך ניט און אויב

זי וויל מיך זעהן איצט, זאָל זי קומען צו מיר אהער. (לעגט איבער זיינע אינסטרומענטען און פייפט א לידעלע גאַנץ רוהיג. מאַכט זיך, ער זעהט ניט, ווי זי געהט).

אָ ל י ע. (צוקט מיט די אקסלען). דער פאפּאָטשקע פערשטעהט גאר ניט... (אב).

ד אָ ק ט אָ ר. הא! דאס האָט זי געזעהן?... אזעלכע סצענען דארף מיין קינד בייוואָהנען? כא! כא! כא! איך האָב אלע גערעכענט פאר משוגעים און האָב אליין געשפּיעלט די ראלע פון אן אידיאָט. די קאטאראקטע איז אראָב פון מיינע אויגען, איך זעה יעצט די ווירקליכע, די שרעקליכע ווארהייט. וואס זאָגט זי? זיי זיינען יעצט ביידע דאָרטען. גאנץ אָפען הייסט עס. נו, יא, וואס דארפען זיי זיך מיט מיר זשענירען? (מאַכט עטליכע טריט צו מארק'ס צימער). אטהעלא, וואָלט יעצט אויפגעבראכען די טיר און געפּאקט די פערברעכער אויפ'ן אָרט, ער וואלט דערווארגען דעם ענטעהרער מיט זיינע הענד, וואָלט צוטראָטען די שלאנג מיט זיינע פיס, וואָלט גענומען ראכע און געלאָשען זיין צאָרן מיט בלוט! און וואס וועט טון דער דאָקטאָר, דער אינטעליגענט, דער מענש וואס האָט א ביסעל געדענקט און א ביסעל געלערענט? נו, דאָקטאָר? (גיט זיך פּלוצלונג אַ כאַפּ ביי'ם קאָפּ). וועה איז מיר! דער דאָקטאָר איז ערשט געקומען פון א פערפּעסטעטען הויז און דער רוח וויים צוליעב וואס, צוליעב וועלכע געמיינהייטען, האָט ער פארגעסען, אז ער איז דאָקטאָר! (פאנגט זיך אן ראש אויסטאן). ליאַליע! פּומפּיאַן! כע! כע! האָב פארגעסען, איך האָב אלעמען און אלץ פערלארען... און צוליעב וועמען? צוליעב וואס? (מאַדאם קומט). מאמא, וואס טוט ליאַליע? געה, זעה, וואס טוט דאס קינד!... איך בעט דיך.

מ א ד א ם. גאָט איז מיט דיר, איך האָב זי ערשט געצוואונגען זי זאָל זיך זעצען עסען א קאטלעטקע.

ד אָ ק ט אָ ר. מאמא, איך בעט דיך, געה באלד וואש זי ארום, טו איהר אן אנאנדער קליידעלע. איך בין ערשט געקומען

פון א הויז, וואס איז פערגיפטעט מיט געפלעקטען טיפוס... (מאדאם אב). איבערטון זיך און פריער פון אלץ זעהן דאס קינד... אָה, אטהעלא! אטהעלא! מיט א קאָפּ — אנגעשטאָפּט מיט ביכער־געדאנקען, מיט נערוועז פון א ציוויליזירטען אינטעליגענט: אטהעלא, מיט א דאָקטאָר'ס דיפּלאָם אין קעשעניע און אָהן א דעזדעמאנע!... (כאַפּט דעם קאסטיום, וואס פּומפּיאן האָט פּאָרבערייטעט, לויפט אין דער צווייטער אבטיילונג און פערציהט די פּארטיערען. פּויזע. מארק און פאָניע קומען פון זיין צימער, זי קומט שפּעטער).

מ א ר ק. זי האָט מורא געהאט ארויסגעהן. עס האָט זיך דיר נאר אויסגעוויזען אז דיינער איז אין דער היים... נו, איך לויף שוין אין באנק אריין.

ד אָ ק ט אָ ר. (הינטער די פּאָרטיערען). עס האָט זיך איהר ניט אויסגעוויזען, איך בין אין דער היים. מאדאם, איהר האָט מורא געהאט ארויסגעהן? דאס איז ניט גוט. אז מען האָט ניט מורא אריינגעהן, דארף מען ניט מורא האָבען ארויסגעהן! מארק, דו געה ניט אוועק. איך דארף דיר זאָגען א פּאָר ווערטער.

פ א נ י ע. (שטיל). דו הערסט זיין קול? איך האָב מורא.

מ א ר ק. (מיט אַ גרימאַסע פון פערראַכטונג). עע! (לויט) יעוועגני, וואס טוסטו דאָרט? קליידעסט זיך איבער? בריה מיי־נער, מאך עס גיכער, איך האָב קיין צייט ניט.

ד אָ ק ט אָ ר. (קומט איבערגעקליידעט). דו האָסט קיין צייט ניט? (בעטראַכט זיי ביידע). יא, מיר ווע‍לען דאָס מאכען בקיצור. זיצט, מאדאם!

פ א נ י ע. ניש'קשה, איך קען בעשטעהן...

ד אָ ק ט אָ ר. לאָזט אייך ניט בעטען, מאדאם, זיצט, ווען מען הייסט אייך זיצען! (זעצט זי אנידער. זי זעהר דערשראָקען).

מ א ר ק. יעוועגני, דו ווייסט, מיר האָבען שוין מיט איהר דורכגעלעזען אלע טורגעניעוו'ס ראָמאנען. יעצט ווע‍לען מיר אָנ־פאנגען טאָלסטאָי'ס ווערק.

ד אָ ק ט אָ ר. (סאַרקאַסטיש). אזוי? טאָלסטאָי'ם ווערק? זי דאַרף דיר זעהר דאַנקבאַר זיין!

פ א נ י ע. דו גלויבסט ניט? איך קען דיר דערצעהלען יעדע זאַך פון טורגענעוו'ם ראָמאַנען: „רודין", „דוואָריאַנסקאָיע גניעזדאָ", „נאַ קאַנוניע". (די מאַדאַם קומט).

ד אָ ק ט אָ ר. הערר בוכהאַלטער, צוליעב וואָס האָסטו געלעזען מיט איהר ראָמאַנען, צו פערבעסערען זי אדער צו פערדערבען? הא?! קענסט מיר זאָגען די וואַרהייט?! (פאַניע פאַנגט אָן וויינען).

מ א ר ק. מאַמאַ, וואָס מיינט ער, דער פילאָזאָף דיינער?

ד אָ ק ט אָ ר. ווילסט זיך אָוועקמאַכען מיט דיין ציניזשער פרעכהייט. (כאַפּט איהם ביים קאָלנער און גיט איהם אַ וואָרף צו דער ערד). מיט דיין ציניזשער פרעכהייט? מיט דיין ציניזשער פרעכהייט? (שלעפּט איהם אַהין און צוריק איבער דער ערד).

מ א ד א ם. (דערשראָקען). יעווגעני, וואָס ווילסטו טון?

ד אָ ק ט אָ ר. שרעק דיך ניט, מאַמאַ... (לאָזט איהם). וואָס טוט דאָס קינד? מאַמאַ, מירביידע זיינען געווען בלינד און ליאַליע האָט געזעהן. דאָס וואָס מיר האָבען געדאַרפט וויסען, האָט דאָס קינד געוואוסט... (מאַרק ציטערט פון שרעק, זיינע קליידער אין אונארדנונג).

מ א ד א ם. איך האָב שוין געהערט די שענע בשורה... אוי!

ד אָ ק ט אָ ר. מיין פערשטאַנד זאָגט מיר, אז אייפערזוכט, ראַכע, בלינדער צאָרן זיינען נידריגע, טיערישע געפיהלען, און דאָך דאָס טרפה בלוט... די נערוועז!...

פ א נ י ע. (קוקט פערוואונדערט) אבי ער האָט געזאָגט, דאָס איז ביי זיי גאָר ניט.

ד אָ ק ט אָ ר. בוכהאַלטער, אהער געה, צו דער מאַמאַ! (ער געהט צו דער מוטער). וואַנסטו מיט דיינע בעסטיאַלע אויגען קוקען אויף דיעזע פרוי און זאָגען: דאָס איז מיין מוטער?

מ א ר ק. מאַמאַ, לאָז איהם ניט, ער וועט מיך דער'הרג'נען...

ד אָ ק ט אָ ר. יאָ, דיזע פרוי איז לײדער דײַן מוטער, מיר אָבער זײַנען קײנע ברידער מעהר, קײן מאָל ניט, אין לעבען ניט!

מ א ר ק. מאַמאַ, לאָז איהם ניט, ער קען מיך יעצט ער־מאָרדען.

ד אָ ק ט אָ ר. זעהסט דעם טאַפּפּערען קאַוואַליער און לאַ־וועלאַס? קוק איהם אָן! אַ, דאָן זשואַן! יאָ, איך קען דיך איצט דער׳הרג׳ענען, צוקוועטשען ווי אַ מילב און צורײַבען אויף אַש! פיהלסטו דאָס? אָבער אַזאַ עהרע טוט מען ניט אַזאַ קלײנינקען, אונווירדיגען מענשען... ערמאָרדען אײן אינסעקט, אַ גרויסע בריה׳שקייט! נײן! אַזעלכע ווי דו ווײַזט מען נאָר די טיר און מען זאָגט: (בייז) וואָן! (מארק געהט דערשראָקען. דער דאָקטאָר וויל איהם ביי דער טיר אַ זעץ טון און בעהערשט זיך). וואָן! (מארק אב). איך וועל זעהן, וואָס טוט ליאַליע. (לויפט אין ליאַליע׳ס צימער).

מ א ד א ם. פאַניע, און דו האָסט גאָר געשפּיעלט אַ ליעבע מיט מאַרק׳ן, הא? (דאָקטאָר קומט צוריק).

פ א נ י ע. נײן, איך האָב ניט געשפּיעלט קײן ליעבע. גע־ווים, אַ יונגער מאַן, און איך האָב געמיינט ער איז אַ גאַנצער טוער... איך האָב איצט געזעהען, וואָס פאַר אַ פּנים ער האָט, — אַ קאַץ געגען אַ לײב. ער איז געוועזן דאָ אין שטוב דער אײנציגער, מיט וועמען איך האָב געהאַט פון וואָס צו רעדען, וואָס ער פלעגט מיר דערצעהלען, פלעגט מיר זײַן אינטערעסאַנט... ער פלעגט מיר זאָגען, ווי איז די מאָדע... וועלכע קלײדער זיך מאַכען... אײך איז דאָס ניט אינטערעסנע... עס איז אמת, ער האָט מיט אַ מיאוס׳ען געדאַנק ביכער אָנגעפאַנגען מיט מיר צו לעזען, — מיט אײך אָבער לעזען וואָלט איך מורא געהאַט, איהר זײַט גאָר אַנדערע מענשען... אָבער דאָך עס זאָל זיך אַזוי ענדיגען האָב איך קײן מאָל ניט גע־רעכענט און קײן מאָל ניט געוואָלט... איך ווײס אַלײן ניט ווי אַזוי... ער האָט אין זיך אַזאַ העזה... אַזאַ קראַפט. איך האָב עטלי־כע מאָל געזאָגט דעם דאָקטאָר...

ד אָ ק ט אָ ר. דער דאָקטאָר האָט צו אייך קיינע טענות, קיינע פּרעטענזיעס, איך וויל ניט קיין ראַכע און מאַך אייך קיינע פֿאָרווירפֿע, מאַדאַם, איהר האָט מיט צעהן, עלף מאָנאַטען צוריק געבעטען, איך זאָל אייך בעסער לאָזען אַהיים צוריק. איך בין געווען נאַריש, און האָב געמיינט אַז מיט דער צייט... גענומט אייערע זאַכען, אַלץ, וואָס איהר רעכענט פֿאַר אייערס און געהט אַהיים. אייער היים איז דאָ קיין מאָל ניט געווען און קען ניט זיין. געהט צוריק, פֿון וואַנען איהר זייט געקומען!...

פ א נ י ע. געהן צוריק? (וויינט). פֿאַר אַ יאָהרען, ווען איהר זאָלט מיך לאָזען, וואָלט איך געגאַנגען. דאַמאָלס וואָלט איך געקענט ערוואַרטען אַז מען וועט אויף מיר רחמנות האָבען... ווער קען איצט אויף מיר האָבען רחמנות? ניין, איצט ניט. פֿאַר אַ יאָהרען וואָלט מיר נאָך ניט געווען שווער צו לעבען, ווי פֿריהער. איצט בין איך שוין צופֿיעל געווען אַ גרויסע דאַמע... דערפֿאַר וועט מען מיר נאָך מעהר פֿערזאַפּען מיין בלוט, אַלע וועלען נעהמען נקמה און מאַכען שפּאָט און חוזק... איך ווייס, דאָ קען איך איצט ניט זיין דאָרטען אָבער ביי מיין מאַמע'ן קען איך שוין קיין היים ניט האָבען. דאָקטאָר, וואוהין זאָל איך געהן? (דאָקטאָר געהט אום לאַנג. די מאַדאַם קערט זיך אָב און ווישט אָב אַ טרער).

ד אָ ק ט אָ ר. איך ווייס, מיט וואָס פֿאַר אַ שרעקליכען, מיט וואָס פֿאַר אַ שענדליכען וועג אייך איז איצט געבליבען צו געהן. איך וועל אייך ניט שטויסען אויף דעם וועג. ניין, איך ניט! איהר האָט געטרעמפּעלט מיין עהרע, מיינע געפֿיהלען, מיינע פּרינציפּען, טרעמפּעלט נאָך מיין נאָמען. יאָ, איך ערלויב דאָס אייך. פֿאַר דער וועלט קענט איהר בלייבען, זאָ לאַנג איהר וועט דאַרפֿען, מאַדאַם גאָלדענוויזער, פֿאַר אונז אָבער דאָ זייט איהר פֿון דיזער מינוט אַ פֿרעמדע. איהר הערט? פֿרעמדע זיינען מיר! (צייגט אויף דער מוטער). דיזע ריכטיגע מאַדאַם גאָלדענוויזער איז די איינציגע ווירטין דאָ אין הויז! מיין הויז וועט זיך פֿיהרען מיט דיזעלבע פּרינציפּען ווי פֿריהער. (בייז). אָהן איהר וואַגסטו ניט אַ בייג-

קעל איבערשטעלען פון איין אָרט אויפ'ן אנדערן! (רוהיג) אהער צו מיר וואגט איהר ניט אריינגעהן, זא לאנג מען רופט אייך ניט. קיינע קאָנווערזאציאָנען מעהר מיט מיר! אז מען וועט אייך וואס פרעגען, וועט איהר ענטפערן. מיין פרוי זייט איהר ניט מעהר, פאר מיר זייט איהר אבגעשטאָרבען היינט גערארדע ווי דער פאציענט מיינער, וואס איז היינט געשטאָרבען פון טיפוס... מאמא, וואס טוט אָליע?

מ א ד א ם. איך וועל באלד זעהן... אוי, וועה איז צו מיינע אלטע יאָהרען. (אב).

ד אָ ק ט אָ ר. ווילט איהר דאָ בלייבען אין שטוב, זעהט מאכט אייך נוצליך, טוט עפּיס, ארבייט! (בייז). איך דארף ניט קיין פאראזיטען דאָ ביי מיר! צו דער גרעסטער פערדאָרבענהייט פיהרט דאס, וואס אין די וואהלהאבענדע פאמיליען פיהרען די פרויען אם מייסטען א פאראזיטען-לעבען. זיי זאלען האָבען זאָרג, פליכטען, פעראנטווארטליכקייט, וואָלט זיי ניט געקראָכען אין קאָפּ דער רוח ווייסט וואס! עס איז אבער שפּעט יעצט צו רעדען דער-פון. געדענקט, דיזע קאָנדיציאָנען זיינען גוט נאר אזוי לאנג ווי אייער אויפפיהרונג וועט ניט קענען האָבען קיין שלעכטען איינ-פלוס אויף מיין אונשולדיגעם קינד! (בייז). שענע ביישפּילע האָט איהר דאָ, מאדאם, געקענט... ניין! דערפון איז שוין איבריג צו רעדען. איך וויל נאר זאגען, פארגעסט ניט, דא אין הויז וואקסט און ערציהט זיך א קינד. (צייגט אויף דער טיר). יעצט וויל איך בלייבען אליין!...

פ א נ י ע. (זעהר נידערגעשלאגען). איך האָב ניט געוואוסט, אז איהר קענט מאכען, מען זאל פאר אייך מורא האָבען. (קוקט זיך אום, לאנגזאם אב).

ד אָ ק ט אָ ר. (זופצט שווער, געהט זיך דורך איבער'ן צימער, זעצט זיך צו דער פּיאנא. שפּיעלט גאנץ פּיאנא זיין געליעבטע מעלאָדיע פון מענדעלזאָנ'ס אראטאריא און זינגט אָהן ווערטער. די מאַדאַם קומט, וועהרענד ער זינגט און זעצט זיך שטיל אַוועק אויף דער קושעטקע.

דער דאָקטאָר רייסט פלוצלונג אב. קערט זיך אום, בעמערקט די מוטער, געהט צון איהר, לאזט זיך אראָפ לעבען איהר אויפ'ן פאָל און לעגט אַנידער זיין קאָפ אויף איהרע קניע). מאמא, פאר וואס איז ניטאָ פאר אזעלכע מענשען, ווי איך, כאָטש א קליין שטיקעלע גליק אויף דער גרויסער וועלט? אַליעס מוטער האָט מיר מיין הארץ פערגיפטעט, און די האָט מיר מיין הארץ צוטראָטען מיט די פיס...

מ א ד א ם. אָה, איידלער מענש, מיין זוהן, מיין אונגליק־ליכעם קינד! (אומארעמט איהם, בזודע וויינען ביטער).

פ אָ ר ה א נ ג.

פיערטער אקט.

דאסזעלבע צימער. עס איז נאַכט. לאמפּען ברענען. אויף אַלע טי־שען פלעשלעך, סיפאָנען, גלעזער, חיוטין שלאָפט אויף דער קושעטקע, זיצענדיג אין אַלע קליידער. פאַניע קומט פון אן אינערסטע טיר אין זעהר איינפאַכע קליידער אָהן פענסנע — זי געהט שטיל, אויף די שפּיץ פינגער ביז דער טיר פון דער מאדאם'ס צימער. זי איז זעהר בלאַס און טרויריג. שטעהט ביי דער טיר לאַנג און הערט זיך צו.

פ א נ י ע. (געהט ראש צו חיוטינ'ן). מוסיו חיוטין, ענט־שולדיגט, מויסיו חיוטין! (זי וועקט איהם).

ח י ו ט י ן. (ערוואכט, דערשראָקען). וואס איז?

פ א נ י ע. איך האָב מורא, דאָרט איז שוין חס וחלילה עפּיס געשעהן. מיר דאכט זיך איך האָב געהערט, דער דאָקטאָר וויינט. (חיוטין לויפט אין צווייטען צימער. זי הערט זיך צו). גאָט אין הי־מעל, פאר וואס זאָל איין אונשולדיגעס קינד בעשטראפט ווערען? (חיוטין צוריק).

ח י ו ט י ן. שש, בערוהיגט אייך. עס האָט זיך אייך אויס־געוויזען... דער דאָקטאָר וויינט ניט און עס איז נאָך דערווייל קיין ענדערונג. אָה, ארעמע ליאליע. (זעצט זיך צוריק אויפ'ן קו־שעטקע).

פ א נ י ע. מוסיו חיוטין, אפשר וואָלט איהר געגעבען דעם דאָקטאָר כאָטש א גלאָז טיי? ער האָט אויף זיך אין גאנצען פאר־געסען. איך וועל ברענגען באלד, און איהר זאָגט איהם. (אב).

ח י ו ט י ן. איך ווייס ווירקליך ניט, ווי ער האלט זיך נאָך אויף די פיס. זעקס וואָכען — דאס איז קיין קלייניגקייט. עס הייסט נאר ע ר? און זיי אלע דאָ אין שטוב? מען דארף פערטרייבען דעם שלאָף מיט א פאפּיראָס. געדענק שוין ניט, ווען איך האָב גע־

שלאָפען... (פערראָוואַבערט). ארעמע ליאָליעטשקע! (דער דאָקטאָר עפענט די טיר, ער איז זעהר פערענדערט).

ד אָ ק ט אָ ר. חיוטין, איהר זייט דאָ?

ח י ו ט י ן. (לויפט צו איהם). וואס איז, וואס האָט איהר געדארפט? (פאַניע קומט מיט א גלאָז טיי, שטעלט אויפ'ן טיש). דאָק־טאָר, א גלאָז טיי פאַר אייך.

ד אָ ק ט אָ ר. (צו פאַניען, קאַלט און העפליך). דאנקע, מאַ־דאם, איך וויל ניט קיין טיי. חיוטין, מען דאַרף ווארעמע וואסער. זייט אזוי גוט. (מאַכט צו די טיר. חיוטין וויל געהן נאָך וואַסער).

פ א נ י ע. זיצט, איך ברענג באַלד. (שטיל אב).

ח י ו ט י ן. גאָט בעוואהר, אויב עס וועט זיך ענדיגען שלעכט, ווייס איך ניט, ווי אזוי ער וועט עס אריבערטראָגען. פאַר איהם איז ניטאָ קיין ראטה און קיין טרויסט. (פאַניע קומט מיט א שיסעל וואַסער).

פ א נ י ע. (קלאַפט שטיל אין טיר). ווארעמע וואסער.

ד אָ ק ט אָ ר. (אין טיר). דאנקע. (נעצט אן זיין פינגער). חיוטין, זייט אזוי גוט, דאס וואסער דארף זיין ווארעמער.

פ א נ י ע. ווארעמער? באלד. (ראש אב צוריק מיט'ן שיסעל וואַסער).

ד אָ ק ט אָ ר. (זוכט צווישען זיינע פלעשלער). חיוטין, ווי שפעט איז דאָס?

ח י ו ט י ן. באלד צעהן.

ד א ק ט א ר. צעהן? איך האָב געמיינט, עס איז שוין איינס אדער צוויי נאָך האלבע נאכט. איך ערוואַרטע דעם קריזיס פון מינוט אויף מינוט. אי! ווי גליקליך זיינען די, וואס גלויבען, אז די בלינדע נאטור זעהט. — זיי קענען בעטען און האָפען. איך ווייס, דאס בעטען העלפט ניט, אָבער די האָפנונג איז אזוי זיס. אי! בלייבען אָהן האָפנונגען איז זעהר שווער. (זיפצט, פאַניע קומט מיט וואסער). חיוטין, איהר האָט ניט געזעהן, דאָ איז ערגיץ גע־ווען א פלעשעל מיט אראָמאטנעם עסיג?

פ א נ י ע. אראָמאַטנע עסיג? אָט איז דער אראָמאַטנער עסיג. (גיט איהם אַ פלאַש).

ד אָ ק ט אָ ר. דאנקע. (פּרואווט דאָס וואסער). ע! עס דארף זיין נאָך ווארעמער... איהר דארפט אייך ניט בעמיהען, מאדאם, איך וועל אליין. (געהט מיט דער שיסעל אין דער טיר, פון וואנען פאַניע איז געקומען).

פ א נ י ע. (קוקט זיך אום). איך וועל דערווייל א קוק טון, וואָס דאָס קינד טוט. (עפענט אויף די טיר).

ח י ו ט י ן. (שטיל). אוי, וויפיעל דראמאס און טראגעדיען עס שפּיעלען זיך אב ארום אונז אין דער שטיל...

פ א נ י ע. וועה איז מיר, וועה איז מיר! ארעמע ליאליע... (פערברעכט די הענד).

ח י ו ט י ן. איך האָב מורא, עס איז געבליבען זעהר ווייניג האָפנונגען.

פ א נ י ע. זאל גאָט היטען. שש! דער דאָקטאָר געהט. (מאַכט צו די טיר, געהט אָן א זייט. דער דאקטאר פאסירט דאָס צימער).

ח י ו ט י ן. (שטיל). פון איהר איז שוין ווייניג געבליבען וואס צו דענקען. איך האָב מורא פאר איהם...

ד אָ ק ט אָ ר. (אין טיר). חיוטין, דערלאנגט מיר די פלאַש מיט עסיג.

פ א נ י ע. דעם אראָמאַטנעם עסיג? באלד. (זי דערלאַנגט איהם די פלאַש עסיג).

ד אָ ק ט אָ ר. דאנקע. חיוטין, זייט אזוי גוט. (חיוטין געהט צו'ן איהם, ער זאָגט איהם עפּיס און מאַכט צו שטיל די טיר. אב).

ח י ו ט י ן. מאדאם, דער דאָקטאָר זאָגט, איהר זייט געוויס מיעד, איהר מעגט געהן שלאָפען. מען וועט אייך מעהר ניט דארפען היינט.

פ א נ י ע. ניין, איך בין ניט מיעד. וואָס הייסט, איך וועל געהן שלאָפען, ווען מען ערווארטעט דעם קריזיס פון מינוט אויף מינוט?

חיוטין. ווי איהר פערשטעהט. (קוקט אויפ'ן זייגער). יעדע מינוט ציהט זיך ווי א שעה לאנג.

פאניע. אָי, ווען די אלטע מאדאם זאל איצט ביינאכט אוועקגעהן אין שול, אויפרייסען דעם ארון קודש און אָנהויבען שרייען און בעטען צו גאָט... איהרע טרערען וואלטען געעפענט די שערי רחמים...

חיוטין. די מאדאם וועט עס ניט טון. אויב איהר גלויבט אין אזא מעדיצין, פאר וואס זאָלט איהר דאָס ניט טון ?...

פאניע. איך ? מיר פאסט ניט און מיין געבעט וועט ניט העלפען... איך וואָלט נאר געקענט מיט איהר מיטגעהן, שטעהן ביי דער טיר פון פּאַלעש און וויינען. מוסיו חיוטין, איבער מיר שטארבט דאָס קינד... איך ווייס...

חיוטין. נארישקייטען, דאס קינד שטארבט פון טיפוס.

פאניע. ניין! איך ווייס, דער דאָקטאָר האָט זי אָנגע־שטעקט מיט טיפוס איבער מיר.

חיוטין. ווייס איך וואס... אזעלכע זאכען טרעפען זיך אָפּט. ווער קען אייך בעשולדיגען ?

פאניע. איך ווייס, איך ווייס... (זי זעצט זיך שטיל אין אַ ווינקעלע. דאקטאר קומט, גיסט פון פערשידענע מעדיצינען אין זיין פלעשעלע).

דאָקטאָר. איהר זיצט נאָך דאָ, מאדאם ? איך האָב דאָך שוין געזאָגט, עס איז גאנץ איבריג. מען וועט איצט קענען אויס־קומען אָהן אייך... (מאַכט די מיקסטור).

פאניע. איך בין ניט מיעד.

דאָקטאָר. אייער איבעריגער אייפער קען איצט זעהר וועניג העלפען.

פאניע. איך העלף נאָר מיט וואס איך קען.

דאקטאָר. זעהר גרויסמוטיג, מאדאם. עס קען אָבער קיין פּראקטישען נוצען ברענגען...

פ א נ י ע. יעדער פרעמדער פון גאס וואָלט געטון פאר'ן קראנקען קינד, וואס איך טו.

ד אָ ק ט אָ ר. דאנקע, מאדאם, איהר זייט זעהר גוט. אָבער היינט וועט שוין אייער הילפע געוויס ניט געפאָדערט ווערען. איך געפין, אז אייער אנוועזענהייט דאָ איצט איז גאנץ איבריג. מיר וועלען שוין דאָ מיט חיוטינ'ן אויסקומען אליין... גוטע נאכט. דאנקע. (ציינגט אויף דער טיר, זי געהט געהאָרכזאַם אב). חיוטין, קומט, צוזאמען וועלען מיר אפשר קענען איינרעדען די מאמא זי זאל זיך אויך געהן אברוהען.ביידע פרויען דארפען זיך אביסעל אויסרוהען. און... איך האָב מורא, באלד וועט זיך אָנפאנגען די קאטאסטראָפע, נאָך וואס דארף מען די פרויען זאָלען זיין דערביי? יא, חיוטין, די קאטאסטראָפע קומט, די שרעקליכע קאטאסטראָפע קומט. איהר הערט, ווי עס יאָמערט דער ווינד? (גיט אַ קוק אין פענסטער). דונקעל, פערוואָלקענט... אין דרויסען איז פונקט אזוי ווי אינוועניג. חיוטין, די נאטור איז גרויזאם און שלעכט. פאר וואס קען אן איינפאכער סאָלדאט פון ארטילעריע אויפטוהן מעהר פון טויזענד געלערנטע דאָקטוירים? טויטען אין איין אויגענבליק פיעלע לעבענס, אויפרייסען פעסטונגען אדער שיפען מיט טויזענדער מענשען קען די וויסענשאפט זעהר לייכט, און רעטען דאס לעבען פון איין שוואכעס קינד האָט זי ניט קיין בעשטימטע מיטלען... איז עס ניט דערפאר, ווייל די נאַטור סימפאטיזירט מעהר מיט דער וויסענשאפט פון פערניכטונג?... קומט, חיוטין, צו אונזער ארעמער אָליע'ן. (ביידע אב. פויזע. מען הערט ווי דער ווינד רוישט. פאַניע קומט צוריק נאָך איהר פומפיאן אין א פאלטאָ, מיט א גרויסען שטעקען, טראגט אַ פעקעל זאַכען).

פ א נ י ע. שש!... אלע געהן איצט ביי אונז דורכ'ן קיך. דאָס גלעקעל איז איבערגעבונדען. דער דאָקטאָר נעהמט ניט אויף קיינע פאציענטען. באלד. (זי קלאַפט שטיל אין טיר). מוסיו חיוטין, זאָגט דעם דאָקטאָר, פומפיאן איז געקומען. (געהט צוריק). באלד...

עס איז גוט, וואס איהר זייט געקומען. (הערט זיך צו). ער געהט אהער. (ראש אב).

פ י י ו ו ע ל. אפילו פאניע זרחי'ס איז געווארען אזוי שטיל. איין גאט ווייסט, וואס דאָ טוט זיך... מיר ציטערט דאָס האַרץ און איך האָב מורא, אז איך וועל איהם דערזעהן, וועל איך זיך צואוויינען ווי א חדר יונגעל. (דער דאקטאר קומט).

ד א ק ט אָ ר. פּומפּיאַן! (דריקט זיין האַנד). ענדליך געקומען... מיר האָבען דאָ געדארפט דיין הילפע, איך האָב דיך יעדע מינוט געדארפט האָבען. אונזער אָליע, ברודער, אונזער אָליע... זעהר שלעכט... איך האָב זי אָנגעשטעקט מיט א שווערען טיפוס... זעקס וואָכען קעמפפען מיר, זעהר וועניג שאנסען געבליעבען... איך קוריר זי ניט אליין — איך האָב קיין פערטרויען צו זיך. דאָקטאָר שעכטער קומט דריי מאָל יעדען טאג... היינט איז געווען א קאָנסיליום פון פיער דאקטוירים... פּומפּיאַן, אויב מיין קינד וועט שטארבען, האָב איך ניט צוליעב וואס און צוליעב וועמען צו לעבען אויף דער וועלט... דו ביסט ניט געקומען באלד, ווען איך האָב געשריעבען. איך פערשטעה, ביסט געווען בייז אויף מיר. (לאזט זיך אראָב שווער אויף אַ קרעסלא) זעהסט, חיוטין איז אויך בייז געוועז, ווי אבער ער האָט ערפאהרען, אז ליאליע איז קראנק, איז ער באלד געקומען און זיצט דאָ טאג און נאכט. יא, דו האָסט געהאט א רעכט בייז צו זיין.

פ י י ו ו ע ל. דאָקטאָר, זאל איך קרענקען, אויב איך בין געוועזן בייז. פון שאנדע און וועהטאג האָב איך ניט געקענט בלייבען אין שטאדט, בין איך אוועק צו מיינער א מומע אין דאָרף. איהר ווייסט דאָך א יודישע פּאָטשטע — ערשט היינט ערהאלטען אייער בריעף, און באלד האידא, איך האָב אָבגעמאכאיעט דרייסיג ווערסט צופוס און גליך אהער. (וויינט). אי, דאָקטאָר, גוטער דאָקטאָר מיינער, דאס הארץ טריפט מיר מיט בלוט, קוקענדיג אויף אייך. (דריקט דעם דאקטאָר'ס האַנד צו זיין הארצען).

ד אָ ק ט אָ ר. יא, ברודער, איך בין אויסגעשפּיעלט... איך

בין אויסגעשפּיעלט... א מיאוסע וועלט... א וועלט פון אונגליק, צרות און יסורים. פּומפּיאן, אויב ליאליע וועט שטארבען, איז פיניטא לא קאמעדיא. מיט דיר קען איך רעדען גאנץ אָפען, איך האָב זיך צוגעגרייט א גוטע דאזע סטריכנין — און קאפּוט, ברודער.

פ י י ו ו ע ל. וואס רעדט איהר דאס? גאָט איז מיט אייך! און אייער אלטע מוטער? און מיר אלע?

ד אָ ק ט אָ ר. איך וויים, איהר איז געבליעבען ווייניג שאנסען, און מיר ביידע זיינען שוין ניינציג פּראָצענט אויף יענער וועלט... איך! איך האָב זי ערמאָרדעט און איך האָב דאס רעכט זיך אליין פעראורטיילען צום טויט... טאָמער וואס, איז ניט איבריג דו זאָלסט וויסען. אין דעם הינטערסטען שופלאָד פון מיין שרייב טיש ליעגט שוין מיין פארטיגע צוואה... איך האָב דיך אויך ניט פערגעסען, ברודער, איך לאָז דיר איבער אלע מיינע נייע דאָקטאָרסקי אינסטרומענטען... (פערטראכט זיך).

פ י י ו ו ע ל. זאל איך דאָס בעסער ניט דערלעבען...

ד אָ ק ט אָ ר. קום, פּומפּיאן, ווילסט זי זעהן?

פ י י ו ו ע ל. דאָקטאָר, זי האָט טיפוס רעקורענס? (דאָקטאָר הערט ניט, ביידע אב, פאַניע פיהרט אריין איהר פאטער און מוטער).

פ א נ י ע. שש! קלאפּט ניט מיט די פיס, איך וויים ניט, אויב דעם דאָקטאָר וועט גאר אין גאנצען זעהר געפעלען אייער וויזיט.

ז ר ח י. נו, ווי קומט מען עס ניט געוואר ווערען? וואס מאכט דאָס קינד, הא?

פ א נ י ע. ווי איך פערשטעה, איז דאָ ווייניג האָפנונגען.

ז ר ח י. אזוי? גאָט זאָל זיך מרחם זיין.

ש ר ה ה י נ ד ע. ביילע טשיזיק׳ס קען א גוי׳ע, וועלכע היילט אויס אזעלכע קראנקהייטען מיט א גראָז. נאר די געביל־

דעטע... זיי גלויבען דאָך ניט. (פּומפּיאַן קומט אַהן אַ סורטוק מיט פערקאַטשעטע ארבעל, נאָך איהם דער דאָקטאָר).

ד אָ ק ט אָ ר. אַה, איהר זייט געקומען זעהן, וואס ליאַליע מאכט? איהר פערגעסט ניט מיין ליאַליע, הא? זעהר פיין פון אייך, דאנקע. (צו פּאַניען). מאדאם, איהר וועט זיין אזוי גוט און ווייזען פּומפּיאַנען, וואו איז וועש, מילך, אייז, די אלע זאכען, וואס מען דארף. ער וועט איבערנעהמען די גאנצע ארבייט פון אייך... בין אייך זעהר דאנקבאר, וואס איהר האָט אייך אזוי פיעל בעמיהט... איצט וועט איהר מעהר ניט דארפען בעמיהען זיך. יא, עס קען זיין, אונז אלע איז שוין געבליעבען ניט פיעל צו בעמיהען זיך.

פּ י י ו ו ע ל. דאקטאָר, אפשר וויל ניט די מאדאם? מען דארף פריהער פרעגען.

ד אָ ק ט אָ ר. וועלכע מאדאם מיינסטו?

פּ י י ו ו ע ל. פערשטעהט זיך, איך מיין די יונגע מאדאם.

ד אָ ק ט אָ ר. די יונגע מאדאם דארף מען ניט בעאונרוהיגען מיט קיינע פראגען... נאר צו דער אלטער מאדאם זיך ווענדען! (מיט אַ שמייכעלע). מיר, אלטע, דארפען זאָרגען פאר יעדע זאך. די יונגע דארף מען ניט דולען דעם קאָפּ מיט קלייניגקייטען. ניט וואהר, מוסיו זרחי? אלזאָ, מאדאם, איהר וועט זיין אזוי גוט און איהר וועט אייך בעמיהען צו טון, וואס איך האָב אייך געזאָגט. (אב, צוריק).

פּ א נ י ע. קומט, פּומפּיאַן. (וויל געהן).

פּ י י ו ו ע ל. זיצט, איך וועל אליין אלץ געפינען. איך בין דאָ ניט קיין פרעמדער. (אב אין קיך אריין).

ז ר ח י. וועה איז מיר, עס האַלט אפנים זעהר שלעכט... דער דאָקטאָר איז זעהר צוטראָגען...

ש ר ה ה י נ ד ע. (קוקט אויף פּאַניען פערדעכטיג). זעה נאר, ווי דיינער רעדט צו דיר, אזוי ווי צו'ן א פרעמדער.

פּ א נ י ע. צו א פרעמדער גאר? ביי גראָבע מענשען האָט

מען דרך אר׳ץ נאר פאר פרעמדע. מאן און ווייב, אָבער מיינען זיי, מעגען קריכען איינער דעם אנדערן אויפ׳ן קאָפּ. אוי, טאטעניו, דאס קינד איז זעהר שטארק קראנק. (זרחי עפענט די טיר אין קיך אריין און הוסט).

ש ר ה   ה י נ ד ע. בעטראַכט נאר, וואס פון איהר איז געווארען. בהמה, וואס נעהמסט זיך אזוי צום הארצען, עס איז דען דיין קינד? געווים, עס פערדריסט, אָבער אוועקלעגען זיך איז דאָך ניט כדאי.

פ א נ י ע. איך זאָל האָבען קינדער, וואָלט איך אלע מיינע קינדער אבגעבען פאר איהר. גאָט זאָל וועלען נעמען מיין לעבען פאר איהר, וואָלט איך זיך אפילו באלד געביטען.

ש ר ה   ה י נ ד ע. א נויטיגע זאך, איך זאָג דיר! (פּומפּיאן קומט צוריק מיט וועש און א ריינע שוואם).

פ י י ו ו ע ל. פייוועל פּומפּיאן דארף ניט לאנג זוכען. פערשטאנען? (אב, צו דער קראַנקער).

פ א נ י ע. טאטע, איך האָב דיך וואס געוואָלט פרעגען, נאר... ע...

ז ר ח י. וואס־זשע, עס איז עפּיס א שווערע זאך, א קלאָץ־קשיה?

פ א נ י ע. איך האָב געוואָלט וויסען, זאָג מיר... דו גלויבסט, עס איז טאקי אן אמת, איך האָב געהערט, מען דערצעהלט, ווען... ע... עס טרעפט זיך עפּיס ביי יודען א חטא, שטארבען קינדער? דו גלויבסט עס? פאר וואס זיינען די קינדער, נעבאך, שולדיג?

ז ר ח י. וואס פאלט דיר עפּיס פּלוצלונג איין אזא פראגע? דו האָסט עפּיס א חשד אויף אימיצען ביי אונז אין שטאדט? (פאַניע פערטראַכט זיך און הערט ניט מעהר).

ש ר ה   ה י נ ד ע. (אפּארט). דו הערסט א חכם? ער ווייסט ניט פון זיין געזונד.

ז ר ח י. דאס איז יא, ווי מען דערצעהלט די געשיכטע...

שרה הינדע. אי, פער׳שרפ׳עט זאל ער ווערען! גע־פונען א פלאץ פאר זיין געשיכטע.

זרחי. עס קען זיין, עס פאסט איצט ניט, אבער פאניע, איך מוז עס דיר דערצעהלען, זעהר א וואוילע זאך. צוויי ווייבלעך האבען זיך געאמפערט. איינע זאגט: ווען אין שטאדט איז א חטא, געהען קינדער. די אנדערע זאגט: עס הויבט זיך גאר ניט אן, ווארום איך וויים דאך... — ווי אזוי וויםטו? — ווי אזוי איך וויים? איך בין שוין צעהן יאהר אן אשת איש... — זאגט די אנדערע: עט! וואס פאר אן אשת איש ביםטו? דיין מאן איז דאך א שניידער. כי! כי! אויך מיר אן אשת איש! (וויל לאכען, פערשטיקט זיך און לויפט ארוים אין קיך, הוסטענדיג).

שרה הינדע. (קוקט זיך אום). פאניע, דו ווייםט, איך האב זיך איבער דיר היינטיגע וואך שיער ניט צופאטשט אין מארק מיט ביילע טשיזיק׳ס. זי זאגט מיר, אז דעם דאקטאר׳ס ברודער יאקאבי...

פאניע. איך וויל ניט וויסען, וואס ביילע טשיזיק׳ס זאגט. מיך ארט זעהר וועניג, וואס זיי זאגען!

שרה הינדע. וואס מיינסטו, עס איז א סוד? מען קען די קאץ אין זאק ניט בעהאלטען. אז דו האסט מיר ניט דער־צעהלט, מיינסטו, ווייס איך ניט יעדעם פיצעלע?

פאניע. מאמא, מיך ארט ניט, אז דו ווייסט, מיך ארט ניט אז אפילו די גאנצע וועלט ווייסט. (פערברעכט די הענד און געהט אום איבער׳ן צימער). מיר איז איצט אלץ איינס! מיר איז איצט אלץ איינס. (פומפיאן קומט).

פייוועל. האט קיין פעראיבעל ניט, איהר וועט מוזען מוחל זיין פון דאנען. מיר טראגען אהער ארייין דאס קינד. מעהר לופט, א בעסערע טעמפעראטורע. אהן פומפיאן ווייסט מען עפים? (צורוקט דאס מעבעל).

פאניע. קום, מאמא, אהין צו מיר. וואו איז דער טאטע?

ש ר ה ה י נ ד ע. ער קען זיך ניט אויספערכען. אי, טאָכ־טער, מירביידע האָבען געהאנדעלט שענע מציאות.

פ א נ י ע. מאמע, דו ווייסט ניט, וואס דו רעדסט! ווייסט ניט, וואס דו רעדסט. (דער דאקטאר מיט חיוטינ'ן ברענגען אָליען אויף א בעטעל, בעדעקט מיט ווייסען, נאך זיי קומט די מאדאם. פאניע קוקט זיך אום זיפצט און אב מיט דער מוטער).

ד א ק ט א ר. שש! אָט אזוי. פומפיאן איז גערעכט. דאָ וועט זיין בעסער. אי, איך האָב נאר מורא, ער איז געקומען מיט זיין עצה צו שפעט. (זעצט זיך אויף א קרעסלע לעבען בעטעל. דאס קינד ווארפט זיך און קרעכצט שווער. דער דאקטאר דעקט זי צו). פומ־פיאן, ביסט געווים הונגעריג. איך בעט דיך, געה עס עפּיס. נעהם חיוטינ'ן מיט. קינדער, קרעפטיגט זיך אונטער א ביסעל, מיר וועלען היינט האָבען א שרעקליכע נאכט. (אָליע קרעכצעט).

ח י ו ט י ן. קומט, פומפיאן, איך וועל טרינקען א גלאָז טיי. איהר דארפט אייך איצט געגען מיר ניט גרוים האלטען. איך בין שוין פון אייערע... א גאנצער מעדיקוס.

פ י י ו ו ע ל. איך האָב היינט כאור בוקר ביי דער מומע געגעסען א קניש מיט קארטאָפליע און האָב נאָך טאקי אין מיין מויל ניט געהאט. (ביידע געהען).

ח י ו ט י ן. (ביי דער טיר). קנישום קארטאפעניום? (אב).

ד אָ ק ט אָ ר. מאמעניו, דו זאָלסט מיך וועלען פאָלגען, וואָלסטו זיך געגאנגען א ביסעל צולייגען. איין גאָט ווייסט, וויפיעל דיר שטעהט נאך פאר היינט איבערצוטראָגען.

מ א ד א ם. ניין, יעווגעני, שלאָפען וויל איך ניט און קען ניט. איך מיין, אויב דו וועסט זיצען דאָ א ביסעל, וועל איך אויך געהן טרינקען א גלאָז טיי. (קוקט אויפ'ן קינד). איך דארף זיין גע־זונד, און א קינד, וואָס פאנגט ערשט אן לעבען אויף דער וועלט... אוי, געה פרעג קשיות. (געהט אב אין דערזעלבער טיר ווי אָלע).

ד אָ ק ט אָ ר. ליאָליעטשקע, איצט, ווען איך פערליער דיך, בעגרייף איך ערשט, ווי אונדאנקבאר, ווי לייכטזיניג איך בין גע־

ווען, ווען איך האָב אויסער דיך געזוכט נאָך גליק. איך האָב גע־האַט דיך, געהאַט נוצליכע ארבייט, געהאַט א צוועק אין לעבען און בין ניט געווען צופריעדען... דו האָסט פּראָטעסטירט, און איך האָב דיך ניט געפאָלגט... איך האָב טייער דערפאַר בעצאָהלט. אָה, ווען דו זאָלסט יעצט בלייבען מיט מיר! דו הערסט ניט און פער־שטעהסט ניט, וואס דיין פּאפּא זאָגט דיר... אָליע, מיט ועמען וועט דיין פּאפּאָטשקע בלייבען? מיט ועמען לאָזטו מיך איבער דאָ אויף דער וועלט? (בויגט זיך צו צום בעטעל. פּויזע). אָה, קינד, איך זאָל דיך קענען רעטען! איך קען אבער ניט. דעם מענשען'ס זשעני, די גרויסע וויסענשאפט, אלע מעכטע פון'ם מענשען'ס פער־שטאנד און לאָגיק זיינען ניט אימשטאנד צו קעמפּפען געגען דער בלינדער נאטור. פאר וואס זאָל א בליהענדע, יונגעס, אונשולדיגעס קינד שטאַרבען? פרעגט די מאמא. טויזענדער יאָהרען פרעגען מענשען די פּראגע און קיין ענטפער איז ניטאָ. וואו איז די גע־רעכטיגקייט? די ברוטאלע נאטור ווייסט ניט פון דעם בעגריף, וועלכען מיר רופען מיט דעם נאמען. (שפּארט אן זיין קאפּ צום בעט־טעל). איך זאָל זיין אן אונוויסענדער מענש, וואָלט איך איצט גע־לאָפען צו דאקטוירים, געקלאפט אין זייערע טירען, געזוכט א בע־ריהמטען פּראָפעסאר... איך וואָלט געגלויבט, אז זיי זאָלען זיך נאר ווען א כח אָנטון, אז איך זאָל זיי נאר קענען גוט בעצאהלען, וואָלטען זיי מיר געוויס גערעטעט דאָס קינד, ליידער, איך וויים, ווי בעגרענעצט איז די מאכט פון דער מעדיצין. מיר קענען נאר מיטהעלפען דער נאטור, מיר קענען אין דעם מענשען'ס ארגא־ניזם פערשטארקען אדער אבשוואכען איינינע פון איהרע פּראָצע־סען, — אבשטעלען אבער דעם טויט קענען מיר ניט, מיר קענען ניט, מיר קענען ניט! אוי! (ער זיפצט שווער. פּויזע. דער דאקטאר שלאָפט איין, אָנגעשפּארט אויפ'ן בעטעל. פּ א נ י ע עפענט שטיל די טיר און שטעהט עטליכע מינוט אונבעשלאָסען. נאכדעם מאַכט זי צו די טיר און געהט לאַנגזאַם און גאַנץ שטיל צום בעטעל, קוקט אויף אָליען, פערברעכענדיג די הענד, און בלייבט שטעהן. נאכדעם הויבט זי אויף

איהרע אויגען אויפ׳ן דאָקטאָר. אין דעם אויגענבליק קומט אריין שטיל די מאַדאַם, זי בלייבט שטעהן, שאָקעלט מיט׳ן קאָפּ. פאַניע קוקט לאַנג אויפ׳ן דאָקטאָר מיט ליעבע און בעדויערן, דאן בויגט זי זיך צו און קושט לאַנג דאָס האָלץ פונ׳ם בענקעל, אויף וועלכען ער זיצט. זי קערט זיך אב און ווייגט שטיל. ווען זי ווישט אויס איהרע טרערען און געהט צו דער טיר, בעמערקט זי די מ אַ ד אַ ם און בלייבט איבער־ראַשט. אונערוואַרטעט גיט זי די אַלטע אַ ציה צו זיך, מאַכט אַ צייכען זי זאָל שווייגען, אומארעמט זי, און ביידע פרויען וויינען ביידע גאַנץ שטיל איינע ביי דער אַנדערער אין די ארעמס. פאַניע בעפרייט זיך ענדליך און געהט ראש אב. די מאַדאַם בלייבט שטעהן און ווישט איהרע טרערען).

אָ ל י ע. (שרייט פלוצלונג אויס). פאפא! אָה, פאפא! (ווערט אנשוויגען. מען הערט ניט מעהר קיינע קרעכצען פון איהר).

ד אָ ק ט אָ ר. (ערוואַכט). הא? מיר דאכט זיך, זי האָט מיך גערופען, דו האָסט געהערט, מאמא? ליאליעטשקע! שש! זי שלאָפט... דער פולס רוהיגער... הא? מאמעניו מיר ווייזט זיך אויס, זי שוויצט. איך גלויב זיך אליין ניט. מע דארף שיקען נאָך דאָקטאָר שעכטער. (אין טיר). טס! פומפיאַן. אהער, גיכער! (פומפיאַן לויפט אריין, נאָך איהם חיוטין. שפּעטער זרחי, שרה הינדע. פאַניע בלייבט שטעהן אויפ׳ן שוועל).

פ י י ו ו ע ל. (דערשראָקען). וואס איז? שוין, מארטא?

ד אָ ק ט אָ ר. דער קריזיס! גיב א קוק, איך בעט דיך. אפשר נאר איך זיך אב... מיר דאכט זיך, זי איז רוהיגער, זי אטעמט רוהי־גער... פּמופיאַן, מיר ווייזט זיך אויס, זי שוויצט...

פ י י ו ו ע ל. יא, זאל איך אזוי אויסהאלטען מיין פעלד־שערסקי עקזאמען. וואס? איהר צווייפעלט? אפילו אזא פראָסטער מענש, ווי מוסיו חיוטין, וועט אויך זאָגען... זאל איך אזוי לעבען. (רופט מיט׳ן האַנד חיוטין).

ח י ו ט י ן. קאלעגא פומפיאַן, איך פיהל עס... טייערע אָליעטשקע, זי שלאָפט... אזוי לאנג ניט געשלאָפען...

ד אָ ק ט אָ ר. (אונטערזוכט דאס קינד נאָך אַ מאָל). פּומפּיאַן אַי! מיר דאכט זיך, איך האָב ניט קיין טעות. (דריקט זיין האַנד). מאַמאַ, מיר דאכט זיך, עס האָט גענומען אַ גוטע ווענדונג. (אומ־אַרעמט זי) האָפנונג! גוטער חיוטין, פריינד, מיר דאכט, עס איז דאָ אַ האָפנונג צו לעבען... מיר וועלען ניט פערליערען אונזער ליאָליען! מיר וועלען ניט פערליערען אונזער ליאָליען! (אומארעמט איהם, לויפט ווידער צום קינד). הא? קיין צווייפעל מעהר. אי, ר' זרחי, עס קען נאָך זיין, אז כאָטש איין מאָל אין מיין לעבען, וועל איך אויך זיין אַ גליקליכער.

ז ר ח י. געלויבט איז גאָט... ברוך רופא חולים... איהר ווייסט ניט מיט וואס פאר א שווער הארץ איך בין געגאנגען אהער און מיט וואס פאר א שמחה איך געה אהיים. קום, שרה הינדע.

ש ר ה   ה י נ ד ע   יא, קום. מיר האָבען געלאָזט ביי נאכט די שטוב אויף הפקר. איך האָב דען געקענט איינזיצען? איך ווייס ניט, ווי אזוי איך וואָלט דאס אויסגעהאלטען. נו, דאנקען גאָט, קום.

פ א נ י ע. (אין טיר) טאטע, האר אוים איין מינוט אויף מיר.. איין מינוט. (מאַכט צו די טיר. אב).

ד אָ ק ט אָ ר. (לעבען אָליען). יא, דער פּולס האָט גאר אנאנ־דער ריטם. א טיעפער, רוהיגער שלאָף. זי אטעמט אנדערש. הא? יא, זי שוויצט... פּומפּיאַן, ווי מיינסטו, מען דארף שיקען נאָך דאָקטאר שעכטער, אדער אזעלכע צוויי גרויסע דאקטוירים ווי דו און איך, איז גענוג? און חיוטין, מיינסטו, איז פון אזעלכע, וואס מען קויפט צוויי פאר א גראָשען? מיר האָבען דאך דאָ א גאנצען אייגענעם קאָנסיליום. קאלעגיום סאניטאטים, בענע? עס איז גוט, הא? מאמטשיק, דו זאָלסט מיך וועלען פאָלגען, וואָלסטו איצט גע־גאנגען שלאָפען. צייט דיינע אלטע ביינדלעך זאָלען זיך אויסרוהען.

מ א ד א ם. יעווגעני, מיר וועלען זיך איצט שוין אלע אוים־שלאָפען. מיר וועלען אזוי כראָפּען, אז אַלע צרות וועלען זיך פון

דאנען צולויפען פאר שרעק. (גיט א קוק אויף שרה הינדע און זאגט עפּיס שטיל דעם דאקטאר).

ש ר ה ה י נ ד ע. זי זאָגט, אַלע צרות וועלען זיך פון דאַ־נען צולויפען, און קוקט אויף מיר.

ז ר ח י. (שטיל). שרה הינדע, וואס האָט עפּיס פאניע געהיי־סען ווארטען?

ש ר ה ה י נ ד ע. איך ווייס? זי האָט דאָ אפּנים אין שטוב ווי א שווארץ יאָהר. מען ווייסט גאר ניט, אז זי איז דא. אויך מיר א דאָקטאָרשע! האָט קיין שכל ניט געהאט, פער'שרפ'עט זאָל זי ווערען!

ז ר ח י. שוטה, וועמען ליעגט איצט אין זין? עס וועט ווע־רען פרייליכער אויפ'ן הארצען, וועט דער דאָקטאר זיך דערמאָנען אויף דער דאָקטארשע. אָט איז זי! וואוהין איז דאָס? (פאניע קומט מיט א קליין פעקעלע זאכען. א טיכעל אויפ'ן קאָפּ, אַ מענטעלע אויף די שולטערן).

ש ר ה ה י נ ד ע. וואוהין קלייבסטו זיך אזוי שפעט, פער'־חושכ'טע דאָקטאָרשע מיינע?

פ א נ י ע. טאטע, איך וויל געהן מיט דיר אהיים. איך געה אוועק פון דאנען.

ש ר ה ה י נ ד ע. וואָס? וואוהין א היים?! (אלע ער־שטוינט, נאר דער דאָקטאָר בלייבט רוהיג).

פ א נ י ע. מאמא, וועסט טענה'ן מיט מיר אין דער היים. וועסט האָבען געננג צייט. (מיט אַ ביטערען שמייכעל). דו דארפסט וויסען, טאטע, איך בין שוין לאנג ניט קיין היגע. איך... איך בין שוין לאנג ניט דעם דאָקטאר'ס פרוי מעהר. מיר זיינען פרעמדע, און איך וויל דאָס מעהר ניט פערלייקענען...

ז ר ח י. וואָס איז דאָס? מיין מוח קען דאָס ניט בעגרייפען. דאָקטאר, וואָס רעדט זי דאָס?

ד א ק ט א ר. מיין פריינד, זי דערצעהלט אייך די ריכטיגע ווארהייט, אזוי איז דאָס. (צו פאניען). ווי איך געדענק, מאדאם,

האָט אייך זעהר געשראָקען דאָס אוועקגעהן פון דאנען. איהר האָט מורא געהאט, דאָס וועט אייך שטויסען אויפ׳ן וועג פון אומגליק. איך האָב קיין רעכט און האָב קיין פערלאנג אייך דאָ צו פער־האלטען. איהר זייט פריי און קענט געהן, ווען איהר ווילט און וואוהין איהר ווילט. אָבער צ ו ו י נ ג ע ן אייך געהן פון דאנען דארף קיינער ניט. די קאָנדיציאָנען האָבען זיך ניט געביטען. קיין מענש, ווער עס זאָל ניט זיין, וועט פון מיין הויז ניט ארויס־געשטויסען ווערען אויף דער גאַס.

פ א נ י ע. דאָקטאר, קיינער צווינגט מ י ך נ י ט און קיינער טרייבט מ י ך נ י ט, חלילה. איך געה אליין.

ש ר ה ה י נ ד ע. הערסט א חכמה! אז מען טרייבט דיך ניט, נאָך וואָס זאָלסטו געהן?

פ א נ י ע. יא, דאמאלס האָט עס מיך געשראָקען, איך האָב אום יעדען פרייז געוואָלט בלייבען א מאדאם, עסען זיס און שלאָפען ווייך. איך האָב געמיינט, דאָס גאנצע גליק איז נאָר אויסצואווייזען, ווי א מאדאם. איצט פערשטעה איך א ביסעל אנדערס. איך וואָלט נאָך מיט צוויי וואָכען צוריק פערלאָזען דאָס הויז, נאָר ליאלע׳ס צושטאנד האָט מיר ניט ערלויבט. איצט, ווען זי איז, גאט צו דאנקען, בעסער, מעג איך געהן. מיך שרעקט מעהר ניט, וואָס דער טאטע, די גאנצע וועלט וועט וויסען. פערקערט, איך מיין, וואָס מעהר איך וועל ליידען, וועל איך בע־סער פיהלען. וועניגסטענס וועל איך וויסען, אז מיט מיינע צרות צאָהל איך אוים מיין שווערען חוב...

ד א ק ט א ר. מאדאם, וועגען אלטע חובות דארפט איהר אייך וועניג קימערן. זאָרגט פאר דער צוקונפט...

פ א נ י ע. איך זאָרג מיך זעהר וועניג וועגען מיין צוקונפט. וואָס עס וועט זיין — וועט זיין. איך וויים ניט, אויב דאָס אינ־טערעסירט אייך, נאָר א י ך פערזיכער אייך, איך וועל אין דער שטעלע אין האָספיטאל. איך האָב מיך די לעצטע צייט צוגעקוקט

צו'ן אזא ארבייט, און עס געפעלט מיר. אויב ניט, וועל איך דיענען... אָדער...

ש ר ה ה י נ ד ע. קוק זי נאר אן! אדער זי איז געקראָכען ביז די וואָלקענס, אָדער זי קריכט אין דר'ערד. וואס הייסט דיענען? וואָס מיינסטו, מיר וועלען שווייגען? וואו בין איך עפּעס, הא?

פ א נ י ע. מאמא, וועסט טענה'ן מיט מיר אין דערהיים, וויפיעל דו וועסט וועלען. איך בין שולדיג אליין און צו מיר אליין דארפסטו טענה'ען, נאָר צו מיר!

ד א ק ט א ר. ר' זרחי, אויב איהר וועט האָבען אירגענד וועלכע פּרעטענזיעס צו מיר, קומט צוגעהן און מיר וועלען אלץ בעשפּרעכען. איך האָף, מיר וועלען אונז צושיידען, ווי אנשטענדיגע מענשען. מאדאם, אלע אייערע קליידער, אייערע זאכען, ציהרונג געהערט אייך און איהר קענט עס נעמען מיט זיך.

פ א נ י ע. ניין, איך וויל עס ניט און דארף עס ניט.

ש ר ה ה י נ ד ע. וואָס הייסט, דו דארפסט ניט? אוי, א בראנד זאָל איהר אין די ביינער אריין!...

ז ר ח י. ווי באלד מיינע זעהט, אז אוים מחותנים, וועט זי שוין עפּענען איהר מויל כדת משה וישראל...

פ א נ י ע. איך האָב עס ניט פערדיענט צו האָבען, און אויסער דעם, איך ווייס ניט פאר וואָס, מיר איז דאָס אלץ נמאס געוואָרען... מאמא, אין דערהיים וועסטו מיט מיר לערנען בלק. (שטיל). אויב דו וועסט וועלען, וועסטו מיך מעגען אפילו שלאָגען, וויפיעל דיין הארץ וועט געלוסטען, מיך הארט ניט. מיך הארט קיין זאך ניט... קומט, נו'מיר געהן, האָט א גוטע נאכט אלע... גוטע מאדאם, האָט א גוטע נאכט, איך בין ניט ווערט געווען צו האָבען אזא מאמא.

ז ר ח י. רבונו דעלמא כולא, וואס טוט זיך דאָ? זאָל איך שטארבען, אויב איך פערשטעה א וואָרט עברי... דאכט זיך, מען רעדט ניט טערקיש, און איך פערשטעה ניט.

פ א נ י ע. טאטע, דיר וועל איך אלץ דערצעהלען, דעם גאנצען אמת... דאקטאר, אויב איהר וועט ערלויבען וועל איך נאָך איין מאָל א קוק טון אויף אַליען און אבגעזעגנען זיך מיט איהר. עס איז וואהר, איך בין איהר קיין מוטער ניט געווען — ווי קום איך מיט מיין שכל זיין א מוטער צו׳ן אזא קינד? — אבער קיין שטיפמוטער בין איך איהר אויך ניט געווען. (טרערען ציטערן אין איהר שטימע).

ד א ק ט א ר. מאדאם, דאָס קינד איז שוואך, דאָס קינד שלאָפט... דאָך אויב איהר ווילט זי זעהן, האָב איך געוויס ניט דאגעגען... אייערעביידענס וועגען צוגעהען זיך יעצט און עס קאן זיין, איהר וועט זי ניט גיך נאָך א מאָל בעגעגנען.

פ א נ י ע. (געהט צום בעטעל). זיי געזונד, אַליעטשקע. אז דו וועסט, אי״ה, אין גיכען אויפשטעהן, וועסטו שוין ניט הערען קיין מיאוסע רייד און ניט זעהן קיין שלעכטע מענשען — איך געה אוועק. (בייגט זיך צו, קושט זי פארזיכטיג און ווישט אב א טרער). נו, טאטע, קום. האָט א גוטע נאכט. איך וויים, וויפיעל צרות איך האָב אייך געבראכט אין שטוב אריין. הלואי וואָלט איך אלעס געקענט נעהמען מיט זיך צוריק. עס איז אָבער פערפאלען. האָט א גוטע נאכט. (זי, זרחי און שרה הינדע געהן).

ד א ק ט א ר. גוטע נאכט. ווינש אייך אין דער צוקונפט מעהר ערפאָלג. מיך פרייט זעהר, וואָס מיר שיידען זיך שטיל, אָהן סקאנדאלען און קריעג. מעהר אָדער ווייניגער, ווי אנשטענ־דיגע מענשען. איך גיעב אייך מיין האנד, מאדאם, אלס א בעווייז, דאָס אויב מיר קענען זיך ניט שיידען ווי גוטע פריינד, שיידען מיר זיך דאָך ניט ווי פיינדע. (שטרעקט אויס זיין האַנד).

פ א נ י ע. אייער האנד? (טראכט). ניין! ניין! איך האָב נאָר א טראכט געטון, אז איך וועל זיך צוריהרען צו׳ן אייער האנד, האָט מיר אָנגעהויבען וואָרפען העדנד און פיס. ניין! אייער האנד ניט. נאר אויב איהר וועט מיר ערלויבען... (וויינט שטארק). אויב איהר וועט מיר ערלויבען, וועל איך פאלען צו׳ן אייערע

פיס. (פאלט צו דער ערד). וועל קושען די ערד לעבען אייערע טריט. וועל אָבוואשען מיט מיינע טרערען... מיט מיינע טרערען... (קען ניט רעדען פון געוויין).

מ א ד א ם. יעווגעני, ווי ערלויבסטו אזא ערנידרונג פון א מענשען? (וויינט).

ד א ק ט א ר. (רוהיג). מאמא, איך זאָל זיין א ליבעראל אָדער א פילאנטראפ, וואָלט איך זיך געמאכט, אז איך בין אויסער זיך, וואָס א פרוי ליעגט אויף דר'ערד און וויינט... איך רעכען פערקערט, איך האָב קיין רעכט די ערנידרונג ניט צו ערלויבען, ווארום די ערנידרונג ערהויבט, און די ביטערע טרערען מאכען גרינגער די לאסט, וואָס דריקט דאָס הארץ... אט דעם טרויסט און די ערלייכטערונג וויל איך ביי איהר ניט רויבען... יא, אומ־גליקליכעס וועזען, וויין אוים מיט דיינע טרערען אלץ, וואָס עס דריקט דיך צו דער ערד, און שטעה אויף א פרייע, און אויסערלעזטע פרוי. (פאניע און אלע פרויען וויינען).

פ א נ י ע. (שטעהט אויף). דאנקע, איהר האָט רעכט... מיר איז א ביסעל געוואָרען גרינגער אויפ'ן הארצען. איצט האָט א גוטע נאכט.

ד א ק ט א ר. האָט א גוטע נאכט. איך ווינש אייך ניט קיין שלעכטס.

ז ר ח י. האָט א גוטע נאכט... איך פערשטעה כלל וכלל גארנישט. אָבער איך בין זיכער, אז אזא איידלער מענש, ווי איהר... האָט א גוטע נאכט.

ש ר ה ה י נ ד ע. נו, האָסט זיך שוין דא געקניעט און געבוקט צו'ן אלע אריסטאָקראטען? וועסט זיך שוין ביי מיר קניען און בוקען אין דער היים, האר אוים! (זיי געהען אַלע).

פ א נ י ע. יא, מאמא, וועסט טון מיט מיר אין דערהיים, וואָס דו ווילסט. מיר איז אלץ איינס. א גוטע נאכט. (עפענט די טיר).

ד א ק ט א ר. נאָך איין וואָרט... מאדאם, איהר זאָגט, איהר

ווילט איצט געהן פיהרען איין עהרליך לעבען? אהער געהט נעהענטער! וואס שטעהט איהר ביי דער טיר? איך מוז אייך זאגען די ווארהייט, איך האב די גאנצע צייט אן אויג פון אייך ניט אראפגעלאזט. איך וויים, אלץ, וואס איהר זאגט איצט, איז קיין בלויזע פראזען. איהר האט דאס דורכגעפיהלט און דורכגעליטען. יא, איך גלויב, איהר ווילט איצט פיהרען אן עהרליך לעבען, און אויב אזוי, פאניע, פאר וואס זאלט איהר ניט בלייבען דא ביי אונז, מיט אונז? (פאניע וויינט). פאניע, וויינט ניט... איך וויים, איהר האט די לעצטע צייט אין דער שטיל געגוג געוויינט. מיינט ניט, איך האב ניט געזעהן אייערע פערבארגענע טרערען און האב ניט געהערט אייערע פערשטיקטע זיפצען. (נעהמט איהר האנד). פאניע, איך וויים, דו האסט די לעצטע צייט מיך א ביסעלע ליעב געקריגען און איך, נאך וואס זאל איך לייקענען? איך האב דיך קיין מאל ניט פיינט געהאט... קום אהער צו מיר, אומגליקליכעס קינד. און זאל אלץ פארגעסען ווערען. (דריקט איהר האנד).

פ א נ י ע. דאקטאר, די גאנצע וועלט ווייסט, איך בין אייך געוועזן אונטריי. ווי וועט איהר עס קענען פערגעסען?

ד א ק ט א ר. פערגעסען? איך וויל ניט זאגען קיין ליגען. עס קען זיין, איך וועל ניט קענען. עס קען זיין, עס איז אונמעגליך דאס צו פערגעסען. אבער איך בין זיכער, איך וועל שטענדיג זיין מענש גענוג צו געדענקען, דאס זיי גיבט קיין שטערבליכער אויף דער וועלט, וועלכער האט ניט געזינדיגט. איך וועל שטענדיג זיין מענש גענוג, איך זאל מיט קיין ווארט, מיט קיין וואונק, מיט קיין מינע דערמאנען דאס פערגאנגענע און אויפדעקען די אלטע וואונדען. פאניע, וואס די גאנצע וועלט ווייסט, הארט מיך ווייניג. אויב זיי וועלען דיר ניט פערגעבען, פערגיעב איך דיר. דאס שרעקליכסטע איז ניט דאס, וואס דו האסט געלעבט מיט אנאנדערען. דאס שרעקליכסטע איז דאס, וואס דו האסט געלעבט מיט מיר, ווען דו האסט מיך ניט געליעבט.

פ א נ י ע. ווי אזוי האָב איך דיך געקענט ליעבען, אז איך האָב דיך ניט געקענט פערשטעהן? אז איך האָב ניט בעגריפען, ווי שטארק, ווי גרויס, ווי מעכטיג דו ביסט? מיר, פראָסטע מענ־שען, מיינען, אז שטארק איז דאָס, וואָס שרייט, דונערט, ברעכט, רייסט... און די אמת'ע קראַפט, די וואהרע, די גרויסע מאכט איז אזוי שטיל, פערבאָרגען...

ז ר ח י. ווען גאָט איז ערשיענען צו אליהו הנביא, איז ניט אינ'ם ווינד וואָס ברעכט שטיינער, איז ער געווען, ניט אין שטורם, ניט אין פייער, נאָר אין דער צארטער שטילקייט — קול דממה דקה, דאָס איז די אמת'ע קראַפט.

פ א נ י ע. צו שעצען די אמת'ע, די וואהרע מאכט, דאָס קומט אונז אָן מיט צרות. אָבער ווען מיר הויבען שוין יא אָן צו פערשטעהן... אה, ווען מיר הויבען שוין אָן צו פערשטעהן!...

ח י ו ט י ן. אָט דאָס איז דאָך דאָס אומגליק מיט דעם מענשען פון פאָלק. ווי ער הויבט אָן אביסעל פערשטעהן — הויבט ער אָן פערגעטערן. פערגעטערן דארף מען קיינעם ניט! קיינעם ניט!...

ד א ק ט א ר. ער וויל זיך מיט מיר קריגען, ווייל ער פער־גינט מיר ניט די פערגעטערונג.

ח י ו ט י ן. מיט איהם קריגען! אויף מיין וואָרט, ער ווייסט אליין, ווי גרויס ער איז... דאָס איז די אמת'ע גרויסקייט: זי ווייסט ניט, אז זי איז גרויס... זי בעזיעגט אָבער אלץ און בע־הערשט יעדען. (אומארעמט איהם). מאדאם גאלדענווייזער, איך האָף, איך וועל יעצט פערדיענען אייער פריינד צו זיין. (קושט פאַניע'ס האַנד מיט גרויסער אַכטונג).

מ א ד א ם. קום אהער צו מיר, פאַניע, קום צו מיר, ארעמעס קינד. האָסט זיך, נעבאך, געגנוג אָנגעליטען. (פאַניע זעצט זיך נע־בען איהר). טאָכטער מיינע, די וואהרע פרייד קומט נאָר דורך גרויסע שמערצען... (אומארמט זי). קום אהער, יעווגעני. איך ווייס, איהר האָט פיעל פון וואָס צו רעדען. (ווען דער דאָקטאר געהט צו,

שטעהט פאניע אויף. ווען ער זעצט זיך, זעצט זי זיך לעבען זיינע פיס אויף דר'ערד. זיי רעדען שטיל און רוהיג. אלע מיט'ן רוקען צום קראנקען קינד'ס בעטעל. פומפיאן געהט צו צום בעטעל, אונטערזוכט די קראַנקע. קיינער בעמערקט איהם ניט).

ח י ו ט י ן. (צו זרחי'ן און שרה הינדען). נו, איצט קענט איהר זיצען א ביסעל. מאדאם שרה הינדע, איהר האָט ערשט פערלוירען א גוטען פּאַדריאַד. איהר האָט שוין געמיינט, איהר וועט האָבען וועמען צו שעלטען און פלוכען יאָהרען לאנג, צום סוף — בלאַ! פאניע איז יעצט אונזערע אויף צו'ן אמת.

ז ר ח י. דאָס דערמאַנט מיר א וואוילע זאַך. איהר האָט דאָך מסתמא געהערט די געשיכטע פון צוויי ווייבער, וואָס האָבען זיך געקריגט אום פעלד מעסטען, איהר ווייסט, וואָס פעלד איז אין יודיש?... א יודיש פעלד איז דער בית עולם... הערט־זשע... (זיי זעצען זיך אלע דריי, זרחי דערצעהלט שטיל).

פ א נ י ע. איך גלויב זיך אליין ניט. איז דאָס מעגליך? מיר זיינען קיין פרעמדע מעהר? פערגעבען? אלץ פערגעבען? גאַטעניו פאטער, איך פערדיען דאָס ניט...

ד א ק ט א ר. קינד, ווען מיר זיינען געווען אייגענע, זיינען מיר געווען פרעמד, און ווען מיר זיינען געווען פרעמדע, זיינען מיר געוואָרען אייגענע... יא, פאניע, פערגעבען אויף אימער און אייביג. ווארום פערשטעהן הייסט: פערגעבען... (ער לעגט זיין האַנד אויף איהר קאָפּ. ביידע גרופּען רעדען גאַנץ שטיל און רוהיג).

פ י י ו ו ע ל. (בלייבט אייניגע אויגענבליקען ווי פערשטיי־נערט, גאַנץ שטיל). די לעבעדיגע דענקען פון לעבען... אוי, עס איז גוט, וואָס ער איז איצט ניט אליין... דאָך זיין גרינגער אריבער־צוטראָגען. און דאָס... קינד... איז טויט... ארעמע ליאַליע! (פאַלט צו צום בעטעל און וויינט שטיל. אלע רוהיג און גליקליך ווי פריהער).

פ אָ ר ה א נ ג.

קאטאלאג
פון די
אינטערנאַציאָנאַלע ביבליאָטהעק

	פרייז,
פיליפּ קראַנץ, קולטור געשיכטע, 3 בענדער, געבונדען, יעדער באַנד	.75
" " פראַנצויזישע רעוואָלוציאָן, געבונדען	1.00
" " אַמעריקאַ פאר קאָלומבוס, געבונדען	.50
" " יציאת מצרים, פּאַפּיער	.15
" " וואָס הייסט נאַציאָן	.10
לעבענס-בעשרייבונגען פון בעריהמטע מענער. אַ זאַמלונג פון ביאָגראַפיעס פון די גרעסטע דענקער, פּאָעטען און שריפטשטעלער פון דער אַלטער און נייער צייט, אין 3 בענדער, געבונדען, יעדער	1.25
מאָרים ראָזענפעלד, שריפטען, 1טער סעט, באַנד 1, געבונדען	1.00
" " " " " " 2 "	1.00
" " " " " " 3 "	1.00
" " נייע שריפטען 2טער סעט, באַנד 4, געבונדען	1.25
" " " " " " " 5 "	1.25
" " " " " " " 6 "	1.25

	פרייז
ד. פינסקי, ערצעהלונגען, 2 בענדער, געבונדען, יעדער באנד	.75
„ אייזיק שעפטעל, דראמא	.15
דר. קאספע, מעכאניקע	.10
„ „ כעמיע	.15
„ „ אסטראנאמיע	.15
יהואש, געזאמעלטע ליעדער, געבונדען	1.00
י. גארדין, ערצעהלונגען, געבונדען	.75
„ „ סאפפהא	.25
„ „ גאט, מענש און טייפעל	.25
„ „ אלישע בן אבויה	.15
„ „ דער אונבעקאנטער	.20
„ „ די אמת'ע קראפט	.20
מאקסים גארקי, ערצעהלונגען	.15
„ אינטערוויום	.15
ליעוו טאלסטאי, איינציגער מיטעל	.5
„ „ פאטריאטיזמוס און רעגירונג	.5
„ „ צום ארבייטער פאלק	.15
דר. ח. זשיטלאווסקי, דער סאציאליזם און די נאציאנאלע פראגע	.40
ז. ליבין, געקליבענע סקיצען, געבונדען	.75
מ. באראנאוו, דער מענש און די נאטור	.10
לעאפ. קאמפף, פאר'ן שטורם, דראמא	.20
הענריק איבסען, די גייסטער „	.20
„קניאז פאטיאמקין"	.20
דר. ש. פעסקין, סטרייקס	.5

	פרייז
דזשאהן סטוארט מילל, פרייהייט, איבערזעצט אויס דעם ענגלישען אָריגינאַל מיט אַ ביאָגראַפיע פון פערפאַ־סער, פון דר. י. א. מעריסאָן, מיט אַן הקדמה פון דר. ח. זשיטלאָווסקי, געבונדען	.75
דר. פאול עלטצבאכער, דער אַנאַרכיזם, איבערזעצט פון דר. י. א. מעריסאָן, געבונדען	1.00
מיכל קאפלאן, געהעטא־קלאַנגען	.25

פאלגענדע ווערק ווערען פערפערטיגט צום דרוק:

א פאלשטענדיגע אויסגאבע פון י. ל. פרץ'ס שריפטען
דר. ח. זשיטלאָווסקי'ס שריפטען
ליעסינג'ס געזאַמעלטע ליעדער
יודישע פאָלקס-ליעדער געזאַמעלט פון י. ל. כהן
דער מטורף, דראמא אין 4 אַקטען, פון יעקב גאָרדין
ל. טאָלסטאָי'ס די שקלאַפעריי פון אונזער צייט
" " דער סוף פון דער היינטיגער וועלט
" " די אויפשטעלונג פון גיהנם
" " וועגען דער געזעלשאַפטליכער בעוועגונג אין רוסלאַנד
" " תחית המתים
הוינעס געדיכטע, איבערזעצט פון ד. פינסקי
געקליעבענע ערצעהלונגען פון גיואי דע מאפאסאן, איבערזעצט פון י. ענטין

אדרעסירען:
The International Library Pub. Co.
102 & 104 W. 38th ST.
NEW YORK.